

28900

DYDAKTYKA - PRAKTYKA

Zbigniew Gruszka

Przegląd Biblioteczny Monografia

KARTA EWIDENCYJNA

Czasopisma: Przegląd Biblioteczny
(nazwa czasopisma, dla mutacji podać także nazwę pisma macierzystego)

Rodzaj pisma czasopismo zawodowe

Wydawca Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich

Organ Organ naukowy bibliotekarzy i archiwistów polskich

Miejsce wydania Kraków

Wychodzi od dn. 23 ..... miesiąca kwietnia ..... roku 1947

Częstotliwość ukazywania się kwartalnik

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Uniwersytet Łódzki
Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA

Zbigniew Gruszka

**„Przegląd Biblioteczny”
Monografia**

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Łódź-Warszawa 2012

University of Lodz
Polish Librarians Association
SCIENCE – DIDACTICS – PRACTICE

Zbigniew Gruszka

„The Library Review” Monography

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Lodz-Warsaw 2012

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1	
„Przegląd Biblioteczny” 1908-1909	13
1.1. Wprowadzenie	13
1.2. Powstanie „Przeglądu Bibliotecznego”	14
1.3. Opis fizyczny pisma. Charakterystyka pisma	16
1.4. Struktura i częstotliwość ukazywania się pisma	20
1.5. Analiza zawartości	21
1.5.1. Tematyka bibliologiczna na kartach „Przeglądu Bibliotecznego”	22
1.5.2. Bibliotekoznawstwo i bibliotekarstwo	23
1.5.3. Drukarstwo i księgarstwo	25
1.5.4. Teoria i praktyka bibliografii	25
1.5.5. Artykuły historyczno-literackie	28
1.5.6. Nekrologi i wspomnienia pośmiertne	28
1.5.7. Listy do redakcji	30
1.5.8. Recenzje i sprawozdania	31
1.6. Reklama i ogłoszenia	33
1.7. Forma i szata graficzna	33
1.8. Przyczyny zawieszenia pisma	34
1.9. Podsumowanie	35
Rozdział 2	
Krakowski „Przegląd Biblioteczny” do wybuchu II wojny światowej	37
2.1. Droga do powołania naukowego czasopisma bibliotekarskiego	37
2.2. Związek pisma z „Przeglądem” wydawanym w latach 1908-1909	48
2.3. Bilans finansowy redakcji. Koszty druku periodyku	49
2.4. Cena pisma	52
2.5. Cechy fizyczne pisma	53
2.6. Szata graficzna	55
2.7. Redakcja i krąg współpracowników pisma	57
2.8. Problematyka bibliotekarska na łamach pisma	59
2.8.1. Organizacja struktur bibliotecznych	59
2.8.2. Zagadnienia prawne i normalizacyjne związane z bibliotekarstwem	64
2.8.3. Prace teoretyczne	69
2.8.4. Kształtowanie się polskiej myśli bibliologicznej	71
2.8.5. Piśmiennictwo zawodowe omawiane na kartach „Przeglądu Bibliotecznego”	76
2.9. Bieżąca działalność bibliotek w Polsce opisywana w „Przeglądzie Bibliotecznym” ...	83
2.10. Losy redaktorów pisma w czasie II wojny światowej	85
2.11. Podsumowanie	87

Komitet Redakcyjny serii wydawniczej
«NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA»

Jacek WOJCIECHOWSKI (przewodniczący), Stanisław CZAJKA, Artur JAZDON, Danuta KONIECZNA
Dariusz KUŹMINA, Krzysztof MIGON, Mieczysław MURASZKIEWICZ, Janusz NOWICKI (sekretarz)
Joanna PAPUZIŃSKA-BEKSIĄK, Wanda PINDEL, Maria PRÓCHNICKA, Jadwiga SADOWSKA
Barbara SOSIŃSKA-KALATA, Barbara STEFANIAK, Elżbieta STEFAŃCZYK, Hanna TADEUSIEWICZ

Zbigniew GRUSZKA – Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki, Wydział Filologiczny
Uniwersytet Łódzki, 90-237 Łódź, ul. Matejki 34a

Recenzenci

prof. dr hab. Barbara SOSIŃSKA-KALATA
prof. nadzw. dr hab. KRZYSZTOF WALCZAK

Skład i łamanie
Anna LIS

Redakcja techniczna i korekta
Elżbieta MATUSIAK

Projekt graficzny okładki
Maciej KOLASA

Publikacja dofinansowana ze środków Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego
oraz Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ

© Copyright by Uniwersytet Łódzki – Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź–Warszawa 2012
© Copyright for this edition by Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Łódź–Warszawa 2012
All rights reserved. Used under authorization

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
oraz Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Wydanie I. 6063/2012

Wydrukowano na papierze Ecco-Book Lux 80g vol. 1,6 dostarczonym przez Antalis Sp. z o.o.

antalis™ | map

ISBN UŁ 978-83-7525-758-8
ISBN SBP 978-83-61464-94-5

28900

CIP – Biblioteka Narodowa

Gruszka, Zbigniew

„Przegląd Biblioteczny”: monografia/Zbigniew Gruszka;

Uniwersytet Łódzki, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego;

Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2012

(Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 139)

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7

tel. (22) 827-52-96

www.sbp.pl

Łódź–Warszawa 2012

01.13; 14p SBP; 45,00

Contents

Preface	9
Chapter 1	
“The Library Review” in the years 1908-1909	13
1.1. Introduction	13
1.2. Beginnings of “The Library Review”	14
1.3. Physical description of periodical	16
1.4. The structure and the frequency of the periodical appearance	20
1.5. The analysis of content	21
1.5.1. Bibliological tasks in “The Library Review”	22
1.5.2. Library science and librarianship	23
1.5.3. The printing and bookselling	25
1.5.4. The theory and practice of bibliography	25
1.5.5. History and literary articles	28
1.5.6. The obituaries	28
1.5.7. The letters to the editor	30
1.5.8. Literature reviews	31
1.6. Advertisements and announcement	33
1.7. Graphic design	33
1.8. The reason for suspending the periodical	34
1.9. Conclusions	35
Chapter 2	
Cracovian “The Library Review” until the Second World War	37
2.1. The way to creating a scientific periodical	37
2.2. The relevance of the periodical to “The Library Review” edited in Warsaw	48
2.3. The financial balance of the editorial board	49
2.4. The price	52
2.5. Physical description of the periodical	53
2.6. Graphic design	55
2.7. Editorial board and cooperators	57
2.8. Library issues in the periodical	59
2.8.1. Setting up the libraries structures	59
2.8.2. The aspects of law and normalization connected with librarianship	64
2.8.3. Theoretical articles	69
2.8.4. Bibliological thought and it’s reflection in “The Library Review”	71
2.8.5. Professional literature discussed in the periodical	76
2.9. Current libraries activity described in “The Library Review”	83
2.10. The fate of the authors and the editorial board during the Second World War	85
2.11. Conclusions	87

Rozdział 3

„Przegląd Biblioteczny” w okresie Polski Ludowej	89
3.1. Wprowadzenie	89
3.2. „Przegląd Biblioteczny” w latach 1946-1968	90
3.2.1. Organizacja i funkcjonowanie pisma	90
3.2.2. Opis fizyczny pisma	106
3.2.3. Szata graficzna	108
3.2.4. Analiza zawartości pisma	110
3.2.5. Recenzje i przegląd czasopism	122
3.2.6. Życie zawodowe bibliotekarzy na łamach „Przeglądu”	129
3.2.7. „Przegląd Piśmiennictwa o Książce” i jego kontynuacja – „Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej”	133
3.3. „Przegląd Biblioteczny” w latach 1969-1989	136
3.3.1. Próba podźwignięcia pisma i zmiany organizacyjne periodyku	136
3.3.2. Opis fizyczny pisma	151
3.3.3. Szata graficzna	155
3.3.4. Analiza zawartości	157
3.3.5. Recenzje i przeglądy piśmiennictwa	167
3.3.6. Życie zawodowe bibliotekarzy na łamach „Przeglądu”	171
3.4. Podsumowanie	174

Rozdział 4

„Przegląd Biblioteczny” po okresie transformacji ustrojowej. Najnowsze dzieje pisma ..	177
4.1. Organizacja i funkcjonowanie pisma	177
4.1.1. Praca redakcji pod kierunkiem Barbary Sordylowej	178
4.1.2. Redakcja Marii Lenartowicz	180
4.1.3. „Przegląd Biblioteczny” wydawany pod redakcją Barbary Sosińskiej-Kalaty	182
4.2. Opis fizyczny pisma	189
4.3. Analiza zawartości	192
4.4. Recenzje i przegląd czasopism	202
4.5. Życie zawodowe bibliotekarzy na łamach „Przeglądu”	204
4.6. Prognozy i kierunki rozwoju periodyku	205
4.7. Podsumowanie	206

Rozdział 5

Ocena zawartości oraz społecznego odbioru periodyku	207
5.1. Cel i metoda badań	207
5.2. Założenia metodologiczne ankiety	208
5.3. Próba badawcza	208
5.4. Narzędzie badawcze	209
5.5. Wyniki badań	210
5.6. Podsumowanie	233

Zakończenie	235
--------------------------	-----

Bibliografia	239
---------------------------	-----

Autorzy „Przeglądu Bibliotecznego” w latach 1927-2010	249
--	-----

Indeks osobowy	261
-----------------------------	-----

Ilustracje	269
-------------------------	-----

Wstęp

Prace monograficzne prezentujące fachowe czasopisma bibliotekarskie należą do rzadkości. Problemem przy całościowej charakterystyce wydawnictw ciągłych jest zazwyczaj objętość, wieloaspektowość materiału badawczego i trudności w jego analizie, a także konieczność odniesienia się do wydarzeń z okresu funkcjonowania czasopisma. W przypadku „Przeglądu Bibliotecznego” trwa on już ponad 80 lat i obejmuje dwudziestolecie międzywojenne (i lata wcześniejsze, jeśli za prekursora pisma uznać inicjatywę warszawską z lat 1908-1911), czasy „realnego socjalizmu” oraz wolnej Polski. Każdy z wymienionych etapów, zakończony ważnymi wydarzeniami historycznymi, ekonomicznymi, a także zawodowymi – wymaga odrębnego potraktowania.

Niniejsza praca jest próbą opracowania monografii „Przeglądu Bibliotecznego”, pierwszego polskiego naukowego czasopisma bibliotekarskiego ukazującego się nieprzerwanie od 1927 r. do dziś. Mimo wieloletniej pracy na rzecz środowiska bibliotecznego, poruszaniu ważnych zagadnień z zakresu szeroko pojętej bibliologii, bibliotekarstwa, działalności bibliotecznej, pismo nie doczekało się dotąd pełnego opracowania. Niniejsza praca ma tę lukę wypełnić¹.

---

¹ O „Przeglądzie”, jego historii, zawartości, pełnionej przezeń funkcji pisali m.in.: A. Birkenmajer: *Bilans dziesięcioletniej pracy na polu bibliotekarstwa i bibliografii w Polsce*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. 251-260; M. Dembowska: *50-lecie „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Informator Bibliotekarza” 1977, s. 119-123; taż: „Prz. Bibl.” w *25-leciu 1972-1996. Próba charakterystyki treści i zespołu autorskiego*. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 343-353; J. Grycz: *Pierwsze dziesięciolecie „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Prz. Bibl.” 1937, z. 1, s. 1-14; B. Olejniczak: „Przegląd Biblioteczny” w *latach 1946-1966*. „Prz. Bibl.” 1967, z. 2, s. 130-137; B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny” w *przededniu swego 70-lecia*. „Prz. Bibl.” 1996, z. 2/3, s. 169-175 i in.; warto też odnotować istnienie trzech bibliografii zawartości czasopisma, obejmu-

Chapter 3	
“The Library Review” in the period of People’s Poland	89
3.1 Introduction	89
3.2. “The Library Review” in the years 1946-1968	90
3.2.1. The organization and functioning of the periodical	90
3.2.2. Physical description of the periodical	106
3.2.3. Graphic design	108
3.2.4. The analysis of content	110
3.2.5. Literature reviews	122
3.2.6. The significance of “The Library Review” in the lives of librarians	129
3.2.7. “The Review of the Literature about Books” and its continuation “The Analytical Bibliography of Library and Information Science”	133
3.3. “The Library Review” in the years 1969-1989	136
3.3.1. The attempt of restoration and organizational changes in the periodical	136
3.3.2. Physical description of the periodical	151
3.3.3. Graphic design	155
3.3.4. The analysis of content	157
3.3.5. Literature reviews	167
3.3.6. The significance of “The Library Review” in the lives of librarians	171
3.4. Conclusions	174
Chapter 4	
“The Library Review” during the political and economic transformation.	
The recent history of the periodical	177
4.1. The organization and functioning of the periodical	177
4.1.1. The work of the editorial board under direction of Barbara Sordylowa	178
4.1.2. Editorial board of Maria Lenartowicz	180
4.1.3. ”The Library Review” under direction of Barbara Sosińska-Kalata	182
4.2. Physical description of the periodical	189
4.3. The analysis of content	192
4.4. Literature reviews	202
4.5. The significance of “The Library Review” in the lives of librarians	204
4.6. The prognosis and directions of periodical development	205
4.7. Conclusions	206
Chapter 5	
The research on the reception of “The Library Review”. The results of the survey	207
5.1. The methodology	207
5.2. The characteristics of the respondents	208
5.3. Research results	208
5.4. Conclusions	233
Summary	235
Bibliography	239
“The Library Review” authors in the years 1927-2010	249
Name index	261
Illustrations	269

o książce, tworzenia systemu bibliotek i rejestracji ważniejszych zdarzeń ze świata w bibliotekarstwie przed- i powojennym, pozwala sądzić, iż praca ta ukazuje rolę, jaką periodyk odegrał w usamodzielnieniu się i rozwoju dyscypliny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, może też stanowić punkt wyjścia do zbadania pisma z perspektywy ingerencji cenzorskich. Zagadnienie to zostało w rozważaniach, które otrzymuje Czytelnik, świadomie pominięte.

Warszawską inicjatywę wydawania „Przeglądu Bibliotecznego” w latach 1908-1911 przedstawiłem w rozdziale 1; pismo to było pierwowzorem omawianego periodyku, jest wyrazem pierwszej, ważnej próby powołania naukowego organu bibliotekarzy polskich.

Odzyskanie niepodległości w 1918 r. przyspieszyło rozwój polskiego bibliotekarstwa. Podjęto działania organizacyjne i legislacyjne; naukową refleksją objęto biblioteki i ich działalność. Wszystkie te wydarzenia zostały zanotowane na kartach „Przeglądu” – świadka zmian na polu bibliotekarstwa w latach 1927-1939; zilustrowałem je w rozdziale 2.

Następnie przebadłem funkcjonowanie pisma w latach 1946-1968 i 1969-1989, za przełomowy moment uznając objęcie redakcji przez prof. Marię Dembowską; wynik analizy przedstawiam w rozdziale 3, a najnowsze dzieje czasopisma po 1989 r., stanowią podstawę rozdziału 4.

Ostatni, 5 rozdział zawiera wyniki badań przeprowadzonych wśród czytelników „Przeglądu”; obejmowały one ocenę zawartości pisma i jakości poszczególnych działów oraz nakreślenie społecznego odbioru i celów korzystania z periodyku.

Pracę uzupełniają ilustracje, bibliografia wykorzystanych publikacji, spis autorów „Przeglądu Bibliotecznego” z lat 1927-2010 oraz indeks osobowy.

Pragnę wyrazić szczególne podziękowania tym wszystkim, którzy doświadczeniem i wiedzą wspierali mnie podczas przygotowania niniejszej pracy:

– Promotorowi, Pani prof. dr hab. Hannie Tadeusiewicz za wybór tematu rozprawy, ukierunkowanie toku rozważań i nadanie im stylistycznego kształtu;

– recenzentom, Pani prof. dr hab. Barbarze Sosińskiej-Kalacie i Panu prof. nadzw. dr. hab. Krzysztofowi Walczakowi za wnikliwe recenzje i cenne rady umożliwiające eliminację usterek i braków w ostatecznej wersji;

– Pani mgr Marii Lenartowicz za informacje o funkcjonowaniu pisma pod redakcją Marii Dembowskiej i Barbary Sordylowej;

– przedstawicielom Wydawnictwa SBP, Panom Januszowi Nowickiemu i Dariuszowi Kozłowskiemu, za udostępnienie danych wydawniczych oraz niepublikowanych źródeł dotyczących „Przeglądu”.

Choć brakuje prac monograficznych poświęconych poszczególnym periodykom, to często w wydawnictwach zwartych i ciągłych zamieszczane są publikacje przy czynkarskie, czy ogólniejsze, przedstawiające specyfikę badanego obszaru. Przykładem są artykuły A. Bugli, J. Dunina, B. Góry, A. Kłossowskiego, K. Migonia, J. Korpały, B. Sordylowej².

„Przegląd Biblioteczny” doczekał się dotychczas szeregu artykułów omawiających jego funkcjonowanie, opublikowanych zwłaszcza w numerach jubileuszowych pisma. Podczas badania historii i rozwoju periodyku niezwykle cenne okazały się materiały archiwalne, w większości rozproszone, z działalności Związku Bibliotekarzy Polskich, korespondencja Józefa Grycza, Adama Łysakowskiego, Mariana Łodyńskiego, Edwarda Kuntzego oraz kwerenda naukowa przeprowadzona przez autora w latach 2009-2011 w Bibliotece Jagiellońskiej, Bibliotece PAN i PAU w Krakowie oraz w Archiwum Miasta Krakowa. Podstawą do poznania warunków rozwoju międzywojennego bibliotekarstwa była publikacja Zofii Gacy-Dąbrowskiej *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej*, a także prace Jerzego Włodarczyka poświęcone genezie zawodu bibliotekarza. Przy analizie losów przedwojennych autorów pisma korzystałem z dostępnych źródeł biograficznych – *Słownika pracowników książki polskiej* i jego suplementów oraz pracy pióra Andrzeja Mężyńskiego i Hanny Łaskarzewskiej *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945*. Materiał powojenny udało mi się opracować w głównej mierze na podstawie zbiorów archiwalnych udostępnionych przez Zakład Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej, przechowujący dokumenty pracy redakcji „Przeglądu” za lata 1971-1990. Pewną trudność napotkałem podczas poszukiwania materiałów archiwalnych za lata późniejsze; w tym przypadku źródłem informacji był „Przegląd” oraz rozmowy przeprowadzone z redaktorami pisma – Marią Lenartowicz i Barbarą Sosińską-Kalata. Wykorzystanie wymienionych źródeł pozwoliło przedstawić pismo w sposób dotychczas niezrealizowany.

Badając historię periodyku zwróciłem uwagę na zawartość treściową artykułów, dokonałem liczbowej analizy najbardziej popularnych zagadnień i prześledzenia aspektów technicznych pisma – jego układu i szaty graficznej, a także cech fizycznych periodyku. W przytaczanych fragmentach dokumentów została zachowana oryginalna pisownia. Opisanie „Przeglądu” w kontekście kształtowania się nauki

---

jących zakresem lata 1927-1996: H. Lipska: *Przegląd Biblioteczny: spis roczników 1-10*. Kraków 1938; J. Pelcowa: *Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego” 1927-1976* (R.1-44). Przy współud. Ireny Gorczyńskiej, Zofii Pietrzak i Zofii Płuciennik. Wrocław: Wydaw. ZN im. Ossolińskich, 1978; H. Zasadowa: *Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego” 1977-1996* (R.45-64). Współpraca red. Maria Lenartowicz, Krystyna Bełkowska, Joanna Kurjata. Warszawa: PAN; Biblioteka w Warszawie, 1999.

² A. Bugla: *Współczesne czasopisma bibliotekarskie w Polsce: próba systematyki i oceny*. Katowice: [b.w.], 1999; J. Dunin: *Czasopisma bibliotekarskie. Zagadnienia ogólne i problemy przemilczane*. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 357-361; B. Góra: *Regionalne czasopisma bibliotekarskie wydawane w Polsce (1953-1985)*. Kraków: Wydaw. Akademii Pedagogicznej, 1986; taż: *Regionalne i sublokalne czasopisma bibliotekarskie wydawane w Polsce w latach 1989-1994*. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 363-374; A. Kłossowski, K. Migoń: *Czasopisma bibliotekoznawcze i księgoznawcze w Polsce*. Warszawa: Wydaw. Stow. Bibl. Polskich, 1971; J. Korpała: *Przegląd polskich czasopism bibliotekarskich*. „Prz. Bibl.” 1977, z. 3, s. 251-279; B. Sordylowa: *O sytuacji polskich czasopism kulturalnych i naukowych*. „Roczniki Bibl. Nar.” T. 32, 1998, s. 33-37.

Rozdział 1

„Przegląd Biblioteczny” 1908-1909

1.1. Wprowadzenie

Potrzeba powstania pisma bibliotekarskiego była jednym z elementów kształtowania się świadomości zawodowej bibliotekarzy¹. Sama praktyka bibliotekarska pojawiła się na ziemiach polskich jeszcze w czasach przedrozbiorowych. Wystarczy przypomnieć wytyczne Komisji Edukacji Narodowej, zrównujące kierownika biblioteki (a więc zawodowego bibliotekarza) z profesorem szkoły wyższej, co oznaczało docenienie roli biblioteki w procesie edukacji, a także nakładało odpowiedzialność na bibliotekarza za stan biblioteki². Personel biblioteczny stawał się zespołem ludzi powołanych specjalnie do pracy bibliotekarskiej i za nią wynagradzanych. Nie wykluczało to zajmowania innych opłacanych stanowisk³.

Pierwsi bibliotekarze rekrutowali się z kadry akademickiej uczelni, a nawet jeśli byli jedynie absolwentami szkoły wyższej, to przy obejmowaniu stanowiska bibliotekarza obligowano ich do prowadzenia wykładów. W ten sposób w 1785 r. Jacek Przybylski objął stanowisko w bibliotece Szkoły Głównej Koronnej w Krakowie. Aby do tego doszło, zobowiązał się do wykładania „starożytności”⁴. Podobnie było w przypadku Gotfryda Grodecka, profesora języka i literatury greckiej, który w 1804 r. otrzymał

---

¹ Na temat kształtowania się zawodu bibliotekarza pisali m.in.: Z. Gębołyś: *Zawód bibliotekarski na ziemiach niemieckich w latach 1789-1871*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2002; K. Maleczyńska: *Kształtowanie się zawodu bibliotekarskiego w Polsce do 1914 roku*. „Rocz. Bibl.” 1982, z. 1/2, s. 41-54; J. Włodarczyk: *Kształtowanie się zawodu bibliotekarskiego na ziemiach polskich w okresie zaborów*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 1990; tenże: *Bibliotekarze bibliotek fundacyjnych i rodowych w okresie zaborów*. „Rocz. Bibl.” 1972, z. 1, s. 113-138.

² J. Włodarczyk: *Kształtowanie się zawodu...*, s. 24-25.

³ M. Łodyński: *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774-1794)*. Warszawa: Nakł. Tow. Nauk. Warszawskiego, 1935, s. 23.

⁴ J. Włodarczyk: tamże, s. 25.

W sprawie projektu pisma Stanisław Leszczyński skontaktował się z Dembym. W odpowiedzi na list, została zarysowana tematyka i struktura pisma. Prośbę do Kancelarii Generalnego Gubernatorstwa prawdopodobnie wystosował sam Demby. Wskazuje na to identyczna charakterystyka periodyku, przekazana władzom już w 1905 r.

Historyk w liście do Stanisława Leszczyńskiego tak nakreślił projekt czasopisma:

Szanowny Panie Stanisławie,

Zapytuje mnie Pan, jak sobie wyobrażam pismo specjalne, wydawane przez Towarzystwo biblioteki publicznej, pospieszam więc z odpowiedzią, zaznaczając od razu na wstępie, że kreślę ją pod pierwszym wrażeniem zapytania tylko w zarysach głównych.

Pismo powinno wychodzić co miesiąc w objętości od 3 do 4 arkuszy druku w formacie ósemki (w rodzaju „Pamiętnika Literackiego”) na papierze dobrym, matowym, drukowane ładnie i wyraźnie, ozdobione odpowiednimi winietami i rysunkami, przedstawiającymi ludzi wybitnych w dziedzinie bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa, rzadkie okazy książek, opraw, biblioteki, ich urządzenia wewnętrzne, wynalazki z dziedziny techniki bibliotecznej, rodzaje pism, fotografie ze zjazdów, kongresów, posiedzeń, i.t.p.

Okładka, według mego zdania, musi być ozdobna, przedstawiać np. w perspektywie gmach dawnej Biblioteki Załuskich (według sztychu współczesnego) w obramowaniu odpowiednich akcesoriów bibliotecznych, rysunek biblioteki Załuskich może być również umieszczony w górnym narożniku lewym, a widok wnętrza Sali głównej Biblioteki Zamoyskich w dolnym narożniku prawym, wszystko to połączone odpowiednimi ozdobami i t.p. Tytuł pisma: Przegląd biblioteczny, miesięcznik ilustrowany, poświęcony bibliotekoznawstwu, bibliotekarstwu i bibliografii. Organ Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie, pod redakcją...

Działy stałe:

Dział I, Bibliotekoznawstwo, zawierać powinien monografie specjalne, rozprawy i artykuły, dotyczące historii i statystyki bibliotek i prawa bibliotecznego, opisy bibliotek wszechświatowych, a w pierwszym rzędzie polskich [dopisane przez Dembego: „Instytutów Bibliograficznych, Muzeów bibliotekoznawczych”], życiorysy wybitnych bibliotekarzy i twórców bibliotek publicznych i prywatnych.

Dział II, Bibliotekarstwo, zawierać powinien artykuły, dotyczące techniki bibliotecznej, architektury bibliotek i ich urządzeń wewnętrznych, systemów segregowania i katalogowania książek, nowych wynalazków z dziedziny techniki bibliotecznej.

Dział III, Miłośnictwo książek, w którym zamieszczone być powinny dzieje książek, rękopisów, opraw, opisy dzieł rzadkich i cennych, sztychów, autografów, [dopisek: „exlibrisów”] i t.p.

Dział IV, Bibliografia, zawierać powinien artykuły, dotyczące różnych systemów bibliograficznych, życiorysy wybitnych bibliografów wszechświatowych i polskich, przeglądy bibliograficzne piśmiennictwa polskiego i obcego, poświęconego danej specjalności.

Dział V, Recenzje, sprawozdania i streszczenia prac najwybitniejszych z dziedziny bibliotekoznawstwa, bibliotekarstwa i bibliografii oraz artykułów zamieszczanych w pismach specjalnych, jak „Library”, „Library journal”, „Centralblatt für Bibliothekswesen”, „Zeitschrift für Bücherfreunde” i t.p.

Sprawozdania ze zjazdów, kongresów i posiedzeń bibliotekarzy oraz z posiedzeń Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie.

Dział VI, Kronika specjalna i dział informacyjny dla osób, interesujących się bibliotekoznawstwem, bibliotekarstwem i bibliografią oraz wiadomości o licytacjach książek, sztychów, o sprzedaży bibliotek, o katalogach księgarskich i antykwarskich i t.p.

Do każdego zeszytu powinien być dodawany arkusz druku z paginacją osobną, zawierający bibliografię specjalną polską z poszczególnej dziedziny wiedzy lub pism poszczególnych autorów polskich, jako owoc pracy Instytutu Bibliograficznego, np. Bibliografia antropologiczna, socjologiczna, filozoficzna, historii literatury polskiej, pedagogiczna, bibliografia pism Mikołaja Reja i o Reju, pism Adama Mickiewicza i o Mickiewiczu, pism Słowackiego i o Słowackim i t.p.

stanowisko w Bibliotece Uniwersytetu Wileńskiego, jak również Pawła Jarkowskiego, Jerzego Samuela Bandtkiego, Samuela Bogumiła Lindego, Joachima Lelewela i wielu innych ojców bibliotekarstwa. Z tradycją tą zerwano dopiero ok. 1. połowy XIX w. Mimo to, więź bibliotekarzy z nauką i środowiskiem naukowym nadal była bardzo silna⁵, choć pierwotnie była to jedynie funkcja, a dopiero później – zawód⁶.

Zawodowa grupa bibliotekarzy wykształciła się ostatecznie w 2. połowie XIX w. z grupy pracowników naukowo-dydaktycznych uczelni wyższych⁷. Usamodzielnienie się zawodu, głównie ze względów politycznych, mogło mieć miejsce w nielicznych wówczas bibliotekach naukowych, przede wszystkim uniwersyteckich – lwowskiej i krakowskiej. Duże znaczenie miały także placówki rodowe i fundacyjne, choć te – w związku z finansowym uzależnieniem od ich właścicieli – rozwijały się wolniej. Jak podaje Jerzy Włodarczyk, do początku XX w. zawodowa grupa bibliotekarzy pracujących na etacie (bez stypendystów i praktykantów) liczyła ok. 50 osób⁸.

Powstanie w 1908 r. staraniem Towarzystwa Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy pisma „Przegląd Biblioteczny”, pierwszego polskiego periodyku bibliotekarskiego, było nowatorskim, jak na owe czasy, przedsięwzięciem i wzorem dla późniejszych inicjatyw, takich jak „Bibliotekarz” z 1919 r., czy „Przegląd Biblioteczny” z 1927 r.

1.2. Powstanie „Przeglądu Bibliotecznego”

Zagraniczne nurty bibliotekarstwa z trudem docierały do polskich bibliotekarzy. Osiągnięcia w dziedzinie bibliologii, czytelnictwa i bibliotekoznawstwa, które odnotowujemy już od lat 80. XIX w., w polskich bibliotekach były mało znane. Konieczność poprawy sytuacji dostrzegli bibliotekarze warszawscy. Powołany „Przegląd Biblioteczny” miał być narzędziem do propagowania form nowoczesnego bibliotekoznawstwa i integracji pracowników bibliotecznych⁹.

Periodyk został zarejestrowany przez władze carskie 24 listopada 1905 r. Zgoda Kancelarii Warszawskiego Generalnego Gubernatorstwa dotyczyła wydawania w Warszawie ilustrowanego czasopisma w języku polskim, pod nazwą „Przegląd Biblioteczny” i zakładała częstotliwość ukazywania się zeszytów od 4 do 10 razy na rok w objętości 5 arkuszy każdy. Zgodę wyraził urzędnik gubernialny Aleksander Zatajewicz¹⁰. Informację o podjęciu zadania tworzenia pisma podano do wiadomości podczas posiedzenia Komitetu Biblioteki z dnia 7 lutego 1907 r., kiedy postanowiono wydawać organ w myśl projektu Stefana Dembego i powierzyć mu stanowisko redaktora¹¹. Pomysł ponownie został poruszony podczas posiedzenia z dn. 30 maja tegoż roku, kiedy rozpoczęto starania o szybsze rozpoczęcie wydawania pisma¹².

⁵ J. Włodarczyk: tamże, s. 85.

⁶ Tenże: *Metodologiczne problemy badań nad kształtowaniem się zawodu bibliotekarskiego na ziemiach polskich w okresie zaborów*. „Rocz. Bibl.” R. 28, z. 1-2, s. 169.

⁷ J. Włodarczyk: *Kształtowanie się zawodu...*, s. 108.

⁸ Tamże, s. 184.

⁹ Z. Gaca-Dąbrowska: *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007, s. 21-22.

¹⁰ ABP A. 165 k. 59 v. i r.

¹¹ ABP A. 173 k. 3. r.

¹² ABP A. 173, k. 12.

Laskauer podał w korespondencji nazwę pisma „Przegląd Bibliograficzny”; co prawda periodyk o takiej nazwie był wydawany od 1905 r.¹⁶, ale przez warszawską Księgarnię Gebethnera i Wolffa, jest to więc oczywista pomyłka drukarza.

Zeszyty z 1908 r. zawierały spis treści w języku francuskim, angielskim i niemieckim (2 s. okładki), a także polskim (3 s. okładki). Od 1909 r. zrezygnowano ze spisu treści w językach obcych. W zeszycie 3-4 z tego roku wydrukowano ponadto indeks artykułów dla całego rocznika. Łącznie w latach 1907-1911 ukazało się 6 zeszytów pisma.

Wydania czasopisma – w imieniu Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie – podjął się Henryk Dobrzycki. Rocznik drugi pisma, datowany na 1909 r., ukazał się z ponad dwuletnim opóźnieniem. Zmienił się też redaktor odpowiedzialny. Listem z dnia 1 stycznia 1909 r. Stefan Demby zawiadamiał, że rezygnuje z funkcji redaktora naczelnego „Przeglądu”. Komitet upoważnił Stanisława Leszczyńskiego do wyszukania osoby na to stanowisko¹⁷. Redaktorem został Stanisław Krzemiński, który przyjaźnił się z S. Leszczyńskim, H. Dobrzyckim i Stanisławem Michalskim jeszcze od czasów wspólnej pracy w Warszawskim Towarzystwie Dobroczynności¹⁸. Obowiązki przejął już 1 kwietnia, ale kandydaturę jego zaakceptował Inspektor Kancelarii Generalnego Gubernatorstwa dopiero dnia 13 czerwca.

Krzemiński czasopismu poświęcał 4 godziny dziennie, w tym jedną pracom redakcyjnym. Nadmiar spraw okazał się jednak nie do przewyciężenia. Dnia 4 listopada 1909 r. odczytano podczas spotkania Komitetu jego list, w którym przeproszał za nienależycie wypełniane obowiązki:

Do Szanownego Komitetu Zarządzającego Biblioteką Publiczną w Warszawie.

Nadwątlone już przez wiek siły i niepomyślny dla mnie stan zdrowia mego nie pozwalają mi sprawami bibliotekarza [zajmować] tak, jak tego ja sam szczerze pragnąłem, a Szanowny Komitet bezwzględnie wymagać ode mnie ma prawo. Dlatego, dziękując za zaufanie okazane mi [...] upraszam o uwolnienie mnie od obowiązku w Bibliotece.

Przytem oświadczam Szanownemu Komitetowi, że doprowadzenie „Przeglądu Bibliotecznego” za r. 1909 do ostatniego, 20-go arkusza uważam za swój obowiązek, a pracę redaktorską ukończę w zupełności w takim terminie, aby w marcu 1910 r. całkowity rocznik organu Towarzystwa znaleźć się mógł w rękach prenumeratorów.

Stanisław Krzemiński [podpis]
Grodzisk Mazowiecki, Mereczowszczyzna,
d. 31 Października 1909 r.”¹⁹

¹⁶ Pełna nazwa pisma brzmiała: „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie”, a od 1923 r. jako „Przegląd Bibliograficzny: wydawnictwo księgarni Gebethnera i Wolffa”. Od 1926 r. tradycję pisma kontynuował periodyk „Co czytać”.

¹⁷ ABP A. 173 k. 44 r.

¹⁸ K. Górski: *Stanisław Krzemiński: człowiek i pisarz*. Warszawa: Państw. Inst. Wydaw., 1985, s. 151.

¹⁹ APB A. 173 k. 56 r., 57,

W takich zarysach przedstawia mi się przyszły organ Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie.

Łączę wyrazy szczerego szacunku i serdeczny uścisk dłoni

Życzliwy
Stefan Demby [podpis]

Warszawa, 7.II.1907
Chmielna, 61 m.1¹³

Z listu wynika, że S. Demby miał gruntownie przemyślaną koncepcję pisma i wywarł duży wpływ na jego ostateczny kształt. Większość działań, które wymienił, znalazła się później w organie Towarzystwa. Uwzględniono również jego uwagi co do papieru i ilustracji. Niezrealizowany został pomysł zamieszczenia na stronie tytułowej fotografii bibliotek – Załuskich i Zamoyskich. Redakcja nie podjęła się także opracowania, na wymienionych warunkach, bibliografii specjalnych.

Periodyk skupił wokół siebie działaczy Towarzystwa, bibliotekarzy, bibliologów i miłośników książek. Redakcja mieściła się w siedzibie Towarzystwa, przy ul. Ry-siej 1 (róg Jasnej)¹⁴.

1.3. Opis fizyczny pisma. Charakterystyka pisma

Pierwszy numer „Przeglądu Bibliotecznego” ukazał się w 1908 r. Pełny tytuł pisma brzmiał „Przegląd Biblioteczny: czasopismo ilustrowane, poświęcone bibliotekoznaw-stwu, bibliotekarstwu i bibliografii”. Periodyk o wymiarach 15,5 x 24 cm wydawa-ło Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie. Tłoczono go w drukarni Piotra Laskauera. Informację tę umieszczono w roczniku pierwszym na stronie potytułowej, a od 1909 r. została wyeksponowana na stronie tytułowej. P. Laskauer drukujący „Prze-gląd Biblioteczny”, przesał do Stefana Dembego pismo o następującej treści:

Warszawa, dnia 4 marca 1907 r.

Wielmożny
Stefan Demby
w miejscu

Niniejszym mamy honor zakomunikować W. Panu cenę druku miesięcznika p.t. „Przegląd Bibliograficzny” [sic!] który liczyć będziemy jak następuje:

arkusz 16 stron czystego garmontu bez domieszek innego gatunku czcionek – na interlinije – tysiąc rb. 16,- następnie po rb. 2.50.

arkusz 16 stron petitu na interlinije również bez domieszki innych czcionek rb.22,-
Papier na tekst w rodzaju angielskiego, na którym są odbite próby druku – ryza rb. 10,-
Szerokość i długość kolumn obowiązuje nas podług załączających się prób.

Z poważaniem
Piotr Laskauer i Ska [pieczęć]
[Niezczytelny podpis]¹⁵

¹³ ABP A.177 k. 5-6 r.

¹⁴ ABP A. 177 k. 41.

¹⁵ ABP A. 177, k. 8. Za: *Archiwum Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*. Akta nr 1-245. Oprac. Jadwi-ga Rudnicka [et al.]. Warszawa: PWN, 1977, il. 16.

Tabela 2.

Objętość poszczególnych części „Przeglądu Bibliotecznego”

Rok	Z.	Artykuły	Krytyka i recenzje	Listy do redakcji	Kronika	Bibliografia	Sprawozdania
<i>w stronach</i>							
1908	1	56	7	–	4	4	12
	2	55	–	–	–	8	25
	3-4	78	–	–	10	12	7
1909	1-2	102	19	4	7	–	29
	3	41	–	–	8	3	–
	4	84	10	2	–	–	–
Razem	<i>stron</i>	416	36	29	25	27	73
	<i>%</i>	68,6	5,9	4,8	4,1	4,5	12,0

Źródło: Opracowanie własne.

Zawartości numeru stanowiły w większości artykuły o treści zgodnej z profilem pisma. Stanowiły one prawie trzy czwarte zawartości zeszytów. Dużą wagę przywiązywała redakcja do działalności sprawozdawczej. Treści informujące o zebraniach Towarzystwa, składzie osobowym jego członków itp. to nieco ponad 10% objętości „Przeglądu”. Mimo deklaracji zamieszczonej w artykule programowym, rozszerzającej jego profil o zagadnienia bibliograficzne i recenzje, materiałów tych było stosunkowo niewiele, nie przekraczały jednej piątej pisma.

Od 1 listopada 1909 r. Krzemiński zrezygnował ze wszystkich obowiązków, zachował jedynie stanowisko w „Przeglądzie”. W korespondencji z 1 grudnia przepraszał Leszczyńskiego, że go zawiódł, chociaż posadą w redakcji chciał mu zabezpieczyć starość²⁰. W liście z 30 marca 1909 r. dziękował mu ponadto za zaufanie i wiarę w niego, co świadczy o tym, że to właśnie on, jako współzałożyciel i członek zarządu Towarzystwa Biblioteki Publicznej, zaproponował mu tę funkcję²¹.

Tabela 1.

Charakterystyka poszczególnych numerów „Przeglądu Bibliotecznego”

Rok	Numer zeszytu	Materiał ilustracyjny	Data ukończenia druku	Zakres stron
1908	1	6 il.	12 grudnia 1907	[8], 1-83 [3]
	2	17 il.	b.i.	85-173 [1]
	3-4	5 il.	b.i.	175-294
1909	1-2	[4]* il.	30 grudnia 1909	1-159 [1]
	3	[9] il. + podobizna „Ogrodu rozkosznego” [3 il.]**	28 czerwca 1910	161-215
	4	Brak	10 marca 1911	246-335 [1]

* Od tomu 2 wydawca zrezygnował z publikowania na 2 s. okładki informacji o ilości ilustracji w zeszycie.

**Jako uzupełnienie tekstu Karola Badeckiego. Por. K. Badecki: *Nieznany druk Adryjana z Wieszczyca Wieszczyckiego*. „Prz. Bibl.” 1909 z. 3, s. 161-[163].

Źródło: Opracowanie własne.

Powyższe zestawienie ukazuje ważniejsze problemy redakcji związane z wydawaniem pisma. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim znaczne opóźnienia w druku, sięgające w ostatniej fazie prawie 2 lat. Z drugiej strony widać dużą dbałość o materiał ilustracyjny (liczne fotografie, forma wykonania). W z. 3 z 1909 r. redakcja dołączyła do pisma faksymile „Ogrodu rozkosznego” Adryjana z Wieszczyca Wieszczyckiego. Jedynie z. 4 z 1909 r. pozbawiony był ilustracji. Przeciętna objętość jednego zeszytu w 1908 r. wyniosła 73 strony, w 1909 r. zmniejszyła się do 56 stron.

²⁰ W chwili objęcia redakcji „Przeglądu” Krzemiński miał 70 lat.

²¹ K. Górski: dz. cyt., s. 153-154; por. tamże, rozdz. 8, przyp. 26.

Budżet na 1909 r. zakładał wydatkowanie kwoty 10 050 rubli; większą jej część przeznaczono na czynsz (2500), pensje i służbę (3000), zakup książek i pism (1500), zakup mebli (1000) i druk „Przeglądu”. Prognozowane wpływy na ten rok wynosiły 3814,50 rubli. Towarzystwo dysponowało ponadto kwotą zaoszczędzoną w roku 1907 i 1908 w wysokości 4640 rubli 89 kopiejek. Do 30 września budżet powiększył się jeszcze o 1705 rubli. Suma ta nie pozwoliła jednak kontynuować czasopisma, druk ostatniego 4 zeszytu ukończono dopiero 10 czerwca 1911 r.²⁵.

1.5. Analiza zawartości

Zeszyt pierwszy roku 1908 został poświęcony przede wszystkim zagadnieniom organizacyjnym nowo powstałej warszawskiej Biblioteki Publicznej i jej Towarzystwa. Uruchomienie księżnicy mogło nastąpić dopiero po 1905 r. wskutek zmniejszenia się policyjnego ucisku²⁶. Statut Towarzystwa zatwierdzono w 1906 r., a zarejestrowane zostało 17 października tegoż roku pod numerem 27 w Urzędzie Gubernialnym Warszawskim²⁷. Za cel pracy organizacji przyjęto kontynuowanie tradycji Biblioteki Załuskich i postanowień Komisji Edukacji Narodowej, a także stworzenie nowoczesnej biblioteki publicznej. Ową nowoczesność określał paragraf 3 opublikowanej na łamach „Przeglądu” ustawy Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie.

Biblioteka użycza osobom zgłaszającym się książek, pism periodycznych i w ogóle wszelkich wydawnictw w języku polskim i innych, jak niemniej rękopisów, map, atlasów, nut, rycin, rysunków i innych zbiorów naukowych, jakie mogą być przydatne dla studiów naukowych i dla celów kształcenia się²⁸.

Aby zapewnić dostęp do zbiorów jak największej liczbie użytkowników, udostępniano je prezencyjnie.

W komentarzu do ustawy Stanisław Leszczyński wyjaśnił, że zamierzeniem Towarzystwa było powołanie do życia Muzeum Bibliotekoznawstwa i Instytutu Bibliograficznego. Pierwsza placówka miała służyć gromadzeniu wzorów, tablic i modeli obrazujących funkcjonowanie biblioteki, plany budynków, a także opisy bibliotek działających w kraju. Muzeum miało dokumentować prace biblioteczne i wypracowywać nowe ich wzorce. Uzupełnieniem tej działalności było wydawanie periodyku oraz kontakty międzybiblioteczne w kraju i zagranicą.

Druga placówka – Instytut Bibliograficzny – miała w założeniu prowadzić centralny katalog wydawnictw polskich. Praca ta, dowodząca konieczności jak najszybszego powołania Biblioteki Narodowej, opierała się na dostępnych mate-

²⁵ Towarzystwo Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy zostało rozwiązane w 1928 r. z momentem utworzenia Biblioteki Narodowej. Wówczas bibliotekę przekazano miastu.

²⁶ Z. Gaca-Dąbrowska, tamże, s. 18.

²⁷ *Zebranie Organizacyjne Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 1, s. 27.

²⁸ *Ustawa Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 1, s. 7.

1.4. Struktura i częstotliwość ukazywania się pisma

W zamieszczonym w piśmie artykule wprowadzającym zawarto informację o następujących działach periodyku, które zasadniczo odpowiadały koncepcji S. Dembego. Były to:

1. Bibliotekoznawstwo – obejmował historię i statystykę bibliotek, przepisy prawne, opisy zagranicznych i polskich bibliotek, bibliotekarzy i in.
2. Bibliotekarstwo – zawierał charakterystykę technik bibliotecznych, architektury, systemów klasyfikowania i katalogowania książek, informację o nowościach technicznych.
3. Miłośnictwo książek – w dziale publikowano dzieje książek, rękopisów, druków, opraw, dzieł rzadkich, autografów, ekslibrisów, księgarń, drukarni, zakładów artystycznych związanych z książką, a także życiorysy wybitnych bibliofilów.
4. Bibliografia – przybliżał historię, typy bibliografii oraz zawierał przeglądy piśmiennictwa (polskiego i zagranicznego) dotyczącego literatury bibliograficznej i bibliotecznej.
5. Recenzje, sprawozdania i streszczenia prac najwybitniejszych autorów z dziedziny bibliotekoznawstwa, bibliotekarstwa i bibliografii. Dział ten miał służyć również publikowaniu tłumaczeń artykułów z fachowej prasy zagranicznej – czasopism „Library”, „Library Journal”, „Zentralblatt für Bibliothekswesen”, „Zeitschrift für Bücherfreunde” i in.
6. Sprawozdania ze zjazdów, kongresów i posiedzeń bibliotekarskich, a także posiedzeń Towarzystwa Biblioteki Publicznej.
7. Kronika specjalna i dział informacyjny – przeznaczony dla zainteresowanych bibliotekoznawstwem, bibliotekarstwem i bibliografią oraz poszukujących informacji o licytacjach książki czy sprzedaży katalogów księgarskich²².

Plan wydawniczy pisma zakładał, że będą ukazywały się 4 zeszyty rocznie. W 1908 r. ukazały się 3 numery (3 i 4 wydane łącznie), zaś rok później – 3 numery, z czego pierwszy i drugi były łączone. Na stronie 3 okładki czytamy, że na każdy zeszyt przewidziano 5 arkuszy drukarskich. Dodatkiem do zeszytów miały być bibliografie specjalne: „oddzielne dzieła z zakresu bibliotekoznawstwa oraz ogłoszenia księgarń”²³.

„Przegląd Biblioteczny” został wydany dzięki ofiarności członków Towarzystwa. Pierwszy i drugi zeszyt z 1908 r. ukazał się nakładem dwóch członków komitetu (nie podano, których), a trzeci i czwarty (łącznie) – nakładem Towarzystwa. Jednocześnie zaplanowano w budżecie na 1909 r. kwotę mniejszą niż całkowity koszt tego przedsięwzięcia, wynoszącą 600 rubli²⁴.

²² *Przegląd Biblioteczny wydawany przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie [...]*, „Prz. Bibl.” 1908, t. 1, z. 1, s. [3].

²³ „Prz. Bibl.” 1908, z. 1, s. 3 okł.

²⁴ *Sprawozdanie Komitetu Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie za rok 1908*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 1-2, s. 15.

[...] książka przeszła prześladowanie, ucisk i mękę. Niezawsze i niewszędzie ją pieszono. Wieki, które paliły ludzi, aby wychwalić Boga, miały też palić i książki, aby pognębić szatana. [...] Nawet jeszcze w wieku Oświecenia gwarowała w Europie ciemnota. Protestanci – Niemcy palili i topili czarownice, jakby najlepsi katolicy, jeszcze w końcu XVII wieku, a czarownicą bywała nieraz i książka³².

Do opisu dziejów bibliotek włączona została także Biblioteka Publiczna miasta stołecznego Warszawy. Krzeziński określił ją „zasobnią ksiązek, przynoszących czytelnikowi wiedzę nowoczesną”, widział ją też jako instytucję bibliologiczną, opracowującą katalogi działowe, systematyczne i przedmiotowe.

Ignacy Chrzanowski podjął się w swoim artykule, zamieszczonym w dziale „Krytyka”, oceny jubileuszowego druku pism Mikołaja Reja. „Zwierciadło” zostało wydane przez Gebethnera i Wolffa, zaś „Figliki” – przez Wiktora Wittyga (oba pochodziły z 1905 r.). Chrzanowski wysoce ocenił każde z dzieł.

Pod kryptonimem „-m-” ukazała się w dziale „Krytyka” charakterystyka wydane- go w 1907 r. przez Hieronima Wildera i Spółkę katalogu antykwarycznego poświęco- nego medycynie. Pozycja bibliograficzna zawierała 1656 opisów dzieł medycznych w języku polskim, łacińskim, francuskim i rosyjskim.

Antoni Gawiński w zeszycie 2 z 1908 r. opublikował tekst poświęcony książkom Stanisława Wyspiańskiego, poety, malarza, grafika, ilustratora i artysty książki. Za- uważył, że „pod impulsem [twórczym Wyspiańskiego – dop. Z.G.] poczęto uważać książkę za dzieło sztuki: poczęto drukować na każdej imiona tych wszystkich, którzy się na jej wykonanie składali, co nadało jej prawdziwą powagę, jak utworom nie tylko samego autora”³³.

Gawiński wpływ Wyspiańskiego na sztukę książki pokazał na dwóch przykła- dach, odwołując się do *Nocy Listopadowej* i *Akropolis* pisarza. Układ typograficzny struktury tekstu określił mianem „pięknej figury ornamentacyjnej”, zaplanowanej i przemyślanej.

1.5.2. Bibliotekoznawstwo i bibliotekarstwo

Tematyka bibliotekarska i bibliotekoznawcza w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1908-1909 najczęściej przejawiała się w postaci artykułów poświęconych historii, organizacji i charakterystyce zbiorów placówek bibliotecznych, jak również tematycznym kolekcjom bibliofilów.

Józef Bieliński opisując dzieje Biblioteki Królewskiej Uniwersytetu Warszawskiego przypomniał, że załazek jej księgozbioru pochodził z Biblioteki Liceum Warszawskie- go, która powstała w czasach pruskich. Praca miała charakter faktograficzny.

Ludwik Krzywicki podjął w swoim artykule temat bibliotek klasztornych³⁴; zauwa- żył, że wiele znajdujących się w nich ksiązek zostało bezpowrotnie zniszczonych:

³² Tamże, s. 20.

³³ A. Gawiński: *O książkach Wyspiańskiego*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 2, s. 85-91.

³⁴ L. Krzywicki: *Biblioteki w klasztorach*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 1, s. 55-56.

riałach bibliograficznych. Instytut klasyfikował materiały według nauk i za opłatą przysyłał karty katalogowe. Wskutek braku podobnych placówek w kraju, wzorował się w metodach i technikach pracy na doświadczeniach Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego.

Zamieszczona w „Przeglądzie Bibliotecznym” relacja z zebrania organizacyjnego wskazywała na okoliczności, w jakich formowało się Towarzystwo Biblioteki Publicznej²⁹. Na pierwszy plan wysunęły się trudności lokalowe. Otrzymany na własność lokal warszawskiej Czytelni Naukowej uniemożliwił dalszy rozwój księgozbioru. Budowa własnego gmachu przewyższała możliwości finansowe Towarzystwa. Profesor Samuel Dickstein liczył w tej kwestii na ofiarność społeczeństwa, a także na gest ze strony miasta. Warunki lokalowe uniemożliwiły zorganizowanie czytelnicy czasopism.

Oddzielnym problemem było gromadzenie księgozbioru. Jakub Mortkowicz postulował, aby wydawcy zobligowali drukarnie do przekazywania jednego egzemplarza wszystkich swoich wydawnictw. Zaoszczędzone w ten sposób środki mogłyby zostać wyasygnowane na zakup pozycji opublikowanych wcześniej.

Według sprawozdania Towarzystwa za rok 1907 jego przychód wyniósł 2512,04 rubli. Poparty rocznym doświadczeniem plan działania na 1908 r. zakładał, oprócz kontynuowania opieki merytorycznej nad zbiorami czytelnicy, znalezienie obszernego lokum, gromadzenie zbiorów i inwentaryzację już pozyskanych, skompletowanie odpowiedniego personelu bibliotecznego i powołanie – bez obciążania funduszy Towarzystwa – wydawnictwa, którego celem byłoby propagowanie informacji o pracy biblioteki i zaznajamianie „szerszej publiczności z ruchem na polu bibliotekarstwa, bibliografii, czytelnicy”³⁰.

1.5.1. Tematyka bibliologiczna na kartach „Przeglądu Bibliotecznego”

Pierwsze artykuły zamieszczane na kartach „Przeglądu” pochodziły z zebrań organizacyjnych Towarzystwa. Przedstawiony 2 lutego 1907 r. referat Stanisława Krzemińskiego o historii książki i księżnic na świecie oraz w Polsce został opublikowany w zeszycie 1 z 1908 r.³¹.

Autor przybliżył w nim historię książki, odwołując się do znanych faktów z dziejów Egiptu oraz Azji i Europy. Wspominał o wynalazku papieru, podkreślił jego przewagę nad pergaminem. Historię książki widział wieloaspektowo; włączył do niej techniki ksylograficzne poprzedzające wynalazek Gutenberga.

Dzieje książki w ujęciu Krzemińskiego wiązały się nie tylko z rozwojem oficyn drukarskich, ale także z losem książek już wydanych. Autor pisał:

²⁹ *Zebranie Organizacyjne...*, s. 27-30.

³⁰ Po uzyskaniu zezwolenia, wspomnianym organem stał się „Przegląd Biblioteczny”. Por. *Sprawozdanie Komitetu...*, tamże, s. 157.

³¹ Por. S. Krzemiński: *Książka i księgozbiór*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 1, s. 15-26.

1.5.3. Drukarstwo i księgarstwo

Jeden z działów przeznaczono na zagadnienia związane z drukiem i księgarstwem. Zaplanowano w nim miejsce na artykuły dotyczące godeł, kart tytułowych, grafik, bordiur, inicjałów, sygnatur, filigranów i ekslibrisów.

Tematyka nie została jednak zrealizowana na kartach czasopisma. W dwóch rocznikach ukazały się jedynie 4 artykuły poświęcone wyżej wymienionym zagadnieniom; jeden z nich zawierał krótką charakterystykę kolekcji ekslibrisów zbieraczy polskich.

W „Przeglądzie Bibliotecznym” drukowano także informacje o zapomnianych drukach. Franciszek Pułaski opublikował artykuł o odnalezionych w Brześciu Litewskim trzech utworach literackich z połowy XVI w., wydanych przez Bernarda Wojewódkę. Były to: *Katechizm Brzeski*, *Sposoby a obyczaje przez Urbana Rhegiusa* oraz Krzysztofa Hadamarjusa *Sumariusz Dziesięciorga Przykazań*. Pułaski szczegółowo opisał dzieła – zanalizował ich treść i cechy fizyczne⁴³.

Stefan Demby (pod kryptonimem D.) omówił ekslibris Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie, którego autorem był Edward Okoń oraz ekslibris Tadeusza Wolskiego, wykonany przez Karola Biskego⁴⁴.

Tematykę drukarską zasygnalizował Edward Trojanowski. Grafik opisał ruch drukarski w Krakowie i Warszawie. Stwierdził, że po organizacji w 1904 r. wystawy w Muzeum Narodowym, podczas której zaprezentowano różne prace poświęcone grafice książkowej, wśród artystów wzrosło zainteresowanie zdobnictwem drukarskim. Szczególnie estetyczne książki wydawała według niego lwowska drukarnia Altenberga, która we współpracy z Aleksandrem Dąbickim publikowała wiele cenniejszych artystycznie dzieł. Gorzej rzecz miała się w Warszawie. Trojanowski narzekał na nieczytelne czcionki, niepoprawne ustawienie kolumny, zły jakości papier. Podkreślał, że rozwój warszawskiego druku zależy od dobrej woli wydawców i drukarzy⁴⁵.

1.5.4. Teoria i praktyka bibliografii

Zagadnienia bibliograficzne odnajdujemy w „Przeglądzie Bibliotecznym” w dwóch działach. Pierwszy z nich – „Bibliografia polska” – zawierał tytuły i opisy druków. W drugim, pn. „Bibliografia powszechna” udało się redakcji opublikować jedynie sprawozdanie Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego.

W zeszycie 1 z 1908 r. w dziale „Bibliografia” przedstawiono zestawienie książek i artykułów poświęconych bibliotekoznawstwu, bibliotekom, bibliografiom ogólnym

⁴³ F. Pułaski: *Wiadomość o najdawniejszych i nieznanym drukach brzeskich*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 2, s. 121-126.

⁴⁴ *Nowe ex-librisy polskie*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 2, s. 129.

⁴⁵ E. Trojanowski: *Kilka słów o druku z powodu wystawy Krakowskiego Towarzystwa Polska Sztuka Współczesna*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 2, s. 120.

... ktoś za kilkanaście kopiejek nabył od malca w miasteczku Kodeks Litewski, malce zaś zachęcony tym proponował, iż z klasztoru wyniesie jeszcze inne książki: Ktoś inny od sklepikarza kupił za parę rubli ładnie oprawiony zbiór filozofów francuskich w. XVIII, ktoś trzeci, czwarty chwalił się także posiadaniem u siebie książek z klasztoru. Nikt nie dbał o książki, malcy zabierali te, w których znajdowali obrazki, inni wyciągali je i sprzedawali na makulaturę...³⁵.

W przeciwieństwie do tekstu Bielińskiego artykuł Krzywickiego zawierał elementy krytyki i oceny.

Dużo uwagi poświęcono też powstałej w 1838 r. Bibliotece Polskiej w Paryżu, o której historii pisał m.in. Władysław Mickiewicz³⁶. Temat biblioteki powrócił na karty „Przeglądu” jeszcze raz w roczniku 2 (1909), kiedy czytelnikowi przedstawiono plany rozbudowy placówki³⁷.

Historię, zbiory, a w szczególności polonika przechowywane w Bibliotece Thomasa Bodleya w Oksfordzie opisał na łamach „Przeglądu” Stanisław Michalski³⁸. Placówka ta, otwarta w 1602 r., była drugą co do wielkości, po British Museum, księżnicą Anglii. Na początku XX w. liczyła 1,25 mln wol. i 33 tys. rękopisów. Mieściła się w 5 budynkach. Łącznie Michalski zanotował 61 najcenniejszych pozycji.

Oprócz charakterystyki poszczególnych bibliotek, autorzy „Przeglądu” prezentowali też sieci biblioteczne, głównie zagraniczne. Bibliotekoznawstwo amerykańskie przedstawił Stanisław Posner, przekonany o nowoczesności amerykańskich bibliotek³⁹. Autor uważał, że ich praca i organizacja opierała się na wzorach europejskich, ale w niektórych aspektach, zwłaszcza w architekturze i obsłudze czytelnika, przewyższała je.

Posner scharakteryzował Bibliotekę Kongresu, biblioteki publiczne, a także biblioteki uniwersytetów stanowych, wiele uwagi poświęcając oddziałom dziecięcym, podkreślił też rolę kształcenia bibliotekarzy, którzy w Stanach Zjednoczonych byli urzędnikami administracyjnymi, wykształconymi w ramach kursów 2-3-letnich, a także rocznych, 6-miesięcznych i krótszych.

Uzupełnieniem tematyki były artykuły o zbiorach prywatnych. W spisie treści znalazły się one w dziale „Biblioteki i ich zbiory”, zaś w głównym zrzębie zeszytu 3 z 1909 r. wydrukowano je pod nagłówkiem „Nasze zbiory”. Dział otworzył tekst, w którym Henryk Merczyng informował o swoich zbiorach poświęconych reformacji. Jego zestawienie obejmowało 71 pozycji, wśród których najliczniejsze były pieczęcie⁴⁰.

Bogatą kolekcję muzealiów i druków rzadkich upublicznił zbieracz i bibliofil Bogusław Kraszewski. Były to zarówno wykopaliska pochodzące ze stanowisk archeologicznych nieopodal Dołhego⁴¹, jak i liczna kolekcja autografów, licząca około 1000 sztuk⁴².

Z przedstawionej pokrótce tematyki artykułów wynika, że autorzy „Przeglądu” szeroko rozumieli badania bibliotekarskie i bibliotekoznawcze.

³⁵ Tamże, s. 56.

³⁶ W. Mickiewicz: *Biblioteka Polska w Paryżu*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 2, s. 98-110.

³⁷ R [akronim]: *Powiększenie Biblioteki Polskiej w Paryżu*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 1/2, s. 194-199.

³⁸ S. Michalski: *Biblioteka Bodlejańska w Oksfordzie* [cz. 1]. „Prz. Bibl.” 1909, z. 1/2, s. 29-51; tenże: *Biblioteka Bodlejańska w Oksfordzie* [cz. 2; dokończenie] „Prz. Bibl.”, z. 4, s. 297-324.

³⁹ S. Posner: *Biblioteki amerykańskie*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 4, s. 290.

⁴⁰ H. Merczyng: *Zbiory Henryka Merczynga z dziedziny Reformacji*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 3, s. 165-176.

⁴¹ Dołhe – wieś w gminie Prużana w dawnym województwie poleskim (obecnie Białoruś).

⁴² H. Merczyng, tamże, s. 180-181.

bibliografii prawniczej ułatwiłoby dotarcie do całej literatury poświęconej filozofii, historii i dogmatyki gałęzi prawa. Informował też, że dzieło zostało już ukończone i złożone do druku.

W zeszycie 1-2 z 1908 r. Karol Badecki przedstawił (wraz z krótką charakterystyką) opis 20 rzadkich dzieł, które znajdowały się w zbiorach Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Część z nich nie została zarejestrowana w *Bibliografii Estreichera*, dlatego uznał, że warto je przybliżyć badaczom⁵⁰.

Działalność Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego jeszcze kilkakrotnie pojawiała się na kartach „Przeglądu”. Towarzystwo Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy aktywnie włączało się w prace Instytutu i na bieżąco informowało swoich członków o zaplanowanych spotkaniach⁵¹. W z. 3-4 z 1908 r. pod tytułem „Ze sprawozdania Instytutu Międzynarodowego Bibliograficznego”, a następnie w z. 1-2 z 1909 r. opublikowano tłumaczenie urzędowego wydawnictwa Instytutu zatytułowanego „Rapport sur l’Institut International de Bibliographie et l’organisation systématique de la Documentation”, które ukazało się w Brukseli w 1908 r.

W tekście publikowanym w z. 1-2 przybliżono czytelnikom strukturę, cele działania, rys historyczny, wydawnictwa i pracę Muzeum Metod i Materiałów, działającego przy Międzynarodowym Instytucie Bibliograficznym. Zadaniem powstałej w 1895 r. jednostki było

[...] wyszukiwanie sposobów ulepszenia, rozwoju i ujednostajnienia metod w dziedzinie książki i dokumentacji (redagowanie, ogłaszanie i rozpowszechnianie dzieł, katalogowanie, obieg książki i korzystanie z niej), organizowanie współdziałania naukowego międzynarodowego wśród grup wszelkich specjalności, mianowicie stowarzyszeń międzynarodowych, współdziałania, któreby pozwoliło według pewnego planu ogólnego: podejmować prace rozpostarte na dokumentację powszechną, wytworzyć pewien ośrodek międzynarodowy dla wprowadzania w takie prace współrzędności, również jak i dla zachowania w oryginałach lub pierwotnych repertoriów lub zbiorów dokumentów, wreszcie – umożliwić wszystkim pracownikom umysłowym korzystanie z dokumentów przez badanie ich na miejscu, ogłaszać je drukiem lub odpisywać; a dla tych wszystkich celów działać jako organ sił zrzeszonych⁵².

Do realizacji tych celów powołano sekcje, których obszar działania wiązał się z dziedziną nauki, charakterem kolekcji lub prac, a także z krajem, w którym ogłoszono dany dokument. Instytucją nadzorczą była komisja centralna, zajmująca się kontrolą i badaniami na rzecz prac wspólnych oraz powiększaniem liczby instytucji zrzeszonych.

⁵⁰ K. Badecki: *Notatki bibliograficzne*. „Prz. Bibl.” 1909 r. 2 z. 1-2, s. 52-63. Badecki raz jeszcze uzupełnił pracę Karola Estreichera. W z. 3 z 1909 r. podał charakterystykę *Psalterza Dawidowego* autorstwa Macieja Rybińskiego, którą Estreicher skatalogował, lecz nie sporządził opisu z autopsji. Por. K. Badecki: *Notatki bibliograficzne: (sprawa niektórych wydań „Psalmsów Dawidowych” Macieja Rybińskiego)*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 3, s. 191-[193].

⁵¹ Np. 20 stycznia 1908 r. przysłano na ręce S. Dicksteina zaproszenie na Międzynarodową Konferencję Bibliograficzną i Dokumentacyjną. Por. APB A.177 k. 44.

⁵² *Ze sprawozdania Instytutu Międzynarodowego Bibliograficznego*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 1-2, s. 65.

i specjalnym oraz miłośnikom książek. Zawierało ono 34 pozycje bibliograficzne. Znalazły się wśród nich najważniejsze dzieła polskie i zagraniczne tamtego czasu: m.in.: *Bibliografia polska XIX stulecia* Karola Estreichera, *Bibliografia filologii klasycznej i literatury humanistycznej w Polsce na lata 1903 i 1904* Wiktora Hahna czy też Tadeusza Witwickiego *Bibliografia czasopisma Przewodnik Gimnastyczny »Sokół«* rocznik I-XXV. Wynotowano też wcześniejsze wzmianki w prasie codziennej dotyczące powołania Towarzystwa Biblioteki Publicznej⁴⁶. Podobne zestawienie ukazało się w następnym zeszycie.

Konieczność rozpoczęcia prac nad bibliografią polską XX wieku, sygnalizowana kilkakrotnie na łamach „Przeglądu”, została po raz kolejny poruszona w czasopiśmie w postaci relacji z posiedzenia członków Towarzystwa poświęconego przekazaniu tegoż wydawnictwa Instytutowi Bibliograficznemu. Przewodniczący, S. Dickstein zaznaczył, że prace Karola Estreichera nad zgromadzeniem informacji na temat całego piśmiennictwa polskiego wydanego w XIX w. dobiegały końca. W związku z tym zaapelował do wydawców, księgarzy i autorów o nadsyłanie pozycji, których biblioteka nie otrzymała. Bibliografię planowano wydawać co 5 lat, począwszy od 1901 r. Instytut zgromadził prawie wszystkie materiały za lata 1901-1902.

Autorzy „Przeglądu” przywiązywali dużą wagę do spraw międzynarodowych, o czym świadczy relacja z Kongresu Międzynarodowego Bibliograficznego, który odbył się 10-11 lipca 1908 r. Jego celem była wymiana poglądów na temat bibliografii powszechnej. Poruszono na nim kilka narodowych inicjatyw, np. wspomniano o „Katalogu międzynarodowym literatury naukowej”, „Katalogu zbiorowym bibliotek polskich”, czy o pracach szwajcarskiego i francuskiego Instytutu Bibliograficznego. Spotkanie miało zapoczątkować dalsze regularne zebrania⁴⁷.

Efektom prac Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego było sformułowanie definicji najważniejszych terminów z zakresu dokumentacji oraz ustalenie typologii dokumentów ze względu na formę wydawniczą. Tekst – w przekładzie na język polski I. Sauermana – wyszczególniał wiele innowacyjnych i niezwykle trafnych pomysłów w kwestii organizacji bibliografii. Zaliczyć do nich można przede wszystkim usystematyzowanie prac organizacyjnych przy gromadzeniu dokumentów, konieczność uwzględnienia wszystkich tychże form, unifikacja metod gromadzenia materiału (dotyczyło to zwłaszcza karty katalogowej i jednolitego systemu klasyfikacji przedmiotowej), czy wreszcie zasady współpracy⁴⁸.

Dużą wartość dzieła Karola Estreichera sprawiła, że została dostrzeżona potrzeba opracowania bibliografii specjalnych, poświęconych poszczególnym dziedzinom wiedzy. Zwrócił na to uwagę Adolf Szuligowski⁴⁹, który uważał, że opublikowanie

⁴⁶ *Bibliografia*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 1, s. 69-72.

⁴⁷ Do I wojny światowej odbyły się 4 kongresy: w 1895, 1897, 1900, 1908 r. Muszkowski i Rayward wspominają jeszcze o Międzynarodowym Kongresie Bibliografii i Dokumentacji, który miał miejsce w Brukseli w 1910 r. Por. *Informacja naukowa. Rozwój, metody i organizacja*. Pod. red. Zbigniewa Żmigrodzkiego oraz Wiesława Babika i Diany Pietruch-Reizes. Warszawa: Wydaw. SBP, 2006, s. 51.

⁴⁸ *Ze Sprawozdania Instytutu Międzynarodowego Bibliograficznego*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 3-4, s. 237-245.

⁴⁹ A. Szuligowski: *Bibliografia prawnicza polska*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 3-4, s. 248.

W nocie pośmiertnej przedstawiono Lubomira Zenfeld-Gadona jako publicystę, historyka i dyrektora Biblioteki Polskiej w Paryżu. W 1867 r. wybrano go na sekretarza ks. Władysława Czarotoryskiego, w 1881 r. objął stanowisko sekretarza Polskiego Towarzystwa Historyczno-Literackiego oraz został dyrektorem powołanej Polskiej Biblioteki Publicznej. Funkcję tę piastował do likwidacji Towarzystwa i przekształcenia go w Stację Naukową Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. W 1899 r. przeniósł się z Paryża do Krakowa, gdzie zmarł 15 lutego 1909 r.

We wspomnianym zeszycie znalazła się krótka wzmianka o śmierci Kazimierzy Hellmannówny, pracownicy Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, która zmarła 29 marca 1908 r.

Obszerniejszą wzmiankę poświęcono Janowi Tadeuszowi hr. Lubomirskiemu, działaczowi społecznemu, inicjatorowi założenia bezpłatnych czytelń Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności. Lubomirski był autorem prac dotyczących polskiej ludności rolniczej. Do najważniejszych należy *Encyklopedia rolnicza* (wydania z 1870 i 1876 r.)⁵⁵.

Dnia 30 września 1908 r. zmarł Karol Estreicher. We wspomnieniu pośmiertnym Samuel Dickstein (kryptonim „S. Dn.”)⁵⁶ podkreślił, że Estreicher był pierwszym bibliografem, „który ogromem wykonanej pracy przewyższył wszystkich swoich poprzedników, następcom zaś utorował drogę do nowych w tej dziedzinie przedsięwzięć”. Chodziło przede wszystkim o tworzenie bibliografii specjalnych (np. *Bibliografia historii polskiej* Ludwika Finkla) i praca nad wspomnianą wcześniej bibliografią XX wieku⁵⁷.

Opublikowany tekst był w opinii Dicksteina hołdem „czci naszej dla zgasłego pracownika nauki” i życzeniem, „aby ten pomnik, który sam sobie zbudował z dzieł swoich za życia budził u potomnych nie tylko podziw dla pracy ogólnej, ale zarazem krzepił wiarę w przyszłość cywilizacyjną społeczeństwa”⁵⁸.

W roczniku 2 (1909 rok) ukazały się informacje o śmierci dwóch zasłużonych polskich naukowców – Władysława Nehringa i Tadeusza Smoleńskiego.

Władysław Nehring był profesorem filologii słowiańskiej i rektorem Uniwersytetu Wrocławskiego. Pracę doktorską poświęcił sprawom polskim w pismach z XVI w. W 1862 r. założył „Tygodnik Poznański”. Pięć lat później objął po zmarłym Wojciechu Cybulskim Katedrę Języków i Literatur Słowiańskich, gdzie wykładał m.in. literaturę słowiańską. W pracach naukowych reprezentował stanowisko lingwisty, filologa, historyka sztuki, paleografa, folklorysty i etnologa. Był również wydawcą naukowym⁵⁹.

Tadeusz Smoleński (1884-1909) był pierwszym polskim egiptologiem. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w l. 1902-1904. W 1905 r., już zarażony gruźlicą, wyjechał do Egiptu. Od 1906 r. pracował przy wykopaliskach, a od 1908 r. został, z polecenia Gastona Maspero, sekretarzem komitetu organizującego Kongres Archeologów, który ostatecznie nie doszedł do skutku. Zmarł w Krakowie, 29 sierpnia 1909 r.⁶⁰

⁵⁵ *Pamięci zmarłych*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 2, s. 131-135.

⁵⁶ Por. *Słownik pseudonimów i kryptonimów pisarzy polskich oraz Polski dotyczących*. Oprac. Adam Bar przy współud. Władysława Tadeusza Wisłockiego. T. 2. Kraków: nakł. Krakowskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich, 1936, s. 123.

⁵⁷ [S. Dn.]: *K. Estreicher; Wspomnienie pośmiertne*. „Prz. Bibl.” 1908, z. 3-4, s. 195.

⁵⁸ Tamże, s. 202.

⁵⁹ *Zmarli*. „Prz. Bibl.” 1909 z. 1-2, s. 205-206. Zob. też: J. Śliwa: *Tadeusz Smoleński (1884-1909) i początki polskiej egiptologii*. „Alma Mater: miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2002, nr 44, s. 27-29.

⁶⁰ *Zmarli*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 3, s. 154-155.

1.5.5. Artykuły historyczno-literackie

Zamieszczony w roczniku z 1909 r. spis zawartości zakładał istnienie działu zatytułowanego „Artykuły historyczno-literackie”, obejmującego życiorysy i przyczynki do opisu popularnych osób. Redakcja opublikowała w dziale jedynie dwa teksty. W zeszycie 4 z 1909 r. pracę Adama Mickiewicza na stanowisku bibliotekarza i jego kilkuletni pobyt w Paryżu opisał syn poety, Władysław, Mickiewicz znalazł zatrudnienie w Bibliotece Arsenалу w l. 1853-1855. Stolicę Francji opuścił we wrześniu 1855 r. i wyjechał do Konstantynopola, gdzie zmarł 26 listopada.

Artykuł przybliżył ostatnie lata życia poety, ukazał trudności finansowe z jakimi się borykał, a także środowisko kulturalne skupione wokół Biblioteki Polskiej, Collège de France i osoby Adama Mickiewicza⁵³.

Praca w bibliotece nie zawsze była dla Mickiewicza źródłem satysfakcji. Zdarzało się jednak, że interesowały go rzadkie egzemplarze biblioteczne. Syn poety tak pisał o stosunku ojca do pracy:

... udzielał pracującym potrzebnych im wyjaśnień, przerzucał na ich intencję katalogi, lecz samo katalogowanie i wszelkie roboty biurowe zdawał na innych urzędników. (...) ponieważ Laurent de l' Ardèche [zwierzchnik poety – dop. Z.G.] oszczędzał Mickiewiczowi wszelkich przykrości służbowych, znalazł się poeta w warunkach lepszych niż się spodziewał; z tem wszystkim uważał Bibliotekę arsenalską, nie za fort, lecz tylko za przystań⁵⁴.

Tak więc posada bibliotekarza była dla Mickiewicza głównie źródłem utrzymania. Należy dodać, że pensję, którą otrzymywał jako profesor w Collège de France, zmniejszono o połowę. Wskutek braku francuskiego obywatelstwa poeta był narażony na prześladowanie „ministrów i policji”. Aura panująca wokół Mickiewicza była bardzo różna – z jednej strony jego losami interesował się Ludwik Napoleon, z drugiej – J. B. Ostrowski, płatny donosiciel policji, oskarżał i przedstawiał Mickiewicza w niekorzystnym świetle.

1.5.6. Nekrologi i wspomnienia pośmiertne

Pierwsze wspomnienia o zmarłych pracownikach książki polskiej opublikowano w „Przeglądzie” już w 1908 r. W zeszycie 2 ukazał się biogram Józefa Drège, bibliografa, znawcy historii ogrodnictwa, zmarłego w Warszawie 17 stycznia 1908 r. Drège zbierał druki rzadkie, ryciny, rękopisy związane z naukami przyrodniczymi. Liczące blisko 4,5 tys. wol. zbiory przekazał Bibliotece Ordynacji Krasińskich.

Wspomniany został także Szewel Kilkulkin, zmarły 12 lutego 1908 r. antykwaryusz wileński. Do jego przyjaciół należał m.in. Władysław Syrokomla, który poświęcił Kilkulkinowi gawędę „Garść pszenna”.

⁵³ W. Mickiewicz: *Mickiewicz bibliotekarzem*. „Prz. Bibl.” 1909, z. 4, s. 241-258.

⁵⁴ Tamże, s. 242-243.

1.5.8. Recenzje i sprawozdania

W dziale „Recenzje i sprawozdania” zamieszczano informacje o nowościach wydawniczych z zakresu bibliotekarstwa, bibliologii i bibliofilstwa. Opracowania te omawiały treść dzieł i zawierały dane statystyczne. Nie unikano też wykazywania uchybień w ich treści, czy formie. Mieczysław Rulikowski poddał opinii książkę «Guide des savants des littérateurs et des artistes dans les Bibliothèques de Paris [...]» Alfreda Franklina, wydaną w Paryżu w 1908 r. Recenzent przybliżył w ujęciu liczbowym księgozbiór bibliotek Paryża. Krytycznie ocenił noty historyczne każdej z bibliotek; za rażący błąd uznał brak informacji o budżecie Biblioteki Arsenau. Pracę uzupełnił o przywołanie danych liczbowych największych placówek⁶⁴.

Wacław Karczewski zwrócił uwagę na katalog księgarski G. Centnerszvera i Spółki, w którym wykorzystano (po raz pierwszy) dziesiętny układ treści. Redakcja zastosowała starszą wersję przepisów katalogowania, opracowaną w 1905 r. pod tytułem „Manuel de répertoire bibliographique Universal”. Spowodowało to użycie niepotrzebnie skomplikowanych symboli, zwłaszcza poddziału formalnego i stosunku wzajemności. Mimo zauważonych niedoskonałości, recenzent pozytywnie ocenił ukazanie się katalogu⁶⁵.

W 1908 r. we Lwowie ukazała się *Bibliografia druków odnoszących się do Komisji Edukacji Narodowej, pierwszego w Europie Ministerium Oświaty* pióra Józefa Lewickiego. Stanisław Krzemiński, w dziewięciostronicowej recenzji, szczegółowo zanalizował publikację i krytycznie ustosunkował się do niedociągnięć w układzie i omyłek bibliograficznych. Praca objęła 2210 tytułów. Były to opisy książek, które badacz skatalogował z autopsji, o których przejął dane z innych źródeł, o których wspominały źródła rękopiśmienne, a także takie, które Lewicki poznał ze wzmianek profesorów.

Krzemiński zarzucił autorowi zbyt dużą szczegółowość. Poważną wadą bibliografii było nieuwzględnienie warsztatu pracy Estreichera, przez co w publikacji znalazły się dzieła o wątpliwej wiarygodności, a czasem – całkowicie niezwiązane z tematem. Krzemiński doliczył się wielu błędów przy ustalaniu autorstwa prac. Zwrócił też uwagę na nieporadności bibliograficzne, przejawiające się w niekonsekwentnym szeregowaniu tytułów. W końcowej części zaproponował nowy układ pracy⁶⁶.

Łagodniej ocenił S. Krzemiński książkę Teodora Wierzbowskiego *Vade mecum. Podręcznik do studyów archiwalnych dla historyków i prawników polskich* (Warsza-

⁶⁴ R-i. [właśc. Mieczysław Rulikowski]: *Un vieux Bibliothécaire* [Franklin Alfred]. *Guide des savants des littérateurs et des artistes dans les Bibliothèques de Paris* [rec.]. „Prz. Bibl.” 1909, z. 1-2 s. 131-134.

⁶⁵ Historia i zasady tworzenia opisu przedmiotowego stosowane w klasyfikacji dziesiętnej były przedmiotem artykułu W. Karczewskiego, opublikowanego w roczniku 2 „Przeglądu Bibliotecznego”. W pracy została opisana koncepcja Melvila Deweya z 1873 r. i adaptacja systemu przeprowadzona w 1905 r. przez Międzynarodowy Instytut Bibliograficzny. Por. W. Karczewski. *Podziały wspólne w układzie dziesiętnym przez...* „Prz. Bibl.” 1909 z. 1-2, s. 89-123.

⁶⁶ S. Krzemiński: *Lewicki Józef: Bibliography of prints having reference to the Commission of national education in Poland, First instruction department in Europe from 1773-1794*. Lwów 1908. [rec.], tamże, s. 137-145.

Publikowane przez redakcję nekrologi były najczęściej anonimowych twórców. Podawano w nich datę śmierci, zawód i pełnione funkcje wspomnianych osób. Łącznie zamieszczono 7 nekrologów. Szczególnym omówieniem uhonorowano Karola Estreichera.

1.5.7. Listy do redakcji

Ważnym źródłem informacji do badań nad okolicznościami powstania „Przeglądu Bibliotecznego” i struktur bibliotekarskich jest dział z listami adresowanymi do redakcji pisma. Na jego łamach opublikowano w 1909 r. dwa listy.

Pierwszy z nich, pióra Wacława Karczewskiego i Władysława Kłyszewskiego, bibliotekarzy Muzeum Polskiego w Rapperswilu, chwalił powołanie pierwszego polskiego naukowego periodyku dla bibliotekarzy. Autorzy podkreślili, że w Stanach Zjednoczonych, Niemczech, czy Belgii prace bibliograficzne były bardziej zaawansowane, niż w Polsce, co tłumaczyli obejmowaniem stanowisk bibliotekarskich przez osoby zajęte pracą naukową, dorywczo traktujących prace biblioteczne.

Rozwiązaniem było według Karczewskiego i Kłyszewskiego powołanie organizacji zrzeszających bibliotekarzy:

Zdaniem niżej podpisanych, jedyna ku temu wiedzie droga, wypróbowana już zresztą na świecie i używana powszechnie: związanie się bibliotekarzy z zawodu, a choćby tylko z amatorstwa, w ciało zbiorowe, wspólnym związane celem; powołanie do życia Towarzystwa Bibliotekarzy, a choćby na razie Bibliofilów Polskich, by w zakres poczynañ zbiorowych wszelkiej kategorii miłośników wprowadzić książkę i książnictwo. W tym celu proponujemy Zjazd bibliotekarzy i bibliofilów polskich [...] wiodący: *primo*, do założenia proponowanego wyżej Towarzystwa czy Związku, *ultimo* do zbiorowego poparcia Biura Bibliograficznego polskiego, którego pomysł podjęło i już urzeczywistniać zaczęło Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie [...]⁶¹.

W komentarzu redakcja zaprosiła czytelników do dyskusji nad propozycjami autorów. Kazimierz Reychman w odpowiedzi na list poparł pomysłodawców. Zauważył jednak, że za wcześnie mówić o organizacji zjazdu; za ważniejsze uważał utworzenie organizacji skupiającej bibliotekarzy:

Towarzystwo takie miałoby przed sobą zadanie ogromne, a między innymi: zainwentaryzowanie wszystkich poważniejszych bibliotek polskich, tak prywatnych, jak i publicznych, to jest obliczenie mienia naszego w zakresie druków z wymienieniem najrzadszych z każdej poszczególnej biblioteki (w rodzaju katalogu inkunabułów); ciągle dopełnianie Bibliografii Estreichera, przez nieustanne nadsyłanie do Towarzystwa wiadomości o drukach nieznanym; wydawanie katalogów specjalnych, t.j. poszczególnych bibliografii z różnych zakresów wiedzy; wydawanie pisma zawodowego – jednocześnie wreszcie wszystkich miłośników książek polskich⁶².

Warunkiem koniecznym powołania towarzystwa zrzeszającego bibliotekarzy i bibliofilów było według Reychmana istnienie osób „chętnych, energicznych, które by sprawę utworzenia go wzięli do serca”⁶³.

⁶¹ Listy do Redakcyi. „Prz. Bibl.” 1909, z. 1-2, s. 152-153.

⁶² Listy do Redakcyi. „Prz. Bibl.” 1909, z. 4, s. 326.

⁶³ Tamże.

1.6. Reklama i ogłoszenia

Na trzeciej stronie każdego zeszytu wydawca „Przeglądu” zamieszczał w stopce redakcyjnej warunki publikowania ogłoszeń. Przyjmowało je Biuro Towarzystwa Biblioteki Publicznej, mieszczące się przy ul. Rysiej. Druk jednej strony ogłoszenia kosztował 7 rubli, pół strony 4, a ćwierć – 2,5 rubla.

W pierwszym tomie (1908 r.) ogłoszenia pojawiły się tylko raz. W z. 1 znalazła się lista nowych pozycji Wydawniczej Warszawskiej Księgarni Naukowej przy ul. Kruczej 44 oraz spis wydawnictw Księgarń i Składu Nut Konstantego Treptego (wraz z cenami).

Od z. 1-2 (1909) ogłoszenia – reklamy zajęły stałe miejsce na 3 s. okładki. W omawianym numerze pisma swą ofertę „Poradnika dla samouków” przedstawił Gabriel Centnerszwer. W z. 4 na stronie 3 i 4 okładki opublikowano reklamę handlową „Pamiętnika Literackiego”, „Kwartalnika Historycznego”, „Miesięcznika Heraldycznego”, „Studiów nad Historią Prawa Polskiego”, „Dzieł Adama Mickiewicza”, „Pamiętnika Towarzystwa im. Adama Mickiewicza”, opisywanej w „Przeglądzie” serii „Białe Kruki”, a także wydawnictw Towarzystwa Historycznego we Lwowie.

1.7. Forma i szata graficzna

Pismo miało układ jednoszpaltowy. Tekst i ilustracje były w periodyku czarno-białe. Wyjątek stanowiły strony tytułowe każdego z roczników, na których czerwoną czcionką złożono tytuł. Tego samego koloru był na stronie tytułowej herb Towarzystwa Biblioteki Publicznej. Okładkę zdobił motyw kwiatowy. Na stronie 1 pierwszego zeszytu umieszczono kolorowy inicjał, za który redakcja zapłaciła 15 rubli⁶⁹.

Ilustracje dołączane do zeszytów były drukowane na papierze zwykłym i kredowym. Redaktorzy dbali o czytelność pisma. Artykuły dobrze komponowały się ze zdjęciami, najczęściej umieszczanymi na oddzielnych kartach, ale zdarzały się również wkomponowane w tekst. W obu rocznikach zamieszczono portrety: Thomasa Bodleya, Władysława Nehringa, Juliana Ursyna Niemcewicza, Andrzeja Stanisława i Józefa Andrzeja Załuskich, budynek Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, plany i widok ogólny Biblioteki Polskiej w Paryżu i Biblioteki Bodlejańskiej. Oddzielną wkładkę przeznaczono w roczniku pierwszym na podobiznę pierwszej strony „Zwierciadła” Mikołaja Reja. W roczniku drugim znalazły się odbitki ekslibrisów Józefiny Massalskiej-Grabowskiej, Teofili Sapieżyny i Michała Ogińskiego oraz wspomniane wcześniej faksymile „Ogrodu rozkosznego”.

Część artykułów była poprzedzona czarno-białymi winietami. Treści zamykały finaliki. Była to cecha charakterystyczna zwłaszcza pierwszego rocznika. W drugim roczniku graficzne uzupełnienia tekstu były bardziej stonowane i stosowane rzadziej.

⁶⁹ APB A.177 k.50.

wa 1908). Publikacja zawierała m.in. alfabetyczny spis świętych, świąt, niedziel i dni uroczystych, tablice kalendarzowe z datami świąt Wielkanocnych, rzymski kalendarz antyczny, wykaz papieży, władców niemieckich i cesarzy zachodnio-rzymskich, a także królów pruskich, węgierskich, królów i książąt polskich. Recenzent podkreślił pożyteczność publikacji. Odnalezienie niedokładności w treści pozostawiał historykom, sam skupił się na stronie formalnej dzieła. Jako uzupełnienie zaproponował włączenie do pracy imion i nazwisk ważniejszych dostojników kościelnych żyjących w XVI w.

Kolejny tekst zrecenzowany przez Krzemińskiego otrzymał wysoką notę. Historyk przybliżył pracę Karola Badeckiego i Józefa Kallenbacha pt. *Białe kruki*, w pierwszym tomie opublikowano „Lament chłopski na pany” – anonimowy utwór z XVI i XVII w. opisujący warunki życia ludu wiejskiego. Docenił on sumienną pracę nad publikacją, zaś błędy, które odnalazł, dotyczyły zamieszczonej w książce analizy krytycznej⁶⁷.

Krzemiński scharakteryzował także wykonany przez Adama Jarzębowskiego przedruk XVII-wiecznego *Gościńca albo opisanie Warszawy 1643 r.* autorstwa Jana Jarzemskiego. Wydawnictwo zawierało ponadto słowniczek (opracowany przez prof. Chrzanowskiego) oraz objaśnienia (pióra Władysława Korotyńskiego).

Przedmiotem ostatniej recenzji umieszczonej w „Przeglądzie Bibliotecznym” był drugi rocznik wydawnictwa „Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie” (Wilno 1909). Praca zawierała m.in. wycinek dzieła Tadeusza Korzona o wojskowości, wykaz szkół parafialnych, początkowych, klasztornych i prywatnych diecezji wileńskiej, zestawienie druków polskich w 1908 r. wydanych w Wilnie, stworzone przez Ludwika Czarkowskiego, czy też „Sprawozdanie z działalności i stanu T-wa Przyjaciół Nauk w Wilnie w roku 1909”⁶⁸.

Przywołane recenzje dowodzą, że ich autorzy otwarcie wyrażali swoje poglądy na temat nowo powstałych dzieł, nie szczędząc im pochwał, ale i uwag krytycznych. Każda recenzja zawierała szczegółową analizę treści. W przypadku zastrzeżeń do formy dzieła, opiniodawcy – zwłaszcza S. Krzemiński – sugerowali inne rozwiązania, dawali propozycje uzupełnienia treści itp.

Charakter działu świadczy o podjęciu przez redakcję próby tworzenia czasopisma na wysokim poziomie merytorycznym, z obiektywnym systemem recenzji i profesjonalną oceną naukowej i pragmatycznej wartości publikacji.

---

⁶⁷ S. K[rzemiński]: *Badecki Karol i Kallenbach Józef: Białe kruki (w utworach homograficznych)*. T. 1, anonim: *Lament chłopski na pany*. Wydał Józef Kallenbach. Lwów: nakł. Księgarni Zienkowicza i Chęcińskiego [rec.]. „Prz. Bibl.” 1909, z. 4, s. 327-332.

⁶⁸ S. K[rzemiński]: *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie*. Rocznik T. 2, r. 1908. Wilno: nakł. Towarzystwa, 1909 [rec.]. „Prz. Bibl.” 1909, z. 4, s. 334-[336].

1.9. Podsumowanie

Zawarte w artykule programowym postanowienia, określony zakres tematyczny i założenia przedsięwzięte przy tworzeniu pisma skłaniają ku stwierdzeniu, że „Przegląd Biblioteczny” wydawany w latach 1908-1909 był próbą konsolidacji środowiska bibliotekarskiego w Polsce. Redakcja zdecydowanie określiła rolę czasopisma – w artykułach przeważały propozycje ujednoczenia czynności bibliotecznych, członkowie Towarzystwa relacjonowali zagraniczne osiągnięcia w zakresie bibliografii i opracowania zbiorów. Przyjęty wysoki poziom merytoryczny nie mógł zostać zrealizowany bez udziału specjalistów w dziedzinie bibliotekarstwa, historii książki, a także pracowników naukowych i miłośników książki. Zakres treściowy pisma wykraczał poza ramy bibliotekarstwa. W periodyku pojawiały się teksty dotyczące muzeów, poświęcone książce rzadkiej, graniczące z historią literatury i sztuką książki. Tym samym bibliotekarstwo umieszczono pośród tych dziedzin i traktowano jako dyscyplinę spokrewnioną, uzupełniającą pozostałe. Osoby skupione wokół „Przeglądu” zauważały potrzebę utworzenia organizacji zrzeszającej bibliotekarzy. Stało się to możliwe dopiero w 1917 r. z chwilą powołania Związku Bibliotekarzy Polskich. Sytuacja polityczna i zmienne warunki funkcjonowania Towarzystwa, a także związane z tym trudności finansowe nie pozwoliły na kontynuowanie wydawania pisma. Dopiero w 1927 r., już w wolnej Polsce, ukazał się następny periodyk, także pod tytułem „Przegląd Biblioteczny”.

1.8. Przyczyny zawieszenia pisma

Przez cały okres wydawania pisma Towarzystwo borykało się z kłopotami finansowymi. O pierwszych trudnościach i związanych z tym opóźnieniach w wydawaniu „Przeglądu” dowiadujemy się z regularnych spotkań członków Komitetu. Opóźnienie druku zeszytu 2 (1909) sprawiło, że S. Leszczyński porozumiał się ze S. Dembym, a następnie wraz z W. Bułakowskim, został „upoważniony do zasadniczego postawienia sprawy”. Bułakowski miał też interweniować w Drukarni Laskauera i dopilnować, by numer ukazał się 15 lipca⁷⁰. Podczas posiedzenia z 24 września 1909 r. postanowiono, że zeszyt 3 i 4 zostanie wydany kosztem Biblioteki Publicznej⁷¹.

Notatka z 17 grudnia 1908 r. świadczy o kryzysie, który dotknął „Przegląd”. Uczestnicy posiedzenia uchwalili, że „Przegląd” będzie się ukazywał, i że na ten cel przewidziano kwotę 500 rubli, zaznaczając, że sumy tej nie można przekroczyć⁷².

Projektując budżet Towarzystwa na rok 1909 zastanawiano się nawet nad zawieszeniem wydawania „Przeglądu Bibliotecznego”:

W przewidywaniu znacznego wzmożenia się wydatków z powodu nowego lokalu, konieczność powiększenia z tego powodu stałego personelu Biblioteki, oraz przyjętej większością głosów potrzeby w najbliższej już przyszłości stałego bibliotekarza, podniesiona została propozycja przerwania w roku 1909 wydawnictwa *Przeglądu Bibliotecznego*. Większością głosów przyznano pożytek i konieczność prowadzenia nadal tego wydawnictwa, postawiono jednak, w celu zmniejszenia kosztów, wydać go w dwóch [!] półrocznych zeszytach w roku 1909, mając na widoku, w razie gdyby finanse Towarzystwa nie pozwoliły i na to, [przejsić?] w roku 1910 do wydawnictwa *Przeglądu* raz na rok, jako rocznika⁷³.

Przekształcenie pisma w rocznik nie zostało jednak zrealizowane. Ostatni zeszyt, który się ukazał ze znacznym opóźnieniem, to zeszyt 4 (1909).

Osobnym zagadnieniem była cena periodyku. Helena Różańska dowodzi, że była ona porównywalna z ceną innych pism naukowych z początku wieku⁷⁴; prenumerata roczna kosztowała 4 ruble (z przesyłką 5 rub.). Członkowie Towarzystwa mogli nabyć periodyk za pół ceny. O ile jednak takie wydawnictwa, jak „Kwartalnik Historyczny”, „Przegląd Filozoficzny”, czy „Przegląd Humanistyczny” miały większe grono odbiorców, o tyle „Przegląd Biblioteczny” był dystrybuowany w zasadzie wśród członków Towarzystwa Biblioteki Publicznej.

Na zamknięcie „Przeglądu” złożyły się trudności finansowe Towarzystwa potęgowane przez niskie wpływy z prenumeraty. Nie bez znaczenia był ponadto ograniczony krąg odbiorców zainteresowany kupnem pisma, zaś potencjalni odbiorcy – bibliotekarze, pracownicy książki – nie mogli sobie pozwolić na zakup z powodu niskiego uposażenia.

⁷⁰ ABP A. 173 k.32 v. i r.

⁷¹ ABP A. 173 k. 34. 20 października zaakceptowano treść zeszytów 3 i 4, lecz odłożono dyskusję nad środkami, z których miało być wydawane pismo w roku następnym. APB A. 173 k. 35 r.

⁷² APB A. 173 k. 41

⁷³ ABP A. 173 k. 47.

⁷⁴ H. B. Różańska: *Przegląd Biblioteczny 1908-1909. Przyczynek do dziejów polskiego czasopiśmiennictwa bibliotekarskiego i kształtowania się zawodowej grupy bibliotekarzy*. Łódź 1985, s. 45 (mps). Praca magisterska wykonana w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego. Sygn. 2/1986.

Rozdział 2

Krakowski „Przegląd Biblioteczny” do wybuchu II wojny światowej

2.1. Droga do powołania naukowego czasopisma bibliotekarskiego

Po zawieszeniu w 1911 r. wydawania „Przeglądu Bibliotecznego” nie zarzucono rozważań nad możliwością wznowienia pisma o podobnym charakterze. W 1919 r. w wydawnictwie periodycznym pt. „Nauka polska: jej potrzeby, organizacja i rozwój” Edward Kuntze zwrócił uwagę na działalność wydawniczą organizacji bibliotekarskich, a także zabrał głos w sprawie kierunków rozwoju bibliotekarstwa¹. Poglądy Kuntzego na temat konieczności powołania Biblioteki Narodowej, tworzenia wspólnych katalogów bibliotek, polepszenia statusu uposażeniowego bibliotekarzy, zasygnalizowane w pracy, były następnie wielokrotnie przywoływane i cytowane, także za pośrednictwem „Przeglądu Bibliotecznego”.

W 1921 r. problem wydawania pisma omawiano podczas obrad Koła Warszawskiego ZBP, lecz wskutek wojny polsko-bolszewickiej prace Związku nie doszły do skutku, a kwestia periodyku – została odsunięta². Przełomowym momentem był II Zjazd Bibliofilów Polskich w Warszawie (31.10 – 2.11.1926), podczas którego zasygnalizowano zagadnienia organizacji stanu bibliotekarskiego, plany opracowania przepisów katalogowania i inne. Płaszczyzną do dyskusji nad tą problematyką miało być czasopismo fachowe³.

¹ E. Kuntze: *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*. „Nauka polska: jej potrzeby, organizacja i rozwój” 1919, t. 2, s. 503-542.

² K. Świerkowski: *Związek Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. 186.

³ I. Turowska-Bar: *E. Kuntze jako redaktor „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Prz. Bibl.” 1967, z. 2, s. 110. Turowska-Bar podaje, iż II Zjazd Bibliofilów Polskich odbył się na przełomie listopada i grudnia, zaś w odbicie z „Przewodnika Bibliograficznego” figuruje informacja, że przypadł on na październik i listopad. Por. *Drugi Zjazd Bibliofilów Polskich w Warszawie*. Lwów: Warszawa: skład gł. w księgarniach „Ossolineum”, 1927, s. 3.

Stefanowi Dembememu dotację Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Redakcja, przekonana o stałej pomocy Ministerstwa miała nadzieję, że „Przegląd”

będzie miał żywot bardziej trwały, tem więcej, że ilość osób, czynnych u nas na polu bibliotekarstwa, wzrosła od tamtych czasów i wzrosło też zainteresowanie się niem społeczeństwa⁹.

i jednocześnie opowiedziała się za naukowym charakterem pisma. Wyrażał się on w publikowaniu artykułów poświęconych teorii i praktyce technik bibliotekarskich, historii i organizacji bibliotek (głównie naukowych). Łamy pisma były także otwarte na kwestię zawodu bibliotekarza, prace księgoznawcze oraz dotyczące historii i filozofii książki. Główny zrąb „Przeglądu” obejmował recenzje, przeglądy czasopism, kronikę wydarzeń oraz bibliografię prac bibliotekarskich, księgoznawczych, bibliograficznych i bibliofilskich. Taki układ treści czasopismo zachowało do lat 60. XX w.¹⁰.

W dniu 14 października 1927 r. Aleksander Birkenmajer, zastępca redaktora naczelnego, w imieniu redakcji wystosował pismo do Dyrekcji Policji w Krakowie informujące o zamiarze wydawania periodyku.

Zgłoszenie wpłynęło 15 października tegoż roku. „Przegląd Biblioteczny” określono w nim jako centralny organ naukowy bibliotekarstwa polskiego, wydawany kwartalnie z zasiłku Ministerstwa WRiOP. Redaktorem odpowiedzialnym został Edward Kuntze. Wydawania podjęła się drukarnia W. L. Anczyca (kierownikiem zakładu był Ferdynand Pieracki), a wydawcą został Józef Grycz. Identyczne dane wpisano do urzędowego wykazu czasopism wychodzących w Okręgu Dyrekcji Policji w Krakowie¹¹. Birkenmajer pisał:

Stosownie do art. 23. Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 maja 1927 r. o prawie prasowym donosimy niniejszym, że zamierzamy wydawać czasopismo pt. „Przegląd Biblioteczny” jako centralny organ naukowy bibliotekarstwa polskiego, wydawany z zasiłku Ministerstwa WRiOP. Przegląd będzie wychodził jako kwartalnik w Krakowie¹².

W zbiorach Archiwum Państwowego w Krakowie zachowała się kopia urzędowego kwestionariusza z 6 maja 1934 r., określającego charakter pisma i prezentującego poglądy polityczne jego współtwórców. Rubrykę z informacjami na temat zadeklarowanego i faktycznego zakresu treści stanowiły: „artykuły poświęcone sprawom bibliotekarstwa polskiego”. Redakcja określiła periodyk jako „pismo apolityczne”,

⁹ *Od Redakcji*. „Prz. Bibl.” 1927 z. 1, s. [7]. W dyskusji podjętej w Sekcji Bibliograficznej podczas II Zjazdu Bibliotekarzy Polskich, opublikowanej w „Przeglądzie”, Stefan Rygiel podał informację, że periodyk był jedynym pismem bibliotekarskim subsydiowanym przez Ministerstwo: „gdy 27 kwietnia 1927 r. na konferencji dyrektorów bibliotek wyjaśniono, że Państwo nie może subwencjonować równocześnie Przewodnika Bibliograficznego i Przeglądu Bibliotecznego, Ossolineum zrzekło się subwencji; mimo to jednak dostało jeszcze około 3000 zł”. Za: *Dyskusja*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. 363-364.

¹⁰ M. Banacka, B. Sosińska-Kalata: „Przegląd Biblioteczny” – rocznik 1927. Tamże, s. 528.

¹¹ AP w Krakowie, StGKr 274, s. 1289.

¹² AP w Krakowie, StGKr 274, s. 1291.

W 1926 r. Marian Łodyński pisał w liście do Adama Łysakowskiego:

Co do «miesięcznika ogólnobibliotekarskiego» – jest to ponad moje siły, wyobrażam sobie, że redaktorem jego winien być Kuntze lub ewentualnie Muszkowski, i to zarówno ze względu na osobiste kwalifikacje, jak i na miejsce ich zatrudnienia lub pobytu (Kuntze przy Bibl[iotece] Jagiellońskiej a Muszkowski w Warszawie). Pismo to jednak jest na gwałt potrzebne i wyobrażam sobie, że nasz Zjazd listopadowy poweźmie co do tego odpowiednią uchwałę⁴.

Uczestnicy Zjazdu podtrzymali postulat „szybkiego zrealizowania [...] organu bibliotekarskiego”⁵.

Ostatecznie rola redaktora naczelnego pisma przypadła Edwardowi Kuntzemu, którego wybór na stanowisko okazał się właściwy, zarówno pod względem cech osobowych, jak i kwalifikacji oraz doświadczenia zawodowego. Kuntze był naukowcem i działaczem społecznym. Z chwilą wyboru na stanowisko redaktora „Przeglądu” mijało 20 lat jego współpracy z Komisją Historyczną PAU. Z jej ramienia, w latach 1903-1904, przebywał w Archiwum i Bibliotece Watykańskiej, gdzie gromadził dokumenty z działalności nuncjatur w Polsce. W latach 1919-1926 kierował Biblioteką Uniwersytetu Poznańskiego. W 1926 r. został dyrektorem Biblioteki Jagiellońskiej i delegatem ds. rewindykacji w Mieszanej Polsko-Radzieckiej Komisji Specjalnej w Moskwie⁶.

„Przegląd Biblioteczny” Edward Kuntze prowadził w latach 1927-1939 oraz po wojnie w latach 1946-1947. Redakcja pisma mieściła się w Krakowie przy ul. Św. Anny 12, w obecnym gmachu Collegium Medicum. Korespondencja trafiała do redakcji także za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej.

W ocenie Mariana Łodyńskiego pismo było wydawane na wysokim poziomie merytorycznym, z międzynarodowym kręgiem odbiorców. Teksty opublikowane w periodyku do II wojny światowej są bogatym zbiorem prac z zakresu problemów bibliotekarstwa, rozpatrywanych z naukowej perspektywy, to także interesujące materiały na temat bibliotekarstwa zagranicznego i organizacji IFLA. Poziom fachowości pisma przekładał się na relacje zawodowe bibliotekarzy. Po latach, w 1957 r. M. Łodyński udowadniał, że ci, wyjeżdżając za granicę, czuli się w kontaktach służbowych swobodnie i mogli podejmować najbardziej aktualne tematy⁷.

W 1927 r. zarząd Koła Krakowskiego Związku Bibliotekarzy Polskich przygotował na życzenie Rady ZBP plan czasopisma i przedstawił go w Warszawie w dniu 25 kwietnia⁸. Współautorami projektu zainicjowanego przez Kuntzego byli Aleksander Birkenmajer i Kazimierz Piekarski. Tegoż roku uzyskano dzięki

⁴ List Mariana Łodyńskiego do Adama Łysakowskiego. Warszawa 12.6.1926. W: *Bibliotekarstwo polskie 1925-1951 w świetle korespondencji jego współtwórców*. Wyboru z listów Adama Łysakowskiego, Mariana Łodyńskiego, Józefa Grycza, Heleny Hleb-Koszańskiej dokonała, wstępami, przypisami i indeksem opatrzyła Maria Dembowska. Warszawa: Wydaw. SBP, 1995, s. 27.

⁵ Cyt. za: tamże, s. 192, przyp. 17a.

⁶ I. Turowska-Bar, tamże, s. 110-111.

⁷ M. Łodyński: *Rola Edwarda Kuntzego w bibliotekarstwie polskim*. „Prz. Bibl.” 1957, z. 2-3, s. 103.

⁸ J. Grycz: *Pierwsze dziesięciolecie „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Prz. Bibl.” 1937, z. 1, s. 1.

I z całym naciskiem należy podkreślić, że *Przegląd* jest organem naukowym i że to obowiązuje! Obowiązuje, mimo iż przeznaczony jest dla wszystkich bibliotekarzy, którzy też powinni w nim znaleźć wiadomości interesujące ich, podane w sposób przystępny, ale na właściwym poziomie. A że zainteresowania bibliotekarzy są z natury rzeczy różnorodne, zatem i treść ich fachowego centralnego czasopisma musi być różnorodna¹⁹.

Do 1928 r. Rada ZBP odbyła 6 posiedzeń, podczas których omawiano sprawy „Przeglądu”. Na wniosek M. Łodyńskiego przyjęto rozporządzenie o podniesieniu składki członkowskiej do 12 zł i nieodpłatnym przekazywaniu czasopisma wszystkim członkom. Dnia 22 kwietnia przyjęto zasadę, że redakcja „Przeglądu” będzie podlegać Radzie Związku. Czasopismo miało być w najbliższym czasie wykorzystane do rejestracji wszystkich czynnych bibliotekarzy w kraju. Do realizacji tego celu miała się przyczynić opublikowana na łamach periodyku ankieta, autorstwa Jadwigi Dąbrowskiej²⁰.

Równocześnie Zgromadzenie Delegatów Związku zaapelowało do swoich członków i władz naczelnych o objęcie badawczo-naukowym poznaniem spraw bibliotek wszelkiego typu, które znalazłyby wyraz w „Przeglądzie Bibliotecznym”²¹. Redakcja zaoferowała otwarcie rubryki, w której dyskutanci mieli omawiać wyniki obliczeń Dąbrowskiej. Zadanie to nie zostało jednak zrealizowane.

W 1929 r. pojawiła się potrzeba zwiększenia nakładu i objętości pisma. Subwencja ministerialna wzrosła w owym czasie do 4 tys. zł na kwartał²². Pod koniec roku subwencja wyniosła 4,5 tys. zł. Z biegiem czasu dotacja była sukcesywnie zmniejszana. W 1935 r. wynosiła 2 tys. zł²³.

Podczas dorocznego Ogólnego Zgromadzenia Delegatów Kół ZBP (Warszawa, 27 kwietnia 1930 r.) A. Birkenmajer przedstawił sprawozdanie z działalności „Przeglądu” za okres od 1.01.1928 do 1.04.1930 r. W dyskusji zwrócono uwagę na dalsze upowszechnianie czasopisma oraz urozmaicenie działu „Artykuły”, które miały być krótsze i liczniejsze. Dział „Kronika” miał zostać rozszerzony o zagadnienia dotyczące bibliotek oświatowych (rozważano także wprowadzenie osobnego działu); krytyka w recenzjach i polemikach miała być łagodniejsza.

W 1930 r. Jan Kossonoga zaproponował przeniesienie redakcji czasopisma do Warszawy. Po dyskusji, w której wzięli udział M. Łodyński, Tadeusz Romer, He-

¹⁹ Tamże, s. 1-2.

²⁰ J. Niezgoda: *Drugie ogólne Zgromadzenie Delegatów Z.B.P.* „Prz. Bibl.” 1928, z. 2, s. 172-175. W z. 4 (1928) podano informację, że „rejestracja bibliotekarzy została już rozpoczęta przez p. [Jadwigę] Dąbrowską na podstawie materiałów udzielonych przez Wydział Bibliotek”. Zebrane dane okazały się jednak niekompletne, wskutek czego postanowiono rozesłać formularz do wszystkich Kół Związku z zobowiązaniem jego zwrotu do 15.01.1930 r. Por. *Rada Związku Bibliotekarzy Polskich.* „Prz. Bibl.” 1928, z. 4, s. 334; *Rada Związku Bibliotekarzy Polskich.* „Prz. Bibl.” 1929, z. 4, s. 572.

²¹ J. Niezgoda, tamże, s. 175.

²² *Rada Związku Bibliotekarzy Polskich.* „Prz. Bibl.” 1929, z. 1, s. 76. Łącznie przychód „Przeglądu” od 14.10.1927 do 1.03.1929 r. wyniósł: zasiłek Ministerstwa – 18 000 zł, prenumerata i sprzedaż – 4 165,75, odsetki – 42,05 (razem 22 206,80 zł). Wydatki były następujące: druk – 15 074,50 zł, fotografie i klisze – 154,72, honoraria autorskie – 3 027,80, honorarium sekretarza – 1 800,00, druki i przybory kancelaryjne – 248,11, opłaty pocztowe – 562,56. Za: *Sprawozdanie kasowe „Przeglądu Bibliotecznego”*, tamże, s. 87.

²³ *Sprawozdanie Rady Z.B.P. za rok 1935.* „Prz. Bibl.” 1936, z. 3, s. 163.

przychylnie Rządowi, rozsyłane do większych bibliotek publicznych w Polsce. Redaktora naczelnego, Edwarda Kuntze, określono jako osobę lojalną, bez zastrzeżeń, niereprezentującą wrogich poglądów¹³. Potwierdziło się to na łamach pisma, gdzie pojawiły się trzy oznaki lojalności wobec władzy, opublikowane w formie sprawozdań. Pierwsza z nich dotyczyła wizyty prezydenta RP Ignacego Mościckiego¹⁴ w Centralnej Bibliotece Wojskowej, druga i trzecia to hołd dla zmarłego w 1935 r. Józefa Piłsudskiego¹⁵.

Zasoby przywołanego Archiwum zawierają ponadto kilka podobnych zgłoszeń wydawcy czasopisma z 1939 r., różniących się tylko w kilku szczegółach. W jednym z nich, sygnowanym jedynie datą roczną czytamy, iż wydawcą pisma była Rada Związku Bibliotekarzy Polskich, w której skład wchodził: przewodniczący, dyrektor Biblioteki Narodowej, Stefan Wierczyński, zastępca przewodniczącego, dyrektor Centralnej Biblioteki Wojskowej, Jan Niezgoda, oraz sekretarz generalny – Maria Danilewicz¹⁶.

W ostatnim przedwojennym kwestionariuszu z 15 lipca 1939 r. podano, że nakład pisma wynosił 700 egzemplarzy. Deklarowanymi odbiorcami pisma były: „wyższe biblioteki, głównie uniwersyteckie, oraz osoby pracujące w bibliotekarstwie”. Interesujące, że Karol Piotrowicz, współredaktor pisma, został określony następująco: „pod względem moralnym bez zarzutu, pod względem politycznym zwolennik ideologii »Stronictwa Pracy« i »Akcji Katolickiej«”¹⁷.

W piśmie publikowano przede wszystkim artykuły o charakterze historycznym i prace księgoznawcze. Zagadnienia dotyczące technik i organizacji prac bibliotecznych zamieszczano w „Przeglądzie” tylko wtedy, gdy były sprawdzone i wypróbowane. Redakcja odcinała się od zagadnień aktualnych, wymagających dyskusji, stwierdzając, że „Przegląd” się do tego nie nadaje¹⁸. Pierwszy podwójny numer wydano w grudniu 1927 r. Pismo było oficjalnym wydawnictwem Związku Bibliotekarzy Polskich. Do wybuchu II wojny światowej ukazało się 13 roczników.

Adresatami pisma było szeroko pojęte środowisko bibliotekarskie, a więc nie tylko bibliotekarze naukowcy, lecz także ci zatrudnieni w innych typach placówek. O poziomie i charakterze pisma J. Grycz pisał:

¹³ AP w Krakowie, StGKr 274, s. 1293-1294.

¹⁴ Mościcki Ignacy (1867-1946) – prezydent Polski w latach 1926-1939, chemik, wynalazca, działacz niepodległościowy. Od 1897 do 1901 r. pracował na Uniwersytecie we Fryburgu. Po objęciu stanowiska prezydenta kontynuował działalność naukową. Był zwolennikiem marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego. Źródło: Mościcki Ignacy [hasło]. W: *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 18. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 2003, s. 137-138.

¹⁵ *Pan Prezydent Rzplitej wśród bibliotekarzy*. „Prz. Bibl.” 1931, z. 2/4, s. 205-206; Por. *Uczczenie pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego przez bibliotekarstwo polskie*. „Prz. Bibl.” 1935, z. 2, s. 133-134; *Komunikat Krak[owskiego] Komitetu T[owarzystwa] M[ilośników] K[siążki] i Z[wiązku] B[ibliotekarzy] P[olskich] dla uczczenia pamięci Marszałka Piłsudskiego*. „Prz. Bibl.” 1935, z. 2, s. 135; H. Lipska: *Nadzwyczajny zjazd bibliotekarzy i bibliofilów ku uczczeniu pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego w Krakowie 10-11 XI 1935 r.* „Prz. Bibl.” 1935, z. 3, s. [200]-210.

¹⁶ AP w Krakowie, StGKr 274, s. 1299.

¹⁷ AP w Krakowie, StGKr 274, s. 1297-1298, 1305-1306.

¹⁸ J. Grycz: tamże, s. 2.

tach z drukarnią powodowały, że część zeszytów była łączona (np. w 1932 r. z. 1-2, w 1933 r. z. 2-3). W sprawie nowego miejsca druku Kuntze wyrażał się zdecydowanie negatywnie, a okazję do powrotu podsumował następującymi słowami:

Jeden rocznik drukowaliśmy w Miejscu Piastowem, do czego byliśmy zmuszeni wstrzymaniem zasiłku Ministerstwa. Była to próba ze względu na wygląd pisma, jak nie mniej na dotrzymanie terminów wychodzenia zeszytów bardzo niefortunna. Dzięki jednak rzeczywiście bardzo niskiemu cennikowi udało się przetrzymać ten krytyczny rok. Jak tylko koniunktura poprawiła się, wróciliśmy do Anczyca, uzyskawszy zresztą od niego znaczną obniżkę cen²⁹.

Z dniem 1 stycznia 1932 r. „Przegląd” przeszedł na rachunek Związku. Redakcja pisma przedłożyła Radzie ZBP projekt reorganizacji pisma, który zakładał wydawanie periodyku w odstępach półrocznych w objętości 6 arkuszy, przy utrzymaniu nakładu 600 egzemplarzy. Wcześniejsze ustalenia, obejmujące kwartalną częstotliwość wydawania pisma, spowodowałyby znaczne trudności, które sprawiły, że z. 4 z 1932 r. wyszedł w marcu 1933 r. Do pozostałych czynników autor sprawozdania, Kuntze, zaliczył „małą sprawność” drukarni w Miejscu Piastowym oraz opóźnienia w nadsyłaniu rękopisów przez autorów. Wspomniana drukarnia w opinii redaktora naczelnego nie posiadała odpowiedniej ilości czcionek, wykwalifikowanego personelu, dzięki czemu pojawiały się liczne opóźnienia. Kuntze wspominał, że niejednokrotnie „Redakcja jest zmuszona prolongować autorom termin nadsyłania rękopisów i wstrzymać zamknięcie zeszytu, byleby te działy uzupełnić. Zachodzą więc wypadki, że gdy druk materiału jest na ukończeniu, Redakcja jeszcze oczekuje rękopisów od autorów a w razie zawodu, zmuszona jest ostatecznie sama opracować te działy, do których nie dostarczono materiałów”. Kuntze próbował ten trudny stan wyjaśniać kryzysem ekonomicznym i trudnością w pozyskaniu pracowników, jednak nie potrafił wyjaśnić powodów małego zaangażowania członków Związku w prace przy „Przeglądzie Bibliotecznym”. Dalej pisał:

Przegląd jest organem Związku i jego głównym celem jest dać możliwość wypowiedzenia się jak najszerszym Kołom bibliotekarskim w zakresie spraw zawodowych, teorii i praktyki bibliotekarskiej i.t.p. Jeżeli tego zadania nie spełnia, to celowość jego istnienia stoi pod znakiem zapytania. Żadne czasopismo naukowe nie może opierać swego bytu tylko na pracy Redakcji³⁰.

W sprawozdaniu została ponadto zawarta informacja, że głównymi prenumeratorami pisma są członkowie Związku, którzy nabywają ok. 500 egz. periodyku. Na prenumeratę i sprzedaż przeznaczono ok. 60 egz. Ponieważ zmniejszono objętość pisma, redakcja postulowała obniżenie ceny prenumeraty od 1 stycznia 1933 r. z 30 zł do 20 zł rocznie.

Marian Łodyński, widząc realne zagrożenie zawieszenia „Przeglądu Bibliotecznego” zasugerował wzrost kwot pochodzących ze składek członkowskich i zmianę ich rozkładu. Odtąd na sprawy związane z czasopiśmem przeznaczano 70% pozyskanych środków, wydatki administracyjne pochłaniały 3%. Reszta,

²⁹ I. Turowska-Bar: dz. cyt., s. 124.

³⁰ BJ Przyb. 36/79 Sprawozdanie z działalności Przeglądu Bibliotecznego za rok 1932/1933.

lena Radlińska, Mikołaj Dzikowski, Eustachy Gaberle i A. Łysakowski, Kossonoga ostatecznie wycofał się z pomysłu²⁴. Wraz z przeniesieniem siedziby redakcji miała iść zmiana redaktora naczelnego. Łodyński zwrócił się do Muszkowskiego, Rygla i Piekarskiego z pytaniem, czy przyjęliby tę propozycję²⁵. Rozważano też kandydaturę Józefa Grycza²⁶.

Pod koniec września 1930 r. podczas Rady Związku podano do wiadomości plany S. Dembego związane z zamiarem zmniejszenia zasiłku na periodyk naukowy. Utrzymanie czasopisma na dotychczasowych warunkach uzależniono od podniesienia składek członkowskich. Postanowiono rozeznac się w tej sprawie w regionalnych kołach Związku i zarazem czekać na wyniki starań Dembego w Wydziale Nauki.

W 1931 r. dotacja nie została przyznana. Na Zgromadzeniu Delegatów (26 kwietnia) redaktor Edward Kuntze zakomunikował trudne położenie finansowe „Przeglądu” (dotacja pokrywała większość kosztów pisma). Doraźnym rozwiązaniem miała być redukcja honorariów autorskich i większa racjonalizacja prac redakcji związana z powołaniem na współpracowników zespołu korespondentów rekrutujących się ze środowisk Związku. Stanowisko Rady ZBP odnośnie tytułu przedstawił Adam Łysakowski. Dotyczyło ono 5 punktów:

1. Ożywienia działu informacyjnego.
2. Kreślenia linii postępowania w polskim bibliotekarstwie i tworzenia jego ideologii poprzez publikowanie artykułów programowych.
3. Powołania korespondentów Kół.
4. Dbłości o życzliwość i rzeczowe nastawienie recenzji.
5. Wydania ze względu na trudności finansowe zeszytu podwójnego.

W odpowiedzi na postulaty Kuntzego zaproponowano przeniesienie druku pisma do drukarni prowincjonalnej (dotychczas pismo wydawał W. L. Anczyca²⁷) oraz skrócenie sprawozdań z czasopism.

Od 1932 do 1933 r. (włącznie) redakcja korzystała z usług Drukarni Towarzystwa Św. Michała Archanioła w Miejscu Piastowym²⁸ (obecnie woj. podkarpackie). Zredukowano wówczas objętość roczników do 246 i 208 stron. Trudności w kontak-

²⁴ *Doroczne Ogólne Zgromadzenie Delegatów Kół Z.B.P.* „Prz. Bibl.” 1930, z. 2, s. 262.

²⁵ List Mariana Łodyńskiego do Adama Łysakowskiego. Warszawa 1.4.1931. W: *Bibliotekarstwo polskie 1925-1951 w świetle korespondencji...*, s. 47.

²⁶ Tamże. Grycz od 1.01.1930 r. zajmował stanowisko radcy w MWRiOP i referenta do spraw bibliotek naukowych, stąd niepewność Łodyńskiego.

²⁷ Drukarnia Władysława Ludwika Anczyca – założona w 1870 r. przez Ludwika Gumplowicza (1838-1909), socjologa, prawnika, następnie odkupiona w 1875 r. przez W. L. Anczyca (1823-1883), obecnego patrona. Od 1922 do 1928 r. roczna produkcja przekraczała milion egzemplarzy. Ponownie w drukarni W. L. Anczyca „Przegląd” drukowano od 1934 r.; miało to związek z utrzymaniem subwencji z MWRiOP. Za: *Drukarnia Wydawnicza im. W. L. Anczyca S.A.* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.drukarniaanczyca.com.pl/historia/historia-2> [Dostęp: 14.09.2009]; J. Grycz: *Pierwsze dziesięciolecie...*, s. 6.

²⁸ Drukarnia Towarzystwa Św. Michała Archanioła w Miejscu Piastowym – założona w 1910 r. przez ks. Bronisława Markiewicza. Zgodę na działalność drukarską Markiewicz uzyskał rok wcześniej. Wyposażenie pierwotnie stanowiły maszyny sprowadzone z Wiednia. W 1910 r. w drukarni zaczęto wydawać pismo o charakterze katechetycznym pt. „Powściągliwość i praca”. Pierwszym administratorem zakładu był Stanisław Trojan. Z biegiem czasu długą nazwę skrócono do formy „Michalineum”. Źródło: *Historia wydawnictw michalickich* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.michalineum.pl/historia.php> [Dostęp: 16.10.2009].

Oprócz wsparcia Wydziału Bibliotek i Wydziału Oświaty Pozaszkolnej MWRiOP wzięto również pod uwagę fundusze bibliotek uniwersyteckich, szkolnych i pokrewnych instytucji³⁶.

Zdarzała się krytyka „Przeglądu”. Podczas kwietniowego Zgromadzenia Delegatów Kół ZBP radca Edward Czajkowski pisał:

Doroczne Zebranie Delegatów Kół Z.B.P. stwierdza, że *Przegląd Biblioteczny* zawiera stosunkowo za dużo materiału historycznego i specjalnego, nie uwzględniając w dostatecznej mierze żywotnych spraw ogólnobibliotecznych, a zwłaszcza bibliotekarsko-oświatowych, oraz że skutkiem znacznego opóźnienia się poszczególnych jego zeszytów, ogłaszane wiadomości docierają do czytelników jako przestarzałe, mijając się tem samem ze swoim celem. Zebranie Delegatów Z.B.P. zwraca się wobec tego do Redakcji *Przeglądu Bibliotecznego* z prośbą, aby zechciała poddać rewizji swój dotychczasowy plan wydawniczy i przedstawić Radzie Z.B.P. nowy plan, który uwzględniłby powyższe zastrzeżenia oraz aby poczyniła wszelkie starania, które zapewniłyby bezwzględnie punktualne wychodzenie czasopisma co kwartał. Ponieważ stan dotychczasowy wynikał m.in. ze zbyt małego i jednostronnego napływania materiału do teki redakcyjnej, jak również z dużego opóźnienia składek na wydawnictwo przez poszczególne Koła Z.B.P. Zebranie Delegatów członków Z.B.P., aby przyczynili się do pomyślnego rozwoju swego organu naukowego poprzez dostarczenie do Redakcji odpowiednich materiałów i wiadomości oraz przez punktualne uiszczanie składek, Zarządy Kół zaś, aby składki przeznaczone na *Przegląd Biblioteczny* wpłacały niezwłocznie Redakcji, a nie czasowo używały ich na inne cele³⁷.

Uczestniczący w spotkaniu bibliotekarze zdawali sobie sprawę, że „Przegląd” nie spełnia oczekiwań wszystkich czytelników, zwłaszcza wywodzących się z bibliotek szkolnych, oświatowych, Towarzystwa Szkoły Ludowej i Towarzystwa Czytelni Ludowych. Zaproponowano odmianę profilu pisma tak, by mogło służyć i tym odbiorcom, planowano także wydawanie dodatków do „Przeglądu”, czy nawet stworzenia nowego – obok „Bibliotekarza” – pisma, które utrzymałoby charakter oświatowy³⁸.

Rok później zwrócono się z prośbą do J. Grycza o podjęcie się w Redakcji roli delegata środowiska warszawskiego. Postanowiono też utrzymać w *Przeglądzie* sprawozdania z zagranicznej prasy bibliotekarskiej.

W latach 1935-1936 poruszano podczas Rady Związku Bibliotekarzy Polskich kwestię honorariów autorskich. Ostatecznie wprowadzono je w październiku 1937 r., gratyfikując recenzje, przegląd wydawnictw i bibliografie.

Uczestnicy spotkań w wyżej wymienionym okresie postanowili skontrolować rozsyłane do Kół Związku numery periodyku (część z przeznaczonych dla członków zeszytów, które otrzymywali nieodpłatnie, nie trafiała do nich, wskutek czego Rada żądała ich zwrotu). W jednym z najbliższych numerów przedsięwzięto wydrukowanie listy członków Związku³⁹. Równocześnie dość dobrze została oceniona działalność pisma w 1935 r.; doceniono treść zeszytów i aktywność współpracujących kół Związku⁴⁰.

Podczas dorocznego spotkania członków Związku w dniu 30 maja 1935 r. ponownie dyskutowano nad zmianami związanymi z „Przeglądem Bibliotecznym”.

³⁶ Rada Związku Bibliotekarzy Polskich. „Prz. Bibl.” 1934, z. 1, s. 54.

³⁷ Doroczne Ogólne Zgromadzenie Delegatów Kół Z.B.P. „Prz. Bibl.” 1934, z. 2, s. 118-119.

³⁸ Tamże, s. 120-121.

³⁹ Rada Związku Bibliotekarzy Polskich. „Prz. Bibl.” 1936, z. 1, s. [119].

⁴⁰ Sprawozdanie Rady Z.B.P. za rok 1935. Tamże.

tj. 27% pozostawała do dyspozycji Kół. Składkę podwyższono do 20 zł rocznie. Zaczęła obowiązywać od 1 stycznia 1932 r., jednak tylko do połowy roku. Wskutek pogarszającej się sytuacji materialnej członków Związku Doroczne Zebranie Delegatów Kół uchwaliło:

1. a) obniżenie wkładki członkowskiej do 12 zł. rocznie z tem, że 5% tej sumy przeznacza się na koszty administracyjne Rady Związku, 50% na wydawanie *Przeglądu Bibliotecznego*, a 45% na wydatki Kół Związku; b) po 2 zł. rocznie dodatkowo od każdego członka na wydawanie *Przeglądu Bibliotecznego*. 2. Równocześnie uchwała Dor[oczne] Zebranie Delegatów Kół, że wkładki Kół do Rady Związku, obejmujące 55% normalnej 12-złotowej wkładki członka, oraz 2 złotową wkładkę nadzwyczajną, wpłacają Koła na ręce skarbnika Rady Związku w równych ratach dnia 1 kwietnia i 1 października każdego roku, a to w stosunku do liczby członków Koła, wykazanych w dniu 1 stycznia każdego następnego roku, a bez względu na istotnie przez poszczególnych członków wniesione wkładki³¹.

Wysokość składki zmieniała się jeszcze kilkakrotnie, co może świadczyć o problemach finansowych tak Związku, jak i „Przeglądu”. W 1933 r. składka wynosiła 14 zł, od 1936 r. obowiązywały dwie stawki: 12 zł dla członków prenumerujących „Przegląd” i 6 zł dla członków nie otrzymujących periodyku³².

Dalsze zmiany w „Przeglądzie” dotyczyły zarówno objętości, jak i nakładu pisma. Postanowiono zmniejszyć objętość periodyku do 12 arkuszy druku rocznie, wydawać czasopismo kwartalnie w nakładzie 600 egz., omawiane artykuły łączyć treściowo pod względem języka (miało to obniżyć koszty składu)³³. W 1932 r. pismo przeszło ostatecznie na rachunek finansowy Związku Bibliotekarzy Polskich. Stan ten utrzymał się do początku 1934 r., kiedy ponownie udało się uzyskać subwencję. Nie była ona jednak tak wysoka, jak w latach 1927-30. Zasiłek roczny wynosił wówczas 12 tys. zł, koła regionalne wpłacały ok. 2 tys. zł, a z prenumeraty uzyskiwano kwotę 1 tys. zł. Od 1934 r. przy zasiłku w wysokości 2 tys. zł i wpłatach Kół w kwocie 2 tys. zł, każdy zeszyt „Przeglądu” miał przeciętną objętość 4 arkuszy wydawniczych (tj. 64 strony)³⁴.

W dniu 21 grudnia 1933 r. podczas Rady ZBP postanowiono rozbudować i uatrakcyjnić przegląd czasopism. J. Muszkowski zaoferował się referować zawartość anglo-amerykańskich pism za rok 1933, S. Wierczyński miał podjąć się wyszukiwania referentów czechosłowackich, niemieckich i francuskich czasopism bibliotekarskich³⁵.

Dnia 9 stycznia 1934 r. redakcja postanowiła, że będzie poruszać w „Przeglądzie” przede wszystkim tematykę aktualną i dążyć do regularnego ukazywania się pisma, co najmniej kwartalnie, a „w miarę możliwości nawet co miesiąc”. Honoraria miały być przekazywane autorom co najmniej w formie odbitek artykułów. Rozszerzono również możliwości starania się o środki finansowe na wydawanie „Przeglądu”.

³¹ *Doroczne Ogólne Zgromadzenie Delegatów Kół Z.B.P.* „Prz. Bibl.” 1932, z. 4, s. 215.

³² *Doroczne Ogólne Zgromadzenie Delegatów Kół Z.B.P.* „Prz. Bibl.” 1936, z. 4, s. 237. Koło Krakowskie wysunięty postulat tłumaczyło faktem, że część członków z powodu niskich uposażeń nie mogła opłacać składki i wystąpiła z Koła.

³³ *Rada Związku Bibliotekarzy Polskich.* „Prz. Bibl.” 1932, z. 1-2, s. 74-75.

³⁴ J. Grycz, tamże.

³⁵ *Rada Związku Bibliotekarzy Polskich.* „Prz. Bibl.” 1933, z. 4, s. 193.

Przegląd musi być żywy, aktualny, a więc punktualny. Jest to cecha, która ma równocześnie duże znaczenie propagandowe. A że zależy ona nie tylko od redakcji, lecz w równej mierze od współpracowników, więc do obu stron wypadnie zwrócić prośbę o wzajemną pomoc i w tym kierunku⁴⁵.

Pod koniec 1937 r. Rada Związku, podczas dwudniowego posiedzenia (12-13 listopada) skierowała pismo do redakcji „Przeglądu” z prośbą o ocenę kosztu streszczeń francuskich. Po otrzymaniu danych Rada planowała zwrócić się do MWRiOP o dotację na ten cel. Plany streszczeń francuskich zostały zawieszono z powodu ograniczonych funduszy, a także faktu, iż „Przegląd” jest pismem służącym przede wszystkim czytelnikom polskim, zaś za granicę wysyłanych jest jedynie 21 egzemplarzy. W wyniku dyskusji, w której wzięli udział S. Wierczyński, M. Danilewicz, M. Łodyński i A. Łysakowski, postanowiono obliczyć, jaki będzie koszt wprowadzenia streszczeń i o taką dodatkową subwencję wystąpić do MWRiOP. Zdecydowano się także powielić artykuł A. Łysakowskiego o 20-leciu ZBP, opatrzyć streszczeniem francuskim i rozesłać bibliotekarzom za granicą⁴⁶. Ostatecznie streszczenia w tym języku rozpoczęto umieszczać w piśmie od 1938 r. Od 1937 r. trwała też współpraca redakcji odnośnie wymiany „Przeglądu” z zagranicznymi stowarzyszeniami bibliotekarskimi⁴⁷. Treści przeznaczone do tłumaczenia w arkuszach korekty redakcja podkreślała na czerwono⁴⁸.

Kolejne spotkanie, które odbyło się 11 i 12 lutego 1938 r. przyniosło w konsekwencji zwiększenie nakładu „Przeglądu”. Rada wyraziła również zgodę na utworzenie serii wydawniczej pt. „Biblioteka Przeglądu Bibliotecznego”⁴⁹. Tego ostatniego zadania nigdy nie zrealizowano.

Oddzielnym problemem pozostawały trudności w pozyskaniu składek od regionalnych oddziałów Związku. W sprawozdaniu „Przeglądu Bibliotecznego” wygłoszonym podczas posiedzenia Rady ZBP 12 listopada 1937 r. przez K. Piotrowicza stwierdzono, że zaległości Kół wobec „Przeglądu” wynoszą ok. 2 tys. zł. Z wpłatami zalegały koła warszawskie, łódzkie i lubelskie. Koło śląskie zdecydowało się przekazywać dodatkową składkę na potrzeby pisma.

Dnia 3 października 1938 r. sekretarz redakcji K. Piotrowicz informował podczas Rady o trudnościach z pozyskaniem nowych materiałów – szczególnie do działu recenzji. Prośbę o zaktywizowanie członków przekazano w gronie kół regionalnych.

W zeszytach z 1939 r. opublikowano mniej informacji o „Przeglądzie Bibliotecznym”. Dotyczyły one rat subwencji z Ministerstwa, sukcesywnie przekazywanej Związkowi i zaległości Koła Warszawskiego w uiszczeniu należności za pismo. Marginalnie wspomniano o ponownych planach przeniesienia redakcji do Warszawy⁵⁰.

⁴⁵ J. Grycz: *Pierwsze dziesięciolecie...*, s. 6, 13-14.

⁴⁶ A. PAU i PAN w Krakowie, sygn. 6970 k. 46-47. Odbitkę wykonano na podst. pracy Łysakowskiego opublikowanej w piśmie w 1937 r. w z. 4, na s. [257]-278.

⁴⁷ *Działalność wydawnicza Związku Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1938, z. 4, s. 301-302.

⁴⁸ Por. A. PAU i PAN w Krakowie, sygn. 6970 k. 16 i n.

⁴⁹ *Rada Związku Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1938, z. 1, s. 79.

⁵⁰ Z planowanego zeszytu 3 z 1939 r. ocalał tylko jeden artykuł autorstwa Feliksy Działikówny, zatytułowany „Działalność polskich bibliotek uniwersyteckich w r. akad. 1937/38”. Redakcja zdecydowała się opublikować go w roczniku z 1946 r. na s. 90-108. Por. „Prz. Bibl.” 1947, z. 1/2, s. 79.

Koło lwowskie – mimo sprzeczności ze statutem organizacji – zamierzało wprowadzić od 1 stycznia 1936 r. dwie składki członkowskie – jedną dla prenumeratorów periodyku, drugą dla działaczy nieotrzymujących go⁴¹. Reprezentant Koła, prof. Żurawski stwierdził, że w najbliższym czasie Związkowi może grozić rozłam, gdyż obok bibliotekarzy bibliotek naukowych skupionych wokół „Przeglądu” istnieje część takich, dla których odpowiedniejszy jest „Bibliotekarz”, a dla których utrzymywanie „Przeglądu” jest zbyt uciążliwe. Uchwalenie dwóch opłat członkowskich było według niego zabiegiem przeciwdziałającym rozłamowi i umożliwiającym zwiększenie liczby członków Związku. Informacja Żurawskiego wywołała duże poruszenie pozostałych uczestników spotkania. Jan Niezgoda wyjaśnił, że konsekwencją zaakceptowania postulatu Koła Lwowskiego byłoby znaczne uszczuplenie środków niezbędnych do wydania „Przeglądu” i decyzja ta wymagała konsultacji z redakcją periodyku. Według Koła Warszawskiego zmniejszenie składki utrudniało egzystencję Kół, a przede wszystkim negatywnie odbijało się na czasopiśmie. Wobec tego J. Niezgoda i Zofia Hryniewiczowa zaproponowali indywidualne obniżanie składki w niektórych przypadkach. Sprawa została odłożona do 1 stycznia 1937 r.⁴²

W 1937 r. Związek Bibliotekarzy Polskich obchodził jubileusz 20-lecia istnienia. Okazja ta była odpowiednim momentem do podsumowania dotychczasowych osiągnięć i oceny dziesięciu lat ukazywania się „Przeglądu”. Adam Łysakowski wyróżnił dwa okresy w działalności Związku, rozgraniczone 1926 rokiem. Pierwszy był według niego czasem „nieskoordynowanych poczynań”, w którym nie istniała jeszcze jednolita struktura organizacji. Po ukonstytuowaniu się Rady (2 listopada 1926 r.), Związek nabrał charakteru naukowego, prowadzącego pracę naukową, edukacyjną i stanowił związek zawodowy reprezentujący grupę bibliotekarzy. Łysakowski wśród największych osiągnięć ZBP w przeciągu ostatnich lat wymienił, obok „Przeglądu Bibliotecznego”, akcję odczytową, zjazdy, wystawy, wydawnictwa Kół, utworzenie Poradni Bibliotecznej (kierowała nią Wanda Dąbrowska), a także współudział w pracach nad organizacją bibliotek. Nie szczędził jednak słów krytyki. Do słabych stron Związku zaliczył: małą liczbę członków, ograniczone fundusze i izolację zrzeszenia przed społeczeństwem i prasą, a w konsekwencji – „nieumiejętność pokonania trudności i uzyskania zasadniczych ustaw o bibliotekarstwie naukowym i oświatowym, włącznie z uregulowaniem postulatów zawodowych”⁴³.

W jubileuszu 20-lecia Związku i 10-lecia „Przeglądu” uczestniczył Józef Grycz, którego artykuł znalazł się w rocznicowym numerze pisma⁴⁴. W tekście odnajdujemy zdanie Grycza, iż periodyk winien stać na straży interesów zawodowych pracowników bibliotek; istotne miało też być regularne wydawanie czasopisma:

⁴¹ Pierwsza wynosiła 12, zaś druga 6 zł. Por. *Doroczne Ogólne Zgromadzenie Delegatów Kół Z.B.P.* „Prz. Bibl.” 1936, z. 4, s. 237.

⁴² *Doroczne Ogólne Zgromadzenie Delegatów Kół Z.B.P.* „Prz. Bibl.” 1936, z. 4, s. 237-238.

⁴³ A. Łysakowski: *Dwudziestolecie Związku Bibliotekarzy Polskich.* „Prz. Bibl.” 1937, z. 4, s. [257]-278.

⁴⁴ Szczegółowe opinie Grycza nt. „Przeglądu Bibliotecznego” oraz określenie roli bibliotekarza w prowadzeniu pisma przedstawiłem w artykule: *Udział Józefa Grycza w pracach nad „Przeglądem Bibliotecznym” w latach 1927-1939.* „Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi” 2011, nr 5, s. 41-52.

2.3. Bilans finansowy redakcji. Koszty druku periodyku

Na podstawie okresowych sprawozdań z działalności Związku drukowanych w „Przeglądzie” można orientacyjnie przybliżyć koszty druku pisma. Od 14 października 1927 do 1 marca 1929 r. dochody pisma wyniosły 22 206,80 zł. Złożyły się na nie: dotacja Ministerstwa (18 tys. zł), dochody z prenumeraty i sprzedaży (4 165,75 zł) oraz odsetki bankowe (41,05 zł). Od 1 marca 1929 do 28 lutego 1930 r. redakcja otrzymała 15 tys. zł dotacji i zasiłek w wysokości 500 zł pochodzący ze składek Komitetu II Zjazdu Bibliotekarzy Polskich. Odsetki bankowe nieznacznie się obniżyły i opiewały na sumę 10,59 zł. Dochody z prenumeraty były porównywalne do poprzedniego okresu i wynosiły 4 153,25 zł. Redakcji udało się również uzyskać reklamodawców, którzy wykupili ogłoszenia na kwotę 380 zł.

Tabela 4.

Dochody i wydatki redakcji „Przeglądu” w latach 1927-1939

Okres	14.10.1927- 1.03.1929	1.03.1929- 28.02.1930	1.03.1930- 15.04.1931	1931- 1932**	2.06.1932- 2.06.1933***	1934-1939 ***
Dochody	22 206,80 zł	21 382,95 zł	15 975,45 zł	13 945,65 zł	8 449,71 zł	ok. 22 000,00 zł
Wydatki	20 867,69 zł	21 004,34 zł	15 652,05 zł	16 000,00 zł	8 355,90 zł	Brak danych
Bilans	1 339,11 zł	378,61 zł	323,40 zł*	1 323,40 zł	93,81 zł	Brak danych

* Wynik uwzględnia dług w Drukarni W.L.Anczyca w wysokości 3377,75 zł za druk zeszytu 4 z 1930 r.

** Redakcja nie opublikowała sprawozdania z prac nad „Przeglądem” w okresie 1931/1932, a jedynie preliminarz, stąd też brak ważniejszych informacji. Pewne jest, że w charakteryzowanym okresie redakcja otrzymała subwencję Ministerstwa w wysokości 17 000,00 zł, i że dysponowała kwotą 323,40 zł z poprzedniego okresu sprawozdawczego. Pewne dane znajdują się w dokumentach archiwalnych Biblioteki Jagiellońskiej. Wynika z nich, że w okresie 1.VI 1932-2.VI.1933, a więc częściowo nakładającym się na dwa okresy wyszczególnione w powyższej tabeli, redakcja deklarowała dochody w wysokości 4714,71 i wydatki na poziomie 4085,36 zł. Saldo wyniosło zatem 629,35 zł. Por. BJ Przyb. 34/79. K. nlb.

*** Dnia 11 czerwca 1933 r. Komisja Rewizyjna zbadała rachunkowość administracyjną „Przeglądu Bibliotecznego”. Poprzednie komisje oceniające nie zamknęły ksiąg rozrachunkowych, wobec czego Komisja samodzielnie dokonała bilansu w okresie sprawozdawczym, wyniósł on 93,81 zł.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań z „Przeglądu”.

Od 1 marca 1930 do 15 kwietnia 1931 r. przychody czasopisma nieznacznie się zmniejszyły, głównie wskutek przyznania mniejszej dotacji ministerialnej, która w omawianym okresie wyniosła 12 tys. zł. Niższe były dochody z prenumeraty i sprzedaży (3 353,90 zł). Za ogłoszenia w piśmie wpłacono kwotę 240 zł. W tym czasie redakcja zalegała w Drukarni W. L. Anczyca ze spłatą 3377,75 zł za druk zeszytu 4 z 1930 r. W 1931 r. S. Demby pokrył dług. Od 1931 do 1932 r. redakcja nie opublikowała sprawozdania z prac nad „Przeglądem”, a jedynie preliminarz, stąd też brak ważniejszych danych. Pewne jest, że w charakteryzowanym okresie redakcja otrzymała subwencję Ministerstwa w wysokości 17 tys. zł, i że dyspono-

2.2. Związek pisma z „Przeglądem” wydawany w latach 1908-1909

Przedwojenny „Przegląd Biblioteczny”, wydawany przez Związek Bibliotekarzy Polskich, nawiązywał swoim tytułem do wcześniej omówionego periodyku, publikowanego w latach 1909-1911 w Warszawie, czemu redakcja dała wyraz w artykule wprowadzającym do pierwszego rocznika⁵¹. Pismo otrzymało nowy podtytuł, który brzmiał: „Centralny organ naukowy bibliotekarstwa polskiego”. Utrzymana została również w zbliżonej formie struktura działów i zakres tematyczny pisma, który uwzględniał artykuły z zakresu historii bibliotek i bibliotekarzy, księgoznawstwa, teorii bibliotekarstwa i zagadnień bibliograficznych. Prowadzono dział recenzji, kronikę, przegląd czasopism polskich i zagranicznych oraz publikowano treści specjalne i sprawozdawcze. Odpowiadały one deklarowanym w 1908 r. działom „Przeglądu”: bibliotekoznawstwu, bibliotekarstwu, miłośnictwu książek, bibliografii, recenzjom, sprawozdaniom i kronice. Oddzielnie publikowano „Bibliografię Bibliografii, Bibliotekarstwa i Bibliofilstwa” opracowywaną w 1928 r. przez Władysława Tadeusza Wisłockiego, a następnie za lata 1930-1934 przez Marię Friedbergową i za lata 1935-1936 przez Wandę Żurowską.

Tabela 3.

Tematyka podejmowana w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1927-1939
i jej odpowiedniki w latach 1908-1909

Lp.	Struktura „Przeglądu Bibliotecznego”	
	1908-1909	1927-1939
1.	Bibliotekoznawstwo	Historia bibliotek i bibliotekarzy, Kształcenie bibliotekarzy
2.	Bibliotekarstwo	Teoria bibliotekarstwa
3.	Miłośnictwo książek	Księgoznawstwo
4.	Bibliografia	Zagadnienia bibliograficzne
5.	Recenzje, sprawozdania i streszczenia prac najwybitniejszych autorów z dziedziny bibliotekoznawstwa, bibliotekarstwa i bibliografii	Recenzje, Przegląd czasopism
6.	Sprawozdania ze zjazdów, kongresów i posiedzeń	Tematyka specjalna i sprawozdawcza
7.	Kronika specjalna i dział informacyjny	Kronika

Źródło: *Przegląd Biblioteczny* wydawany przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie [...]. „Prz. Bibl.” 1908, z. 1, s. [3]; J. Grycz: *Pierwsze dziesięciolecie...*, s. 10.

⁵¹ *Od redakcji*. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. [7].

Tabela 5.

Wybrane honoraria wypłacane przez redakcję w latach 1937-1939

Lp.	Data	Autor	Kwota	Praca
1.	14.12.1937	Aleksander Birkenmajer	72 zł	Recenzja
2.	6.07.1937	Helena Lipska	100 zł	Indeks do „Przeglądu Bibliotecznego”
3.	22.12.1937	Kazimiera Tatarowiczówna	30 zł	Prowadzenie korespondencji w imieniu „Przeglądu”
4.	22.12.1937	M. Sawicka	8 zł	Recenzja
5.	8.02.1938	Wanda Żurowska	50 zł	Za pracę „Bibliografia bibliografii...”
6.	19.02.1938	Helena Lipska	50 zł	Za pracę „Bibliografia bibliografii...”
7.	26.03.1938	Zofia Ciechanowska	44 zł	Recenzja
8.	7.02.1938	Łuczyńska	20 zł	Przepisanie tekstu na 12 matrycach w języku niemieckim
9.	27.03.1938	Aleksander Birkenmajer	2 zł	Recenzja
10.	31.12.1935	Władysław Pocięcha	73,85 zł	Prowadzenie sekretariatu w 1935 r.
11.	19.12.1935	Władysław Pocięcha	150 zł	Funkcja sekretarza za trzeci kwartał 1935 r.
12.	19.12.1935	Władysław Pocięcha	119,75 zł	Funkcja sekretarza za drugi kwartał 1935 r.
13.	15.06.1938	Helena Lipska	100 zł	Spis treści roczników 1-10 „Przeglądu Bibliotecznego”
14.	4.10.1937	Piotr Bańkowski	200 zł	Honorarium za pracę Rękopisy rewindykowane przez Polskę i ZSRR i ich dotychczasowe opracowania (Kraków 1937)
15.	9.10.1937	Edward Kuntze	9,10 zł	Recenzja

Źródło: Opracowanie własne na podst. A. PAU i PAN w Krakowie, sygn. 6971 k. 182-246.

wała kwotą 323,40 zł. Dnia 11 czerwca 1933 r. Komisja Rewizyjna zbadała rachunkowość administracyjną pisma. Poprzednie komisje oceniające nie zamknęły ksiąg rozrachunkowych, wobec czego komisja samodzielnie dokonała bilansu w okresie sprawozdawczym. Wyniósł on 93,81 zł. W czerwcu 1935 r. drukarnia w Miejscu Piastowem wystosowała pismo do redakcji z prośbą o uregulowanie zaległości w spłacie kosztów druku periodyku w wysokości 2 tys. zł⁵².

Po 1934 r. redakcja nie zamieszczała sprawozdań finansowych z dochodów i wydatków pisma. Z informacji J. Grycza można jedynie oszacować, że do 1939 r. rocznie redaktorzy dysponowali sumą co najmniej 2 tys. zł pochodzących z dotacji i 2 tys. zł otrzymanych od poszczególnych Kół Związku.

Więszą część wydatków stanowił druk pisma, które każdego roku oscylowały wokół kwoty 15 tys. zł. Do 1931 r. redakcja przeznaczała od 2300 do 3000 zł rocznie na honoraria autorskie. Sposób ich obliczania wynikał z objętości artykułu: za jedną stronę artykułu wypłacano 7,5 zł za stronę, za miscellanea, recenzje, notatki w kronice i sprawozdania – 5 zł za stronę⁵³. Były to kwoty bardzo niskie – przepisanie jednej strony kosztowało wówczas 2 zł⁵⁴. Prawie 1000 zł kosztował w latach 1929-1930 druk ilustracji.

Przybliżone dane, choć niekompletne, wykazują, że przedsięwzięcie wydawania „Przeglądu” było realizowane na granicy opłacalności, a czasem powodowało nadwężenie płynności finansowej Związku. Pojawiające się trudności z zapłatą za zlecenie druku w Drukarni Anczyca (1931) i Miejscu Piastowym (1935) były regulowane ze środków ministerialnych, a mniejsze od oczekiwanego zainteresowanie pismem skutkowało jego wysoką ceną i koniecznością interweniowania w sprawie składek w regionalnych Kołach Związku. W głównej mierze zajmował się tym Edward Kuntze⁵⁵.

Stali współpracownicy pisma, do których można zaliczyć m.in. Jana Baumgarta, Zofię Ciechanowską, Helenę Lipską, czy Stefana Vrtela-Wierczyńskiego, reprezentowali ówczesne środowisko bibliotekarskie i aktywnie wyrażali swoje poglądy za pośrednictwem pisma. Mimo trudności finansowych, wprowadzono i utrzymano honoraria autorskie. Część środków przeznaczyła redakcja na prowadzenie sekretariatu pisma przez Władysława Pociechę.

Z przedstawionych na s. 51 danych za lata 1937-1939 wynika, iż niektóre wypłacone kwoty były symboliczne, tak jak w przypadku Birkenmajera, czy M. Sawickiej, którzy pobrali odpowiednio 2 i 8 zł. Dla innych – np. Władysława Pociechy, dochody z pracy przy „Przeglądzie” mogły stanowić źródło utrzymania⁵⁶.

⁵² I. Turowska-Bar: *Edward Kuntze jako redaktor „Przeglądu Bibliotecznego”* „Prz. Bibl.” 1967, z. 2, s. 123.

⁵³ Tamże, s. 117.

⁵⁴ I. Bar-Święch: *Polityka biblioteczna w służbie nauki – Edward Kuntze*. W: *Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Red. tomu Bronisław Kocowski. Wrocław: Ossolineum, 1974, s. 173.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Pociecha w okresie 1935-1938 pokwitował odbiór z kasy „Przeglądu” sumy w wysokości 1643,70. Por. A. PAU i PAN w Krakowie, sygn. 6971 k. 182-246.

2.5. Cechy fizyczne pisma

Objętość pisma wzrastała od 1927 r. i w 1929 osiągnęła najwyższy poziom 604 stron. W latach późniejszych zaczęła dość gwałtownie spadać i w 1933 r. osiągnęła minimum (217 stron). Po tym roku, dzięki ponownemu otrzymaniu subwencji, poszczególne roczniki miały od 258 do 279 stron. W latach 1937-1938 objętość pisma przekroczyła poziom 300 stron, wynosząc kolejno 346 i 332 strony. Ostatni rocznik wydany przed wojną zawierał 2 zeszyty i ukazał się w objętości 168 stron.

Najobszerniejszym zeszytem „Przeglądu” był wydany w 1929 r. zeszyt 3, który zawierał materiały z II Zjazdu Bibliotekarzy Polskich. Łączony numer 1-2 z 1927 r. miał 192 strony, zeszyt 1 z 1930 r. – 164 strony. Najszczyplejsze zeszyty opublikowano w roku 1936 (zeszyt 3 – 57 stron) i 1933 (zeszyt 3-4 – 59 stron, zeszyt 1 – 60 stron).

Tabela 6.

Objętość pisma w latach 1927-1939

Rok	Zeszyt	Liczba stron	Liczba kart ilustracji nienumerowanych
1927	1-2	192	3
1928	1	96	0
	2	80	1
	3	72	0
	4	88	0
1929	1	110	0
	2	156	9
	3	212	0
	4	126	9
1930	1	164	3
	2	128	1
	3	128	9
	4	108	7
1931	1	118	6
	2-4	142	0

2.4. Cena pisma

W ciągu 13 lat funkcjonowania „Przeglądu Bibliotecznego” jego cena wahała się od 6 do 10 zł za zeszyt. W 1927 r. redakcja zaplanowała trzy ceny pisma – dla członków Związku, dla bibliotekarzy niezrzeszonych i członków Towarzystw Bibliofilskich zrzeszonych w Radzie Bibliofilów oraz dla pozostałych osób. W prenumeracie rocznej cena pisma wynosiła odpowiednio dla każdej grupy 24, 30 i 40 zł. Półroczna prenumerata stanowiła połowę ww. kwot, czyli 12, 15, 20 zł, pojedynczy zeszyt kosztował 7, 7,50 lub 10 zł. Na potrzeby nabywców zagranicznych wprowadzono przelicznik, który wynosił 1 zł = 0,8 franka. Od 1928 r. dystrybucję pisma za granicą prowadziła firma Otto Harrasowitz, działająca w Lipsku przy Querstrasse 14. Od tego samego roku członkowie ZBP otrzymywali pismo bezpłatnie za pośrednictwem regionalnych zarządów Kół. Jednocześnie zmieniła się cena periodyku. Roczna prenumerata zakupiona w księgarniach kosztowała 30 zł (pojedynczy zeszyt – 10 zł). przy zakupie w redakcji koszt prenumeraty wynosił 20 zł, a jednego zeszytu – 6 zł.

Pismo z trudem zdobywało prenumeratorów, czego głównym powodem była jego wysoka cena. W zamówieniu przesłanym dnia 17 stycznia 1928 r. przez Rudolfa Kotulę z Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie czytamy:

[...] U nas zgłosili na razie prenumeraty: M. des Loges, A. Jędrzejewska, R. Kotula, St. Mękowski, i K. Remerowa, dodam do tego Bibliotekę Baworowskich, dla której już brakło egzemplarza. Wszyscy proszą jednak, by mogli należytość (b. wysoką) uiścić dopiero 1 lutego, oraz, o ile możliwości, w ratach⁵⁷.

Zmiana cen nastąpiła z dniem 1 stycznia 1933 r. Roczna subskrypcja pisma zakupiona w księgarniach staniała do 20 zł (przy bezpośrednim zakupie w redakcji – 15 zł). Jeden zeszyt kosztował: w księgarniach – 7 zł, w redakcji – 4 zł. W 1938 r. zmieniono przelicznik na franki szwajcarskie i wyniósł on 1 zł = 0,9 franka.

Irena Turowska-Bar podaje, że „Przegląd” sprzedawał się słabo i nie był nastawiony na zysk. Z nakładu pierwszego rocznika, liczącego 600 egz., rozeszło się 257, z czego 136 w prenumeracie, w formie gotówkowej dla księgarń – 7, jako komis – 5, a w ramach gratisów – 62. Te ostatnie były przeznaczone dla MWRiOP (12 egz.) i dla Biura Wydawnictw Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które prowadziło wymianę międzynarodową (50 egz.)⁵⁸. Jak ustaliła Grażyna Wrona, największy nakład „Przeglądu” wyniósł 700 egz. i był przeciętny, gdyby porównać go do nakładu innych polskich czasopism naukowych⁵⁹.

⁵⁷ I. Turowska-Bar: *E.Kuntze jako redaktor...*, s. 112.

⁵⁸ Tamże, s. 115.

⁵⁹ G. Wrona: *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2005, s. 41.

2.6. Szata graficzna

Materiał ilustracyjny cechuje w „Przeglądzie Bibliotecznym” estetyczne wykonanie i przemyślane łamanie. W większości przypadków fotografie były zamieszczane na oddzielnych kredowych kartach, a następnie włączane w odpowiednim miejscu tekstu. Zawierały one podobizny osób (przy wspomnieniach pośmiertnych), fragmenty dzieł z komentarzem bibliograficznym itp. i były drukowane jednostronnie. Najwięcej wkładek z ilustracjami znalazło się w roczniku 3 z 1929 r. (było ich 20), a następnie w 2 z 1928 r. (18 kart ilustracji) i roczniku 10 z 1936 r. (11 ilustracji). Odstępstwem od tej reguły były ilustracje drukowane na papierze zwykłym, jak np. dwie grafiki dołączone do artykułu Kazimierza Piekarskiego⁶⁰ w roczniku 3, dwie grafiki opublikowane w tym samym roczniku w dziale „Miscellanea”, czy też cztery podobizny stron starodruków w roczniku 4 (także w dziale „Miscellanea”). Obok tabel i kart z ilustracjami, trzecim typem grafik, które znajdowały się w „Przeglądzie”, były te wkomponowane w tekst. Pojawiały się one zazwyczaj nie przy artykułach (które uzupełniano o oddzielne karty), lecz przy recenzjach i „Miscellaneach”.

Oprócz grafik uzupełnieniem tekstu były składane tablice, nienumerowane w głównym zrębie i uzupełniające treść artykułów. Były one włączane do pisma tylko wtedy, gdy układ wierszy i kolumn uniemożliwiał przełamanie i zmieszczenie ich na kartach periodyku. Takie tablice dodawano jedynie kilkakrotnie – jak to miało miejsce w przypadku artykułu J. Muszkowskiego „Sprawa książki w nowej ustawie prasowej”, do którego dołączono tabelę z danymi rynku książki w Polsce za 1926 r. (o wymiarach 22,4 x 35,7 cm)⁶¹, czy artykułu A. Birkenmajera z planami nowego budynku Biblioteki Jagiellońskiej (łącznie 8 planów o wymiarach 22,4 x 30 cm przedstawiających rzuty poziome piętér i wizualizację fasady biblioteki)⁶².

W dwóch przypadkach grafiki zostały do „Przeglądu” wklejone. Zawierały one: ekslibris Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, zamieszczony w „Kronice”⁶³ oraz okolicznościowy ekslibris dla uczczenia Józefa Piłsudskiego⁶⁴.

Materiał ilustracyjny był w czasopiśmie dobrany rozważnie, przy zachowaniu estetyki i równowagi z tekstem. Liczba i charakter materiału poglądowego pozwala postawić tezę, że redakcja przywiązywała do niego dużą wagę traktując grafikę jako element podnoszący atrakcyjność i wzbogacający pismo.

Szczególną formę graficzną przyjęły w „Przeglądzie Bibliotecznym” ogłoszenia i reklamy, na które przeznaczono trzecią i czwartą stronę okładki każdego zeszytu. W roczniku 1 (1927) stroną trzecią zapełniła informacja o wydanych pracach krakowskiego koła ZBP i dziełach przygotowywanych. Wśród gotowych znalazły się m.in. „Porównanie polskich przepisów katalogowania” Józefa Grycza (wyd. 1926) i „Nowo-

⁶⁰ K. Piekarski: *Uwagi o chronologii wydań statutów sejmowych z czasów Zygmunta Starego*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. [478]-495.

⁶¹ J. Muszkowski: *Sprawa książki w nowej ustawie prasowej*. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. [41]-83.

⁶² A. Birkenmajer: *Plany nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. [123]-138.

⁶³ „Prz. Bibl.” 1934, z. 1, s. 49.

⁶⁴ A. Łysakowski: *Dar Rodziny Wojskowej ku uczczeniu Józefa Piłsudskiego złożony w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie*. „Prz. Bibl.” 1938, z. 1, s. 15.

1932	1-2	108	0
	3	70	0
	4	76	0
1933	1	60	0
	2	98	7
	3-4	59	0
1934	1	62	0
	2	87	0
	3	65	0
	4	65	0
1935	1	65	0
	2	73	0
	3	61	0
	4	61	2
1936	1	65	2
	2	69	0
	3	57	9
	4	67	0
1937	1	124	0
	2	44	0
	3	96	0
	4	82	0
1938	1	88	1
	2	64	0
	3	100	3
	4	80	0
1939	1	72	0
	2	96	0
		4034	72

Źródło: Opracowanie własne.

2.7. Redakcja i krąg współpracowników pisma

Edward Kuntze pismo redagował osobiście. Czytał każdy artykuł i samodzielnie prowadził korespondencję z autorami. Był także współpracownikiem czasopisma, który – dość rzadko – zabierał głos na jego łamach. Jego wystąpienia były ugruntowane, kompetentne, jasne i niezwykle dojrzałe⁶⁵. Jego pióra jest kilka artykułów, sprawozdań i recenzji. Są to m.in.: „Kilka uwag o kursach dla bibliotekarzy naukowych” (1930), „Współdziałł Polski w międzynarodowych pracach bibliotekarskich” (1932), „Kilka uwag o specjalizacji bibliotek” (1937), „Biblioteka Narodowa w 1936 r.” (1937). Do sprawozdań jego autorstwa należą: „Konferencja ekspertów bibliotecznych w Paryżu (1928), „Państwowy Instytut Książki” (1947). Kuntze zrecenzował też pracę J. Grycza „Les bibliothèques polonaises” (1937)⁶⁶.

Naukowy charakter pisma zakładał system oceny prac nadsyłanych do redakcji. Dlatego też w każdym zeszycie drukowano informację, że

[...] rękopisów Redakcja nie odsyła. Autorowie, nie uwiadomieni do trzech miesięcy o przyjęciu ich prac, mogą odebrać je w Administracji w ciągu roku.

Ponadto książki przeznaczone do recenzji na łamach pisma miały być adresowane do redakcji nieosobiście⁶⁷. Z biegiem czasu pojawiły się coraz to większe trudności z działem „Recenzji”, w którym publikowano prace ograniczonego kręgu osób. Rozwiązaniem miało być wprowadzenie honorariów autorskich, które z biegiem czasu objęłyby autorów publikujących w dziale „Kronika” i nadsyłających artykuły.

W ciągu 13 lat funkcjonowania „Przeglądu” swoje prace opublikowało na jego łamach 158 osób, znanych z imienia i nazwiska, lub ukrytych pod kryptonimem. Część z nich podjęła się regularnej współpracy, stale pisując do kolejnych numerów, inni jednorazowo nadsyłali teksty.

Do najaktywniejszych autorów należał Józef Grycz, który opublikował 10 artykułów. Aleksander Birkenmajer napisał 6 artykułów, zaś Marian Łodyński – 5 prac. Po 4 prace zamieścili: Eustachy Gaberle, Kazimierz Dobrowolski, Jan Augustyniak, Stefan Vrtel-Wierczyński oraz Adam Łysakowski. Autorami 3 artykułów były następujące osoby: Zofia Ameisenowa, Helena Hleb-Koszańska, Edward Kuntze, Jan Muszkowski oraz Waław Olszewicz. Dwa artykuły zamieścili w „Przeglądzie”: Jadwiga Bornsteinowa, Karol Buczek, Mikołaj Dzikowski, Jan Kossonoga, Helena Lipska, Kazimierz Piekarski, Helena Radlińska i Władysław Tadeusz Wisłocki.

Autorstwo pozostałych treści w „Przeglądzie” udało się stwierdzić w 488 przypadkach⁶⁸. Recenzje, przeglądy czasopism, sprawozdania i omówienia zamieszczały

⁶⁵ M. Łodyński: *Rola Edwarda Kuntzego...*, s. 104.

⁶⁶ Za: I. Turowska-Bar: dz. cyt, s. 110.

⁶⁷ Por. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. [2] okł. Do 1936 r. włącznie informacja ta znajdowała się na drugiej stronie okładki, od roku 1937 została ona przeniesiona na stronę trzecią.

⁶⁸ Przy rozwijaniu kryptonimów i niejasnego oznaczenia odpowiedzialności korzystałem z: *Słownik pseudonimów i kryptonimów pisarzy polskich oraz Polski dotyczących...*, oraz *Spis imienny członków Związku Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 1, s. 76-87.

czesne bibliotekarstwo wojskowe” Mariana Łodyńskiego (wyd. 1927). W przygotowaniu były prace: Stanisława Estreichera „Biblijoteka Opactwa Tynieckiego z końcem XVI w.” oraz Adama Bara „Inwentarz korespondencji J. I. Kraszewskiego, przechowanej w Biblijotece Jagiellońskiej”. Członkowie Związku i Towarzystw Bibliofilskich zrzeszonych w Radzie Bibliofilów mogli nabyć dzieła z 33% upustem.

Poniżej redakcja zamieściła reklamę księgarni i składu nut Gebethnera i Wolffa, której filia mieściła się w Krakowie przy Rynku Głównym 23. Podano w niej, że księgarnia posiada asortyment naukowy polski i zagraniczny, prowadzi prenumeratę czasopism naukowych oraz skład główny wydawnictw Polskiej Akademii Umiejętności. Reklama ponownie znalazła się w „Przeglądzie” w 1932 r. i była drukowana ostatni raz w zeszycie 3 z 1936 r.

Na stronie 4 okładki zamieszczono spis wydawnictw krakowskiego Towarzystwa Miłośników Książki, który obejmował publikacje m.in. Zofii Ameisenowej, A. Birkenmajera i K. Piekarskiego. Podano także warunki prenumeraty czasopism „Exlibris” i „Silva Rerum”. Skład główny ww. dzieł, tak jak poprzednio, prowadziła spółka Gebethner i Wolff. W roczniku z 1928 r. miejsce ogłoszeń i reklam zajął polsko- i francuskojęzyczny spis treści.

Do treści reklamowych powrócono w 1929 r. Na stronie 3 okładki umieszczono ofertę firmy Józefa Chodowca (Warszawa, ul. Złota 8) dotyczącą „jedynej w Polsce wytwórni klamer do bibliotecznych katalogów kartkowych”. Zakład informował, że był dostawcą Biblioteki Krasieńskich, Centralnej Biblioteki Wojskowej, Biblioteki Sejmu oraz bibliotek publicznych w Warszawie i Łodzi. Ogłoszenie publikowano do końca 1931 r.

Kolejnym reklamodawcą była Fabryka Wyrobów Żelaznych Konstrukcji i Ornamentacji H. Zieleziński (właściwie Kornel Kubacki). Jej ogłoszenia zamieszczano na stronie 4 okładki w latach 1929-1930. Firma mieściła się w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej 11/13. Zakład specjalizował się w produkcji ruchomych żelaznych półek, w które zaopatrywał biblioteki: Krasieńskich, Uniwersytecką w Warszawie, Sejmu Rzeczypospolitej, Ministerstwa Sprawiedliwości i Izby Przemysłowo-Handlowej, a także Archiwum Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych. W 1930 r. ogłoszeniodawca zmienił formę oferty, dodając do niej grafikę przedstawiającą półki magazynowe własnej produkcji.

W latach 1931-1932 w „Przeglądzie” ogłaszała się Mechaniczna Fabryka Pudełek „Karton”. Wytwórnia znajdowała się w Warszawie przy ul. Wolskiej 75 i zaopatrywała Centralną Bibliotekę Wojskową, Bibliotekę Rapperswilską, Bibliotekę Ossolińskich oraz biblioteki uniwersyteckie w Poznaniu i Warszawie. W 1935 r. pojawiła się na 4 stronie okładki informacja o publikacji *International Bibliography of Historical Sciences*, której pierwszy tom ukazał się w 1926 r. nakładem Międzynarodowego Komitetu Spraw Historycznych.

Od zeszytu 1 z 1937 r. wprowadzono zmiany do układu pisma. Liczba ogłoszeń wyraźnie zmniejszyła się i ograniczyła do informacji o pracach krakowskiego koła ZBP. Stopkę redakcyjną, która dotychczas znajdowała się na stronie drugiej okładki, przeniesiono od zeszytu 2 (1937) na stronę trzecią, a następnie od zeszytu 4 (1938) – na stronę czwartą okładki. Jej miejsce zajął polsko-francuski spis treści.

8.	Księgoznawstwo	8	14	2	3	13	12,3
9.	Specjalne i sprawozdawcze	6	10,3	-	-	6	5,7
Razem		58	100	29	19	100	106**

* - Artykuły z II i III Zjazdu Bibliotekarzy Polskich, których J. Grycz nie uwzględnił.

** - liczba ta jest o 1 większa niż wyniki zestawienia autorów publikujących w „Przeglądzie”, gdyż 1 artykuł – „Memoriał Rady Związku Bibliotekarzy Polskich w sprawie unormowania stosunku służbowego bibliotekarzy akademickich” (rocznik VIII pisma) Grycz włączył do ww. zestawienia, a w zestawieniu autorów – z powodu braku oznaczenia autorstwa – został on pominięty.

Źródło: J. Grycz: *Pierwsze dziesięciolecie...*, s. 10 oraz opracowanie własne (***)

Włączenie do zestawienia lat 1937-1939 i uwzględnienie referatów z II i III Zjazdu Bibliotekarzy Polskich opublikowanych w piśmie, pozwoliło na wysunięcie stwierdzenia, że w przedwojennym „Przeglądzie Bibliotecznym” dominowała tematyka historyczna, księgoznawcza oraz prace o charakterze teoretyczno-organizatorskim. Łącznie zagadnieniom tym poświęcono 75 artykułów. W stosunku do wszystkich prac, których było 106, stanowiły one prawie 71% zawartości periodyku.

W latach 1933-1939 nakładem „Przeglądu Bibliotecznego” ukazywały się nieregularnie prace samoistne pod względem wydawniczym, będące odbitkami artykułów z pisma. W 1933 r. wydano w ten sposób wspomniany wcześniej artykuł Kuntzego pt. „Współudział Polski w międzynarodowych pracach bibliotekarskich”, a następnie w 1936 r. pracę Jana Baumgarta: „Organizacja oddziałów czasopism w bibliotekach naukowych” i Karola Buczka: „Z przeszłości Biblioteki Muzeum XX. Czartoryskich oraz przyczynki do dziejów Biblioteki Poryckiej”. W przededniu wybuchu II wojny światowej wydano ponadto „Regulamin międzynarodowego wypożyczania zbiorów bibliotecznych”.

2.8. Problematyka bibliotekarska na łamach pisma

2.8.1. Organizacja struktur bibliotecznych

Biblioteki w niepodległej Rzeczypospolitej nie były przedmiotem większego zainteresowania władz. Polityka Ministerstwa Skarbu i Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego nie była probiblioteczna. Systematycznie obcinano kredyty, a propozycje zwiększenia uposażeń bibliotekarzy były wstrzymywane przez biurokrację odpowiedzialnych instytucji. Odwlekała się sprawa księgozbiorów rozproszonych w czasie zaborów i bibliotek utworzonych na obczyźnie⁶⁹. Na temat obojętności państwa wypowiedali się bezpośrednio związani z problemem bibliotekarzy, m.in. M. Łodyński i J. Muszkowski⁷⁰.

⁶⁹ A. Wisznar [właśc. Stefan Demby]: *Habent sua fata libelli*. W: S. Demby: *Wybór pism*. Dobór, komentarz i oprac. Danuta Rymza-Zalewska. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005, s. 138-139.

⁷⁰ Opinie te przywołuje J. Puchalski. Por. także: *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947: studium bibliologiczne*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007, s. 113.

w zasadzie te same osoby, jednak ich lista była dłuższa. Najwięcej prac, bo 27, opublikowali A. Birkenmajer i Zofia Ciechanowska. Do grona stałych współpracowników należy zaliczyć także Jana Baumgarta (22 nadesłane teksty), Władysława Pocięchę (19 prac), Adama Łysakowskiego (18 prac), Józefa Grycza (17), Wandę Dobrowolską (15), Włodzimierza Budkę i Mariana Łodyńskiego (po 14 prac), Helenę Lipską i Bożennę Szulc-Golską (po 12 prac) i Kazimierza Tyszkowskiego (z nadesłanymi 10 tekstami). Szczegółowe wyliczenia dotyczące autorów zamieszczono w załączniku do pracy.

J. Grycz obliczył, że w ciągu 10 lat od powstania pisma opublikowano w nim 58 artykułów. Najwięcej z nich, bo jedna piąta, dotyczyło zagadnień organizacyjnych, a więc tworzenia struktur bibliotecznych, powołania Biblioteki Narodowej, prowadzenia i rozwoju bibliotek. Historię bibliotek, bibliotekarzy, księgozbiorów opisywało 9 artykułów, tj. 15,4% wszystkich prac zawartych w „Przeglądzie”. O wadze problemu przekazywania zbiorów do bibliotek przez wydawnictwa świadczy liczba tekstów poświęconych egzemplarzowi bibliotecznemu. Do 1936 r. zamieszczono ich w piśmie 7. Zagadnienia wydawnicze i księgarskie stanowiły 14% wszystkich artykułów. Dziedzinę kształcenia bibliotekarzy, bibliografii, statystyki bibliotecznej oraz treści specjalne i sprawozdawcze reprezentowało po 6 i mniej prac.

Tabela 7.

Tematyka artykułów w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1927-1939

Lp.	Treść	Liczba artykułów					
		1927-1936		1929, 1932*	1937-1939***	1927-1939***	
		L.	%	L.	L.	L.	%
1.	Zagadnienia organizacyjne	11	19	3	2	16	15,1
2.	Historia bibliotek i bibliotekarzy	9	15,4	-	6	15	14,2
3.	Zagadnienia statystyczne	2	3,5	-	1	3	2,8
4.	Teoria bibliotekarstwa	6	10,3	20	5	31	29,2
5.	Kształcenie bibliotekarzy	5	8,5	-	-	5	4,7
6.	Egzemplarz obowiązkowy	7	12	-	-	7	6,6
7.	Zagadnienia bibliograficzne	4	7	4	2	10	9,4

narodowej. Po przegranej powstaniu kościuszkowskim liczące około 400 tys. wol. zbiory trafiły do Petersburga i udało się je odzyskać na mocy traktatu ryskiego 1921 r.

Już w 1927 r. w „Przeglądzie Bibliotecznym” poruszono kwestię organizacji Biblioteki; były to głosy raczej krytyczne. Marian Łodyński był przeciwnikiem formuły biblioteki forsowanej przez Dembego. Wyobrażał ją sobie jako Centralną Bibliotekę Państwową, zaś Bibliotekę Jagiellońską postulował przemianować na Narodową. Aleksander Birkenmajer sugerował oddanie organizacji księżnicy „pod rozważanie specjalnie obranego komitetu kompetentnego pod przewodnictwem Naczelnika Wydziału Bibliotek Ministerstwa W.R.iO.P.”. Postępowanie Łodyńskiego oburzyło Dembego, o czym świadczą fragmenty ich korespondencji wynotowane przez Danutę Rymuszę-Zalewską⁷⁴.

Oprócz przedstawionego wyżej zarzutu Birkenmajera, jego artykuł w „Przeglądzie” dotyczył ważniejszych spraw organizacyjnych związanych z powołaniem głównej księżnicy państwa⁷⁵. Zwrócił uwagę na kwestię egzemplarza obowiązkowego, który na podstawie przepisów prawa prasowego miała otrzymywać jedynie Biblioteka Narodowa, biorąc tym samym na siebie zadanie „wytężonej, systematycznej i nieprzerwanej pracy”, niemożliwej do zrealizowania przy ówczesnych warunkach. Kolejnym zagadnieniem było rozlokowanie księgozbioru raperswilskiego, dotychczas ulokowanego w warszawskiej Centralnej Bibliotece Wojskowej.

Birkenmajer uważał za właściwe scedowanie na Bibliotekę Narodową gromadzenia publikacji nowszych, wydanych po 1800 r. Kompletowanie druków starszych miała kontynuować Biblioteka Jagiellońska. Nie oznaczało to w przypadku tworzonej narodowej księżnicy rezygnacji ze starych druków i inkunabułów – mogły one wchodzić w skład księgozbioru, ale na zasadzie okazjonalnego zakupu, a nie systematycznej kolekcji.

W duchu zagadnień zakupu i katalogowania dzieł Birkenmajer poruszył także kwestię ich bieżącej rejestracji. Jego życzeniem było, aby Biblioteka Narodowa podjęła się ogłaszania bibliografii narodowej, gdyż ówczesny stan – wydawany nieoficjalnie „Przewodnik Bibliograficzny” – był jako rozwiązanie stałe nie do zaakceptowania. Przy okazji omawiania zagadnień bibliograficznych, autor zaproponował również przygotowanie nowego wydania *Bibliografii polskiej XIX stulecia* K. Estreichera i pozytywnie ocenił przydatność przygotowywanej przez J. Muszkowskiego *Bibliografii polskiej za lata 1901-1925*.

W ostatnim punkcie swej rozprawy Birkenmajer uznał za stosowne rozpoczęcie katalogowania zbiorów przeznaczonych do Biblioteki Narodowej. Na ten cel konieczne było utworzenie nowych stanowisk, lub zatrudnienie już pracujących bibliotekarzy za dodatkowym wynagrodzeniem.

Konieczność stworzenia dwóch bibliotek: narodowej (w Krakowie) i centralnej biblioteki państwowej (w Warszawie), kolejny autor artykułu, M. Łodyński, uzasadniał poprzez przywołanie przykładu biblioteki francuskiej⁷⁶. Uznał, iż jej przekształcenie

⁷⁴ S. Demby: *Wybór pism...*, s. 167-168.

⁷⁵ A. Birkenmajer: *W sprawie Biblioteki Narodowej*. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. [24]-40.

⁷⁶ M. Łodyński: *Centralna Biblioteka Państwowa i Bibliotheca Patria*. „Prz. Bibl.” 1928, z. 1., s. 1-15. Koncepcję swą przedstawił też w pracy opublikowanej w „Przeglądzie Współczesnym” 1928, s. 374-386.

Zarysowana sytuacja wymagała pilnej zmiany. Działający od 1917 r. Związek Bibliotekarzy Polskich podjął się kilku istotnych inicjatyw. Uchwalono statut organizacji, przystąpiono do tworzenia organów terenowych w Łodzi, Krakowie, Lwowie, Wilnie i Poznaniu, opublikowano kilka prac – m.in. *Biblioteki powszechne* (1919) F. Czerwijowskiego, *Wskazówki do inwentaryzacji bibliotek* (1921) A. Chmiela oraz *Przepisy katalogowania alfabetycznego* (1923)⁷¹. Pozostałe działania dotyczyły kursów kształcenia bibliotekarzy, rejestracji bibliotek i działalności odczytowej⁷². Większy zakres działania nie był możliwy – powoli wyodrębniająca się struktura Związku do wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. nie zdążyła objąć całego kraju. Dopiero w maju 1924 r. udało się zwołać zebranie, podczas którego powołano Zarząd organizacji (notabene zbagatelizowane przez koła prowincjonalne). Rada Związku Bibliotekarzy Polskich rozpoczęła pracę dopiero 2 listopada 1926 r.⁷³.

Przyczynkiem do dyskusji nad formą organizacji władz bibliotecznych była praca Stefana Rygla, opublikowana w pierwszym roczniku pisma. Autor pisał, że ówczesny stan opierał się na tymczasowych przepisach prawnych z 1918 r., w jego ocenie przestarzałych. Była to zresztą władza rozproszona. Opiekę nad bibliotekami sprawowało Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a prace jego agend ministerialnych i akademickich były nieskoordynowane. Wydział Bibliotek nie posiadał narzędzi wykonawczych.

Za konieczne uznał Rygiel wydanie dekretu regulującego organizację bibliotek państwowych. Pozwoliłoby to powołać centralny urząd administracyjno-biblioteczny, któremu podporządkowanoby wszystkie biblioteki naukowe. Rolę tę miała spełniać Generalna Dyrekcja Bibliotek, utworzona przy Wydziale Bibliotek w Ministerstwie. Zwierzchnikiem dyrektora jednostki miał być odpowiedni minister. Za przykład sprawnej działalności w opisanych strukturach podał wzorzec francuski, włoski, radziecki i pruski. W podsumowaniu Rygiel opowiedział się za powołaniem Państwowej Rady Bibliotecznej. Jej zadaniem byłaby działalność doradcza i opiniotwórcza przy Generalnej Dyrekcji Bibliotek.

Sprawa Biblioteki Narodowej

Podjęta w „Przeglądzie” tematyka organizacji bibliotekarstwa dotyczyła przede wszystkim powołania Biblioteki Narodowej. Pierwsze jej plany sięgają w Polsce XVIII w. W 1747 r. Andrzej i Józef Załuscy otworzyli bibliotekę, na którą składał się księgozbiór, gromadzony przez nich wiele lat w kraju i za granicą. Instytucja została udostępniona wszystkim zainteresowanym i szybko urosła do rangi symbolu kultury

⁷¹ W 1926 r. ukazała się bibliofilska broszurka autorstwa Wacława Borowego, w której krytykował przepisy katalogowania alfabetycznego opracowane zarówno przez Józefa Grycza, jak i instrukcję katalogowania Rudolfa Kotuli. Por. W. Borowy: *Prolegomena do wszelkiej przyszłej instrukcji katalogowej*. Warszawa: Tow. Bibliofilów Polskich, 1926.

⁷² A. Łysakowski: *Dwudziestolecie Związku Bibliotekarzy Polskich*. Kraków: nakładem „Przeglądu Bibliotecznego”, 1937, s. 5.

⁷³ K. Świerkowski: *Związek Bibliotekarzy Polskich (dziesięcioletnia działalność)*. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. 186.

Po 3 latach przerwy temat Biblioteki Narodowej powrócił na karty „Przeglądu Bibliotecznego” za pośrednictwem tekstu J. Grycza. Upływ czasu pozwolił autorowi podsumować sytuację zgromadzonych dotychczas zbiorów oraz określić stanowiska specjalistów-bibliotekarzy, m.in. L. Bernackiego, E. Kuntzego, A. Birkenmajera, M. Łodyńskiego i A. Łysakowskiego, a także wymienić zadania biblioteki, zasady gromadzenia zbiorów i kwestie egzemplarza obowiązkowego⁸⁰. Rozważania teoretyczne autor uzupełnił o część praktyczną, w której zrelacjonował realizację powyższych założeń⁸¹.

Zadania Biblioteki Narodowej, do których zaliczył autor gromadzenie i opracowanie księgozbioru oraz prace Instytutu Bibliograficznego, spotkały się z jego krytyczną oceną. Co prawda gromadzenie zbiorów rozpoczęło się jeszcze przed formalnym powołaniem placówki, ale opracowanie było utrudnione ze względu na trudności lokalowe. Z tego powodu udało się udostępnić jedynie część zbiorów, głównie zbiory rewindykowane w Rosji, Bibliotekę Batignolską itp. Jedynie Biblioteka Rapperswil-ska otrzymała odpowiednie warunki za pośrednictwem Centralnej Biblioteki Wojskowej. Działalność Instytutu Bibliograficznego, sięgającego swoją historią Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, rozpoczęła się w trudnych warunkach, pierwotnie z udziałem jednej pracownicy. Z biegiem czasu na zadanie przewidziano łącznie 20 etatów. Pracownicy podjęli się bieżącej rejestracji druków zwartych i ciągłych, a także prowadzono prace statystyczne. Z powodu małej wartości i charakteru, w pracach bibliograficznych pomijano obwieszczenia władz i urzędów, druki ulotne polityczne, akademie, wykłady, szkoły, wystawy sztuki, wystawy, widowiska teatralne, kina, koncerty, afisze itp.⁸².

---

⁸⁰ Starania bibliotekarzy dotyczące otrzymywania przez biblioteki egzemplarza obowiązkowego zostały omówione w dalszej części pracy.

⁸¹ Zbiory Biblioteki Narodowej do II wojny światowej były rozlokowane m.in. w Wyższej Szkole Handlowej przy ul. Rakowieckiej, w pomieszczeniach na Krakowskim Przedmieściu, we wspomnianej Centralnej Bibliotece Wojskowej. Decentralizacja księgozbioru tak ważnej instytucji nie pozostawała bez wpływu na jej organizację i sprawne zarządzanie zwłaszcza, iż w pewnym momencie księgozbiór był rozmieszczony w 11 miejscach w Warszawie. Por. B. Bieńkowska, K. Chamerska: *Zarys dziejów książki*. Warszawa: Wydaw. Spółdzielcze, 1987, s. 353-354.

⁸² Faktyczne zainteresowanie bibliotek tego typu materiałami, obecnie nazywanymi dokumentami życia społecznego (DŻS), pojawiło się na gruncie polskim w końcu lat 50. XX wieku, a termin druku ulotnego po raz pierwszy pojawił się w *Podręcznym słowniku bibliotekarza* H. Więckowskiej i H. Pliszczynskiej wydanym w Warszawie w 1955 r. Jako pierwsze DŻS zaczęły gromadzić od 1946 r. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu i Miejska Biblioteka Publiczna w Makowie Mazowieckim, zaś w 1952 r. w Bibliotece Jagiellońskiej powstał Dział Dokumentów Życia Społecznego. Ponadto w bibliotekach zachowały się wybrane druki z lat wcześniejszych, tj. Międzywojnia oraz XV-XVIII w. Szerzej: A. Firlej-Buzon: *Dokumenty życia społecznego w teorii i praktyce bibliotekarskiej w Polsce*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2002, s. 8-9.

w 1790 r. z Bibliothèque du Roi na Bibliothèque Nationale miało na celu podkreślenie państwowego charakteru placówki w opozycji do dawnego jej właściciela, króla. Przepisanie Bibliotece Jagiellońskiej określenia „biblioteki narodowej” tłumaczył przede wszystkim czynnikiem historycznym. Sformułowanie „centralna biblioteka państwowa” miało podkreślać odbudowany charakter państwa.

Do najważniejszych zadań tak zaplanowanej instytucji należało według Łodyńskiego gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie: wszystkich prac wydanych po 1918 r., wydanych kiedykolwiek w Polsce w dowolnym języku obcym, kolekcjonowanie innych prac, niezbędnych do prac naukowych i potrzeb obywateli, oraz publikacji niezbędnych do „studiowania życia państwa polskiego w jego najróżnorodniejszych funkcjach na wewnątrz i na zewnątrz granic państwa”, i wreszcie gromadzenie, przechowywanie i udostępnienie wszystkich innych prac, które uczyniłyby z biblioteki międzynarodowy ośrodek pracy badawczej w aspektach wynikających z posłannictwa dziejowego, położenia geograficznego, politycznych aspiracji i międzynarodowych praw i obowiązków.

Prace Birkenmajera i Łodyńskiego stanowią dwa skrajne wyobrażenia instytucji Biblioteki Narodowej. O ile poglądy Birkenmajera były bliższe koncepcji Dembego, o tyle idealistyczna wizja Łodyńskiego, choć nie pozbawiona poprawności merytorycznej, nie doczekała się realizacji. Co więcej, można stwierdzić, że w latach 1929-1930 dalsze postulaty tego drugiego przerodziły się w konflikt nie pozbawiony złośliwości⁷⁷. Z obecnej perspektywy widać, że postawa tego drugiego uosabiała poglądy przeciwników zredukowania statusu Biblioteki Jagiellońskiej. Należał do nich m.in. historyk prawa, kontynuator *Bibliografii Polskiej* i publicysta Stanisław Estreicher. Demby w liście do Ludwika Bernackiego jednoznacznie oceniał te zachowania:

Regionalny patriotyzm krakowski wypowiedział mi walkę w szeregu uwłaczających artykułów w prasie miejscowej. Stanisław Estreicher, poseł Pochmarski i małe gr. [!] przypisują mi intencje zagrabienia Biblioteki Jagiellońskiej na rzecz Narodowej, skonfiskowania dubletów wszystkich bibliotek. Nie wiem, co podziwiać, czy podłość, czy bezgraniczną głupotę⁷⁸.

Pewne jest jednak, iż Łodyński żywo interesował się Biblioteką Narodową i aktywnie uczestniczył w pracach nad nią. Demby, poszukując tymczasowego miejsca dla gromadzonych materiałów, jeszcze w 1927 r. ulokował je w Centralnej Bibliotece Wojskowej, kierowanej przez Łodyńskiego. Złożone tam zbiory rapperswilskie oznaczono jako depozyt do czasu wybudowania nowego gmachu biblioteki. Wówczas następująco pisał o zaangażowaniu Łodyńskiego:

Ministerstwo Oświaty powierzyło je [zbiory – dop. Z.G.] troskliwej opiece Dyrektora Centralnej Biblioteki Wojskowej dra Mariana Łodyńskiego, widząc jaką miłością i przywiązaniem otacza powierzone sobie zbiory⁷⁹.

⁷⁷ O korespondencji Dembego i Łodyńskiego pisze D. Rymsza-Zalewska. Por. też: *Stefan Demby znany i nieznan*, tamże, s. 172-177.

⁷⁸ Tamże, s. 172.

⁷⁹ [S. Demby]: *Biblioteka Narodowa w Warszawie*. W: S. Demby: *Wybór pism*. Dobór, komentarz i oprac. Danuta Rymsza-Zalewska, tamże, s. 145.

Nowe prawo nie miało być balastem, lecz przynosić korzyść bibliotekom organizującym swój księgozbiór. Z drugiej strony zbyt duża liczba egzemplarzy przekazywanych nieodpłatnie przez wydawnictwa mogła stanowić obciążenie dla wydawców, stąd też wniosek Gaberlego, by warunki te zoptymalizować i uprościć⁸⁶. Vrtel-Wierczyński postulował nawet zredukowanie liczby egzemplarzy obowiązkowych do 3-4, z czego jeden trafiałby do Biblioteki Narodowej, drugi (ewentualnie trzeci) do biblioteki w regionie wydawcy, zaś egzemplarz czasopism – do Ossolineum⁸⁷.

Usprawnienie mechanizmu przekazywania wydawnictw bibliotekom wymagała według autora rozważań doprecyzowania terminów: osoby zobowiązanej (Gaberle wymienił tu nie tylko zarządzających zakładem, czy zakład graficzny, lecz także zarządcę drukarni i wydawcę), przedmiotu zobowiązania, ustalenia terminów obligujących wydawców do stworzenia narzędzi kontroli i odpowiednich obostrzeń prawnych⁸⁸.

Jan Muszkowski kilkakrotnie zabierał głos w sprawie egzemplarza obowiązkowego na łamach „Przeglądu”. Liczby proponowane przez Vrtela-Wierczyńskiego zredukował do 2 egzemplarzy. Jeden miał przysługiwać Bibliotece Narodowej, drugi – bibliotece regionalnej. Warty odnotowania jest fakt, że w funkcji biblioteki regionalnej Muszkowski nie widział bibliotek uniwersyteckich, te rozumiał raczej jako „filie Biblioteki Narodowej; w okresie przejściowym funkcje tych filii pełnić mogą biblioteki istniejące w danych ośrodkach, jednakże nie takie, które służą określonym wyraźnie zadaniom naukowym”⁸⁹. Otrzymana w wyniku regulacji prawnej książka nie mogła zostać przekazana innej placówce, gdyż wiązałoby to się – w opinii bibliologa – z generowaniem nadmiernych kosztów.

W „Przeglądzie” nie zabrakło głosów krytycznych w sprawie nowych przepisów, które – jak się okazało – nie spełniły oczekiwań społeczności bibliotekarzy. „Cel i racja – pisał Eustachy Gaberle – istnienia instytucji egzemplarza bibliotecznego tkwi wyłącznie w służeniu sprawom kultury, a nauce w szczególności poprzez zabezpieczenie i ochronę każdorazowego kształtu piśmiennictwa narodowego”⁹⁰. Błędy ustawodawcy wyniknęły z braku chęci gruntownego zrewidowania aktualności i zrozumiałości przepisów, wskutek czego obowiązujący akt prawny – Okólnik Ministra WRiOP nr 60 z dnia 9 maja 1934 r. – stał się kompilacją poprzednich, niedoskonałych przepisów,

Za najważniejsze uchybienia uznał Gaberle status prawny aktu⁹¹, który w stosunku do dwóch wcześniejszych miał najmniejszą moc wykonawczą. Zabrakło przepisów kontrolnych, gdyż przy każdych nieprawidłowościach biblioteki były zmuszone zwracać się do władzy administracyjnej i to po dwukrotnej reklamacji pisemnej u wydawcy⁹². Jeśli założyć, że droga ta wydłużała się w czasie, na-

⁸⁶ E. Gaberle: *O przyszły skład polskich zbiorów*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 2, s. 173.

⁸⁷ S. Vrtel-Wierczyński: *Kilka uwag o egzemplarzu bibliotecznym*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 2, s. 159.

⁸⁸ Tamże, s. 178-179.

⁸⁹ J. Muszkowski: *W sprawie egzemplarza bibliotecznego*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 2, s. [182].

⁹⁰ E. Gaberle: *Trzeci polski „egzemplarz biblioteczny”*. „Prz. Bibl.” 1934, z. 4, s. 214.

⁹¹ Tekst okólnika redakcja zamieściła w „Przeglądzie” 1934, z. 1, s. 32-40.

⁹² „Prz. Bibl.” 1934, z. 4, s. 229.

2.8.2. Zagadnienia prawne i normalizacyjne związane z bibliotekarstwem

Ustawa o prawie prasowym i o egzemplarzu obowiązkowym

Przedwojenne przepisy prawa prasowego dotyczyły przede wszystkim warunków upowszechniania wydawnictw periodycznych, ale również regulowały zagadnienia druków zwartych i przekazywania egzemplarza obowiązkowego. Mimo licznych nowelizacji, zostały one uchylone dopiero Ustawą z dnia 26 stycznia 1984 r. o prawie prasowym⁸³. Zadania wyjaśnienia prawa, które były wśród bibliotekarzy nowością wobec dotychczasowych umocowań prawnych zaborców, podjął się Jan Muszkowski. W artykule „Sprawa książki w nowej ustawie prasowej”⁸⁴ bibliolog zanalizował zasady zachowania dokumentów w oparciu o regulacje związane z egzemplarzem obowiązkowym. Wykazał szereg nieścisłości formalnych i niedopatrzeń ustawodawcy, dotyczących m.in. liczby czterech egzemplarzy druków nieperiodycznych przekazywanych administracji oraz zbyt dużej liczby egzemplarzy przekazywanych obligatoryjnie bibliotekom, obciążającej wydawców i sprzecznej z rozwiązaniami innych krajów (z wyjątkiem Rosji).

Przybliżone przez Muszkowskiego przepisy miały realny wpływ na kompletność i poprawność tworzonego rejestru druków. Kontynuowany przez W. T. Wisłockiego „Przewodnik Bibliograficzny” opierał się nie tylko na danych pochodzących z urzędowych komórek realizujących postanowienia ustawy prasowej, ale także zawierał opisy zbiorów pozyskanych za sprawą odrębnych poszukiwań, m.in. poloników, odbitek i dzieł autorskich o charakterze prywatnym, nigdzie indziej nie notowanych. Ocenę faktycznego stanu produkcji wydawniczej utrudniały liczne opóźnienia, wynikające w przypadku „Przewodnika” z opracowania technicznego i kolportażu kart katalogowych. Innym problemem było pomijanie przez bibliografię druków obcych wydawanych w Polsce, które z kolei były uwzględniane przez statystyki urzędowe. Muszkowski wskazał też na niekonsekwentną rejestrację druków periodycznych i na sposób numeracji opisów. Każdy numer pisma był oznaczany kolejną liczbą, przez co dane statystyczne mogły się wydać zafałszowane i prowadziły do rozbieżności między statystyką urzędową i „Przewodnikiem Bibliograficznym”.

Ocenie użyteczności rozwiązań prawnych dotyczących egzemplarza obowiązkowego został w znaczącej części poświęcony rocznik 4 (1930) „Przeglądu Bibliotecznego”. Głos w sprawie zabrali m.in. Eustachy Gaberle, Jan Muszkowski, Wacław Olszewicz i Stefan Vrtel-Wierczyński. Po dezaktualizacji w 1930 r. przepisów dotyczących egzemplarza obowiązkowego zawartych w ustawie o prawie prasowym z 10 maja 1927 r., Gaberle skupił się na nakreśleniu najważniejszych punktów nowego projektu. Olszewicz zauważył, że mimo wielu niedoskonałości wcześniejsze przepisy miały tę zaletę, że zapewniały jednolite zasady postępowania dla wydawców⁸⁵.

⁸³ Dz.U. 1984, Nr 5, poz. 24.

⁸⁴ J. Muszkowski: *Sprawa książki w nowej ustawie prasowej*. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. [41]-83.

⁸⁵ W. Olszewicz: *Kilka uwag o egzemplarzu obowiązkowym*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 2, s.164.

Dokument zezwalał na tworzenie bibliotek stałych (w miastach i większych gminach wiejskich) oraz ruchomych. Zamierzenie to odpowiadało rozwiązaniom stosowanym w krajach anglosaskich. Za organizację struktur bibliotecznych miały być odpowiedzialne właściwe gminy, co miało należeć do ich statutowych obowiązków. Sieć bibliotek mogły ponadto zasilić istniejące biblioteki społeczne.

Udostępnianie zbiorów miało być nieodpłatne, z zastrzeżeniem opłat karnych wynikających z ochrony księgozbioru. Profil tematyczny placówek zakładał potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności. Stanowisko kierownika biblioteki mógł piastować wykwalifikowany bibliotekarz. Za rozwój instytucji odpowiadały lokalne komitety biblioteczne. Jednostką nadrzędną, której podlegały wszystkie księżnice, było MWRiOP.

Świadectwem zaangażowania środowiska bibliotekarskiego w prace nad kodyfikacją przepisów o bibliotekach był opublikowany w z. 2 z 1929 r. w dziale „Miscellanea” projekt ustawy, opracowany przez Warszawskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich⁹⁸. Niewymienieni z nazwiska autorzy za cel ustawy uznali „podniesienie poziomu kultury ogółu, pogłębienie jego świadomości obywatelskiej i usprawnienia zawodowego oraz dostarczenie mu szlachetnej rozrywki za pomocą udostępnienia dobrej książki” (§ 1). Koncepcja ta, jak widać, epatowała emocjonalnym nastawieniem do tematu i nie była pozbawiona nieostrych terminów, dalekich od terminologii prawniczej, przedstawiała jednak nastroje i oczekiwania społeczności bibliotekarskiej wobec aktu prawnego. Dalej przewidziano, iż sieć biblioteczną miały tworzyć biblioteki gminne i powiatowe centrale bibliotek ruchomych, które pod względem finansowym miały podlegać samorządom. W projekcie zawarto ryczałtowy koszt jednostkowy świadczenia przyznawanego bibliotekom przez władze lokalne. Wynosił on 10 groszy za mieszkańca. Uregulowano także wymagania stawiane pracownikom. Stanowisko bibliotekarza mogła zajmować osoba posiadająca kwalifikacje zawodowe, zatrudniana przez władze na wniosek komitetu bibliotecznego. Mogła nią być jedynie osoba posiadająca obywatelstwo polskie (§ 14).

Temat ustawy powrócił w 1929 r. podczas II Zjazdu Bibliotekarzy Polskich. Referat Stanisława Rymara dotyczył refleksji nad ustawą o bibliotekach publicznych. Autor scharakteryzował w oparciu o dostępne mu dane ilościowe: ludność, stopień analfabetyzmu, rynek książki oraz czytelnictwo mieszkańców II Rzeczypospolitej. Na podstawie wyliczeń, a zwłaszcza rozwiązań zagranicznych, wywnioskował, iż tworzenie i utrzymanie bibliotek powinno być obowiązkiem samorządów lokalnych. Drugi, obok publicznych, typ placówek – biblioteki społeczne, tj. należące do towarzystw oświatowych i zawodowych, miały być wspierane finansowo przez rząd⁹⁹.

Metodyczna strona artykułu spotkała się z krytycznym odzewem słuchaczy. W zaprotokołowanych w „Przeglądzie” uwagach znalazły się głosy S. Dembego, sprzeciwiającego się politycznemu wygłosowi artykułu H. Radlińskiej, która wytknęła referentowi brak odniesień do metod pracy bibliotecznej, mających znaleźć się w ustawie, czy J. Augustyniaka, który stwierdził wbrew opinii Rymara, iż opracowanie ustawy nie jest przedwcześnie¹⁰⁰.

⁹⁸ Projekt ustawy o sieci bibliotek publicznych opracowany przez Warszawskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich. „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. 190-194.

⁹⁹ S. Rymar: *Ustawa o bibliotekach gminnych*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 3, s. 342.

¹⁰⁰ Tamże, s. 343-344.

kładcom pozostawał rok na realizację zobowiązań. Nadesłanie druku na żądanie biblioteki mogło się odbyć jedynie przed upływem 6 miesięcy od ukończenia publikacji.

Podsumowując, Gaberle stwierdził, że obowiązującym przepisom brakowało prostoty, precyzji i przejrzystości. Ponownie kwestię egzemplarza obowiązkowego uregulowano w 1968 r.⁹³.

Prace nad ustawą o bibliotekach

Dużym zainteresowaniem autorów skupionych wokół periodyku bibliotekarskiego cieszyła się inicjatywa uregulowania ustawą przepisów dotyczących bibliotek. Dano temu wyraz poprzez publikowanie tekstów wchodzących w życie aktów prawnych⁹⁴, a także poprzez bieżącą dyskusję. Pierwsza próba opracowania tekstu dokumentu miała miejsce w wolnej Polsce w 1921 r., jednak po sześciu latach projekt wycofano i skorygowano w oparciu o funkcjonujące za granicą ustawy biblioteczne, ale i tym razem nie zyskał poparcia ze strony władz⁹⁵.

Wanda Dąbrowska, kreśląc plan aktu prawnego w oparciu o doświadczenia innych krajów, postawiła sobie za cel zmianę niekorzystnej sytuacji rynku książki w Polsce:

Ze strony rządu i państwa brak należytej i stałej opieki nad publicznymi bibliotekami oświatowymi i organizacją czytelnictwa wśród szerokich warstw społecznych, powszechna prawie bierność samorządów w tych sprawach, a także wzrastająca – bo niczem nie maćona – obojętność społeczeństwa tłumaczą w zupełności dzisiejszy stan rzeczy, którego smutnym objawem jest t.zw. katastrofa książki polskiej, przysłowiowa nędza i wegetacja bibliotek, upadek czytelnictwa, zaniedbanie umysłowe szerokich mas ludności⁹⁶.

Opisany na łamach periodyku projekt zakładał funkcjonowanie bibliotek w oparciu o doświadczenia ustawodawcze Czechosłowacji. Głównym celem dokumentu było „podniesienie poziomu kultury ogółu, pogłębienie jego świadomości obywatelskiej i usprawnienia zawodowego oraz dostarczenie mu szlachetnej rozrywki za pomocą udostępnienia dobrej książki”⁹⁷.

⁹³ T. Zarzębski: *Polskie prawo biblioteczne 1773-1990*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1991, s. 30.

⁹⁴ Do 1939 r. w „Przeglądzie” opublikowano teksty 5 rozporządzeń i 1 zarządzenia dotyczących prawa bibliotecznego. Por. *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami*. „Prz. Bibl.” 1928, z. 3, s. 233-235; *Rozporządzenie ministra poczt i telegrafów z dn. 17 sierpnia 1928 r. o warunkach tudzież zasadach obowiązujących przy wysyłaniu przesyłek pocztowych zwolnionych z opłaty pocztowej*. „Prz. Bibl.” 1928, z. 4, s. 315-316; *Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 7 lutego 1930 r. w sprawie zmian i uzupełnień do rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 26 czerwca 1924 r. o ustanowieniu tabeli stanowisk we władzach i urzędach państwowych*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 2, s. 240; *Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 28 lutego 1930 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Sejmu uchylającej rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 10 maja 1927 r. [o prawie prasowym]*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 2, s. 240-241; *Rozporządzenie ministra poczt i telegrafów z dn. 23 sierpnia 1930 r. w sprawie przyznania ulgowej opłaty dla paczek z książkami*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 3, s. 377; *Rozporządzenie ministra poczt i telegrafów z dn. 23 sierpnia 1930 r. w sprawie zmiany i uzupełnienia taryfy pocztowej*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 3, s. 377-378.

⁹⁵ J. Muszkowski: *Życie książki*. Wyd. 2. Kraków: Tadeusz Zapiór, 1951, s. 267.

⁹⁶ W. Dąbrowska: *Wytyczne ustawodawstwa w zakresie bibliotek publicznych*. „Prz. Bibl.” 1928, z. 4, s. 277.

⁹⁷ Tamże, s. 278.

2.8.3. Prace teoretyczne

Od czasu powstania „Przegląd”, jako oficjalny periodyk naukowy środowiska bibliotekarskiego i wydawnictwo Związku Bibliotekarzy Polskich, stał się płaszczyzną do prowadzenia dysput naukowych, publikowania prac teoretycznych, prezentowania wyników badań nad bibliotekami i ich księgozbiorami¹⁰⁷, stanowił „[...] dogodnie pole do wypowiedzania nowych idei i do dyskusyjnej wymiany myśli”¹⁰⁸. Pragmatyczny wymiar zawodu bibliotekarza przekładał się na treść tychże prac, w których poglądy autorów, propozycje usprawnień, opierały się na obserwacjach przeprowadzonych w funkcjonujących bibliotekach.

Miejsce bibliotek w świecie nauki zarysował Jan Muszkowski, stały współpracownik redakcji pisma, do 1936 r. Dyrektor Biblioteki Ordynacji Krasieńskich, późniejszy organizator studiów bibliotekoznawczych i kierownik pierwszej polskiej katedry bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Łódzkim. W jego teorii tradycyjny wymiar biblioteki, ograniczony do ujęcia przedmiotowego, wymagał rozwinięcia i uzupełnień.

Waga artykułu Muszkowskiego przejawiała się w sformułowaniu typologii współczesnych mu księżnic, które podzielił z punktu widzenia księgozbioru. Jako pierwsze wymienił biblioteki uniwersalne, gromadzące bez reprezentowania konkretnych gałęzi wiedzy, w tym także księgozbiór naukowy i popularnonaukowy, za kolejne placówki uznał księżnice o specjalnym naukowym profilu zbiorów, przechowujące materiały zbierane świadomie i konsekwentnie. Za trzeci typ placówek uznał te o charakterze oświatowo-powszechnym, realizujące wyznaczone, także odgórnie, cele. Dywagacje autora można rozpatrywać nie tylko jako próbę wydzielenia typów bibliotek, ale także jako propozycję uregulowania struktury sieci bibliotecznej w Polsce. Biblioteką o charakterze uniwersalnym, gromadzącą każdy typ materiału mogła być jedynie Biblioteka Narodowa. Specjalizację księżnic Muszkowski zarezerwował dla szkół wyższych oraz uniwersytetów rozwijających księgozbiór w oparciu o prowadzone badania naukowe. W bibliotekach oświatowo-powszechnych bibliolog upatrywał placówki publiczne (zwane także powszechnymi, ludowymi itd.), a ponadto biblioteki szkolne. Realizowały one – jak zaznaczył – zadania powierzone odgórnie, to jest przez urzędy miast, instytucji, szkół. W każdej z księżnic zbiory miały być poszerzane w sposób przemyślany i w oparciu o bieżącą rejestrację wypożyczeń. Organizacja księgozbiorów miała odbywać się w drodze dyskusji, do której Muszkowski zachęcał wszystkich bibliotekarzy¹⁰⁹.

W początkowych latach ukazywania się periodyku niebagatelne znaczenie miała, wynikająca z wcześniej opisanych przepisów prawnych, terminologia. Mikołaj Dzi-

¹⁰⁷ W 1927 r. E. Chwalewik, współzałożyciel Związku Bibliotekarzy Polskich i jego czynny członek, po opracowaniu wyników ankiety rozesłanych do bibliotek ustalił, że funkcjonuje w Polsce 427 księżnic świeckich i kościelnych. Większość z nich udało mu się opatrzeć krótkim rysem historycznym i charakterystyką księgozbioru. Por. *Nauka Polska: materiały do spisu instytucyj i towarzystw naukowych w Polsce 1927*, t. 7, s. 174.

¹⁰⁸ A. Łysakowski: *Dwudziestolecie Związku...*, s. 268.

¹⁰⁹ J. Muszkowski: *Przeszłość i terażniejszość w życiu bibliotek współczesnych*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 1, s. [1].

Przepisy normujące pracę bibliotekarzy

W zakresie norm organizacyjnych wypowiedzieli się przede wszystkim Adam Łysakowski i Józef Grycz, których przyczynki miały służyć uregulowaniu oceny czynności wykonywanych przez bibliotekarzy. Obaj bibliolodzy zgadzali się co do konieczności poprawy efektywności pracy poprzez wyeliminowanie czynności zbędnych i zoptymalizowanie drogi książki w bibliotece¹⁰¹. Inny badacz, Eustachy Gaberle zachował w poglądach na temat normalizacji większą ostrożność. Zastanawiał się nad zasięgiem normalizacji i czy każdy aspekt pracy bibliotekarza powinien jej podlegać. Stopień tejże uzależnił od stopnia rozwoju bibliotek, który – w wyniku wpływu zabarów, wojny i innych czynników – dokonał się w rozmaity sposób¹⁰².

Późniejsze publikacje w „Przeglądzie” wskazują, że bibliotekarze skupieni wokół pisma aktywnie włączyli się w prace normalizacyjne. W 1934 r. Rada Związku Bibliotekarzy Polskich wydała memoriał dotyczący unormowania stosunku służbowego bibliotekarzy szkół akademickich¹⁰³. Od 1936 r. reprezentacja Polski uczestniczyła w spotkaniach Komisji Normalizacyjnej w zakresie Bibliotekarstwa, Książki i Czasopiśmiennictwa, utworzonej w strukturach IFLA w 1935 r.¹⁰⁴. Jej prace objęły nie tylko zdefiniowane przez Łysakowskiego „normy materiałowe”, ale przyczyniły się także do formułowania wytycznych dla wydawców w sprawie zasad technicznych publikowania czasopism^{105, 106}.

¹⁰¹ A. Łysakowski: *Obliczanie czasu pracy bibliotekarskiej*. „Prz. Bibl.” 1928, z. 1, s. 48. W trakcie II Zjazdu Bibliotekarzy Polskich Łysakowski zsyntetyzował swoje poglądy, a za wymagające normalizacji w bibliotekarstwie uznał trzy czynniki: 1. ogólne ramy bibliotekarstwa – odwołujące się do etosu zawodowego; 2. normy pracy – powiązane z obowiązującą terminologią, podziałem i koordynacją pracy i systemem książki w bibliotece; 3. normy materiałowe – polegające na unifikacji formatów kart katalogowych, opraw, sprzętu i urządzenia lokalu w bibliotece.

Helena Hleb-Koszańska napisała o Łysakowskim, iż na oddzielenie w jego pracach wielokrotnie powtarzających się czynności bibliotekarskich od teoretycznej podbudowy bibliotekarstwa miały wpływ jego uzdolnienia organizacyjne i umiejętność naukowego myślenia. Por. tenże: *Normy organizacyjne bibliotek*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 3, s. 286-301; H. Hleb-Koszańska: *Integralny bibliotekarz – Adam Łysakowski*. W: *Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego*, tamże, s. 219.

¹⁰² E. Gaberle: *Normy organizacyjne bibliotek naukowych a w szczególności uniwersyteckich*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 3, s. 306.

¹⁰³ *Memoriał Rady Związku Bibliotekarzy Polskich w sprawie unormowania stosunku służbowego bibliotekarzy szkół akademickich*. Kraków, 1934.

¹⁰⁴ Międzynarodowy Kongres IFLA odbył się w 1935 r. w Madrycie i Barcelonie i był poświęcony wypożyczeniom bibliotecznym oraz współpracy międzynarodowej bibliotek. Por. 75 [Seventy five] years of IFLA [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.archive.ifla.org/III/75ifla/75index.htm> [Dostęp: 6.02.2010]. Szerzej zagadnienie współpracy na arenie międzynarodowej polskiego środowiska bibliotekarskiego omawia: H. Więckowska: *Bibliotekarstwo polskie na terenie międzynarodowym w latach 1923-1939*. „Studia o Książce” 1972, T. 3, s. [197]-226.

¹⁰⁵ *Komisja Normalizacyjna w zakresie Bibliotekarstwa, Książki i Czasopiśmiennictwa...* „Prz. Bibl.” 1937, z. 4, s. 330-331. Bibliotekarzy polskich reprezentowali w Komisji: J. Grycz (przewodniczący), J. Augustyniak, J. Baumgart, E. Gaberle, Jacek Koraszewski, K. Piotrowicz, Tadeusz Sokołowski. Por. *Polska Komisja Normalizacyjna w zakresie Bibliotekarstwa, Książki i Czasopiśmiennictwa...* „Prz. Bibl.” 1938, z. 4, s. 322.

¹⁰⁶ W ostatnim czasie ukazał się interesujący artykuł Małgorzaty Korczyńskiej-Derkacz nt. habilitacji Adama Łysakowskiego, w którym autorka szerzej przedstawiła jego sylwetkę naukową i przedmiot zainteresowań naukowych. Por. *Habilitacja Adama Łysakowskiego w świetle źródeł*. Do druku przygot. i komentarzem opatrzyła M. Korczyńska-Derkacz. „Rocz. Bibl.” 2011, R. 55, s. [193]-215.

Równolegle odnajdujemy w „Przeglądzie” artykuły i wiadomości o badaniach historycznych i współczesnych w bibliotekarstwie, szczególnie w odniesieniu do konkretnych bibliotek, bądź typów bibliotek. W zeszycie 4 z 1929 r. opublikowano w dziale „Miscellanea” krótką notkę M. Łodyńskiego na temat rozkazu jednego z generałów dotyczącego listy lektur zalecanych 3 i 4 pułkowi jazdy z 11 i 15 maja 1808 r. Pomysł artykułu wynikał z zainteresowań zawodowych autora. Większość danych uzupełnił o informacje bibliograficzne, a całość potraktował jako bibliologiczną ciekawostkę. Później – bo w 1937 r. – Łodyński opublikował jeszcze szkic organizacji biblioteki wojskowej oraz komentarz do statutu Centralnej Biblioteki Wojskowej, w którym omówił reorganizację placówek po wejściu w życie nowych przepisów. Autor był zdania, że najważniejszym zadaniem sieci księżnic nie jest zamykanie się na użytkowników spoza struktur wojskowych, a równomierne udostępnianie zbiorów. Artykuł ten wszedł w skład działu „Kronika”¹¹⁵.

Sporo miejsca zajęły w piśmie relacje z bieżących prac bibliotek. Łącznie do 1939 r. opublikowano w periodyku 36 sprawozdań, najwięcej – z Biblioteki Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie i Biblioteki Narodowej w Warszawie.

2.8.4. Kształtowanie się polskiej myśli bibliologicznej

Okres dwudziestolecia międzywojennego zaowocował sformułowaniem różnych definicji i określeniem rozmaitych pól badawczych dla bibliologii. W 1923 r. Aleksander Łowiagin widział bibliologię wśród nauk o komunikowaniu się ludzi. Mikołaj Somow traktował księgoznawstwo jako naukę społeczną, funkcjonującą obok językoznawstwa, paleografii i nauki o sztuce. Kształtująca się od końca XIX w. myśl bibliologiczna miała w zależności od kraju pochodzenia nieco inne wyjaśnienie i koncepcję. W szczególności zaznaczyło się to w poglądach bibliologów piszących w języku rosyjskim, polskim, czeskim, słowackim, niemieckim, węgierskim, francuskim i angielskim¹¹⁶.

W wydanej po wojnie (1976 rok) *Encyklopedii współczesnego bibliotekarstwa polskiego* Krzysztof Migoń za obowiązującą nazwę dyscypliny zajmującej się książką uznał „naukę o książce”. Jej składowymi były m.in.: społeczna funkcja książki, procesy produkcji i rozpowszechniania oraz konsumpcja. Pojęcia bibliologii i księgoznawstwa były wzajemnie zastępowalne, traktowane równorzędnie. Termin księgoznawstwa – jak zauważyła H. Hleb-Koszańska – był niejednoznaczny i nie miał jednolitej wykładni w polskiej literaturze przedmiotu. Obejmował on, podobnie jak nauka o książce, bibliotekoznawstwo, teorię bibliografii i czytelnictwa, wiedzę o dru-

¹¹⁵ M. Łodyński: *Karta z dziejów polskich bibliotek kawaleryjskich*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 4, s. 515-520; tenże: *Organizacja bibliotek wojskowych oraz statut Centralnej Biblioteki Wojskowej*. „Prz. Bibl.” 1937, z. 2, s. 147-153.

¹¹⁶ Piśmiennictwo wymienionych krajów omówił: K. Migoń: *Nauka o książce: zarys problematyki*. Wrocław [etc.]: ZN im. Ossolińskich, 1984, s. 57-100.

kowski skupił się na pojęciu czasopisma. Punktem wyjścia było odrębne traktowanie zbiorów periodycznych w bibliotekach – wymagające oddzielnych sal i innych prac przy katalogowaniu. Niedoskonałość przepisów zaborców i ich wpływ na przepisy II Rzeczypospolitej sprawił, że pod względem prawnym jedynie częstotliwość ukazywania się wpływała na zaliczenie danego druku do czasopism, a jednocześnie pozbawiała tej własności prace wydawane rzadziej. Dzikowski przybliżył też poglądy innych teoretyków bibliotekarstwa i autorów podręczników, m.in. Z. Batowskiego, L. Iljinskiego, J. Grycza, czy Rudolfa Kotuli. Na ich podstawie opracował typologię publikacji ze względu na częstotliwość ich wydawania.

W „Przeglądzie” odnajdujemy ponadto kilka innych prób ustalenia terminologii w zakresie bibliotekarstwa. Najczęściej były one związane z bieżącymi potrzebami referentów, a właściwy czas na refleksję terminologiczną przyszedł dopiero po wojnie¹¹⁰. F. Smolka w trakcie II Zjazdu Bibliotekarzy Polskich definiował pojęcie bibliotekarza naukowego¹¹¹. Helena Więckowska opisując podobieństwa i różnice w funkcjonowaniu bibliotek i archiwów zwróciła uwagę na fakt, że obie placówki mają część wspólnych metod pracy, służących udostępnieniu materiałów do celów naukowych. Czynnikiem różniącym je miał być przede wszystkim zakres terytorialny i tematyczny zbiorów¹¹².

Pojmowanie bibliotekoznawstwa jako nauki odpowiadającej praktycznym potrzebom bibliotekarstwa¹¹³ nie mogło się obyć bez literatury fachowej i podręczników; pogląd ten znalazł odzwierciedlenie na łamach „Przeglądu” w artykułach o stanie literatury bibliotekarskiej. Należy tu wymienić Helenę Hleb-Koszańską, autorkę „Analizy obcych podręczników bibliotekarskich”, przedstawiającej ważniejsze publikacje przybliżające zasady pracy w bibliotekach. Powodem, dla którego Hleb-Koszańska poruszyła tę tematykę, była niedoskonałość dotychczas wydanych pomocy, a także próba stworzenia nowej koncepcji podręcznika. Mozolnie organizowane bibliotekarstwo polskie mogło opierać się jedynie na kilku, w dużej mierze zagranicznych, opracowaniach, gdyż częściowe opracowania Łodyńskiego, czy Birkenmajera nie wyczerpywały tematu. Porównanie poruszanych w nich treści autorka dokonała na podstawie 13 prac. Znalazły się wśród nich przyczynki takich osób, jak Maire, Crozet, Quinn i Acomb¹¹⁴.

¹¹⁰ Por. H. Więckowska: *Polski słownik bibliotekarski*. „Prz. Bibl.” 1951, z. 1/2, s. 85-96; M. Dembowska: *Z myślą o nowym wydaniu Słownika bibliotekarza*. „Prz. Bibl.” 1957, z. 1, s. 24-42; *Konferencja na temat terminologii w zakresie informacji i dokumentacji*. „Prz. Bibl.” 1973, z. 4, s. 525.

¹¹¹ Por. F. Smolka: *Zadania bibliotekarza naukowego*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 4, s. 263.

¹¹² H. Więckowska: *Archiwum a biblioteka. Odmienność materiału i metod pracy*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 1, s. 20. Do tematu powrócił M. Łodyński: *Archiwiści i bibliotekarze*. „Prz. Bibl.” 1937, z. 3, s. 279-288, a po wojnie m.in. B. Horodyski: *Z pogranicza bibliotekarstwa i archiwistyki*. „Prz. Bibl.” 1956, z. 3, s. 201-212.

¹¹³ Krzysztof Migoń w nurt zainteresowań bibliotekoznawcy wpisał ponadto pracę z książką wśród czytelników, bibliotekarstwo oświatowe, szeroko rozumiane zagadnienia czytelnicze, czerpiące z pedagogiki, psychologii i innych nauk. Por. K. Migoń: dz. cyt., s. 53.

¹¹⁴ Albert Maire jest autorem wydanego w 1896 r. podręcznika *Manuel pratique de bibliothécaire*. W 1932 r. pod takim samym tytułem podręcznik bibliotekarski wydał Léo Crozet. Wobec braku wyczerpującej literatury przedmiotu, stał się on podstawą polskiego tłumaczenia wykonanego w 1938 r. przez Ksawerego Świerkowskiego i wydanego w „Książnicy-Atlas”. Do omawianego zestawienia Hleb-Koszańska włączyła pracę Johna Henry’ego Quinna i Henry’ego Walda Acoma pt. *A manual of cataloguing and indexing*, będącą podręcznikiem zawierającym zasady katalogowania zbiorów.

w Puławach oraz rękopisy z Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki XX Czartoryskich. Interesującym źródłem bibliograficznym jest praca Z. Ciechanowskiej, przedstawiająca spis bibliotek włoskich, w których zbiorach odnaleziono rękopiśmienne relacje dotyczące Polski¹²². Za pracę o szerszym zakresie badawczym możemy jedynie uznać artykuł Karola Buczka opublikowany w „Przeglądzie Bibliotecznym” z 1931 r. Autor przedstawił w nim chronologiczne zestawienie rękopisów należących do zbioru krakowskiego rodu Potockich. Lista objęła 295 pozycji¹²³.

Bibliologia należała również do zainteresowań Stefana Vrtela-Wierczyńskiego. W opublikowanej w 1923 r. pracy habilitacyjnej i następnych publikacjach, określił, a następnie rozbudował poglądy o nauce o książce. Pierwotnie bibliologię, naukę o książce i księgoznawstwo traktował jako synonimy. Przekonanie to zrewidował w 1941 r. twierdząc, iż bibliologia to nauka, a księgoznawstwo – wiedza o książce. Istotna była też świadomość Wierczyńskiego konieczności wykształcenia przez naukę narzędzi badawczych, służących następnie do zdefiniowania najważniejszego jej elementu – książki, a zachodzących i pozostających w bezpośrednim z nią stosunku procesów społecznych. Bibliolog był też świadomy etapów rozwoju nauki o książce, dlatego też wielką wagę przywiązywał do bibliografii¹²⁴ i to ona też była przedmiotem większości jego prac. Do najpilniejszych zadań z tej dziedziny zaliczał opracowanie bieżącej bibliografii druków polskich i dotyczących Polski, w myśl ustaleń dotyczących doboru materiału obejmującej lata wcześniejsze Bibliografii Estreichera. Pracę tę rozpoczął Jan Muszkowski.

Vrtel-Wierczyński uważał, że każda dziedzina nauki powinna posiadać bibliografię specjalną. Część z dotychczas istniejących, na przykład „Literaturę polską od początków do powstania styczniowego” i „Wstęp do literatury polskiej”, proponował uzupełnić i rozwinąć¹²⁵. W 1932 r. bibliograf informował też o postępie prac nad bibliografią pomorską¹²⁶.

W systemie bibliografii w Polsce istotną rolę odgrywała także bibliografia zawartości czasopism. „Nie ulega wątpliwości – pisał Vrtel-Wierczyński w „Przeglądzie Bibliotecznym” – że musi to być praca zbiorowa, scentralizowana w jednym miejscu, prowadzona pod fachowym kierownictwem bibliograficznym, przy współdziałaniu grona osób należycie przygotowanych i wyszkolonych. Sądzę, że należałoby ją skoncentrować w Państwowym Instytucie Bibliograficznym, założonym w Bibliotece Narodowej w Warszawie¹²⁷.

Na zagadnienie bibliografii zwracali także uwagę inni autorzy, np. tu M. Głowińska, Z. Mocarski, czy W. Olszewicz. W swoich poglądach wysuwali potrzebę prowadzenia bibliografii regionalnej. Głowińska była autorką pracy przedstawiającej rys

¹²² Z. Ciechanowska: *Rękopiśmienne relacje o Polsce w bibliotekach włoskich*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 3, s. 339-340.

¹²³ K. Buczek: *Rękopisy wilanowskie Pod Baranami w Krakowie*. „Prz. Bibl.” 1931, z. 1, s. 66-78.

¹²⁴ J. Sandecki: *Stefan Vrtel-Wierczyński: w kręgu bibliografii i bibliotekarstwa*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007, s. 123-124.

¹²⁵ S. Vrtel-Wierczyński: *O najpilniejszych zadaniach naszej bibliografii*. „Prz. Bibl.” 1928, z.3, s. 199.

¹²⁶ Por. tenże: *Praca nad bibliografią pomorską*. „Prz. Bibl.” 1932, z. 3, s. 161-163.

¹²⁷ Tamże, s. 204. Rejestrację zawartości czasopism udało się uruchomić w Instytucie dopiero w 1947 r. Por. A. Mendykowa: *Podstawy bibliografii*. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1981, s. 128.

karstwie itp. Często określenia „księgoznawstwo” używano w odniesieniu do badań nad książką starą¹¹⁷. Tym samym wyjaśnienia te zostały powtórzone za *Encyklopedią wiedzy o książce*¹¹⁸.

Wymieniając polskich teoretyków bibliologii w okresie II Rzeczypospolitej nie sposób pominąć Kazimierza Piekarskiego, Stefana Vrtela-Wierczyńskiego, Adama Łysakowskiego, Jana Muszkowskiego i Mieczysława Rulikowskiego. Prace wymienionych badaczy dotyczyły zarówno nakreślenia przedmiotu badań kształtującej się dyscypliny i funkcjonujących w jej ramach subdyscyplin, jak i ustaleń terminologicznych. Piekarski dał się poznać jako doświadczony, pełny twórczych pasji badacz dawnej książki polskiej, w szczególności doby renesansu. Od 1931 do 1943 r. pracował w Bibliotece Narodowej w Dziale Starych Druków, w której sformułował kierunki rozwoju dla bibliologii, podstawy teoretyczne i metody badawcze nauki o książce. Był autorem trójpodziału istoty książki. Składała się na nią treść, postać materialna oraz funkcja społeczna. Tego też dotyczyły jego badania nad książką dawną – produkcji, rozpowszechniania i konsumpcji. Podstawową metodą badań druków była dla historyka książki metoda typograficzna¹¹⁹.

Piekarski opublikował w „Przeglądzie” wyniki badań nad zbiorami statutów z czasów króla Zygmunta Starego. W oparciu o ustalenia Oswalda Balzera zbadał pod względem typograficznym zachowane w polskich bibliotekach egzemplarze kolejnych ich wydań. Lista ta została w 1936 r. uzupełniona za okres 1927-1935¹²⁰. Na temat nieznanych XVIII-wiecznych starodruków odnalezionych na ziemi wołyńskiej pisał także Julian Nieć. Jego praca znalazła się w dziale „Miscellanea”¹²¹.

Brakuje w „Przeglądzie” ogólniejszego spojrzenia na zagadnienia rękopiśmienne. Charakterystyczną cechą prac autorów piszących o rękopisach było skupianie się na poszczególnych dokumentach. W swoich artykułach K. Dobrowolski, Z. Kozłowska-Budkowa, Zofia Ameisenowa, czy A. Birkenmajer zaprezentowali kolejno: Modlitewnik królewicza Aleksandra i trzy średniowieczne rękopisy, najstarszy manuskrypt będący w zbiorach Biblioteki Kórnickiej, księgę zwiedzających Świątynię Sybilli

¹¹⁷ Por. H. H. K. [H. Hleb-Koszańska]: *Księgoznawstwo* [hasło]. W: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Wrocław [etc.]: ZN. im. Ossolińskich, 1976, s. 184; K. Migoń: *Bibliologia wśród innych nauk. Koncepcje, realizacje, perspektywy*. W: *Bibliologia: problemy badawcze nauk humanistycznych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007, s. 17; tenże: *Nauka o książce* [hasło]. W: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, op.cit., 1976, s. [217]-219; tenże: *Nauka o książce. Zarys problematyki*, dz. cyt., s. 58.

¹¹⁸ *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław [etc.]: ZN im. Ossolińskich, 1971.

¹¹⁹ A. Kawecka-Gryczowa: *Badania nad dawną książką w Bibliotece Narodowej*. W: *Jubileusz pięćdziesięciolecia Biblioteki Narodowej 1928-1978*. Warszawa: [b.w.], 1980, s. 28.

¹²⁰ K. Piekarski: *Uwagi o chronologii wydań statutów sejmowych z czasów Zygmunta Starego*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 4, s. 491 i n.; tenże: *Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI wieku*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. 173-190; *Inkunabuły Biblioteki Jagiellońskiej. Inwentarz przybytków z lat 1900-1927*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 1, s. 42-50; *Inkunabuły Biblioteki Jagiellońskiej. Inwentarz przybytków z lat 1900-1935*. „Prz. Bibl.” 1936, z. 2, s. 84-99. Księgoznawcze zainteresowania przejawiał także wspomniany wcześniej M. Rulikowski. Jego prace nie pojawiły się w „Przeglądzie” znajdującym się pod redakcją Kuntzego. Jedyne raz został wspomniany za pośrednictwem recenzji książki wydanej przez niego pod tytułem *Vers une nouvelle méthode de statistique des imprimés* (Varsovie 1936) pióra L. Dobrzyńskiej-Rybickiej, zamieszczonej w z. 2 (1937) na s. 96-98.

¹²¹ J. Nieć: *Trzy nieznanne druki z XVIII wieku*. „Prz. Bibl.” 1937, z. 2, s. 87-90.

Bibliotekarzy Polskich. Zagadnienie organizacji czytelnictwa, bo temu poświęcony był referat, rozciągnęła nie tylko na biblioteki, lecz także na szeroko rozumianych pracowników książki:

Na sprawność czytelnika oddziałują w wysokim stopniu jego umiejętność czytania, uzyskiwana w szkole i samokształceniu. Na zainteresowania czytelnika wpływają jego przeżycia i potrzeby duchowe, z nimi splątane. [...]

W organizowaniu czytelnictwa bibliotekarz jest tylko jednym z pracowników książki. Mimo to rola jego może być szczególnie duża na wszystkich poziomach pracy bibliotecznej¹³².

Myśl ta była powtórzeniem tez zawartych w pracy *Książka wśród ludzi*, w której bibliotekarz został przedstawiony jako osoba mająca istotny wpływ na kształtowanie zainteresowań czytelniczych osób, inspirująca ich wybory lekturowe¹³³.

W zdecydowanej większości przypadków społeczny aspekt książki przejawiał się na łamach pisma w postaci artykułów relacjonujących bieżące sprawy czytelnictwa. Takie opracowania publikował dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łodzi, Jan Augustyniak. Prace dotyczące form upowszechniania lektury wyszły spod pióra Jana Baumgarta. Ciekawostką może być opublikowane anonimowo sprawozdanie z działalności warszawskich Czyteln dla Bezrobotnych. Dowiadujemy się z niego, iż bezrobotni czytają dużo książek, najczęściej o tematyce sensacyjnej i łatwej¹³⁴.

Trzeba jednak zaznaczyć, że temat czytelnictwa w przedwojennym „Przeglądzie” nie pojawiał się często, a zagadnienia odbioru lektury nie zostały w „Przeglądzie” odpowiednio zaakcentowane. Tendencja ta uległa zmianie dopiero po wojnie.

Jak już wspomniano, rozległe ramy tematyczne bibliologii obejmowały także ujęcie przedmiotowe książki, związane przede wszystkim z jej produkcją i rozpowszechnianiem w księgarniach. Piszący dla „Przeglądu” treści te rozumieli wielowątkowo, stąd też różnorodność i wieloaspektowość prac z tego zakresu. W kontekście odnajdujemy artykuł Bonawentury Lenarta, który już w 1930 r. zwrócił uwagę na fakt, że z chęci zysku i wskutek wzrostu konkurencji na rynku, papiernicy zaczęli produkować papier gorszy jakościowo, a dodatkowym czynnikiem świadczącym o tym jest brak norm jakościowych dotyczących tego procesu.

Zagadnienia wydawnicze i księgarskie stanowią marginalną część artykułów w „Przeglądzie” i zamykają się w liczbie czterech sprawozdań statystycznych – trzech z różnych okręgów (lwowskiego, krakowskiego, wileńskiego) i jednego z prac Komisji Statystyki Wydawniczej. Dostępny jest też jeden przykład pracy na temat księgarń – zrealizowany za pośrednictwem artykułu Witolda Zachorowskiego z 1938 r. o księgarni Eustachego Januszkiewicza. Dziełko to zawiera podstawowe dane biograficzne dotyczące drukarza i obliczenia dotyczące wydanych książek, jednak nie pretenduje do miana całościowego opisu pracy wydawcy¹³⁵.

¹³² H. Radlińska: *Zagadnienie czytelnictwa*. „Prz. Bibl.” 1932, z. 3, s. 133.

¹³³ Taż: *Książka wśród ludzi*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2003, s. 51.

¹³⁴ *Sprawozdanie działalności Czyteln dla Bezrobotnych za rok 1933*. „Prz. Bibl.” 1934, z. 2, s. 136.

¹³⁵ Por. W. Zachorowski: *Księgarnia Eustachego Januszkiewicza*. „Prz. Bibl.” 1938, z. 1, s. 19-21.

historyczny i warunki gromadzenia egzemplarzy druków przez księżnice uniwersyteckie, będące tzw. bibliotekami regionalnymi, a także wyróżniła 4 rodzaje rozpatrywania regionalności druku: ze względu na miejsce druku, miejsce wydania, autora i przedmiot dzieła¹²⁸. Pozostali dwaj autorzy skupili się na naukowym opisie bibliotek otrzymujących egzemplarz regionalny, zaś ich tekst pojawił się wśród artykułów z III Zjazdu Bibliotekarzy Polskich¹²⁹.

Obok przedmiotowego rozumienia książki, często spotykane było przekonanie o jej psychofizycznym charakterze. Taki punkt widzenia badań bibliologicznych reprezentowali m.in. Adam Łysakowski i Jan Muszkowski, choć – mimo że osoby te wielokrotnie publikowały w „Przeglądzie” – funkcja społeczna i postać fizyczna książki rzadko pojawiają się w piśmie.

Dla pierwszego z badaczy bibliologia była nauką humanistyczną. Książkę dzielił na trzy płaszczyzny badawcze – treść, tekst i postać zewnętrzną. Składowymi nauki były: bibliografia, zwana inaczej bibliologią indywidualną oraz bibliologia systematyczna, badająca cechy ogólne druków. Łysakowski wśród subdyscyplin wymieniał ponadto bibliotekarstwo wraz z bibliotekoznawstwem, teorię czytelnictwa i metodykę pracy umysłowej¹³⁰. Podobnie Jan Muszkowski książkę umiejscawiał w obrębie systemu, na który składała się biblioteka, czytelnik i wydawcy.

Nazwisko Muszkowskiego warto przywołać także z powodu artykułu, który opublikował w „Przeglądzie” w 1929 r. Była to praca podsumowująca i wytyczająca nowe kierunki rozwoju polskiego bibliotekarstwa naukowego, będąca jednocześnie próbą usystematyzowania dotychczasowych i oczekiwanych metod pracy. Zasygnalizowane zostały w niej ważniejsze problemy, wynikające z poszanowania tradycji bibliotecznych najstarszych księżnic, rozwoju nauki i statusu zawodu bibliotekarza. „Cywilizacyjny proces różniczkowania – pisał Muszkowski – oparty na rozwoju i specjalizacji nauki z jednej strony, na postępie i coraz szerszym zasięgu uspołecznienia z drugiej, doprowadził w ciągu wieków do wytworzenia szeregu typów zasadniczo odmiennych oraz wielkiej mnogości form mieszanych [bibliotek], co utrudnia w znacznej mierze wszelkie próby klasyfikacji. [...] Podobnie zresztą nieuznawana i lekceważona częstokroć jest nasza nauka czy umiejętność bibliotekarska, i to nie tylko przez nieświadomy ogół, lecz nawet przez badaczy naukowych, zawdzięczających jej usługom swoje zdobycze i tryumfy [...]”¹³¹.

Społeczna funkcja książki była obiektem zainteresowań naukowych Heleny Radlińskiej. Była ona znana w środowisku bibliotekarskim jako organizatorka studium księgarskiego w Wolnej Wszechnicy Polskiej i autorka prac: *Zadania biblioteki szkolnej* (1925) i *Książka wśród ludzi* (1929), a także prac z zakresu oświaty i pedagogiki. Badaczka z tematyką tą wystąpiła na zorganizowanym w 1932 r. III Zjeździe

¹²⁸ M. Głowińska: *O bibliografii regionalnej*. „Prz. Bibl.” 1930, z. 4, s. 412.

¹²⁹ Z. Mocarski: *Biblioteki regionalne z uwzględnieniem bibliografii regionalnej* (referat). „Prz. Bibl.” 1932, z. 2, s. 154-157; W. Olszewicz: *Biblioteki regionalne z uwzględnieniem bibliografii regionalnej* (koreferat). Tamże, s. 157-160.

¹³⁰ M. Ambros: *Adam Łysakowski* [hasło]. W: *Słownik pracowników książki polskiej*. Pod red. Ireny Treichel. Warszawa-Łódź: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1972, s. 546, szp. 2.

¹³¹ J. Muszkowski: *Przeszłość i teraźniejszość w życiu bibliotek współczesnych*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 1, s. 1.

Literatura zagraniczna była reprezentowana przez pozycje radzieckie – wydane w Leningradzie, Moskwie, Charkowie – łącznie 13 wydawnictw, francuskie – pochodzące z paryskich oficyn w liczbie 14 książek oraz niemieckich – głównie z lipskich i berlińskich wydawnictw – razem 27 prac. W przypadku 5 książek miejscem wydania było miasto amerykańskie – najczęściej Nowy Jork i Chicago.

W poddanym analizie materiale znalazło się ponadto 11 książek brytyjskich, 8 czechosłowackich oraz pojedyncze publikacje wydane w Szwajcarii, Austrii, Włoszech i Hiszpanii. Daje się zauważyć, że ich tematyka wiązała się, oprócz podstaw bibliotekarstwa, także z wynikami badań bibliologicznych nad drukami starymi, inkunabułami, rękopisami, a ponadto z pracami o znaczeniu praktycznym – bibliografiami, zestawieniami tematycznymi i poradnikami.

Przedstawione wyżej nazwy krajów wydania omawianych w „Przeglądzie” publikacji świadczą o dużym zainteresowaniu autorów współpracujących z piśmieniem literaturą zagraniczną. Widać, że pewne osoby podejmowały się oceny prac bliższym im pod względem dziedziny zainteresowań. Stąd też K. Piekarski chętnie wypowiadał się na temat rękopisów, inkunabułów i starodruków, M. Łodyński często zabierał głos w sprawach zagadnień związanych z bibliotekami wojskowymi, zaś S. Vrtel-Wierczyński – w kontekście bibliografii.

Lista aktywnych i regularnie piszących do „Przeglądu” recenzentów jest długa. Stałymi współpracownikami byli Aleksander Birkenmajer, Zofia Ciechanowska, K. Świerkowski, J. Grycz., H. Hleb-Koszańska, W. Dobrowolska, A. Łysakowski, sekretarz redakcji Wojciech Pokora. Okazjonalnie swoje prace przysyłali A. Bar, ks. S. Bednarski, F. Papée, Faustyn Czerwijowski, Helena Lipska i inni.

W większości recenzje miały charakter naukowy, poddawały ocenie dzieło w oparciu o jego gruntowną lekturę, wymienienie potknięć merytorycznych, czy technicznych. Zdarzało się, że zamieszczano w dziale materiały oznaczone jako recenzje, lecz pozbawione elementów oceny, ograniczone jedynie do podania informacji o istnieniu publikacji. Było tak w przypadku z. 3 z 1928 r., w którym A. Bar zamieścił informację o sprawozdaniach wydanych przez Centralną Bibliotekę Wojskową i Bibliotekę Miejską w Bydgoszczy, jak również w z. 1-2 z 1932 r., w którym W. Pokora komunikował o ukazaniu się i kompozycji treści „Katalogu czasopism, wydawnictw ciągłych i zbiorowych Biblioteki Politechniki Lwowskiej, opracowanego na podstawie stanu księgozbioru w r. 1930” (Lwów 1931) oraz książki autorstwa Czesława Gutrego *Karta tytułowa, karta katalogowa i okładka* (Warszawa 1932).

Od z. 4 z 1929 r. redakcja nieregularnie zamieszczała polemiki, stanowiące odpowiedzi autorów recenzowanych prac na zarzuty stawiane im przez recenzentów. Wcześniej, bo w z. 2/1928 pojawiło się wyjaśnienie napisane przez M. Łodyńskiego, będące odpowiedzią na zarzuty A. Bara. Stwierdzono w nim m.in. różnice między terminologią bibliotekarską i wojskową; tym też Łysakowski tłumaczył różnice zdań jego i recenzenta.

Tytuł wydaje się recenzentowi »nieco za szeroki«, właśnie o ten wyraz »rękopisy«, a to dlatego, bo do wytworu mej pracy, t.j. do książki, weszły tylko 3 rękopisy z kilkudziesięciu zbadanych. Wypowiedziany z tego powodu nie *expressis verbis*, a tylko w bardzo nieeleganckiej przenośni uszczypliwy zarzut recenzenta, że niby ten wyraz miał jakoby książce dodać splendoru lub czegoś podobnego, jest po prostu śmieszny!¹³⁶

¹³⁶ „Prz. Bibl.” 1929, z. 4, s. 543.

Gdyby podsumować refleksję teoretyczną rozpoczętą w dwudziestoleciu międzywojennym na łamach Przeglądu Bibliotecznego, należy stwierdzić, że zabrakło prac teoretycznych z historii książki i bibliotekarstwa o ogólnym, syntetycznym charakterze. Autorzy, wywodzący się ze środowisk bibliotekarskich, podejmowali różnorodne tematy z zakresu czytelnictwa, bibliotekarstwa, bibliologii, jednak refleksja nad ich zasięgiem i zakresem nie została odpowiednio zasygnalizowana. Zarówno autorzy, jak i redakcja byli świadomi szerokiego, czasem interdyscyplinarnego kontekstu książki i biblioteki. Najbardziej reprezentatywnym obszarem zainteresowań autorów była tematyka *stricte* biblioteczna. Należy to tłumaczyć realizacją zadań zadeklarowanych na początku, na etapie tworzenia pisma. Z drugiej strony zagadnienia te miały charakter pragmatyczny – służyły unormowaniu pracy bibliotecznej i skierowaniu jej na właściwe tory, a także sygnalizowały dbałość o wizerunek zawodu. Ten ostatni czynnik wynikał w głównej mierze z zadania, którego podjął się Związek Bibliotekarzy Polskich, to jest oficjalnego reprezentowania środowiska bibliotekarskiego. W „Przeglądzie Bibliotecznym” przełożyło się to na zabieranie głosu przez redakcję w sprawach uposażenia, norm i technik pracy, regulacji prawnych itd., a także polegało na wytyczeniu kierunków badań bibliologicznych, zapoczątkowanych i rozwiniętych po wojnie.

2.8.5. Piśmiennictwo zawodowe omawiane na kartach „Przeglądu Bibliotecznego”

Dział recenzji i przeglądu czasopiśmiennictwa

Stałą rubryką w „Przeglądzie Bibliotecznym” były recenzje i omówienia zawartości czasopism. Głównym celem recenzji było informowanie czytelników o nowych wydawnictwach z bibliotekarstwa i bibliologii oraz merytoryczna ocena i rekomendacja prac. Na podstawie lektury działu można stwierdzić, że zamiarem recenzentów było nie tylko nakreślenie kierunków rozwoju bibliologii za granicą, ale także zasygnalizowanie nowych publikacji, przydatnych w bibliotekarstwie naukowym. Łącznie w latach 1927-1939 recenzji doczekało się 181 wydawnictw. Najwięcej – bo 22 prace – zostały poddane ocenie w 1930 r., blisko połowa z nich (10 prac) ukazała się w tym samym roku, co rocznik periodyku. W stosunku do dat wydania recenzowanych pozycji można sformułować wniosek, że redakcja „Przeglądu” postawiła sobie za cel publikowanie recenzji książek nowych, wydanych w poprzednich 2-3 latach. Zauważalne są pojedyncze odstępstwa od tej reguły.

O rozmachu redakcji świadczy także różnorodność miejsc wydania opisywanych publikacji. Około 50 prac zostało wydanych w Warszawie. Oprócz stolicy, recenzowano książki z oficyn Krakowa (14 poz.), Lwowa (14), Poznania (8), Wilna (7), Bydgoszczy (2) i Łodzi. Pojedyncze tytuły powstały w Toruniu, Kielcach, Kórniku i Katowicach.

Swoją odpowiedź polemiczną Wojtkowski wykorzystał do wyjaśnienia pomyłek i uzasadnienia sposobu przedstawienia analizowanego materiału. Została utrzymana na wyższym, niż przybliżona powyżej, tonie.

Jest prawdopodobne, że w komentarzu do wspomnianych wcześniej sporów wypowiedział się Adam Łysakowski. W 1931 r. w liście do Mariana Łodyńskiego sprzeciwił się recenzjom złośliwym, czy lekceważącym. Uważał, że:

[...] «Przegląd» jest właściwie naszym wewnątrz-koleżeńskim organem i tu obowiązują szczególniejsze prawa”. „(...) powinniśmy – to jest moje zdanie – jak najbardziej kurtuazyjne – przy pomocy p. Wiercz[ynskiego] – uprosić (ponownie!) Redakcję «Przeglądu», tj. raczej osobiście p. Kuntzego, aby jednak do działu «Recenzyj» przyłożył oko, a nawet odrobinę sentymentu, czy solidaryzmu koleżeńkiego; to wreszcie daje zły przykład najmłodszym. Recenzja powinna wyraźnie nieść pomoc w poszukiwaniu prawdy; taka jest usprawiedliwiona, ale nie inna¹⁴⁰.

Profil tematyczny recenzji, jak już wspomniano, obejmował prace z zakresu bibliotekarstwa, bibliologii, księgoznawstwa, bibliografii oraz publikacje sprawozdawcze, pamiątkowe, katalogi czasopism itp. Recenzenci przyglądali się zagranicznym podręcznikom i poradnikom katalogowania alfabetycznego i dotyczącym organizacji bibliotek – stąd w dziale pojawiają się recenzje książki Leo Crozeta *Manuel pratique du bibliothécaire*” (Paris 1932), Elvy S. Smith *Subject headings...* (Chicago 1933), Karla Hocha *Tisic knih pro bibliotekáře* (Praha 1932).

Na naukowy charakter „Przeglądu Bibliotecznego” miało też wpływ publikowanie opisów zawartości ważniejszych polskich i zagranicznych czasopism traktujących o bibliotekoznawstwie, bibliotekarstwie, bibliografii, bibliologii i księgoznawstwie. Zamieszczone w nich artykuły omawiano w obrębie roczników lub innych części stanowiących całość, zwracając uwagę na treść i zmiany wydawnicze periodyków, a także omawiając zawarte w nich informacje o osiągnięciach na gruncie polskim i rejestrując nowe czasopisma.

Tabela 8.

Zestawienie omawianych w „Przeglądzie” czasopism polskich i zagranicznych

Lp.	Tytuł periodyku	Przejrzone numery i roczniki	Autorzy przeglądu
1.	Przewodnik Bibliograficzny	T. VIII (Lwów 1927)	nieznani
2.	Revue des Bibliothèques	R. 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, nr 1-6 (1932), 1933/34, 1935/36	Z. Ciechanowska, W. Pocięcha, B. Szulc-Golska
3.	Zentralblatt für Bibliothekswesen	R. 1927, z. 1/2-11 (1928); R. 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, z. 4-12 (1937), R. 1938	H. Lipska, F. Kalicińska, J. Baumgart, B. Szulc-Golska
4.	Revista des Archivos, Bibliotecas y Museos	R. 1927, nr. 7-9, 10-12 (1928), R. 1929	Z. Ciechanowska

¹⁴⁰ List Adama Łysakowskiego do Mariana Łodyńskiego. *Majątek Porzecze* 16.7.1936. W: tamże, s. 115.

Tylko w nielicznych przypadkach pojawiały się głosy odradzające lekturę, choć niektórzy recenzenci, np. K. Piekarski, W. Borowy, R. Kotula szczegółowo wytykali błędy, a ich prace nie były pozbawione pozamerytorycznych aluzji. W blisko 30-stronicowej recenzji publikacji R. Kotuli zatytułowanej *Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Z. Czarneckiego mieszczących się obecnie w »Baworovianum« we Lwowie* (Lwów, 1929) Piekarski gruntownie zanalizował pracę, w której doszukał się szeregu uchybień, niekonsekwencji, pomyłek terminologicznych, a całość poparł zestawieniem błędów i uzupełnił komentarzem. Recenzję podsumował przysłowiem „Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen”¹³⁷, które Kotula, jak wynika z odpowiedzi polemicznej, potraktował za osobisty zarzut. Opinię Piekarskiego określił mianem recenzji pisanej metodą przewlekłą, opartą na podtekstowych, niewyrażonych wprost, sugestjach, zaś jego uwagi potraktował jako personalny afront.

Kotula szczegółowo rozprawił się z zarzutami recenzenta, wytykając mu niekonsekwencję i osobisty ton. Zarzucając mu nazbyt osobisty i pozbawiony naukowości ton sam nie zdołał go jednak uniknąć. Jej ostateczny wydzwięk, warty przytoczenia, sformułował w następujących słowach:

Niemile uderza w recenzji jej »uczuciowość«. Z każdej stronicy przebija niezyczliwość i pewne nastawienie, które niewiele ma wspólnego z obiektywnością naukową. A przy tym ten ton: afektacje, uszczypliwości i złośliwości! Owo pobłażanie, że »to można darować«, że »nie jest śmiertelnym grzechem nie wiedzieć«, owe drwiny, że »brzydki to pomysł« [...] Recenzent raz jest »osobiście rozbrojony«, to znów »wzrusza ramionami«, a nawet na koniec »nabiera niemiłego posmaku«¹³⁸.

Tuż pod polemiką Kotuli redakcja opublikowała wyjaśnienie Piekarskiego, w którym stwierdził, że wywody autora nie zmieniły jego negatywnego zdania o pracy. Ta również nie obyła się bez wytknięcia dalszych uchybień. Polemika została ostatecznie przez redakcję zamknięta.

Nieprzychylnej opinii doczekała się też praca Andrzeja Wojtkowskiego pt. *Edward Raczyński i jego dzieło* (Poznań 1929). Recenzent J. Korpała miał zastrzeżenia głównie natury metodologicznej i wypowiedział się następująco:

Pominąwszy już niekorzystny układ dzieła, rozbitego na dwie niewspółmierne części, zwrócić muszę uwagę na metodę pracy – rażącą niezdecydowaniem i niekonsekwencją. W rozdziale pierwszym przyjął autor zasadniczo układ chronologiczny – to też stanowi on niejako biografię młodego Raczyńskiego. Ale w dalszych rozdziałach zaciera się wyrazistość sylwetki Raczyńskiego – czytelnik schodzi na różne i różnorodne dróżki działalności swego bohatera. Po prostu odczuwa się, iż ster dzieła wymknął się z rąk autora, który widocznie zbyt zasugerował się bogactwem materiału, aczkolwiek niekompletnego do opracowania monografii. To też nic dziwnego, że całość się nie klei, a przed oczyma czytelnika przesuwają się szereg wypadków, zdarzeń i zagadnień – wskutek czego dzieło robi wrażenie zbioru artykułów, felietonów i rozpraw polemicznych¹³⁹.

¹³⁷ Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen (niem.) – Kto poetę chce zrozumieć, musi udać się do jego kraju. Recenzję opublikowano w z. 3 (1929) „Przeglądu Bibliotecznego” na s. 388-415.

¹³⁸ Tamże, s. 550.

¹³⁹ J. Korpała [rec.]: A. Wojtkowski: *Edward Raczyński i jego dzieło*. Poznań: nakładem Biblioteki Raczyńskich, 1929. W: „Prz. Bibl.” 1929, z. 3, s. 417.

26.	XXVII knygos mēgējū	R. 1933	Zygmunt Mocarski
27.	Przegląd czasopism rumuńskich		Gheorghe Duzinchevici
28.	Archives et bibliothèques. Revue de documentation générale	R. 1935, 1936, 1937-1938	A. Puciatowa
29.	A magyar könyvtárosok és levéltárosok egyesületének	R. 1935-1937	M. Danilewiczowa
30.	Magyar könyvszemle	R. 1937-1938	M. Danilewiczowa
31.	Archeion	T. 15 (1937/38)	M. Łodyński
32.	Przewodnik literacki i naukowy	nr 1 (1938)	nieznani

Opracowanie własne na podstawie działu „Przegląd czasopism”. „Prz. Bibl.” R. 1 (1927) – z. 2 (1939).

Omówiono zawartość 32 czasopism polskich i zagranicznych, ukazujących się w latach 1927-1939. Połowa z nich została wspomniana jeden raz i nie kontynuowano dalszej analizy zawartości. Do tej grupy należały: „Przewodnik Bibliograficzny” (T. VIII, 1927), „Jahrbuch der Deutschen Bibliotheken” (R. 1927), „Silva Rerum” (R. 1927), „Bibliotecnoe obozrenie” Kn. I-II (1927), „Bibliografia i bibliotekoznawstwo na Ukrainie Sowieckiej” (R. 1927), „Annuaire des Bibliothèques et des Archives” (R. 1927), „Bibliothèque de l'École des Chartres” Année 88 (1927), „Materiały Instytutu Bibliotekowiedzenia Publicznej Biblioteki Sojuza SSR imieni W. I. Lenina” (R. 1928), „Minerva-Zeitschrift. Zentralblatt für die Gelehrte Welt” (1929), „Monatliches Verzeichnis der Reichsdeutschen Amtlichen Druckschriften” (1929), „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” (z. 1, 1929), „Prądy. Czasopismo łódzkiego klubu literackiego” (nr 2, 1931), „Archeion” T. 15 (1937/38), „A magyar könyvtárosok és levéltárosok egyesületének” (R. 1 1935-1937), „Magyar könyvszemle” (R. 61-62, 1937-1938) i „Przewodnik literacki i naukowy” (nr 1, 1938).

Z działem współpracowało 21 osób, spośród których największą aktywnością wyróżniał się Jan Baumgart, regularnie omawiając od z. 1 z 1934 r. zawartość niemieckiego periodyku bibliotekarskiego „Zentralblatt für Bibliothekswesen”. Stałe miejsce w „Przeglądzie” miał także francuski „Revue des Bibliothèques”. Od 1932 r. czasopismo wchłonęło inny periodyk francuski, to jest „Le bibliographie moderne”. Początkowo analizowała je Z. Ciechanowska, następnie z. 2 z 1934 r. W. Pociecha, a od z. 1 z 1935 r. pismo przedstawiała B. Szulc-Golska. Okres 1927-1929 ukazywania się hiszpańskiego pisma „Revista des Archivos, Bibliotecas y Museos” przedstawiła wspomniana wcześniej Ciechanowska. Badaczka ta od 1927 r. partycypowała w opracowaniu bieżącego czasopiśmiennictwa także przy innych tytułach. Do 1933 r. była odpowiedzialna za opis włoskiego „Accademie e biblioteche d'Italia” oraz niemieckiego „Buch und Schrift”, opisując dwa tomy czasopisma za 1927 i 1928 r. Przywołany periodyk włoski od z. 1 z 1933 r. omówił W. Pociecha, zaś od z. 4 z 1937 r. na stałe przedstawiał treść Adam Stolf. Od 1932 do 1937 r. z przerwami publikowana była zawartość „Časopisu Československých Knihovníků”. Początkowo była ona

5.	Jahrbuch der Deutschen Bibliotheken	1927	nieznani
6.	Silva Rerum	R. 1927	Z. Ciechanowska
7.	Bibliotecznoe obozrenie	Kn. I-II (1927)	K. Tyszkowski
8.	Bibliografia i bibliotekoznawstwo na Ukrainie Sowieckiej	Cz. 1-3 (1927)	K. Tyszkowski
9.	Časopis Československých knihovníků	R. 1927, nr 1-4 (1928), R. 1929, R. 1930, R. 1931, z. 1-2 (1932), nr 4/5 (1933), R. 1934, 1935	J. Korpała, S. Vrtel- Wierczyński, J. Miśkowiak, M. Danilewiczowa
10.	Monatliches Verzeichnis der Reichsdeutschen Amtlichen Druckschriften	1929	nieznani
11.	Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen	R. 1927, 1929, 1930, 1931, 1933, 1934, 1938	W. Pociecha
12.	Bibliothèque de l'École des Chartres	1927	J. Korpała
13.	Annuaire des Bibliothèques et des Archives	1927	nieznani
14.	The Library Association Record	R. 1928, 1929, 1930, 1931, 1934, 1935, nr 1-5 (1939)	A. Bar, K. Dobrowolski, W. Pociecha
15.	Buch und Schrift	R. 1927, 1928	Z. Ciechanowska
16.	Materiały Instytutu Bibliotekowiedzenia Publicznej Biblioteki Sojuza SSR imieni W. I. Lenina	1928	nieznani
17.	Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej	Z. 1 (1929)	W. Pociecha
18.	Accademie e biblioteche d'Italia	R. 1927/1929, 1932/1933, 1934, 1935/1928, 1938/1939	Z. Ciechanowska, W. Pociecha, A. Stolfi
19.	Minerva-Zeitschrift. Zentralblatt für die Gelehrte Welt	1929	Z. Ciechanowska
20.	Zurnal Bibliotekoznawstwa ta Bibliografiji	Nr 3 (1929), nr 4 (1930)	W. Dobrowolska
21.	Bibliohični Wisti	Nr 2 (1930), nr 4 (1931)	W. Dobrowolska
22.	Zeitschrift für Bücherfreunde	R. 1928, 1929	H. Lipska
23.	Krasnyj Bibliotekar	R. 1929, 1931	W. Dobrowolska
24.	Slovanská knihovněda	R. 1931	S. Vrtel-Wierczyński
25.	Prądy. Czasopismo łódzkiego klubu literackiego	Nr 2 (1931)	W. Dobrowolska

lata 1914-1919 przez Władysława Tadeusza Wisłockiego. Opracowanie „Bibliografii Bibliografii...” również zapoczątkował Władysław Tadeusz Wisłocki (za rok 1928). Lata 1930-1934 przygotowała Maria Friedbergowa (Mazankówna), a lata 1935-1936 – Wanda Żurowska. Nie ukazał się tom z roku 1929. Rejestracji materiałów za lata 1937-1944 dokonała M. Małachowska-Staszelis. Praca ukazała się drukiem w 1965 r. i nosiła tytuł *Bibliografia bibliografii i nauki o książce*¹⁴³.

Bibliografia bibliografii... była bieżącą bibliografią bibliologiczną, rejestrującą prace wydawnicze, bibliotekarskie, bibliologiczne, księgoznawcze, a także dokumenty prawnicze, w których odwoływano się do funkcjonowania bibliotek. Układ bibliografii był działowy. W ramach działów zastosowano dodatkowe poddziały. Bibliografia za rok 1928 zawierała 1530 opisów bibliograficznych adnotowanych, a tom z 1930 r. – 868 opisów. Wspomniany rocznik został wzbogacony o indeks autorsko-przedmiotowy. Tom z 1931 r. objął 594 opisy i został uzupełniony o indeks osobowy. Kolejne bibliografie zachowały przybliżoną objętość. Tom z 1932 r. objął 392 opisy, kolejny rejestrował 440 pozycji, zaś tom z 1934 r. – 661 pozycji, a łączony numer za rok 1935 i 1936 – 1371 adnotowanych pozycji bibliograficznych. Adnotacje najczęściej przybliżały treść przywoływanych publikacji i były informacją wyjaśniającą powód włączenia pracy do zestawienia.

Przy omawianiu prac wydanych przez redakcję „Przeglądu Bibliotecznego” należy wspomnieć o odbitkach, które były drukowane jednocześnie z czasopismem i to w nakładach dla szerszego grona odbiorców. Odbitki autorskie artykułów wchodzących uprzednio w skład pisma osiągały przeciętnie nakład 300 egzemplarzy, dzięki czemu mogły być rozpowszechniane niezależnie od periodyku. Otrzymywały stronę tytułową, na której nakładca określany był formułą „Nakładem »Przeglądu Bibliotecznego«”.

W przyszłości Rada Związku planowała utworzyć serię nazwaną roboczo „Biblioteka Przeglądu Bibliotecznego”, czy też „Wydawnictwa Związku Bibliotekarzy Polskich”. Zadanie to nie zostało zrealizowane do wybuchu II wojny światowej, choć było bardzo prawdopodobne. Koszty związane z utrzymaniem serii miały pochodzić z dodatkowych wpływów redakcji. Wyjątkowo mogły wejść w jej skład rozszerzone i uzupełnione odbitki artykułów z „Przeglądu”¹⁴⁴.

2.9. Bieżąca działalność bibliotek w Polsce opisywana w „Przeglądzie Bibliotecznym”

Cechą charakterystyczną przedwojennych numerów „Przeglądu Bibliotecznego” przywiązywanie dużej uwagi do publikowania treści sprawozdawczych, obejmujących wiadomości z pracy bibliotek, głównie uniwersyteckich oraz organizowanych przez nie inicjatyw. Służył temu dział „Kronika”. Jego celem było informowanie odbiorców o bieżących wiadomościach i wydarzeniach,

¹⁴³ A. Mendykowa: tamże, s. 213.

¹⁴⁴ Rada Związku Bibliotekarzy Polskich. „Prz. Bibl.” 1938, z. 1, s. 79.

pióra J. Korpały i S. Vrtela-Wierczyńskiego, w z. 3 (1934) materiał opracował Jan Miśkowiak, a od kolejnego numeru pisma – M. Danielowiczowa.

Redakcja „Przeglądu” postawiła sobie za cel scharakteryzowanie treści periodyków z obszaru Niemiec, Francji, Hiszpanii, ZSRR, Czechosłowacji, Szwecji i Polski. Poszczególne treści analizowano w ramach konkretnego czasopisma. Od z. 1-2 z 1932 r. czasopisma omawiano w ramach krajów. Poziom tekstów obniżył się – materiały do przeglądu czasopism były wybierane selektywnie, choć zachowały charakter informacyjny i rekomendujący. Brakowało konsekwencji w wyborze omawianych tytułów – w l. 1935-1936 przedstawiony został jedynie wydawany w Lipsku „Zentralblatt für Bibliothekswesen” oraz paryski „Revue des Bibliothèques”.

Lektura materiałów opublikowanych w dziale pozwala stwierdzić, że informacje o polskich pracach bibliotekoznawczych rzadko przedostawały się za granicę, choć Związek Bibliotekarzy Polskich podejmował się różnych ponadnarodowych inicjatyw, jak choćby tej, wspomianej przy czasopiśmiennictwie węgierskim, kiedy to „Magyar könyvszemle” zrecenzował francuską broszurę J. Grycza *Les bibliothèques polonaises*, nadbitkę A. Łysakowskiego z „Przeglądu Bibliotecznego” pt. *Dwudziestolecie ZBP* oraz M. Łodyńskiego *Archiwiści i bibliotekarze*. Na ich podstawie L. Makkai zarysował dzieje polskich bibliotek i działalność Związku Bibliotekarzy Polskich¹⁴¹.

Zarówno w przypadku recenzji wydawnictw zwartych, jak i bieżącego przeglądu czasopism, autorzy sięgali po prace aktualne, wydane najwyżej 3 lata wcześniej. Opóźnienie to wynikało często z trudności w dostępie do materiałów, zwłaszcza zagranicznych.

Wydawnictwa „Przeglądu”

Działalność wydawnicza Związku Bibliotekarzy Polskich odbywała się na dwóch płaszczyznach – na poziomie Rady (Zarządu) i w lokalnych kołach terenowych, i była prowadzona od 1915 r. Z przeprowadzonej w 1937 r. ankiety wśród bibliotekarzy wynika, że do początku 1938 r. Rada Związku wydała 13 pozycji (w tym trzy czasopisma – „Przegląd Biblioteczny”, „Exlibris” i „Bibliotekarz”). Koło Krakowskie wydało 8 prac (w tym 2 tomy *Słownika pseudonimów i kryptonimów pisarzy polskich oraz Polski dotyczących Adama Bara*), Koło Lubelskie 2 publikacje, Koło Lwowskie 8 publikacji, Koło Poznańsko-Pomorskie 3 publikacje, Koło Warszawskie 12 publikacji (wliczono tu wydawane w 1919 r. sześć numerów „Bibliotekarza”), a Koło Wileńskie 9 wydawnictw. Warszawska Poradnia Biblioteczna opublikowała 11 pozycji, wśród nich m.in. dwumiesięcznik „Przewodnik Literacki i Naukowy”¹⁴².

Stałym dodatkiem do „Przeglądu Bibliotecznego” była „Bibliografia Bibliografii, Bibliotekarstwa i Bibliofilstwa”. Stanowiła ona kontynuację dodawanej do czasopisma „Exlibris” Bibliografii Bibliofilstwa i Bibliografii Polskiej zestawionej za

¹⁴¹ M. Danielowiczowa [rec.]: „Magyar könyvszemle” R. LXI-LXII (1937-38). „Prz. Bibl.” 1939, z. 1, s. 49.

¹⁴² Działalność wydawnicza Związku Bibliotekarzy Polskich. „Prz. Bibl.” 1938, z. 4, s. 295-300.

wzbogacony o sekcję „Sprawy Związku Bibliotekarzy Polskich”, w którym wpierw opublikowano statut Związku, a następnie – w rocznych odstępach czasu – sprawozdania finansowe.

Część „Z ruchu bibliotekarskiego”, podobnie jak w przypadku wcześniejszego poddziału, zawierała informacje o inicjatywach o znaczeniu międzynarodowym. W numerze 3 z 1929 r. odnajdujemy relację z Pierwszego Światowego Kongresu Bibliotekarskiego, a ponadto z prac IFLA¹⁴⁹. Tu też opublikowano wiadomość o zmianach w redakcji pisma, polegających na objęciu przez Karola Piotrowicza stanowiska sekretarza redakcji po Władysławie Pocieszce (1937, z. 1).

2.10. Losy redaktorów pisma w czasie II wojny światowej

Druga wojna światowa przerwała plany Związku Bibliotekarzy Polskich i – co z tym związane – wydawanie „Przeglądu Bibliotecznego”. Współpracujący z piśmie zostali zmuszeni do przerywania prac i rezygnacji z zajmowanych stanowisk. W przypadku wielu osób praca zawodowa była kontynuowana bez wynagrodzenia, często nielegalnie. Część kół terenowych Związku nadal prowadziło działalność w ograniczonym, tajnym, zakresie. W środowiskach bibliotekarskich rozwinęła się pomoc koleżeńska, w wyniku której powstał fundusz samopomocy. Równolegle ratowano i zabezpieczano księgozbiory, gromadzono wydawnictwa konspiracyjne i kolportowano książki¹⁵⁰.

Władze niemieckie były nastawione niechętnie do inteligencji i reprezentujących ją naukowców, czego przejawem były liczne represje: Sonderaktion Krakau (1939)¹⁵¹, czy mord na profesorach lwowskich (1941), będące częścią wielkiej operacji „politycznego oczyszczania terytorium”, zwanej też akcją „Inteligencja”¹⁵².

Z grona skupionego wokół „Przeglądu Bibliotecznego” zmarły albo zostały zamordowane następujące osoby: Ludwik Bernacki (zmarł 29 września 1939 r. we Lwowie), Faustyn Czerwijowski (zginął w 1944 r.), Stefan Demby (zmarł w październiku 1939 r. w Warszawie), Tadeusz Korzon (zmarł 2 października 1943 r. w Warszawie), Rudolf Kotula (zmarł 2 października 1940 r. w Kazachstanie), Zygmunt Mocarski (zmarł w 1941 r.), Władysława Około-Kułakowa (zginęła w Powstaniu Warszawskim), Fryderyk Papée (zmarł w listopadzie 1940 r.), Stefan Rygiel (zginął w lutym 1944 r. w obozie Bergen-Belsen), Antoni Stolarski (zginął w 1943 r. w Majdanku), Włady-

¹⁴⁹ „Prz. Bibl.” 1929, z. 3, s. 444-452; tamże, s. 452-456.

¹⁵⁰ A. Łysakowski: *Z działalności Związku Bibliotekarzy Polskich (czerwiec 1939 – wrzesień 1945)*. „Bibliotekarz” 1945 nr 1, s. 15-16.

¹⁵¹ Szerzej o wojennych losach krakowskiego środowiska naukowego piszą: A. Bolewski, H. Pierzchała: *Losy pracowników nauki w latach 1939-1945 : straty osobowe*. Wrocław [etc.]: ZN. im. Ossolińskich, 1989, s. [167]-350.

¹⁵² M. Wardzyńska: *Był rok 1939: operacja niemieckiej policji bezpieczeństwa w Polsce: Intelligenzaktion*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2009, s. 273.

istotnych z punktu widzenia bibliotekarzy. Jego struktura obejmowała trzy części, zatytułowane „Wiadomości urzędowe”, „Z życia bibliotek” oraz „Z ruchu bibliotekarskiego”.

W „Wiadomościach urzędowych” redakcja odnotowywała akty prawne, których przedmiotem było prawo biblioteczne szczebla centralnego i lokalnego, a więc prezentowane dokumenty były zarówno ustawami, zarządzeniami, rozporządzeniami i okólnikami, jak i mianowaniami na stanowiska w konkretnych bibliotekach¹⁴⁵. Poddział pojawiał się nieregularnie. W z. 4 (1930 rok) po raz pierwszy opublikowano ministerialny spis pozycji bibliograficznych przygotowujących do egzaminu bibliotekarskiego I i II kategorii¹⁴⁶.

Poddział „Z życia bibliotek” przybliżał kręgowi odbiorców strukturę ważniejszych naukowych placówek bibliotecznych, począwszy od opisanej w 1927 r. Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie i bibliotek uniwersyteckich Lwowa, Poznania, Lublina, a także Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Opis objął ponadto Centralną Bibliotekę Wojskową, Bibliotekę Rapperswilską i kilka mniejszych placówek. Z biegiem czasu kontynuowano ten zwyczaj i nadal przedstawiano wybrane biblioteki¹⁴⁷, jednocześnie uzupełniając materiał o informacje na temat wystaw zorganizowanych w poszczególnych księżnicach, kursów, jak również innych nowatorskich inicjatyw, jak np. o wdrożeniu centralnego katalogu bibliotek zakładowych Wydziału Lekarskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim¹⁴⁸. Publikowane treści nie ograniczały się jedynie do informowania o funkcjonowaniu bibliotek w Polsce – w z. 2 (1939 rok) redakcja zamieściła ogólną charakterystykę bibliotekarstwa rumuńskiego i węgierskiego. Pojawiały się też opisy bibliotek niemieckich i francuskich.

Cennym źródłem informacji o pracach ZBP jest dział „Z ruchu bibliotekarskiego”. Odnajdujemy w nim wiadomości o decyzjach i zmianach w Radzie Związku, sprawach poruszanych na forach międzynarodowych i nowościach wydawniczych. W tym miejscu zamieszczano też relacje z planowanych i aktualnie realizowanych zadań przez regionalne koła. Świadectwem tego jest scharakteryzowanie działalności koła warszawskiego, krakowskiego, lwowskiego, łódzkiego i wileńskiego w numerze 1 z 1928 r. W tej części „Przeglądu” publikowane były też wspomnienia pośmiertne. Pierwsze – poświęcone Ludwikowi Czarkowskiemu, lekarzowi, bibliotekarzowi, bibliografowi – wydrukowano w z. 4 (1928 rok). Zazwyczaj wspomnienia uzupełniano materiałem ilustracyjnym wydrukowanym na oddzielnej karcie.

W rubryce regularnie zamieszczano relacje z dorocznych ogólnych zgromadzeń delegatów Związku Bibliotekarzy Polskich, sprawozdania z posiedzeń Rady i prac kół terenowych oraz ustalenia składu osobowego Związku. W tym miejscu umieszczano też wyjaśnienia odnośnie realizacji planu wydawniczego „Przeglądu Bibliotecznego” i form współpracy pisma z zagranicą, polegających przede wszystkim na wymianie periodyku z instytucjami zagranicznymi. Od z. 1 (1930 rok) dział został

¹⁴⁵ Zob. m.in. „Prz. Bibl.” 1928, z. 3, s. 237; 1928, z. 4, s. 317-318; 1929, z. 4, s. [563].

¹⁴⁶ „Prz. Bibl.” 1930, z. 4, s. 489-490.

¹⁴⁷ Por. „Prz. Bibl.” 1928, z. 2, s. [166]-171; 1929, z. 1, s. 219 *passim*; 1930, z. 1, s. 121-132.

¹⁴⁸ *Centralny katalog bibliotek zakładów Wydziału Lekarskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim*. „Prz. Bibl.” 1927, R. 1, s. 180-182.

tece Jagiellońskiej, przemianowanej przez Niemców na Staatsbibliothek Krakau. Tamże nielegalnie udostępniał zbiory biblioteki środowisku naukowemu, za co został zwolniony w sierpniu 1944 r. Do wyzwolenia pracował jako nauczyciel gimnazjum¹⁶³.

Józef Grycz, który przed wojną był kierownikiem referatu bibliotek naukowych w MWRiOP, po jego zamknięciu pracował w Bibliotece Narodowej, by tam – od 1940 r. i po zwolnieniu przez władze niemieckie dyrektora placówki Stefana Vrtela-Wierczyńskiego – razem z Adamem Lewakiem być mężem zaufania, współpracującym z niemiecką administracją biblioteki. Powstanie Warszawskie spędził w gmachu Biblioteki Narodowej przy ul. Rakowieckiej.

Pracę utraciło wiele innych osób. Grycz pisał:

Gdy spośród dawnego personelu BN nie przyjęto dużej stosunkowo liczby osób, a ponowne upomnienie się o nie nie odniosło skutku, zaproponowałem [Gustawowi Abbowi, niemieckiemu dyrektorowi biblioteki – dop. Z.G.] szereg osób spoza dawnego personelu BN, m.in. dra Bodniaka, skoro dr Bańkowski odpadł, dra Mikulskiego, bo Dział Starych druków był za bardzo obsadzony, dra Grodka, skoro mieliśmy objąć Bibliotekę Szkoły Głównej Handlowej (SGH). Ogółem zapisano dla BN 41 osób, nie przyjętych zostało 29 dawnych urzędników, m.in. dyr. Wierczyński¹⁶⁴.

Wspomniany Vrtel-Wierczyński po opuszczeniu Biblioteki Narodowej znalazł zatrudnienie w Bibliotece Wydziału Statystycznego Zarządu Miejskiego Warszawy. Jednocześnie brał udział w pracach konspiracyjnych – nauczaniu na uniwersytetach i przygotowaniu zasad bibliografii narodowej. W trakcie Powstania opiekował się publicznymi i prywatnymi księgozbiorami na Żoliborzu¹⁶⁵.

Również Adam Łysakowski podjął się w czasie wojny działalności konspiracyjnej. Po utracie pracy przez bibliotekarzy na Uniwersytecie Wileńskim, organizował dla nich pomoc. Był dwukrotnie aresztowany. Poszukiwały go władze okupacyjne, lecz zdołał zbiec do Warszawy i Krakowa. Tamże ratował księgozbiory Biblioteki Narodowej i Jagiellońskiej. Pierwsze lata powojenne spędził w Łodzi, organizując bibliotekę naukową nowo powstałego Uniwersytetu¹⁶⁶.

2.11. Podsumowanie

O wysokim poziomie pisma świadczy nie tylko różnorodna tematyka podejmowana na jego łamach, ale także obecność ważnych prac przyczynkarskich, sygnalizujących badania przedwojennych uczonych i relacjonujących dokonania bibliotek II Rzeczypospolitej, a ponadto bogata sprawozdawczość.

¹⁶³ R. Nowicki: *Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych: ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2006, s. 101.

¹⁶⁴ *Biblioteki naukowe...*, s. 248.

¹⁶⁵ Tamże, s. 478-479.

¹⁶⁶ Adam Łysakowski – bibliotekarz, bibliograf, bibliolog: materiały z sesji jubileuszowej, Warszawa, 10 września 2002. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2003, s. 13.

sław Tadeusz Wisłocki (zginął w 1944 r.)¹⁵³. Równie tragiczny los spotkał sekretarza redakcji, Karola Piotrowicza, który zginął w Katyniu¹⁵⁴.

Wiele spośród piszących do „Przeglądu” kontynuowało w czasie wojny działalność biblioteczną. Redaktor pisma Edward Kuntze, pozostał na stanowisku dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej. W maju 1940 r. Niemcy prowadzili z nim rozmowy na temat przeniesienia zbiorów biblioteki do nowego gmachu. Kuntze przeprowadzkę nadzorował osobiście. Brał w niej także udział Władysław Pociecha¹⁵⁵.

Faktycznie Kuntze pełnił do końca wojny, po Gustawie Abbie, drugorzędną funkcję dyrektora – kierował pracą polskich pracowników, opracowywał kwerendy, prowadził działalność sprawozdawczą¹⁵⁶. Helena Hleb-Koszańska w latach 1940-41 pracowała jako referent biblioteczny w Komitecie Pomocy Uchodźcom przy Litewskim Czerwonym Krzyżu (do wojny pracowała w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie). Była też bibliotekarzem w bibliotece publicznej i urzędniczką w biurach. W 1943 r. prowadziła tajne wykłady na kursie bibliotekarskim w Wilnie¹⁵⁷. Podobnie Jan Muszkowski nauczał tajnie w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, a następnie w gimnazjum i liceum w Ojrzeńcu¹⁵⁸. Wanda Dąbrowska w czasie wojny organizowała Centralę Bibliotek Ruchomych¹⁵⁹. Mikołaj Dzikowski wstąpił do armii i wraz z formacjami wschodnimi gen. Sikorskiego przemierzył Bliski Wschód¹⁶⁰.

W dniu 6 listopada 1939 r. Aleksander Birkenmajer przybył, wraz z pozostałą kadrą akademicką krakowskich uczelni, do Collegium Novum UJ na spotkanie ze Specjalnym Oddziałem Operacyjnym Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa SS, którym dowodził major Bruno Müller. Budynek został otoczony, a znajdujący się w nim pracownicy naukowcy – aresztowani¹⁶¹.

Żona profesora, Antonina Birkenmajerowa, od początku podejmowała próby uwolnienia męża, pisząc pisma do Komendanta Tajnej Policji Państwowej w Krakowie, do Urzędu Spraw Zagranicznych III Rzeszy i do Czerwonego Krzyża. Ich efektem było ostatecznie zwolnienie profesora z dniem 24 października 1940 r.¹⁶². Pierwszego listopada tego roku rozpoczął pracę w Biblio-

¹⁵³ Por. „Bibliotekarz” 1945 nr 1, s. 2-3; 1945 nr 6/7, s. 137-139; 1945 nr 11/12, s. 233.

¹⁵⁴ M. Rutowska: *Lista strat osobowych bibliotekarstwa polskiego w czasie II wojny światowej*. „Prz. Bibl.” 1981, z. 2, s. 189. Strona internetowa Fundacji Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego podaje, iż Piotrowicz zginął w Starobielsku. Por. *Polska Podziemna* [online]. Dostępny w Internecie: http://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=154&username=&s=1&li=1&sort=OPS [Data dostępu: 14.04.2010].

¹⁵⁵ Z. Ciechanowska: *Władysław Pociecha* [hasło]. W: *Słownik pracowników książki polskiej*, s. 692.

¹⁵⁶ *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945*. Wybór i oprac. Andrzej Mężyński, przy współpr. Hanny Łaskarzewskiej. Warszawa: Wydaw. LTW, 2003, s. 470-471.

¹⁵⁷ J. Sadowska: *Helena Hleb-Koszańska – bibliotekarz, bibliograf, dyrektor Instytutu Bibliograficznego*. W: *Helena Hleb-Koszańska – bibliotekarz, bibliograf: materiały z sesji jubileuszowej w 100 rocznicę urodzin, Warszawa 10 czerwca 2003 / Biblioteka Narodowa*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2003, s. 18.

¹⁵⁸ Z. Brzozowska: *Jan Muszkowski: przegląd ważniejszych wydarzeń życia i twórczości*. „Studia o Książce” 1972, t. 3, s. 41.

¹⁵⁹ *Portrety bibliotekarzy polskich*. [kol. Red. Alodia Kawecka-Gryczowa et al.]. Wrocław: ZN im. Ossolińskich – Wydaw., s. 89.

¹⁶⁰ Tamże, s. 95.

¹⁶¹ H. Pierzchała, dz. cyt., s. 232.

¹⁶² Tamże, s. 235-242.

Rozdział 3

„Przegląd Biblioteczny” w okresie Polski Ludowej

3.1. Wprowadzenie

Koniec II wojny światowej przyniósł znaczące zmiany na arenie międzynarodowej, m.in. zdecydowano podczas konferencji jałtańskiej o nowym kształcie polskich granic. Polska utraciła część swojego przedwojennego terytorium (ponad 70 tys. km²) wraz z ważnymi ośrodkami życia kulturalnego: Lwowem, Wilnem, Grodnem. Poza granicami znalazły się m.in.: Uniwersytet Jana Kazimierza, Uniwersytet Stefana Batorego, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Liceum Krzemienieckie. Bibliotekarstwo polskie w czasie wojny poniosło ogromne straty personalne i materialne. Liczebność księgozbiorów zmniejszyła się blisko o dwie trzecie¹.

Najwcześniej wyzwolone zostały tereny położone na wschodzie kraju. Lublin i Zamość zdobyły wojska radzieckie w lipcu 1944 r., Kraków oswobodzono 18 stycznia 1945 r. Kapitulacja Niemiec nastąpiła ostatecznie 8 maja 1945 r.

Już w lutym 1945 r. włączono w zadania administracji państwowej sprawy biblioteczne. W tymże miesiącu rozpoczął pracę Wydział Bibliotek, powołany

---

¹ Maria Wodzinowska, charakteryzując stan zbiorów polskich bibliotek, napisała w „Przeglądzie”: „Z 22,5 mln tomów ocalało zaledwie 7,5 mln tj. tylko 1/3 część. Najbardziej ucierpiały biblioteki powszechno i szkolne, zostało w nich bowiem tylko ok. miliona tomów, tj. zaledwie 7% stanu przedwojennego. Biblioteki naukowe straciły wprawdzie mniej ilościowo (ok. 2 mln tomów), ale nieporównanie więcej, jeżeli idzie o wartość zbiorów”. Zob. M. Wodzinowska: *Stan bibliotek polskich*. „Prz. Bibl.” 1947, z. 1, s. 13-14. Losy księgozbiorów polskich bibliotek badali m.in.: P. Bańkowski: *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych. T. 3, Biblioteki*. Warszawa 1995; J. Baumgart: *Los bibliotek wielkopolskich w latach 1939-1945*. Poznań 1946; B. Bieńkowska: *Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 r.* Warszawa 1994; P. Lechowski: *Biblioteki Krakowa w okresie okupacji niemieckiej 1939-1945*. Kraków 1999; U. Paszkiewicz: *Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939-1945*. Poznań 2000; A. Mężyński: *Kommando Paulsen: grabież polskich dóbr kultury podczas II wojny światowej*. [Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego], 2000.

Pobieżne porównanie z czasopismami o zbliżonym charakterze, to jest „Silva Rerum”, czy „Exlibrisem”, wypada na korzyść „Przeglądu”. W obu wspomnianych periodykach publikowali przedstawiciele bibliologii, sztuki książki, badacze i teoretycy bibliografii i bibliotekarstwa. W wychodzącym w latach 1925-1931, a następnie 1938-1939 „Silva Rerum” związani byli m.in. W. Budka, R. Kotula, Z. Mocarski, A. Birkenmajer i J. Grycz. W wydawanym pod redakcją A. Birkenmajera i K. Piekarskiego, a wcześniej pod red. F. Biesiadeckiego i L. Bernackiego piśmie „Exlibris” swoje artykuły zamieszczali Z. Ameisenowa, A. Birkenmajer, P. Smolik, W. T. Wiśłocki i in. Każde z pism poruszało zagadnienia szeroko związane z książką. Spośród wymienionych periodyków jedynie „Przegląd Biblioteczny” utrzymał tak szerokie pole badawcze. Z biegiem czasu skupił też wokół siebie największą liczbę badaczy, dzięki czemu byt pisma pozostał niezachwiany.

Po otrzymaniu odpowiedzi Kuntze odpisał, że:

Kosztorys Anczyca nie daje mi odpowiedzi na wszystkie pytania, ale jest orientacyjny. Mam nadzieję, że wnioski o przyznanie dodatku naukowego już odeszły do Warszawy i teraz trzeba tylko pilnować, aby tam nie leżały miesiącami. To poprawi cokolwiek warunki, mam nadzieję znacznej części bibliotekarzy, a co do innych, których nie można podciągnąć do tej kategorii, trzeba będzie czekać na reformę uposażeń, która jest w Warszawie podobno dosyć daleko posunięta⁵.

Decyzja o wznowieniu pisma zapadła pod koniec listopada 1945 r. Dotychczas wypracowany rytm pracy redakcji uniemożliwiał wydanie periodyku w ciągu ostatnich dwu miesięcy roku. W liście do Aleksandra Birkenmajera redaktor szerzej nakreślił swoją wizję periodyku. „Przegląd” miał stanowić kontynuację przedwojennego poprzednika, zachowując jego formę i układ działów. Według Kuntzego zarysowany w numerze z 1927 r. program pisma pozostawał aktualny i nie wymagał zmiany. Redakcja postanowiła gratyfikować nadesłane teksty honorariami autorskimi. Zwiększono też objętość kolejnych zeszytów – do 7-8 arkuszy druku.

Pierwszy numer nowego rocznika miał się ukazać na początku 1946 r., o czym świadczą obszerne fragmenty listu Kuntzego do Birkenmajera:

Kraków, dnia 30 listopada 1945
Al. Mickiewicza 22

Szanowny Panie Kolego,
Zarząd Główny (Rada) Związku Bibliotekarzy Polskich postanowił wznowić wydawnictwo czasopisma związkowego „Przegląd Biblioteczny” i zlecić mi dalsze prowadzenie redakcji „Przeglądu”.

Czasopismo ma być kontynuacją przedwojennego „Przeglądu”, wychodzić kwartalnie w rozmiarach do 7 arkuszy druku w zeszycie, ma zachować zewnętrzną formę i wewnętrzny układ. Jako dodatek do „Przeglądu” będzie oddzielnie wydawana co r. „Bibliografia bibliografii, bibliotekarstwa i bibliofilstwa”.

Co do programu „Przeglądu” jestem zdania, podzielanego przez Prezydium Zarządu Głównego, że nie wymaga on zmiany ani uzupełnienia, gdyż w jego ramach mogą zmieścić się wszystkie zagadnienia interesujące bibliotekarstwo.

Przypuszczam, że w pierwszym okresie problemy organizacji bibliotek i bibliotekarstwa, naczelnych władz bibliotecznych, sieci bibliotek będą najbardziej aktualne i zostaną przedyskutowane na łamach „Przeglądu”.

Szczególną uwagę chcę zwrócić na gromadzenie w czasopiśmie materiałów do historii bibliotek lub całych ich grup, opracowane w artykułach, materiały podane w miscellaneach lub wspomnienia o zmarłych kolegach.

Nadesłane prace będą honorowane, a mianowicie artykuły, recenzje i bibliografia po 2.500 zł za arkusz druku, przegląd czasopism i kronika po 1.250 zł. Koszta nadzwyczajnej korekty, jak również odbitek będą ponosić autorzy.

Podstawą finansową wydawnictwa będzie stanowiła na razie stała subwencja Ministerstwa Oświaty, przyznana Zarządowi Związku przez Naczelnika Wydziału Bibliotek p. Janiczka.

Pierwszą ratę subwencji spodziewa się Zarząd otrzymać z kwartału budżetowego styczeń-marzec 1946 r., tak że pierwszy numer czasopisma mógłby się ukazać z końcem marca.

Komunikując o powyższym proszę uprzejmie Szanownego Kolegę o łaskawą współpracę osobistą, oraz o zachęcenie kolegów do wzięcia udziału w wydawnictwie i poparcia go swymi przyczynkami.

Proszę przyjąć koleżeńskie pozdrowienia i wyrazy prawdziwego poważania

Kuntze [podpis]⁶

⁵ Przyb. BJ 336/81 k. nlb. List Edwarda Kuntzego do Heleny Lipskiej z dnia 15.8.1945.

⁶ BJ Przyb. BJ 585/75. List E. Kuntzego do A. Birkenmajera z dnia 30 listopada 1945 r. K. nlb.

przy przekształconym z Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego Ministerstwie Oświaty Rządu Tymczasowego RP. Jego głównym projektodawcą był Józef Janiczek, wizytator funkcjonującego przed wojną Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Wydział był jednostką samoistną, a jego głównymi zadaniami były: likwidacja skutków wojny w zakresie bibliotek, odbudowa struktury sieci bibliotecznej i czynności prawne warunkujące pracę placówek bibliotecznych².

3.2. „Przegląd Biblioteczny” w latach 1946-1968

3.2.1. Organizacja i funkcjonowanie pisma

Mimo niesprzyjających okoliczności środowisku bibliotekarskiemu udało się wznowić prace przerwane przez wojnę. Koło Krakowskie Związku Bibliotekarzy Polskich rozpoczęło działalność 17 lutego 1945 r., zaś 24 lutego zorganizowało pierwsze spotkanie. W sierpniu Zarząd Główny Związku został przeniesiony do Warszawy³.

Przebywający w sierpniu 1945 r. w Zakopanem Edward Kuntze wystosował do Heleny Lipskiej list z prośbą o pomoc w przygotowaniu projektu powojennego zeszytu „Przeglądu Bibliotecznego” i ustalenie kilku szczegółów dotyczących planowanego kursu dla bibliotekarzy. Pisał:

Szanowna Pani,
Zwracam się do Pani z prośbą o pomoc w dwóch sprawach.

I. Przygotowuję program Przeglądu Bibl[iotecznego] i do tego potrzebny jest mi 1-wszy zeszyt Przeglądu z programem podówcześnie ogłoszonym. Dla sporządzenia Kosztorysu Przeglądu potrzebna jest mi wiadomość, ile Anczyc liczy obecnie za arkusz druku:

1. Garmondem, jak były drukowane artykuły.
2. Borgisem czy petitem, jak były drukowane dalsze części Przeglądu.
3. Za okładkę zeszytu ze spisem treści i wykazem wydawnictw Przeglądu i Krakowskiego Koła.

Poza tym – czy nie mogłaby się Pani dowiedzieć, ile obecnie płacą (naturalnie ci, którzy w ogóle płacą!) za arkusz artykułów, notatek itp. Ile płaci Dziennik od wiersza? Ile płacą w Odrodzeniu lub Tygodniku Powszechnym?

Druga prośba. Po powrocie zamierzam urządzić kurs bibliotekarski, ale na wyższym stopniu, niż ten, który się obecnie odbył. [...]⁴.

² P. Lechowski: *Karta z dziejów powojennego bibliotekarstwa polskiego. Wydział Bibliotek w Ministerstwie Oświaty (luty 1945 – marzec 1946)*. W: *Między przeszłością a przyszłością: Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni dziejów*. Pod red. Marii Próchnickiej i Agnieszki Korycińskiej-Huras. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2007, s. 113.

³ J. Baumgart: *Bibliotekarstwo, biblioteki, bibliotekarze: wybór prac*. Warszawa: Wydaw. SBP, 1983, s. 49.

⁴ Przyb. BJ 336/81 k. nlb. List Edwarda Kuntzego do Heleny Lipskiej z dnia 1.8.1945.

Podobnie jak przed wojną, budżet „Przeglądu Bibliotecznego” w głównej mierze zasilala dotacja rządowa, w latach 1950-1952 przyznana przez Ministerstwo Oświaty, a od tegoż roku – Ministerstwo Kultury i Sztuki, które wspierało „Przegląd” do 1968 r. Dowodem trudności w pozyskaniu i utrzymaniu finansowania periodyku jest list, który nadszedł do redakcji w 1948 r., informujący, że Ministerstwo Oświaty nie zamierza nadal subwencjonować „Przeglądu”. Dla redakcji oznaczało to poszukiwanie innych źródeł finansowania. Zastępca Przewodniczącego Stowarzyszenia, Adam Stebelski, zaproponował Kuntzemu zrezygnowanie z części sprawozdawczej i organizacyjnej i przesunięcie jej do „Bibliotekarza”, a pozostawienie tylko spraw naukowych. Jednocześnie prosił o plan najbliższego zeszytu „Przeglądu”, który ułatwiłyby starania o dalsze subwencje¹⁵. Przesunięcie treści między dwoma periodykami bibliotekarskimi wynikało też z trudności w wydaniu XVI rocznika (1948) i związanej z tym częściowej dezaktualizacji zawartości działu „Z życia bibliotek”. Do publikowania w „Przeglądzie” przeznaczono jedynie obszerniejsze sprawozdania, w tym sprawozdania z posiedzeń Zarządu Głównego, zaś z życia kół – jedynie ważniejsze wydarzenia¹⁶.

Udział w wydawaniu pisma miały i inne instytucje. W 1948 r. numer jubileuszowy poświęcony Bibliotece Załuskich (z. 1-2) wsparły: Państwowy Instytut Książki i Biblioteka Narodowa, zaś kolejny zeszyt (3-4) – Prezydium Rady Ministrów i Ministerstwo Oświaty. Zeszyt poświęcony Bibliotece Załuskich ukazał się ze znacznym opóźnieniem, wynikającym z braku pewności co do subwencji Ministerstwa Oświaty oraz o braku udzielonego pozwolenia Państwowego Instytutu Książki i Biblioteki Narodowej, a także z powodu wzrostu taryfy drukarskiej. Mimo tych trudności zeszyt został oddany do Drukarni Anczyca, która rozpoczęła skład¹⁷.

W okresie redaktorstwa Kuntzego znacznie zwiększył się nakład pisma, który dwukrotnie przewyższył przedwojenny i w 1950 r. zbliżył się do 1850 egzemplarzy. Rocznie objętość miała wynosić 8 arkuszy druku w formacie ósemki¹⁸. Kuntze planował zwiększyć liczbę artykułów z zakresu księgoznawstwa, historii bibliotek, oraz naukowego opracowania bibliotek oświatowych, proponował też zwracać większą uwagę na wydawnictwa zagraniczne w dziale recenzji, w którego opracowaniu miał pomagać Państwowy Instytut Książki¹⁹. W materiałach przechowywanych przez Bibliotekę Narodową w Warszawie zachowała się interwencja Kuntzego w Zarządzie Głównym ZBiAP w sprawie jakości papieru przeznaczonego na „Przegląd”, uzasadniona następująco:

dotychczasowy, gazetowy niemal [papier], nie licuje z poważnym czasopismem, jakim jest bądź co bądź Przegląd, z jego urozmaiconym drukiem o charakterze niemal bibliofilskim²⁰.

¹⁵ BN TD 229 k. nlb.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ „Prz. Bibl.” 1947, z. 1/2, s. 79.

¹⁹ BN TD 229 k. nlb.

²⁰ Tamże.

W przywołanym fragmencie zwraca uwagę fakt, że Kuntze postanowił pozostać przy dotychczasowej formule periodyku. Przyczyny, okoliczności i profil pisma opublikowany w pierwszym numerze z 1927 r. ponownie sformułowano w artykule redakcyjnym „Przeglądu” z 1946 r. Program czasopisma – jak twierdziła redakcja – uwzględniał wszystkie powojenne aspekty bibliotekarstwa, m.in. liczne deklaracje o przystąpieniu do odbudowy polskiego bibliotekarstwa, a także organizację naczelných władz bibliotecznych, struktury bibliotek wojewódzkich, powiatowych, miejskich i gminnych. W celu udokumentowania dziejów i strat polskich bibliotek podczas okupacji niemieckiej, redakcja zdecydowała o rozwinięciu działu historycznego⁷.

Pierwsze roczniki „Przeglądu” wyszły pod auspicjami Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (ZBiAP)⁸. Historia współpracy między bibliotekarzami i archiwistami sięga 1937 r. i była sygnalizowana wcześniej w „Przeglądzie” w artykule Mariana Łodyńskiego⁹, znalazła też wyraz w statucie zachowanym w materiałach archiwalnych dotyczących pisma, przechowywanych przez Bibliotekę PAN i PAU w Krakowie¹⁰. Według dokumentacji, siedzibą władz naczelných miała być Warszawa, a zadaniem Związku było połączenie sił bibliotekarzy i archiwistów polskich w celu pogłębiania wiedzy fachowej i obrony interesów zawodowych, nadzór nad prawidłową pracą bibliotek i archiwów, kultywowanie zamiłowania do pracy bibliotekarskiej, bibliograficznej i archiwistycznej, a także utrzymanie stosunków z pokrewnymi instytucjami zagranicznymi¹¹. Połączenie środowiska bibliotekarzy i archiwistów w jedno stowarzyszenie oparło się na przedwojennych rozwiązaniach wypracowanych i wprowadzonych w życie w Portugalii, Belgii oraz we Włoszech i na Węgrzech¹². W Polsce przetrwało jedynie 7 lat. Z dniem 1 stycznia 1954 r. ZBiAP zmienił nazwę na Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP) i w nowo uchwalonym statucie został zdefiniowany jako organizacja społeczna o fachowym i naukowym charakterze, skupiająca bibliotekarzy i innych pracowników związanych naukowo i zawodowo z zagadnieniami bibliotekarskimi¹³. Mimo stosunkowo krótkiej współpracy między środowiskami bibliotekarzy i archiwistów mariaż ten przyspieszył usamodzielnienie się archiwistyki pod względem naukowym. Kilkuletnia współpraca w ramach wspólnej organizacji z bibliotekarzami zaowocowała opublikowaniem w „Przeglądzie Bibliotecznym” i „Archeionie” szeregu prac ważnych dla kształtującej się dyscypliny naukowej, pozwoliła na usamodzielnienie się archiwistów i powołanie do życia własnego stowarzyszenia¹⁴.

⁷ *Od Redakcji*. „Prz. Bibl.” 1946, s. [1]-3.

⁸ W latach 1945-1946 organizacja przejściowo funkcjonowała pod nazwą: Związek Zawodowy Bibliotekarzy Polskich. Zmiana nazwy nastąpiła 28.02.1946. Siedzibą Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich był gmach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy przy ul. Koszykowej 26.

⁹ M. Łodyński: *Archiwiści i bibliotekarze*. „Prz. Bibl.” 1937, z. 4, s. [279]-288.

¹⁰ Zob. A. PAU i PAN w Krakowie, sygn. 6970.

¹¹ A. PAU i PAN w Krakowie, sygn. 6970 k. 80-90.

¹² M. Łodyński, tamże, s. 253-285.

¹³ *Kronika Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917-2007*. Oprac. Andrzej Kempa. Warszawa: Wydaw. SBP 2007, s. 93. Bogdan Horodyski uznał, że faktyczne rozejście się dróg bibliotekarzy i archiwistów nastąpiło już w 1951 r., zaś sama idea była oparta na fałszywych przesłankach, polegających na utożsamianiu gromadzenia zbiorów przez biblioteki i archiwa. Por. B. Horodyski: *Z pogranicza bibliotekarstwa i archiwistyki*. „Prz. Bibl.” 1956, z. 3, s. [201].

¹⁴ Szerzej rozwój polskiej archiwistyki w okresie dwudziestolecia międzywojennego i w pierwszych latach po II wojnie światowej przedstawia: A. Tomczak: *Studia historico-archivistica*. Toruń: Wydaw. UMK, 2002, s. 193-202.

„Przegląd” został zarejestrowany w Wojewódzkim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Krakowie 11 listopada 1948 r. i przez ponad 40 lat pozostawał pod wpływem cenzury. Kartę ewidencyjną pisma na urzędowym druku podpisał Edward Kuntze. Periodyk określił jako: pismo zawodowe, organ naukowy bibliotekarzy i archiwistów polskich, wydawane w Krakowie od 23 kwietnia 1947 do początku 1949 r. w nakładzie 1300²⁷-1600 egz., objętości 8 arkuszy i formacie 21,5 x 15,5 cm. W zachowanej dokumentacji prac SBP poddawanie wydawnictw cenzorskiej ocenie poprawności było określane mianem „kontroli prasy”²⁸.

Siedziba redakcji mieściła się przy al. Mickiewicza 22, w gmachu Biblioteki Jagiellońskiej²⁹. Bliska współpraca cenzorów i członków redakcji dawała poczucie każdej ze stron większego wpływu na kształt pisma, co ułatwiało sprawniejsze przejście przez kolejne etapy cenzury. Rolę cenzora pełniło często już w początkowych etapach powstawania numerów pisma kolegium redakcyjne i rada naukowa, ta ostatnia pojawiła się w „Przeglądzie Bibliotecznym” po ustąpieniu Kuntzego w 1949 r.³⁰.

Za kontakty z drukarnią, korespondencję z autorami i sprawy techniczne pisma odpowiadał Bogdan Horodyski. Z zachowanej w Bibliotece Jagiellońskiej korespondencji wynika, iż Horodyski przy okazji każdego numeru konsultował się z Kuntzem, sugerował zmiany, informował o postępach w druku, o czym świadczą fragmenty listów:

W związku z drukiem następnego numeru, po zbadaniu cennika drukarni, widzę że nie wystaramy kredytu na więcej niż 8 arkuszy druku. Taką też normę zechce Pan Dyrektor brać pod uwagę. Materiał, jaki przyniósł p. Korpała, zajmie ok. 3 arkuszy, trzeba zatem jeszcze materiału na arkuszy 5 [...].

Korzystając ze swego pobytu w Krakowie chciałbym jakoś też rozwiązać trudności druku cyrylicznego w moim artykule. Mianowicie myślę nad tym, czy by Anczyc nie chciał nam wypożyczyć czcionek ile potrzeba³¹.

Horodyski zajmował się nie tylko techniczną stroną pisma, lecz także gromadzeniem materiałów. Kuntze formułował swoje sugestie, ręczył autorytetem przy zamawianiu tekstów, wypowiadał się na temat doboru tekstów do kolejnych numerów, czasem w sposób stanowczy, o czym świadczy informacja w liście do Horodyskiego z marca 1949:

Dyr. Burhardt przysłał mi krótki artykułik o ustawieniach książek na półkach. Uważałem i uważam nadal, że sam pomysł niewiele wart i nie warto o nim pisać, a w każdym razie nie nadaje się do Przeglądu, tylko najwyżej do Bibliotekarza, gdzie takie techniczne kwestie są omawiane³².

Decyzje dotyczące pisma Kuntze podejmował w sposób bezpośredni i jasny. Horodyskiemu, który wspomniany artykuł chciał włączyć do „Przeglądu”, zarzucał:

²⁷ Kuntze pisał, że nakład w wysokości 1300 egz. został ustalony przypadkowo, gdyż na tyle wystarczyło papieru w druku XV rocznika (1947). Por. BN TD 229 k. nlb.

²⁸ Por. AZG SBP 2/34 k. 15.

²⁹ BJ Przyb. 233/73 k. nlb.

³⁰ T. Wituch: *Cenzura w historiografii PRL*. „Forum Książki” 1999, nr 1(19), s. 7.

³¹ BJ Przyb. 233/73 k. nlb.

³² Tamże.

Ponowny wybór Edwarda Kuntzego na stanowisko redaktora naczelnego pisma pozostał bez większego echa na kartach periodyku, zaś jego nazwisko w pierwszym powojennym numerze zaledwie dwukrotnie – na stronie tytułowej i przy omawianiu statutu Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Pewne jest, że decyzja została podjęta bez większych sprzeciwów, czego dowodem może być wyrażone w 1947 r. uznanie dla zasług Kuntzego i nadanie mu honorowego członkostwa ZBiAP²¹.

Periodyk tłoczyła, tak jak przed wojną, krakowska Drukarnia W. L. Anczyca. Identyczny pozostał układ pisma, na który składały się: artykuły, recenzje, przegląd czasopism i kronika. Pierwsze numery miały zawierać materiały rejestrujące straty osobowe polskiego bibliotekarstwa.

Pierwsze lata działalności redakcji przypadły na okres kształtowania się w kraju cenzury represyjnej. Od 1945 r. władza reglamentowała koncesje na druk prasy i przydziałała papier. Państwo kontrolowało produkcję farb drukarskich, czcionek oraz zakłady papiernicze²². Zezwolenia na druk prasy wydawał Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk²³. Pośrednim narzędziem kontroli była ponadto nacjonalizacja przemysłu poligraficznego, w tym zakładów drukarskich, która następowiała sukcesywnie od 6 stycznia 1946 r.²⁴. Dla drukarni W. L. Anczyca oznaczało to upaństwowienie zakładu w maju 1949 r. Firma działała początkowo w strukturach Krakowskich Zakładów Graficznych, a następnie jako odrębne przedsiębiorstwo pod nazwą „Drukarnia Wydawnicza w Krakowie, P.P.”²⁵. Rocznik z 1947 r. był ostatnim, wydrukowanym przez W. L. Anczyca. Od 1948 r. pismo drukowała Drukarnia Władysława Brasse (Warszawa, ul. Miedziana 8). „Kraków” podano w adresie wydawniczym po raz ostatni w 1948 r. Również w Krakowie, pod opieką Witolda Zachorowskiego, pozostało przedwojenne archiwum redakcji.

Krakowska komórka cenzorska, której podlegał „Przegląd Biblioteczny” i inne czasopisma wydawane na terenie województwa, działała od 16 lutego 1945 r. Ze stenogramu ze zjazdów delegatów wojewódzkich i miejskich biur kontroli prasy z 23-25 maja 1945 r. wynika, że do tego czasu w bibliotekach (w liczbie 12) ogłoszono 15 odczytów, prelekcji itp. Cenzura interweniowała 23 razy, z czego 5 – to ingerencja poważna, a 18 – drobniejsza. Referent, nieznany z imienia kapitan Kuczewski, zastępca kierownika urzędu oddziału krakowskiego podał, iż polityka urzędu w przypadku zarejestrowania niepoprawnego politycznie fragmentu zakładała wspólne pertraktacje nad zmianą wersji:

Ściągamy redaktorów do siebie i rozmawiamy; jeżeli dochodzimy do porozumienia
o n w y s u w a z m i a n y n i e m y [rozstrzelenie – Z.G.]²⁶.

²¹ „Prz. Bibl.” 1947, z. 1/2, s. 108.

²² M. Ciećwierz: *Polityka prasowa 1944-1948*. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1989, s. 283.

²³ M. Łętowski: *Cenzura prasowa w PRL*. W: *Kultura, media, społeczeństwo*. Red. Dariusz Wadowski. Lublin: Wydaw. KUL, 2007, s. 382-383.

²⁴ A. Paczkowski: *(Bardzo) krótki zarys politycznej historii prasy polskiej w latach 1944-1989*. W: *Pośród spraw publicznych i teatralnych*. Red. t. Maria Napiontkowa, Joanna Krakowska-Narożniak. Warszawa: Oficyna Wydaw. Errata, 1998, s. 261.

²⁵ *Drukarnia Wydawnicza im. W.L. Anczyca S.A.* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.drukarnia-anczyca.com.pl/historia/1945-1957> [Data dostępu: 21.06.2010].

²⁶ *Stenogram ze zjazdu delegatów wojewódzkich i miejskich biur kontroli prasy w dn. 23-25 maja 1945*. W: *Główny Urząd Kontroli Prasy 1945-1949*. Oprac. Daria Nałęcz. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 1994, s. 68.

Główny znajdzie inne rozwiązanie sprawy”. Decyzję o opuszczeniu redakcji podjął w listopadzie 1948 r., jednak na prośbę Zarządu Głównego jeszcze do marca roku następnego nie odmawiał dalszej współpracy³⁸. Podjętą decyzję uzasadnił:

Rozwijająca się choroba uniemożliwia mi coraz częściej i to na dłuższy czas wszelką pracę, wobec czego zmuszony jestem zgłosić swą rezygnację ze stanowiska redaktora Przeglądu Bibliotecznego i proszę Szanowne Prezydium o przyjęcie tego do wiadomości.

Równocześnie uważam za mój obowiązek podziękować Zarządowi Głównemu za dowód zaufania, jaki mi dał, powierzając mi w jesieni 1948 r. redakcję Przeglądu mimo tak zasadniczo zmienionych warunków³⁹.

W atmosferze uznania zasług dla redaktora naczelnego „Przeglądu” i utworzenia przez niego – w postaci czasopisma – „naukowej trybuny bibliotekarstwa polskiego”⁴⁰, powołano w 1948 r. pomocnicze kolegium redakcyjne, które utworzyli w Warszawie: Józef Janiczek, Marian Łodyński⁴¹ oraz Wanda Sokołowska, zaś sekretarzem redakcji został wymieniany wcześniej Bogdan Horodyski, który w Zarządzie Głównym ZBiAP pełnił w latach 1950-1953 funkcję kierownika referatu wydawniczego. Skład kolegium uzależniono od decyzji Prezydium Zarządu. Poruszono również kwestię pozyskania środków finansowych na dalsze wydawanie „Przeglądu”. Pomysł Horodyskiego, aby utworzyć fundusz wydawniczy zasilany przez Koła Związku, Kuntze ocenił jako nierealny⁴².

W liście do Mariana Łodyńskiego na okoliczność jego wejścia do warszawskiego kolegium redakcyjnego „Przeglądu”, Edward Kuntze wymienił jego najważniejsze zadania. Chciał, by kolegium:

1. Pomagało przy staraniach o zebraniu materiałów do „Przeglądu”, werbowania autorów do pisania artykułów na temat przez nich wybrany lub wskazany przez Kolegium w porozumieniu ze mną.
2. Pomagało przy ocenie nadesłanego materiału.
3. Wskazywało na pewne tematy aktualne, zasługujące na omówienie na łamach „Przeglądu”, lub na publikacje, które należałoby zrecenzować.
4. Zbierało wiadomości o ważnych wypadkach z życia bibliotek, spraw Z. B. i A. P., wreszcie z ruchu bibliotekarskiego⁴³.

Zmiana na stanowisku redaktora naczelnego nastąpiła wraz z pierwszym zeszytem z 1949 r. Blisko dwudziestoletnia praca Kuntzego na rzecz periodyku została doceniona przez następców, którzy dostrzegli, że to głównie dzięki niemu pismo ukazy-

³⁸ Sprawozdanie Zarządu Głównego Z. B. i A. P. za okres 11.VI.48-15.III.1949. Tamże.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ „Prz. Bibl.” 1949, z. 1, s. 1.

⁴¹ W liście do Kuntzego z 31 grudnia 1948 r. M. Łodyński proponował, aby ten napisał książkę biograficzną, która miałaby nosić tytuł „Moja epoka bibliotekarska”, a która powinna być „konstruktywnie ujętym pamiętnikiem Pana, jako bibliotekarza”. Dalej Łodyński pisał: „Okres Pańskiego życia b[ibliote]karskiego – to wyraźnie odcinający się rozdział nie tylko polskiego, ale i światowego b[ibliote]karstwa. Proszę sobie tylko przypomnieć swe pierwsze sprawozdanie z działalności BJ, które Pan przesyłał do redakcji czasopisma bibliotekarskiego, gdzie sensację budziła wtedy koncepcja naukowych referatów b[ibliote]karskich i zespolowa praca przy uzupełnianiu zbiorów”. Przedsięwzięcie nie zostało zrealizowane.

⁴² BJ Przyb. 233/73 k. nlb.

⁴³ Tamże.

Czemu Pan chce robić konkurencję Bibliotekarzowi, i dać jakiś artykuł napisany przez oświatowca? W poprzednim numerze t.j. obecnie drukującym się, są dwa artykuły oświatowców, obecny może obyć się bez takiego artykułu. Czy Pan zresztą spodziewa się, że tym ukłonem w ich stronę zjedna Pan oświatowców? Sądzę w ogóle, że dni Przeglądu, jako czasopisma naukowego bibliotekarstwa, są policzone, bo przecież nie ma takiego w Sowietach. Im wystarcza Bibliotekar to i nam powinien wystarczyć Bibliotekarz³³.

W zacytowanej wypowiedzi widać niechęć Kuntzego do ukierunkowanych politycznie zmian w periodyku. Mimo ostrej krytyki, nie zaprzestano wydawania pisma, choć nie uniknęło ono zmian, publikowało m.in. prace o charakterze praktycznym.

W liście z 28.11.1948 r. Horodyski zawiadamiał redaktora naczelnego, iż „numer poszedł do drukarni we wtorek 23-go”, zasugerował ponadto użyczenie łamów „Przeglądu” polskim archiwistom. Ponieważ jednak czasopismo „Archeion” miało przejść pod opiekę Wydziału Archiwów, ten gest redakcji traktował jako niepotrzebną uprzejmość³⁴.

W liście E. Kuntzego do A. Łysakowskiego odnajdujemy szereg informacji na temat powojennych prac nad „Przełudem”.

Materiał do [zeszytu] 1/[19]49, który ma podobno wyjść jako kwartalnik, jest w przygotowaniu. Duży artykuł p. Bańkowskiego pozostał z materiału do 3/4 [19]48³⁵, a tak samo do miscellaneów katalog rękopisów batignolskich dr Więckowskiej. Dr Ameisenowa przysłała artykuł „Biblioteka Instytutu Warburga”, a poza tym recenzję ze Scriptorium i parę nekrologów, dyr. Birkenmajer przygotowuje recenzję o katalogach średniowiecznych, o katalogach Biblioteki Uniwersyteckiej w Pradze, a dr Bar o Bibliografii artykułów w czasopismach, wydawanej przez Bibliografię Narodową. Jeszcze parę recenzji, o które zwrócę się do dr Hleb-Koszańskiej wypełnią numer.

To byłby materiał do 1/[19]49, jeżeli jednak mam zająć się jeszcze zbieraniem materiału do 3/[19]49, to muszę o tym wiedzieć w ciągu grudnia i dlatego proszę Pana o odpowiedź na powyżej postawione pytania. Zaznaczam jednak jeszcze raz, że pozostawienie redakcji w Krakowie jest połowicznym i niezadowolającym, a zwłaszcza kosztownym rozwiązaniem sprawy, a widoki na znalezienie Drukarni w Krakowie, która podjęłaby się terminowego wykonania n[ume]rów są minimalne. Tutejsze drukarnie pracują wyłącznie na lino- lub monotypach, a o ręcznym składzie nie chcą słyszeć jako o nieekonomicznym. Składanie zaś na maszynach wymaga dostarczenia materiału w całości, o co w Przełudzie niezmiernie trudno³⁶.

Przeniesienie siedziby redakcji do Warszawy było spowodowane sygnalizowanymi przez Kuntzego trudnościami z drukarniami w Krakowie i próbą odciążenia go od prac technicznych. Na plenarnym zebraniu Zarządu Głównego w dniu 27.11.1948 r. uchwalono, że funkcję redaktora powinien nadal pełnić Edward Kuntze, i że w Warszawie ma powstać Komitet Redakcyjny, „wykonujący najbardziej męczącą robotę”³⁷.

W 1948 r. Kuntze postanowił, że zatrzyma stanowisko redaktora naczelnego pisma, ale jedynie tymczasowo. Świadomy postępującej choroby i stanu zdrowia pisał: „[...] w każdej chwili gotów jestem ustąpić z redaktorstwa, jeśli tylko Zarząd

³³ Tamże.

³⁴ Dopisek Kuntzego: „słusznie”. Por. BJ Przyb. 233/73 k. nlb.

³⁵ Przywołane przez Kuntzego daty świadczą o tym, że decyzja o ustąpieniu przez niego ze stanowiska redaktora naczelnego została podjęta nagle.

³⁶ BJ. Przyb. 233/73 k. nlb. List E. Kuntzego do A. Łysakowskiego z dnia 8 grudnia 1948 r.

³⁷ Tamże.

Przytoczone określenie pochodzi z zeszytu specjalnego 3/4 „Przeglądu” z 1949 r., w całości poświęconego dokonaniom politycznym Józefa Stalina na arenie międzynarodowej. Główny zrąb zeszytu stanowił obszerny 37-stronicowy anonimowy artykuł przedstawiający pierwszy tom dzieł przywódcy, będący tłumaczeniem z języka rosyjskiego. Dalszą część numeru wypełniło zestawienie bibliograficzne prac Lenina i Stalina, a także Kronika, w której udokumentowano udział polskich bibliotekarzy w świętowaniu jubileuszu 70. urodzin wodza⁵⁰. W numerze zabrakło działu recenzji.

Równolegle publikowano w „Przeglądzie” sprawozdania ze zjazdów Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Ostatnie ukazało się na początku zeszytu 1 z 1954 r., a bezpośrednio po nim zamieszczono rezolucję wystosowaną przez delegatów Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich⁵¹.

Przejęcie stanowiska redaktora naczelnego przez Bogdana Horodyskiego (1950 r.) zbiegło się z okresem apogeum kultu ideologii socjalistycznej. O politycznym nachyleniu czasopism bibliotekarskich i wpływie marksizmu-leninizmu na ich ostateczny kształt tak pisał Zbigniew Kempka:

---

⁵⁰ Erenburgowska „odwilż” nadeszła w „Przeglądzie” dopiero z 1954 rokiem. Do tego czasu w periodyku naukowym pojawiło się kilka nacechowanych politycznie artykułów, np. E. Iwańczak: *III Plenum KC PZPR a zadania ZBiAP*. „Prz. Bibl.” 1950, z. 2, s. [98]-104; G. Fonotow: *O bolszewicką partyjność i związek z praktyką w pracach teoretycznych nad bibliografią*. „Prz. Bibl.” 1951, z. 1/2, s. [1]-11; B. A. Smirnowa: *Bibliografia a kierowanie czytelnictwem*. „Prz. Bibl.” 1953, z. 1, s. 58-79 [przedr. z „Sovetskaâ Bibliografiâ” 1949 vyp. 3] oraz szereg drobniejszych wiadomości informujących o działaniach aparatu partyjnego. O rozluźnieniu i większej swobodzie w formułowaniu poglądów świadczą słowa Horodyskiego podsumowujące V Zjazd Bibliotekarzy Polskich (Warszawa, 16-18 lutego 1956). Odniósł się w nich krytycznie do wystąpienia Władysława Jagusztyna, dyrektora działającego w Ministerstwie Kultury i Sztuki Centralnego Zarządu Bibliotek, a także napiętnował słowa Sekretarza KC PZPR, Władysława Matwina. Warto przywołać obszerniejszy fragment tejże reakcji:

Tym większą niezręcznością organizatorów stało się powierzenie przewodnictwa końcowego plenarnego posiedzenia Zjazdu dyrektorowi Centralnego Zarządu Bibliotek”. Wprawdzie Komitet Organizacyjny podejmując taką decyzję miał prawo oczekiwać, że dyr. Jagusztyn jako jeden ze współorganizatorów Zjazdu zamknie jego obrady obszernym przemówieniem, że znajdzie w sobie dość dobrej woli, by wyniki Zjazdu ocenić tak wysoko, jak na to zasługują, że wykorzysta tę okazję, by spojrzeć krytycznie czy samokrytycznie na dotychczasową działalność kierowanego przez siebie urzędu. Te nadzieje zawiodły całkowicie [...]

Niewiele tu zmienił fakt przyjaznego wystąpienia Sekretarza KC PZPR, tow. Matwina, który zachęcał bibliotekarzy do nieustępliwej walki o ich prawa, o pomoc władz i społeczeństwa w realizacji tych zadań. Tyle już słyszeliśmy w przeszłości zdawkowych słów zachęty, górnolotnych frazesów o „inżynierstwie dusz”, tyle obietnic bez pokrycia, że i tym razem byliśmy skłonni przyjąć tę nową zachętę jako normalny popis krasomówczy.

Źródło: B. Horodyski: *Refleksje pojazdowe*. „Prz. Bibl.” 1956, z. 2, s. 100-101.

We fragmencie krytyki wystąpienia Matwina widać popularną w tamtym czasie mitologizację roli bibliotekarzy w społeczeństwie. J. Adamowski i A. Koziół twierdzą, że ówczesnej inteligencji narzucano „misyjną” rolę w dokonujących się przeobrażeniach, a głównym celem tego zabiegu miało być popularyzowanie zagadnień oportunistycznych. Por. J. Adamowski, A. Koziół: *Cenzura w PRL. W: Granice wolności słowa: materiały z konferencji naukowej. Kielce, 4-5 maja 1995*. Pod red. Grzegorza Miernika. Kielce-Warszawa: Kieleckie Tow. Nauk., 1999, s. 58.

W kolejnych rocznikach zauważalny jest zmniejszony wpływ polityki na kształt periodyku, choć nadal pojawiają się akcenty polityczne, czego dowodem jest informacja o rocznicy Rewolucji Październikowej („Prz. Bibl.” 1960, z. 3, s. [193]-194), apel Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w sprawie ograniczenia szerzenia poglądów faszystowskich (tamże, z. 1, s. [77]), wstęp redakcyjny na temat 20. rocznicy powstania PPR („Prz. Bibl.” 1962, z. 1, s. [1]) czy apel o nienaruszalność granic („Prz. Bibl.” 1966, z. 2, s. [1]). Cechę tę widać także później, w latach 70. XX w.

⁵¹ Por. „Prz. Bibl.” 1954, z. 1, s. [1]-6.

wało się na „niezmiennie wysokim poziomie” w latach trudnych ekonomicznie, przy jednoczesnym braku szacunku dla zawodu bibliotekarza⁴⁴.

Kuntze pozostawiał „Przegląd” w niepewnej kondycji finansowej. Trudności, piętrzące się w pierwszych latach powojennych, zostały określone w niepodpisanym liście z 10 lutego 1949 r. (zapewne E. Kuntzego do B. Horodyskiego). Zdolności finansowe Stowarzyszenia umożliwiały druk jedynie dwóch zeszytów rocznie, w objętości 8 arkuszy. Sytuacja w redakcji sprawiała, że redaktor miał pewne zobowiązania wobec autorów, jak np. wobec dr. Bańkowskiego, którego tekst przez półtora roku spoczywał w tekach redakcyjnych. W terminowym dostarczeniu swoich prac zawiedli ponadto: Aleksander Birkenmajer i Zofia Ameisenowa. Kuntze był świadom tymczasowości preliminarza na rok 1949, a zwłaszcza głównego źródła dochodów Związku – subwencji Ministerstwa. Nadal trudności sprawiał druk periodyku⁴⁵.

Głównymi zadaniami „Przeglądu”, które w chwili przejęcia prac redakcyjnych nakreśliło kolegium, było publikowanie prac o charakterze naukowym dotyczących zarówno teorii, jak i praktyki funkcjonowania bibliotek, a także zagadnień pokrewnych – bibliografii, nauki o książce. „Przegląd” miał pozostać pismem krytycznym, przybliżającym polskim bibliotekarzom polskie i zagraniczne publikacje związane z zarysowanym obszarem tematycznym. Wyraźnie sformułowano też rolę dokumentacyjną pisma, które miało być źródłem informacji o bieżących aktach prawnych, działalności Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich oraz ruchu bibliotekarskiego. Tak przedstawiony schemat działania miał spowodować, iż „Przegląd” stanie się „organem naukowym całego bibliotekarstwa czynnego w Polsce: naukowego, powszechnego i społecznego”⁴⁶. Wstrzymanie z dniem 1 stycznia 1952 r. rozdawnictwa bezpłatnych egzemplarzy periodyku utrudniło realizację tego zamiaru, gdyż zmalała jego sprzedaż. Taki stan rzeczy miał zmienić wystosowany przez redakcję apel⁴⁷.

Apogeum ery stalinizmu nastąpiło w Polsce w latach 1949-1953. Tomasz Goban-Klas stwierdził, że w tym czasie prasa miała być instrumentem propagandowym i narzędziem kontroli partyjnej. Ich efektem – któremu nie oparł się „Przegląd” – była gloryfikacja i mitologizacja poczynań Stalina⁴⁸ – „Wielkiego Wodza Świata Pracy i Obrońcy Pokoju”⁴⁹.

⁴⁴ „Prz. Bibl.” 1949, z. 1-2, s. 1.

⁴⁵ BJ 10110 II k. nlb.

⁴⁶ „Prz. Bibl.” 1949, z. 1-2, s. 1-2. Z protokołu Zebrania Delegatów Kół, które odbyło się 8-9 kwietnia 1949 r. wynika, że środowisko bibliotekarskie zdecydowało się inaczej ustalić grupę czytelników wydawanych wówczas pism, a więc „Bibliotekarza” i „Przeglądu”, ten ostatni określając jako organ naukowy, lecz o węższej niż „Bibliotekarz” grupie odbiorców, ale o „rozszerzonym zasięgu treściowym”. Charakter informacyjny i publicystyczny zaplanowano dla „Bibliotekarza” i nakreślono plan nowego pisma o charakterze poradnikowym, skierowanego do jak najszerszej grupy bibliotekarzy. Pierwszy numer „Poradnika Bibliotekarza” pod red. Jadwigi Szemplińskiej ukazał się w październiku 1949 r. Por. *Protokół Zebrania Delegatów Kół Z. B. i A. P.* „Prz. Bibl.” 1949, z. 1-2, s. 134 s.

⁴⁷ *Od Redakcji.* „Prz. Bibl.” 1952, z. 1, s. [109]; zob. też: *Plenum Zarządu Głównego ZBiAP.* „Prz. Bibl.” 1952, z. 2/3, s. 291.

⁴⁸ T. Goban-Klas: *Niepokorna orkiestra medialna: dyrygenci i wykonawcy polityki informacyjnej w Polsce po 1944 r.* Warszawa: Oficyna Wydaw. ASPRA-JR, 2004, s. 108-109.

⁴⁹ *Do Generalissimusa Józefa Stalina.* „Prz. Bibl.” 1949, z. 3/4, s. [165].

która preferowała materiały historyczne. Redaktor określił to następująco: „[...] redakcja starała się przede wszystkim uwzględniać aktualne, palące problemy naszej pracy, jak: służba informacyjno-bibliograficzna, konserwacja zbiorów, budownictwo biblioteczne i td.”⁵⁹, stwierdził też, że „Przegląd” ma ubogi dorobek historyczny, a także brak mu krytycznych ocen recenzentów.

W dyskusji z Horodyskim przewodniczący Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Adam Stebelski podkreślił, że naukowy charakter periodyku powinien być wsparty przez autorytet instytucji naukowej. Zadanie to miała spełniać właściwa komórka organizacyjna Polskiej Akademii Nauk. Humanistyczny charakter pisma skłonił Artura Bardacha do propozycji, aby „Przegląd” przekazać Ossolineum. Pomysł ten jednak skrytykowano. Do czasu utworzenia jednostki PAN „Przegląd” miał współpracować z Katedrą Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego⁶⁰.

Stebelski widział „Przegląd” jako prężnie działający periodyk, w którym najważniejsze miały być artykuły i rozprawy z zakresu teorii i praktyki bibliotekarskiej. Wysłunięto też pomysł, by na łamach czasopisma publikować materiały o charakterze politycznym, odnoszące się do stosowania metody marksistowskiej w praktyce bibliotekarskiej. Każdy zeszyt miał zawierać część informacyjno-sprawozdawczą, głównie poświęconą recenzjom. Planowano też wrócić do przedwojennego pomysłu dostarczania „Przeglądu” członkom Stowarzyszenia w ramach składek członkowskich⁶¹. Horodyski zgodził się z poglądami większości dyskutantów, zaproponował publikowanie prac magistrantów bibliotekoznawstwa z Łodzi i Warszawy.

Zwiększono liczbę artykułów o charakterze praktycznym. Obok tematyki bibliotekarskiej i bibliograficznej (artykuł Marii Dembowskiej na temat normalizacji opisu bibliograficznego, praca Marii Prokopowicz o powojennych losach zbiorów muzycznych w bibliotekach w Warszawie) opublikowano drobne przyczynki o charakterze sprawozdawczym (np. wzmianka o Ogólnokrajowej Naradzie Bibliotekarzy) i pragmatycznym, często będące tłumaczeniem artykułów z czasopism rosyjskich (np. B. A. Smirnova: *Bibliografia a kierowanie czytelnictwem*)⁶². Zakres tematyczny artykułów rozszerzono na prace poświęcone bibliotekom szkolnym i publicznym⁶³. W grudniu 1955 r. do kolegium redakcyjnego „Przeglądu” zostali zaproszeni przedstawiciele ośrodków bibliotekoznawstwa z Poznania (Jan Baumgart), Łodzi (Helena Więckowska) i Wrocławia (Antoni Knot). Kolegium było zainteresowane utrzyma-

⁵⁹ Tamże, k. 3.

⁶⁰ W dniu 1 grudnia 1954 r. redakcja wystosowała do Biblioteki Narodowej w Warszawie pismo z informacją, że zmienił się format „Przeglądu” z A5 do B5 i zwiększono nakład z 1200 do 1500 egzemplarzy. Por. tamże, k. 3, 15-16.

⁶¹ Tamże, k. 4-5.

⁶² Por. D. A. Wołoszin: *O adnotacji zalecającej*. „Prz. Bibl.” 1952, z. 1, s. [1]-26; B. A. Smirnova: *Bibliografia a kierowanie czytelnictwem*. „Prz. Bibl.” 1953, z. 1, s. 58-79. Artykuły tłumaczone z języka rosyjskiego były zamieszczane przez redakcję pisma zwłaszcza w latach 1951-1953. W późniejszym czasie odstąpiono od tego zwyczaju, a ich miejsce zajęły pojedyncze publikacje autorów z Czechosłowacji i Węgier.

⁶³ Np. Z. Daszkowski: *O współpracy bibliotek naukowych z siecią bibliotek powszechnych*. „Prz. Bibl.” 1954, z. 2, s. 120-125; B. Olejniczak: *Zagadnienie zbiorów specjalnych w bibliotekach oświatowych*. „Prz. Bibl.” 1954, z. 4, s. 321-330; J. Podgóreczny: *Biblioteka Miejska w Bydgoszczy*. „Prz. Bibl.” 1956, z. 1, s. 57-64.

Problemy poruszane na łamach czasopism związkowych [...] omawiane są jeszcze w oderwaniu od naukowego poglądu na świat, z przeważnie jeszcze panującego wśród bibliotekarzy starego pokolenia płaszczyzny burżuazyjnej „nauki” bibliotekoznawczej. Akcenty marksistowskie-leninowskie coraz częściej przejawiające się na łamach czasopism związkowych są jeszcze niepewne, mają po większej części charakter czysto werbalny. Mimo tych b. ważnych braków w dziedzinie wydawniczej, należy jej osiągnięcia traktować pozytywnie⁵².

Zaangażowanie pisma w sprawy polityczne przejawiało się także w udzielaniu poparcia Frontowi Narodowemu w czasie wyborów⁵³. W 1952 r. redakcja „Przeglądu” postanowiła zanalizować zadeklarowane przez biblioteki plany zwiększenia wyników pracy. Ankieta objęto 20 bibliotek naukowych, które w formie sprawozdania nadesłały redakcji relację z wykonanych zadań, głównie dotyczących przedterminowego zorganizowania wystaw⁵⁴.

O opóźnieniach druku kolejnych zeszytów pisma na przełomie 1952 i 1953 r. świadczy fakt, że nekrolog zmarłego 5 marca 1953 r. Józefa Stalina zamieszczono na początku z. 4 z 1952 r. Stalin doczekał się też w „Przeglądzie” wspomnienia pośmiertnego, które ukazało się dopiero w 1954 r., zatytułowanego „Narodowa w formie, proletariacka w treści...”⁵⁵.

Od 1953 r. prasa podlegała realizacji nowych zadań oraz nowym kryteriom ocen zjawisk społeczno-kulturalnych⁵⁶, co miało oddźwięk w zmianie charakteru omawianego periodyku. W protokole zebrania poświęconego „Przeglądowi Bibliotecznemu” z dnia 27 kwietnia 1954 r. Horodyski pisał, że odnowiony po wojnie „Przegląd” nie miał „wyraźnego charakteru”. Po objęciu przezeń stanowiska redaktora naczelnego w kwartalniku rozszerzono obszar naukowych zainteresowań i wykroczone poza model zarysowany przed wojną. Redaktor pisał: „[Przegląd] ograniczał się jedynie do bibliotekarstwa naukowego, dziś problematyka wszystkich typów bibliotek tak się zaszubiła, że trzeba było nasze pismo przestawić na zagadnienia naukowe bibliotekarstwa zarówno naukowego, jak i powszechnego”⁵⁷.

Przemiana ta wymagała wzmożonych starań redakcji. Horodyski zauważał, że podstawową trudność powodował w tamtym czasie brak kompetentnych autorów, umiających pisać artykuły problemowe, a także brak powiązania teorii z praktyką. Czynniki te wydłużały proces wydawniczy i składały się na opóźnienia w druku kolejnych zeszytów⁵⁸.

Zarysowany przez Horodyskiego szeroki zakres treści „Przeglądu” skupiał się na zagadnieniach aktualnych, co różniło go od przedwojennych zwyczajów redakcji,

⁵² Z. Kempka: *Tezy do referatu „Cele i zadania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w świetle projektu nowego Statutu” na tle analizy i oceny dotychczasowej jego działalności* AZG SBP 2/27, k. 37.

⁵³ *Do wszystkich bibliotekarzy polskich.* „Prz. Bibl.” 1952, z. 2-3, s. [113]-114.

⁵⁴ Por. *Sprawozdania pierwszomajowe.* „Prz. Bibl.” 1952, z. 4, s. [276]-281.

⁵⁵ Tytuł odnosi się do kultury ogólnoludzkiej, zaś autorem sformułowania jest Józef Stalin. Tekst nie został podpisany. Por. *Narodowa w formie, proletariacka w treści.* „Prz. Bibl.” 1953 z. 1, s. [1]-6.

W przypadku daty i miejsca publikacji nekrologu Stalina można obliczyć, że zwłoka w wydawaniu pisma wynosiła około pół roku.

⁵⁶ M. Cieciewicz: *Polityka prasowa 1944-1948.* Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1989, s. 282.

⁵⁷ Protokół zebrania poświęconego omówieniu „Przeglądu Bibliotecznego”, a odbytego 27 kwietnia 1954 r. AZG SBP 2/320, k. 1.

⁵⁸ Tamże, k. 2-3.

kolportaż wydawnictw periodycznych, działającej na zasadzie komisji. Wskutek przejścia z dniem 1 kwietnia 1959 r. kolportażu przez przedsiębiorstwo „Ruch”, nie udało się początkowo zrealizować tego zamiaru, co odbiło się na wzroście ceny dystrybucji pisma⁶⁹.

Złożone 7 czerwca 1958 r. w Ministerstwie Kultury i Sztuki wnioski o pośmiertne uhonorowanie Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski zasłużonych współtwórców bibliotekarstwa polskiego, aktywnych redaktorów i współpracowników „Przeglądu” – Józefa Grycza, Edwarda Kuntzega, Adama Łysakowskiego, Jana Muszkowskiego i Helenę Radlińską – oceniono negatywnie⁷⁰. Za przyczynę odmowy podano, że Rada Państwa nie przyznaje odznaczeń pośmiertnie, chyba że śmierć zasłużonej osoby nastąpiła w czasie pełnienia obowiązków służbowych⁷¹. Takie wytłumaczenie dziwi, bowiem zarówno Łysakowski i Muszkowski zmarli nagle podczas aktywności naukowej⁷².

Na przełomie lat. 50. i 60. XX w. periodyk znalazł się w trudnej sytuacji finansowej. Próba zażegnania kryzysu było przeniesienie administracji „Przeglądu” do nowej siedziby przy ul. Konopczyńskiego 5/7 w Warszawie, do czego doszło w 1958 r. Redakcja nadal pozostawała w tymczasowym gmachu Biblioteki Narodowej przy ul. Rakowieckiej 6. Innym kłopotem był nagły spadek liczby stałych odbiorców pisma. W 1959 r. „Przegląd” miał 788 prenumeratorów, a rok później – tylko 518. Przy nakładzie wynoszącym 1300 egzemplarzy powodowało to tworzenie się nadwyżek magazynowych i generowało koszty przechowywania i późniejszego administrowania numerami archiwalnymi. Władysław Bartoszewski, kierownik Referatu Wydawniczego Stowarzyszenia, tłumaczył wspomniane trudności ostrożną polityką nakładcy (SBP) oraz zaniechaniem przez państwo centralnej prenumeraty czasopism, a także obojętnością zawodową bibliotekarzy⁷³.

Początek 1960 r. wiązał się z trudnościami w realizacji planu wydawniczego i skreśleniami wydawanych pozycji w Ministerstwie Kultury oraz w Urzędzie Kontroli Prasy. Główną tego przyczyną był – jak określił W. Bartoszewski⁷⁴ – „stały niedobór bieżących środków finansowych”⁷⁵. Sytuacja uległa zmianie w następnym roku. We-

⁶⁹ *Protokół posiedzenia Zarządu Głównego SBP odbytego w Warszawie dnia 8 XI 1958 r.* „Prz. Bibl.” 1959, z. 1-2, s. 154.

⁷⁰ *Kronika Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917-2007..*, s. 102.

⁷¹ M. Dembowska: *Sprawozdanie z działalności SBP za okres od 12 listopada 1957 r. do 30 września 1958 r.* „Prz. Bibl.” 1959, z. 1-2, s. 145.

⁷² Łysakowski zmarł czytając korektę projektu normy „Kompozycja typograficzna bibliografii” i – za jednym z nekrologów – „zmarł przy pracy, nieoczekiwanie, w pełni sił i w okresie żywej działalności naukowej i wychowawczej”. Śmierć Muszkowskiego nastąpiła w wyniku ataku serca. Por. A. Uljasz: *Adam Łysakowski (1895-1952). Bibliotekarz, bibliolog i działacz ewangelicki* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.lublin.luteranie.pl/historia/hist48.php> [Data dostępu: 8.07.2010]; B. Świdorski: *Historia Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945-1987*. „Acta Univ. Lodz. Folia Librorum” 1998, t. 8, s. 5.

⁷³ *Protokół z posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP odbytego dn. 16 I 1960 r. w Warszawie.* „Prz. Bibl.” 1960, z. 1, s. 86.

⁷⁴ Władysław Bartoszewski pełnił funkcję kierownika Referatu Wydawniczego SBP. W 1961 r. podjął decyzję o skierowaniu do wydania poradnika dotyczącego zbiorów muzycznych w bibliotekach publicznych. Przeciw wydaniu pracy opowiedzieli się m.in. H. Więckowska i M. Dembowska, wskutek czego Bartoszewski złożył rezygnację, która nie została przyjęta. Por. AZG SBP 2/37 k. 34.

⁷⁵ Tamże, k. 11.

niem ściślejszej współpracy z dotychczasowymi współtwórcami pisma – Adamem Bocheńskim, Ryszardem Przelaskowskim, Zbigniewem Kempką, Janem Augustyniakiem, Janiną Kraczkiewicz. W 1956 r., zastępcą redaktora został Zbigniew Daszkowski.

Pojawiające się w 1955 r. opóźnienia w druku wydawnictw Stowarzyszenia starało się rozwiązać poprzez interwencję w Centralnym Urzędzie Poligraficznym. Horodyski wystąpił z prośbą o przydzielenie na przyszły rok drukarni działającej planowo i terminowo⁶⁴.

Dnia 14 listopada 1955 r. odbyło się posiedzenie prezydium Zarządu Głównego, podczas którego ponownie poruszono sprawę „Przeglądu”. Redaktor naczelny odpowiadał na zarzut prof. Antoniego Knota o „warszawskość” pisma. Horodyski wyjaśniał, że dominacja tekstów autorów pracujących w Bibliotece Narodowej wynika stąd, iż jest to najpoważniejsze środowisko bibliotekarzy mogących dostarczyć redakcji najwięcej materiału. Tłumaczył też, że materiały „z terenu” (a więc i z Wrocławia, który reprezentował prof. Knot) „wymagają gruntownych poprawek i przeróbek oraz wyczerpujących recenzji”⁶⁵. Przywołane sprawozdanie informuje o pracy ówczesnej redakcji periodyku, o tym, że mimo nieterminowości autorów teki redakcyjne były pełne materiału planowanego i zamawianego⁶⁶.

W 1957 r. redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” obchodziła jubileusz ukazania się 25. rocznika pisma i 40-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Na tę okoliczność w „Przeglądzie” opublikowano liczne materiały z historii organizacji, zaś Jan Baumgart i Marian Łodyński nakreślili sylwetkę Edwarda Kuntzego. Redakcja zaznaczyła, że wcześniejsze zamieszczenie wspomnienia zmarłego w 1950 r. redaktora nie było możliwe i że dopiero „[...] dziś, w zmienionych, uzdrowionych stosunkach polskich [dług wobec Kuntzego – dop. Z.G.] może już być i będzie spłacony”⁶⁷. Pod koniec 1955 r. zreorganizowano składy osobowe kolegów redakcyjnych czasopism bibliotekarskich. Komitet „Przeglądu” utworzyli: Antoni Knot, Krystyna Remerowa, Stanisław Kotarski, Zbigniew Kempka, Jan Baumgart, Helena Więckowska, Ryszard Przelaskowski i A. Bocheński. Kandydatury zostały zaakceptowane, zaś na wniosek Marii Dembowskiej do redakcji „Przeglądu” dołączył bibliograf Zbigniew Daszkowski (równolegle do redakcji „Bibliotekarza” dołączył Henryk Sawoniak). Daszkowski został na wniosek Horodyskiego rekomendowany na stanowisko redaktora działowego, co w praktyce oznaczało współredaktorstwo⁶⁸.

Pod koniec lat 50. borykano się z trudnościami w utrzymaniu sprzedaży „Przeglądu” na wysokim poziomie. Choć nakład pisma wzrósł nieznacznie od 1953 r. i osiągnął poziom 1500 (1958 r.) i 1300 egz. (l. 1959-1960), periodyk nie docierał do wszystkich zainteresowanych. Jednym z pomysłów zwiększenia sprzedaży pisma miało być zorganizowanie w każdym z regionalnych okręgów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich lokalnej komórki odpowiedzialnej za

⁶⁴ AZG SBP 2/34 k. 143-144.

⁶⁵ Tamże, k. 151.

⁶⁶ Tamże, k. 152.

⁶⁷ *Od redakcji*. „Prz. Bibl.” 1957, z. 1, s. [1].

⁶⁸ AZG SBP 2/34 k. 159-160.

liczny krąg odbiorców – prenumeratę pełnopłatną wykupiły 1202 osoby (instytucje), ulgową – 285 osób (instytucji); niesprzedanych pozostawało 313 z liczącego 1800 egzemplarzy nakładu⁸².

Na 1967 r. przypadł jubileusz 50-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Zespół pod przewodnictwem Marii Dembowskiej zaproponował zorganizowanie z tej okazji jubileuszowego zjazdu. Pokłosem jubileuszu miało być także opracowanie monografii najstarszych polskich czasopism bibliotekarskich – „Przeglądu Bibliotecznego” i „Bibliotekarza” wraz z bibliografiami zawartości⁸³. „Przeglądowi” poświęcono wówczas więcej miejsca w zeszycie 2 z 1967 r. publikując artykuły przybliżające sylwetkę redaktora E. Kuntzego oraz historię periodyku⁸⁴. Trudno jednak uznać je za pełne opracowanie dotyczące pisma.

Nieregularne ukazywanie się „Przeglądu” oraz wysoka cena sprawiły, że pod koniec lat 60. ranga pisma spadła. Pierwotnie planowano zmienić wydawcę i przenieść druk do Krakowa⁸⁵. Środkiem zapobiegawczym miało być też wydawanie zeszytów podwójnych, co jednak nie pomogło w nadrobieniu zaległości. W 1967 r. Stowarzyszenie zostało zmuszone do znalezienia nowej drukarni, gdyż dotychczas wydająca periodyki bibliotekarskie odmówiła kontynuacji współpracy⁸⁶.

Według Krzysztofa Migonia i Andrzeja Kłossowskiego, na opóźnienia, sięgające w najtrudniejszym momencie nawet 16 miesięcy⁸⁷, składały się następujące czynniki:

1. Sytuacja na rynku poligraficznym oraz brak pomieszczeń magazynowych do przechowywania papieru.
2. Trudności w pracach redakcyjnych, wynikające z niepunktualności i niesolidności autorów, z niedopracowania merytorycznego i formalnego nadsyłanych materiałów.
3. Opóźnienia w korektach autorskich.
4. Bardzo złej jakości obcojęzyczne przekłady streszczeń⁸⁸.
5. Ogólna niechęć bibliotekarzy do publikowania artykułów⁸⁹.

⁸² Protokół posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP z dnia 12 VI 1965 r. „Prz. Bibl.” 1965, z. 3, s. 187-188.

⁸³ Por. Sprawozdanie z działalności SBP w okresie 1 I-20 V 1965 r. złożone przez Sekretarza Generalnego Janinę Cygańską na zebraniu plenarnym Zarządu Głównego w dn. 12 VI 1965 r. w Krakowie. „Prz. Bibl.” 1965, z. 3, s. 178-179.

⁸⁴ I. Turowska-Bar: Edward Kuntze jako redaktor Przeglądu Bibliotecznego 1927-1948. „Prz. Bibl.” 1967, z. 2, s. 110-130; B. Olejniczak: „Przegląd Biblioteczny” w latach 1946-1966. Tamże, s. 130-137.

⁸⁵ Protokół z zebrania plenarnego Zarządu Głównego SBP z dnia 29 I 1965 r. „Prz. Bibl.” 1965, z. 2, s. 121.

⁸⁶ Sprawozdanie z działalności SBP w okresie od 14 II do 15 XI 1967 r. złożone przez Zast[ępcę] Sekretarza Generalnego Stanisława Jeżyńskiego na plenarnym posiedzeniu Zarządu Głównego w dn. 27 XI 1967 r. „Prz. Bibl.” 1968, z. 3-4, s. 368.

⁸⁷ Szczegółowe obliczenia wspomnianych autorów dają ogólny obraz kondycji „Przeglądu” pod koniec lat 60. XX wieku. Zeszyt 1 z 1967 r. – opóźnienie ok. 9 miesięcy, z. 2 z 1967 r. – opóźn. ok. 9 mies., z. 3-4 z 1967 r. – opóźn. ponad rok, z. 1-2 z 1968 r. – opóźn. 1 rok 4 mies., z. 3-4 z 1968 r. – opóźn. 1 rok 2 mies., z. 1 z 1969 r. – opóźn. 1 rok, z. 2-3 z 1969 r. – opóźn. 1 rok, z. 4 z 1969 r. – opóźn. 1 rok 4 mies., z. 1 z 1970 r. – opóźn. 1 rok 2 mies. Por. K. Migoń, A. Kłossowski: *Czasopisma bibliotekoznawcze i księgoznawcze w Polsce*. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, s. 9. – mps powiel.

⁸⁸ Dowodem tychże są liczne korekty językowe naniesione na egzemplarzach „Przeglądu Bibliotecznego” będących w posiadaniu Heleny Więckowskiej, a obecnie znajdujących się w Bibliotece Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego (sygn. 143 P).

⁸⁹ Tamże, s. 10.

dług sprawozdania Bartoszewskiego w 1961 r. czasopisma bibliotekarskie ukazywały się terminowo, a nakłady utrzymywały się na dotychczasowym poziomie; planowano nawet ich niewielki wzrost w związku z przejściem prenumeraty przez Ministerstwo Oświaty⁷⁶. Znacznie ograniczono nieodpłatne przekazywanie pisma – w 1962 r. spośród 1300 egz. jedynie 137 zostało przekazanych za darmo. W tymże roku wzrósł o 200 egz. nakład „Przeglądu”⁷⁷, zaś pod koniec roku osiągnął 1763 egz.⁷⁸. Redakcja planowała w 1961 r. wydanie indeksu zawartości tytułu. W 1978 r. wyszła drukiem *Bibliografia zawartości „Przeglądu” za lata 1927-1976* przygotowana przez Janinę Pelcowa. Według zachowanej korespondencji, Główny Urząd Kontroli Prasy proponował zmianę tytułu publikacji na *Przegląd Biblioteczny: bibliografia 1927-1976*, czemu redakcja sprzeciwiła się twierdząc, że jej wersja lepiej oddaje treść pracy⁷⁹.

W 1964 r. planowano zrewidować cenę pisma, która wydawała się Prezydium Zarządu Głównego za niska. Rozpatrywano w tym czasie możliwość wprowadzenia dla członków Stowarzyszenia ulgowego abonamentu na czasopisma⁸⁰. Dopiero w roczniku 36 (1965 rok) opublikowano sprawozdanie za rok ubiegły, gdzie czytamy, iż zostały uregulowane warunki prenumeraty czasopism bibliotekarskich – w tym „Przeglądu Bibliotecznego”. Regulacja dotyczyła roku 1965 i określała cenę i nakład pisma. Cenę jednego rocznika ustalono na 96 zł, a nakład – na 1800 egz.

W dniu 24 maja 1965 r. zmarł w Warszawie, w 61. roku życia, redaktor naczelny pisma Bogdan Horodyski. Na kartach periodyku, który prowadził przez 15 lat, w zamieszczonym nekrologu wymieniono jego zasługi i zajmowane stanowiska, a w numerze 3. opublikowano wspomnienie pośmiertne pióra Edwarda Assbury’ego⁸¹. Horodyskiego zastąpił Zbigniew Daszkowski (1920-1994). Formalnie funkcję redaktora naczelnego przejął od zeszytu 1 z 1966 r. i zredagował 3 roczniki pisma. Obowiązki pełnione przez niego w Bibliotece Narodowej (był wicedyrektorem) uniemożliwiały mu należyte zajmowanie się pismem. Daszkowski złożył rezygnację ze stanowiska z dniem 30.10.1968 r. Nowy skład powołano już 1 października, z datą formalnego przejścia obowiązków od stycznia 1969 r. Zamieszczone w z. 1-2 z 1968 r. materiały z VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich (Warszawa, 12-14 lutego 1968 r.) zredagowała Jadwiga Kołodziejska.

Śmierć Horodyskiego odbiła się na kondycji i terminowości wydawania „Przeglądu”. Opóźnienie w druku czasopisma sięgało pół roku, co utrudniało popularyzowanie prenumeraty, choć wydane numery sprzedawały się dość dobrze i miały

⁷⁶ AZG SBP 2/31 k. 65.

⁷⁷ *Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego SBP z dnia 17 marca 1962 r.* „Prz. Bibl.” 1962, z. 2, s. 187.

⁷⁸ *Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego SBP z dnia 8 grudnia 1962 r.* „Prz. Bibl.” 1962, z. 4, s. 345.

⁷⁹ Por. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny” Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. List GUKP do redakcji „Przeglądu Bibliotecznego”. K. nlb. Wydanie bibliografii znacznie się opóźniło ze względu na poważną chorobę autorki i jej niezadowolenie z zaproponowanych przez Stowarzyszenie warunków finansowych za zrealizowanie dzieła.

⁸⁰ *Protokół z posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP z dnia 13 czerwca 1964 r.* „Prz. Bibl.” 1964, z. 3, s. 206.

⁸¹ *Nekrolog* zob. „Prz. Bibl.” 1965, z. 2, s. [1]; wspomnienie E. Assbury’ego zob. *Pamięci Bogdana Horodyskiego.* „Prz. Bibl.” 1965, z. 3, s. [129]-130.

1953	1 2 3 4	1200	388	
1954	1 2 3 4	1200	384	
1955	1 2 3-4	1400	368	
1956	1 2 3 4	1300 1300+50 1300+50	384	
1957	1 2-3 4	1300+50 ? 1500	384	
1958	1 2-3 4	1500	384	
1959	1-2 3 4	1300	384	Do pisma dołączono wkładkę z informacją o konkursie
1960	1 2 3 4	1300	384	Z. 1 poświęcony jubileuszowi 70-lecia pracy zawodowej i naukowej M. Łodyńskiego
1961	1 2 3-4	?	384	
1962	1 2 3 4	?	352*	
1963	1 2 3-4	?	256	Na początku z. 1 karta z podobizną Jana Augustyniaka W z. 2 karta z podobizną Adama Lewaka W z. 3-4 dwie str. ilustracji do artykułu Jerzego Wierzbickiego nt. bibliotek w Finlandii
1964	1-2 3 4	?	288	
1965	1 2 3 4	?	260	Na początku z. 2 nekrolog Bogdana Horodyskiego Na początku z. 3 karta z podobizną Bogdana Horodyskiego

Szerzej trudną sytuację wydawanych przez SBP periodyków przedstawiła Maria Dembowska. Na pierwszy plan wysuwały się w latach 1968-1969 trudności ze sprzedażą czasopism, spowodowane likwidacją kolportażu. Konsekwencją tego były opóźnienia w druku, sięgające nawet 1 roku⁹⁰. Skrajnym przypadkiem było to, że w 1969 r. nie ukazał się żaden numer „Przeglądu”. Władze Stowarzyszenia podjęły poszukiwania solidnych i terminowych drukarni, co udało się w przypadku „Przeglądu Bibliotecznego” oraz „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza”⁹¹.

3.2.2. Opis fizyczny pisma

W omawianym okresie forma zewnętrzna, nakład i układ graficzny pisma nie podlegał znacznym zmianom i nawiązywał do przedwojennego „Przeglądu”. W początkowych latach ukazywania się pisma dominowało wydawanie zeszytów podwójnych, mniejszych objętościowo. Od momentu przejścia redakcji „Przeglądu” przez Bogdana Horodyskiego (1950 rok) liczba stron periodyku ustabilizowała się i pod koniec lat 50. wynosiła 384 strony.

Tabela 9:

Objętość i nakłady pisma w latach 1946-1968

Rocznik	Zeszyty	Nakład	Liczba stron	Uwagi
1946	1	?	158	Wydano całość w jednym roczniku
1947	1-2 3-4	?	256	
1948	1-2 3-4	?	254	Z. 1-2 poświęcony Bibliotece Załuskich
1949	1-2 3-4	1850	228	Z. 3-4 poświęcony 70. rocznicy urodzin J. Stalina. Dołączono wkładkę bibliograficzną
1950	1 2 3-4	1850	380	Z.2 nekrolog E. Kuntzego
1951	1-2 3-4	1850	340	Z. 3-4 poświęcony Konferencji Krynickiej (3-15 lutego 1951 r.)
1952	1 2-3 4	1850	400	Z. 4 nekrolog J. Stalina

⁹⁰ M. Dembowska: „Przegląd Biblioteczny” wczoraj, dziś, jutro. „Prz. Bibl.” 1977, z. 3, s. 240.

⁹¹ Sprawozdanie z działalności Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w okresie od czerwca do listopada 1969 r. złożone na posiedzeniu plenarnym ZG w dn. 5 XII 1969 r. przez Sekretarza Generalnego St[anisława] Jeżyńskiego. „Prz. Bibl.” 1970, z. 1, s. 99.

i grupowy spis artykułów za dany rok, co umożliwiało orientację w treści całego rocznika bez konieczności przeglądania spisów treści poszczególnych zeszytów. Od 1948 r. na końcu zeszytu zamieszczano streszczenia (Résumés) w języku francuskim. Ich jakość pozostawiała jednak wiele do życzenia.

Pod redakcją Edwarda Kuntzego pismo otrzymało jednolitą szatę graficzną z wyjątkiem z. 1-2 i 3-4/1948, w których tekst był bezszeryfowy, zaś w pierwszych z nich nie zamieszczono stosowanej dotąd żywej paginy. Być może zmiana ta wynikała z jubileuszowego charakteru zeszytu (został poświęcony dwusetnej rocznicy powstania Biblioteki Załuskich), jednak utrudniała lekturę i orientację w treści pisma.

Z dokonanej przez Bernarda Olejniczaka w 1967 r. oceny objętościowej poszczególnych działów periodyku wynikało, że w strukturze pisma przeważały (53%) artykuły na temat organizacji i stanu aktualnego bibliotek i bibliotekarstwa (także w krajach socjalistycznych), historii bibliotek, organizacji zbiorów specjalnych, bibliografii. Około 24% artykułów dotyczyło biografii bibliotekarzy, opracowania zbiorów, budownictwa bibliotecznego, spraw zawodowych i bibliotek krajów kapitalistycznych. Poniżej 100 stron poświęcono w artykułach m.in. bibliotekom naukowym, dokumentacji, bibliotekom powszechnym, prasoznawstwu, wydawnictwom i bibliofilstwu. Liczbę publikowanych recenzji ocenił Olejniczak negatywnie twierdząc, że jest ona „zbyt niska w stosunku do potrzeb i możliwości”⁹².

Artykuły wyróżniały się nieco większą czcionką i interlinią w stosunku do pozostałych działów. Zmiana rodzaju czcionki nastąpiła jednokrotnie w z.1 z 1950 r. W kolejnym zeszycie tego rocznika znacznie zmniejszono czcionkę w dziale recenzji i przeglądu czasopism. Choć zmiana była jednorazowa i wynikała zapewne z konieczności zamieszczenia większej partii materiału, utrudniała lekturę pisma i była niepraktyczna.

W 1955 r. zwiększono dotychczasowy format pisma 14,5 x 20,5 cm na większy, o wymiarach 16,5 x 23 cm, co było podyktowane ustaleniami podjętymi na jednym z zebrań władz SBP, kiedy Adam Stebelski zaproponował powiększenie objętości „Przeglądu” do 40 arkuszy wydawniczych. Zmiana pozytywnie wpłynęła na przejrzystość pisma.

Zmianę graficzną tak redakcja motywowała:

W nowym roku istnienia „Przeglądu Bibliotecznego” Redakcja pragnie choć w części zrealizować postulaty wysunięte przez Czytelników w czasie narady odbytej w maju 1954 r.

Powracamy zatem do dawnego, większego formatu naszego czasopisma, co równocześnie zwiększa jego pojemność; będziemy nadal prowadzić zapoczątkowaną już rubrykę „Wiadomości Bibliograficzne”; będziemy przy nazwiskach autorów ujawniać ich miejsce pracy z zaznaczeniem stanowisk kierowniczych⁹³.

Wprowadzony dział „Wiadomości bibliograficzne” zawierał informacje o nowych publikacjach sekcji bibliograficznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Instytutu Bibliograficznego, Zakładu Dokumentacji Naukowej Biblioteki Narodowej,

⁹² B. Olejniczak: „Przegląd Biblioteczny” w latach 1946-1966..., s. 133, 134-135.

⁹³ Od redakcji. „Prz. Bibl.” 1955, z. 1, s. [88].

1966	1-2 3 4	1600	320	
1967	1 2 3-4	1600	312	W z. 3 materiały z Kongresu Kultury Polskiej (Warszawa, 3-4 listopada 1965 r.)
1968	1-2 3-4	1800	400	Z. 1-2 poświęcony VI Zjazdowi Bibliotekarzy Polskich (red. Jadwiga Kołodziejaska)

* W Bibliografii zawartości „Przeglądu” za lata 1927-1976 (Wrocław, 1978) błędnie podano liczbę stron 288. Opracowanie własne na podstawie kolejnych roczników pisma.

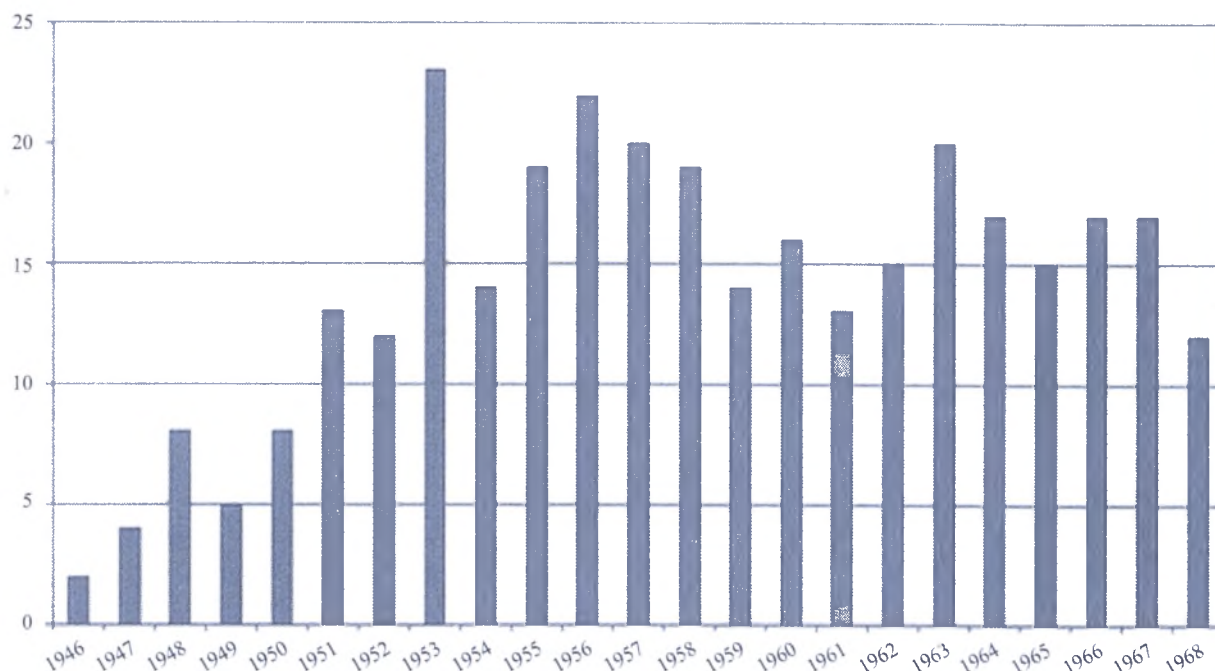
W porównaniu z okresem przed II wojną światową nakład pisma wzrósł ponad dwukrotnie i przez szereg lat był możliwy do utrzymania ze względu na przyznaną subwencję ministerialną. Do 1952 r. (włącznie) nakład kształtował się na wysokości 1850 egz. Rok 1953 zapisał się w historii pisma spadkiem liczby wydawanych egzemplarzy do 1200 i odzwierciedlał ogólnokrajowe tendencje w polityce prasowej państwa. W tej liczbie egzemplarzy „Przegląd” wychodził do 1954 r., a następnie udało się zwiększyć na rok nakład do 1400 egz. W latach 1955-1968 nakład zmieniał się jeszcze kilkakrotnie. Pod koniec lat 60., mimo opóźnień w druku, wyniósł 1800 egz.

Objętość „Przeglądu” w latach 1946-1968 wahała się, choć zachowała tendencję rosnącą, zwłaszcza pod koniec lat 60. Numery do końca lat 40. nie przekraczały objętości 300 stron. Od 1954 r. pismo regularnie liczyło 384 strony, co udało się utrzymać przez 6 lat. Na początku lat 60. periodyk zmniejszył objętość. Po śmierci Horodyskiego, nowemu redaktorowi Zbigniewowi Daszkowskiemu udało się zwiększyć liczbę stron „Przeglądu”. Ostatni wydany pod jego kierownictwem zeszyt liczył 400 stron.

3.2.3. Szata graficzna

Układ pisma nawiązywał do podziału ustalonego przez Edwarda Kuntzego w 1927 r. Spis treści każdego numeru był zawsze dwujęzyczny – polski i francuski. Treść była podzielona na artykuły, następnie publikowano recenzje, przegląd czasopism i kronikę. Kronika podlegała dalszemu podziałowi i znajdowały się w niej wiadomości urzędowe, informacje biblioteczne (dział „Z życia bibliotek”), sprawy Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich oraz dział „Z ruchu bibliotekarskiego”. Na dział „Wiadomości urzędowe” składały się przedruki ważniejszych aktów prawnych – ustaw, instrukcji, rozporządzeń itp. – odnoszących się do organizacji i funkcjonowania bibliotek i archiwów (do 1954 r.) w Polsce.

Obok spisu treści w języku polskim opublikowano w 1946 r. jego ekwiwalent francuski. W kolejnych rocznikach oba spisy zostały złączone tak, że po tytule polskim następował odpowiednik francuski i skierowanie do strony. Na pierwszych kartach periodyku zamieszczano nadto w porządku alfabetycznym spis omówionych książek i czasopism. Każdy rocznik pisma otrzymywał zbiorczą stronę tytułową

Liczba artykułów zamieszczonych w „Przeglądzie Bibliotecznym”
w latach 1946-1968

Źródło: Opracowanie własne.

Do najaktywniejszych twórców należał Bogdan Horodyski, autor 9 prac (w tym 8 artykułów). Podobną liczbę artykułów napisał Marian Łodyński. W dalszej kolejności do najaktywniejszych autorów należeli: Maria Dembowska (8 artykułów), Władysław Piasecki, Ryszard Przelaskowski (po 7 przyczynków), Stefan Kotarski, Maria Prokopowicz (po 6 prac), Helena Więckowska (5 artykułów, 1 publikacja o przyczynkowym charakterze), Alodia Kawecka-Gryczowa, Bolesław Świdorski (autor 4 artykułów i 4 prac innego typu).

Tabela 10.

Zestawienie najaktywniejszych autorów publikujących w „Przeglądzie Bibliotecznym”
w latach 1946-1968

Lp.	Nazwisko i imię	Liczba artykułów (A)	Liczba pozostałych prac (P)	Razem (A+P)
1.	Horodyski Bogdan	11	0	11
2.	Łodyński Marian	8	1	9
3.	Dembowska Maria	8	0	8
4.	Piasecki Władysław	7	1	8
5.	Przelaskowski Ryszard	7	1	8

Centralnego Instytutu Dokumentacji Naukowo-Technicznej i innych komórek zajmujących się zagadnieniami informacyjnymi i bibliograficznymi. Redakcja stwierdziła, że:

W ten sposób zostają spełnione dwa jednocześnie dezyderaty Czytelników:

1. Powiększenie objętości naszego czasopisma bez powiększenia jego ceny.
2. Rozszerzenie działu sprawozdań literatury obcojęzycznej⁹⁴.

W ślad za zmianami typograficznymi poszły deklaracje w zakresie treści publikowanych w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Redakcja była zdania, że czasopismo „nie odpowiada jeszcze swym zadaniom”, polegającym na odzwierciedleniu dążeń i zaspokojeniu naukowych potrzeb polskiego bibliotekarstwa. W periodyku widziała rolę nie tyle referującą, informacyjną, ile dyskusyjną. Do współpracy zaproszono bibliografów i historyków bibliotekoznawstwa⁹⁵.

Mimo poważnych deklaracji w zakresie treści, formie typograficznej „Przeglądu” w latach 1946-1968 wyraźnie brakowało konsekwencji, czego wyrazem jest kolejna zmiana w rozmiarze czcionki w z. 1 (1964 r.). Strony wydawały się maksymalnie zadrukowane, zwłaszcza że następne artykuły nie były wizualnie wyróżnione i publikowano je jeden pod drugim. Zabiegi redakcji można tłumaczyć dążeniem do oszczędności papieru i kosztu druku, ale wpłynęły one zdecydowanie negatywnie na periodyk.

Pewną zmianę w tym zakresie poczynił redaktor Zbigniew Daszkowski. W roczniku 35 (1967) wyraźnie widać, że artykuły nie są składane ze szczególną oszczędnością miejsca. Między pracami zastosowano prześwity, niektóre zaś publikowano na następnych stronach; nadto umiejętniej wkomponowywano materiał ilustracyjny.

3.2.4. Analiza zawartości pisma

W latach 1949-1968 na łamach „Przeglądu” ukazało się 325 artykułów i 47 innych publikacji (recenzje, prace w dziale „Miscellanea”).

Liczba artykułów ulegała w pierwszych latach po wojnie szybkiemu wzrostowi. O ile pod redakcją Edwarda Kuntzego do 1949 r. drukowano rocznie nie więcej niż 10 prac naukowych, to z chwilą przejęcia pisma przez Bogdana Horodyskiego ich liczba wzrosła i na stałe utrzymywała się powyżej 10 prac. Szczególnie obfity w prace autorskie był rok 1953, kiedy w roczniku „Przeglądu” zamieszczono 23 artykuły.

Pod koniec lat 50. i na początku 60 liczba prac zaczęła powoli spadać. Jeszcze w 1963 r. redakcja opublikowała 20 artykułów (przeciętnie 5 na zeszyt). Niestety stan ten nie utrzymał się; późniejszą regułą było ogłaszanie nie więcej niż 17 prac rocznie.

---

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Tamże.

Tabela 11.

Przedmiot artykułów zamieszczonych w „Przeglądzie Bibliotecznym”
w latach 1946-1968

Lp.	Przedmiot artykułu	Liczba prac	Udział procentowy
1.	Bibliotekarstwo	171	46,0
	<i>w tym:</i>		
	biblioteki fachowe	4	
	biblioteki gminne	1	
	biblioteki naukowe	13	
	biblioteki pedagogiczne	1	
	biblioteki publiczne	2	
	biblioteki szkolne	1	
	historia	23	
	kształcenie	16	
	organizacja	37	
	poszczególne placówki	29	
	prognozy	2	
	współpraca	16	
	wydawnictwa informacyjne	1	
zawód	13		
zbiory	12		
2.	Sylwetki bibliotekarzy i bibliologów	48	12,9
3.	Bibliografia	26,5	7,1
4.	Informacja naukowa	20,5	5,5
5.	Bibliologia	20	5,4
6.	Opracowanie zbiorów	19,5	5,2
7.	Budownictwo biblioteczne	16	4,3
8.	Techniki biblioteczne	7,5	2,0
9.	Czasopiśmiennictwo	6	1,6
10.	Czytelnictwo	5,5	1,5
11.	Metodologia ^a	5	1,4
12.	Konserwacja	4	1,1
13.	Prawo biblioteczne	4	1,1
14.	Ruch wydawniczy	4	1,1

6.	Świderski Bolesław	4	4	8
7.	Sierotwiński Stanisław	7	0	7
8.	b.a. (artykuł niepodpisany)	6,3*	0	6,3*
9.	Kotarski Stefan	6	0	6
10.	Prokopowicz Maria	6	0	6
11.	Więckowska Helena	5	1	6
12.	Baumgart Jan	4	1	5
13.	Kawecka-Gryczowa Alodia	5	0	5
14.	Korpała Józef	4	1	5
15.	Kupść Bogumił	5	0	5
16.	Remerowa Krystyna	5	0	5
17.	Chamerska Halina	4	0	4
18.	Gawrecki Drahoslav	4	0	4
19.	Kozioł Czesław	4	0	4
20.	Lewicka-Kamińska Anna	3	1	4
21.	Majewski Zygmunt	4	0	4
22.	Olejniczak Bernard	2	2	4
23.	Wierzbicki Jerzy	4	0	4
24.	Wróblewski Jan	4	0	4
25.	Zielińska Bożena	4	0	4

* Liczba artykułów wyrażona ułamkiem oznacza pracę współautorską.
Źródło: Opracowanie własne.

W powyższej tabeli zestawiono nazwiska osób o znaczącym dorobku opublikowanym w „Przeglądzie Bibliotecznym” reprezentowanym przez 4 i więcej artykułów. Są to personalia osób zasłużonych dla bibliotekarstwa (B. Horodyski, M. Łodyński, B. Świderski itd.), bibliografii i informacji naukowej (M. Dembowska), reprezentujących środowisko bibliotek i ośrodków naukowych m.in. Krakowa, Łodzi, Poznania, Warszawy, Wrocławia. Do stałych współpracowników redakcji należeli Drahoslav Gawrecki (bibliotekarz słowacki) oraz architekt Jerzy Wierzbicki, który regularnie publikował w piśmie artykuły na temat budownictwa bibliotecznego.

Zamieszczone w „Przeglądzie” prace dotyczyły sporadycznie konserwacji, drukarstwa i księgarstwa. Trzy artykuły powstały z pobudek ideologicznych, choć pozostałe prace nie były też ich pozbawione⁹⁷.

Do artykułów na temat bibliotekarstwa należą prace o organizacji sieci w pierwszych latach po wojnie. Zagadnienie to poruszali: J. Grycz, M. Prokopowicz, H. Walterowa, M. Wodzinowska i inni.

Józef Grycz w 1946 r. opisał stan bibliotekarstwa po II wojnie światowej i przedstawił działania najważniejszych instytucji (Centralna Zbiornica Bibliotek, Państwowy Instytut Książki, wybrane ministerstwa) w zakresie organizacji bibliotek w Polsce. Jego artykuł pojawił się jako pierwszy w roczniku „Przeglądu” z 1946 r., co można tłumaczyć wagą poruszonych przez autora spraw. Prócz zagadnień organizacji bibliotekarstwa Grycz wskazał najważniejsze problemy konieczne do rozwiązania – w szczególności dotyczyło to ustaleń zawartych w Dekrecie o bibliotekach, kredytowania inicjatyw tworzenia nowych bibliotek, zaplecza personalnego nowo powstałych księżnic. W dalszej części przedstawił zadania postawione przed krajowymi instytucjami mającymi za przedmiot książkę⁹⁸.

Artykuł Grycza ma w pewnym sensie charakter programowy i przedstawia poglądy redakcji oraz całego środowiska bibliotekarskiego. Warto przytoczyć jego początek dla oddania trudnych warunków, w jakich znalazły się biblioteki po zawierusze wojennej:

Wojna i okupacja niemiecka dokonały głębokiego przełomu w życiu polskiego bibliotekarstwa. Spustoszenia w naszych bibliotekach są tak wielkie, że zmuszeni jesteśmy do rozpoczynania wszystkiego właściwie od nowa. Stoimy wobec trudnego zadania restytucji i reorganizacji w ciężkich powojennych warunkach. Musimy się liczyć z brakiem wszystkiego: ludzi, książek i środków. Na progu nowej organizacji obowiązuje nas przy tym dokonanie krytycznej rewizji dotychczasowej pracy, wytyczenie nowych, lepszych metod postępowania, ustalenie planu działania⁹⁹.

Próba określenia ogromu strat wojennych była publikacją Marii Wodzinowskiej. Bibliotekarka wyszła od podania stanu ilościowego księgozbiorów bibliotek przed wojną, a następnie porównała go z ocalałymi woluminami po wojnie. Podobnie jak Grycz nie ograniczyła się do stwierdzenia stanu rzeczy, ale w odniesieniu do przepisów prawa nakreśliła kierunki rozwoju bibliotek ocalałych podczas wojny, tych zniszczonych i odbudowywanych oraz nowo powstałych¹⁰⁰.

---

⁹⁷ Mowa tu nie tyle o odwoływaniu się do polityki, która miała niezaprzeczalny wpływ na biblioteki i grupę zawodową bibliotekarzy i z tegoż powodu była poruszana, ile o przekonaniach politycznych autorów, często zauważalnych w publikacjach. Za przykład niech posłuży tu wyimek z pracy A. Grodka następująco odnoszącego się do czasów sanacyjnych:

Szkolnictwo wyższe przed wojną, w epoce kapitalizmu, oparte było na zasadzie „wolności studiów”. Studia te połączone były z wielkim marnotrawstwem czasu i środków i do pomyślenia były tylko w warunkach kapitalizmu, kiedy wśród inteligencji istniało chroniczne bezrobocie, a skarlone życie kulturalne i gospodarcze nie wymagało większej liczby fachowców z wyższym wykształceniem [rozstrzelenie – Z.G.]

Por. A. Grodek: *Rola i zadania bibliotek...*, s. 224.

⁹⁸ J. Grycz: *Problemy biblioteczne obecnej doby*. „Prz. Bibl.” 1946, s. [4]-24.

⁹⁹ Tamże, s. [4].

¹⁰⁰ M. Wodzinowska: *Stan bibliotek polskich*. „Prz. Bibl.” 1947, z. 1-2, s. [12]-23.

15.	Marksizm-leninizm	3	0,8
16.	Terminologia	3	0,8
17.	Drukarstwo	2	0,5
18.	Klasyfikacja piśmiennictwa	2	0,5
19.	Księgarstwo	2	0,5
20.	Archiwistyka	1,5	0,4
21.	Rękopisy	1	0,3
		372	100,0

Liczba artykułów wyrażona ułamkiem oznacza pracę na temat zakwalifikowany kilkuaspektowo. ^a Metodologia nauki i badań.
Źródło: Opracowanie własne.

Klasyfikacja treści zamieszczonych w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1946-1968 pozwala stwierdzić, iż w piśmie dominowała tematyka bibliotekarska, stanowiąca prawie połowę wszystkich prac. Kryją się pod nią różne zagadnienia organizacji i funkcjonowania bibliotek; w znacznej mierze ich przedmiotem był opis księżnic w kraju i za granicą (bibliotek brytyjskich, duńskich, francuskich, jugosłowiańskich, niemieckich, radzieckich). Omówienia miały charakter zarówno syntetyczny (zbiorcze omówienie systemu bibliotek danego państwa), jak i analityczny (autorzy skupiali się na jednym typie bibliotek, a czasem na pojedynczych placówkach). Najczęściej podejmowano temat funkcjonowania grupy bibliotek przedstawiając ich organizację, działy, zbiory. Tego typu prac było w „Przeglądzie” 37. Równie często, bo aż 29 razy, autorzy opisywali poszczególne księżnice. Znaczący wkład miał „Przegląd” w publikowaniu prac o charakterze historycznym z zakresu bibliotekarstwa, czego dowodem są 23 artykuły na ten temat. Sporo miejsca poświęcono współpracy międzybibliotecznej na szczeblu krajowym i międzynarodowym (16 artykułów).

Autorzy zwracali nadto uwagę na różne typy bibliotek, nie ograniczając się jedynie do bibliotekarstwa naukowego, choć trzeba przyznać, że ta tematyka dominowała (13 przyczynków). Sporadycznie zajmowano się bibliotekami fachowymi (4 artykuły) i publicznymi (2 prace). Na temat bibliotek gminnych, pedagogicznych i szkolnych powstało po 1 artykule. Kwestię bibliotekarstwa naukowego omawiano przede wszystkim w odniesieniu do spraw aktualnych⁹⁶, często wpisując je w nurt polityczny i gospodarczy wynikający np. z udziału bibliotek w Planie 6-letnim.

⁹⁶ Por. np. A. Bocheński: *Aktualne zagadnienia z zakresu bibliotek naukowych*. „Prz. Bibl.” 1950, z. 3/4, s. 206-220; A. Grodek: *Rola i zadania bibliotek naukowych w budownictwie socjalizmu w naszym kraju*. „Prz. Bibl.” 1951, z. 3/4, s. 224-238.

stię egzaminu na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego (Hanna Pliszczyńska, Tadeusz Krzyżewski, Aleksandra Mściszowa), organizowanego w PRL od 1962 r. Kadra bibliotekarzy miała po złożeniu egzaminu być organizatorami działalności bibliotek, dydaktykami i pracownikami naukowo-badawczymi w zakresie bibliotekoznawstwa i działalności dokumentacyjnej zbiorów bibliotecznych¹⁰⁴. W „Przeglądzie Bibliotecznym” kwestię egzaminu rozpatrywano pod względem rzeczywistych uprawnień osób zdających. H. Pliszczyńska w 1962 r. postulowała wprowadzenie jednolitych wymagań dla bibliotekarzy wszystkich bibliotek. Uruchomienie po przerwie wojennej tej formy zdobywania kwalifikacji bibliotekarzy odbiło się szerszym echem także w czasopiśmie „Bibliotekarz”¹⁰⁵. Trzy lata później T. Krzyżewski zastanawiał się nad zasadnością egzaminowania z zagadnień bibliotekarstwa historycznego; proponował rezygnację z pamięciowego przygotowywania materiału osób przystępujących do egzaminu, a także podział komisji na podgrupy specjalizacyjne¹⁰⁶.

W krąg zagadnień bibliotekarskich poruszanych w piśmie wpisują się nadto ustalenia terminologiczne. W 1956 r. Ryszard Przelaskowski ustalił najważniejsze cechy i elementy biblioteki naukowej, a rok później przedstawił typologię tychże księżnic¹⁰⁷. Pozostałe dyskusje nad terminologią prowadzone w „Przeglądzie Bibliotecznym” pojawiały się rzadko, na marginesie innych prac i często służyły autorom do dalszych rozważań. Jedynie Władysław Piasecki zastanawiał się nad nazwą uprawianej dyscypliny naukowej, rozważając jej zapis w cudzysłowie i opierając się na poglądach Karola Głombiowskiego¹⁰⁸.

Odbudowa bibliotekarstwa polskiego wymagała uzupełnienia księgozbiorów i – co za tym idzie – nawiązania współpracy międzybibliotecznej na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Redakcja „Przeglądu” chętnie widziała na swych kartach tę tematykę, szczególnie ceniąc sobie współpracę między bibliotekami naukowymi i publicznymi. Pisali o tym Zbigniew Daszkowski i Feliks Róg-Mazurek. Daszkowski postulował zacieśnienie kontaktów poprzez szersze zainteresowanie problematyką bibliotek publicznych, jak również wymianę doświadczeń organizacyjnych i wsparcie metodyczne¹⁰⁹, zaś Róg-Mazurek podał konkretne przykłady współpracy¹¹⁰, podobnie jak Bolesław Świdorski, który w obszernych artykułach odwoływał się do doświadczeń zagranicznych na tym polu¹¹¹.

¹⁰⁴ R. Wroczyński: *Sprawozdanie Komisji Egzaminacyjnej dla bibliotekarzy dyplomowanych z działalności za okres I kadencji 20 II 1962-20 II 1965*. „Rocz. Bibl.” 1965, s. 218.

¹⁰⁵ Por. T. Bitner: *Uwagi polemiczne o egzaminie dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych (w związku z artykułem Henryka Adlera)*. „Bibliotekarz” 1962, z. 11/12, s. 324-328.

¹⁰⁶ T. Krzyżewski: *Bibliotekarz dyplomowany – fachowiec „do wszystkiego” czy specjalista?* „Prz. Bibl.” 1965, z. 4, s. 215-220.

¹⁰⁷ R. Przelaskowski: *Próba definicji biblioteki naukowej*. „Prz. Bibl.” 1956, z. 4, s. 306; tenże: *O typach i typizacji bibliotek naukowych*. „Prz. Bibl.” 1957, z. 1, s. [3]-24.

¹⁰⁸ W. Piasecki: *Bibliotekoznawstwo w cudzysłowie czy bez cudzysłowu?* „Prz. Bibl.” 1963, z. 3-4, s. 151-155.

¹⁰⁹ Z. Daszkowski: *O współpracę bibliotek naukowych z siecią bibliotek powszechnych (po konferencji w Jarocinie)*. „Prz. Bibl.” 1952, z. 2, s. 123-124.

¹¹⁰ F. Róg-Mazurek: *Współpraca bibliotek powszechnych z bibliotekami naukowymi (na przykładzie Publ[iczej] Biblioteki Miejskiej im. Raczyńskich i Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu)*. „Prz. Bibl.” 1953, z. 3, s. 203-210.

¹¹¹ B. Świdorski: *Współpraca bibliotek w Wielkiej Brytanii*. „Prz. Bibl.” 1959, z. 3, s. 200-230; tenże: *Współpraca bibliotek państw skandynawskich*. „Prz. Bibl.” 1961, z. 3/4, s. 257-264.

Do zainteresowań autorów artykułów (m.in. Władysława Bieńkowskiego, Bogdana Horodyskiego, Mariana Łodyńskiego, Andrzeja Wyczańskiego) z pierwszych roczników powojennego „Przeglądu” należą również sprawy Biblioteki Narodowej oraz – patrząc szerzej – inicjatywy regulujące stan bieżący bibliotekarstwa. Liczne głosy w pracach podkreślały potrzebę szybkiej organizacji ksiąźnicy narodowej, a przede wszystkim wyposażenia jej we własną siedzibę. Wprowadzeniem do tematyki była praca M. Łodyńskiego, przedstawiająca polskie i zagraniczne biblioteki narodowe. W 1948 r. ukazał się zeszyt w całości poświęcony Bibliotece Załuskich. Z kolei 7 lat później W. Bieńkowski opublikował tekst „Charakter i zadania Biblioteki Narodowej” opisując w nim najważniejsze oczekiwania środowiska zawodowego wobec tejże placówki¹⁰¹.

Znaczący udział w ogólnej liczbie artykułów bibliotekoznawczych i bibliotekarskich miały prace z zakresu teorii organizacji bibliotek. Wielu autorów (np. B. Olejniczak, M. S. Wielopolska, C. Zawodzińska) poglądy ogłaszane drukiem popierali doświadczeniami zdobytymi podczas pracy zawodowej. Niekiedy publikowane propozycje były oparte na wrażeniach z wyjazdów naukowych. Tego typu artykuły miały tę zaletę, że obok prezentacji wizerunku i zasad działania macierzystej placówki, służyły bibliotekarzom innych bibliotek w planowaniu i organizowaniu pracy w swoich ksiąźnicach. W ten sposób zostały omówione: Biblioteka i Ośrodek Informacyjny Wojskowego Instytutu Historycznego (B. Zielińska), Biblioteka im. Zielińskich w Płocku (M. Kieffer-Kostanecka), Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie (M. Gawarecka), Biblioteka Wyższej Szkoły Technicznej w Delft (B. Eychlerowa). Podstawą do rozważań teoretycznych na temat funkcjonowania bibliotek zagranicznych były zwłaszcza wyjazdy Bolesława Świdorskiego; który był w latach 1946-1968 autorem 3 prac poświęconych bibliotekom Wielkiej Brytanii i Skandynawii. Należy dodać, iż zamieszczanie przez redakcję takich prac cechuje niekonsekwencja. W materiałach archiwalnych zachowały się pisemne odpowiedzi, w których odmawiano autorom publikacji prac historycznych i dotyczących bibliotek. Redakcja twierdziła, że tego typu opracowania nadają się wyłącznie do pism o profilu historycznym, np. do „Roczników Bibliotecznych”¹⁰².

Omawiano też sprawy kształcenia kadr. Na problematyce tej skupili się w „Przeglądzie” m.in.: R. Przelaskowski, S. Sierotwiński, H. Więckowska; pojawiała się ona na marginesie innych rozważań, w kontekście organizacji bibliotek i zapewnienia im wykształconego na wysokim poziomie personelu. Zwłaszcza w początkowych latach (1946-1955) treści te uzupełniały informacje z ośrodków kształcenia bibliotekarzy i specjalistów informacji – realizowane poprzez zamieszczanie spisów prac magisterskich w Kronice czy publikację streszczeń najlepszych prac magisterskich przygotowywanych w ośrodkach bibliotekoznawczych Łodzi i Warszawy¹⁰³. Poruszano również kwe-

¹⁰¹ W. Bieńkowski: *Charakter i zadania biblioteki narodowej*. „Prz. Bibl.” 1955, z. 3/4, s. 231-237.

¹⁰² „Przegląd” nie zamieszczał w zasadzie na swych łamach prac na temat działalności poszczególnych bibliotek, czego dowodem była odpowiedź odmowna w sprawie proponowanego na ten temat artykułu Władysława Witka. Por. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja 1983-1989. Korespondencja 1983-1985. List Hanny Łaskarzewskiej do Władysława Witka z dn. 15.07.1985 r. K.nlb.

¹⁰³ Miało to miejsce w 1955 r., kiedy w piśmie znalazły się streszczenia prac magisterskich Henryka Bułhaka, Michała Kuny, Marka Skwarnickiego i Ewy Tatarkiewicz-Hitczenko oraz artykuł będący częścią pracy dyplomowej Haliny Werno.

danemu zagadnieniu¹¹³, jak i prace problemowe. Przykładem tych drugich są publikacje Adama Wróblewskiego, Marii Dembowskiej, Heleny Hleb-Koszańskiej, Edwarda Pigońa oraz Mirosławy Kocięckiej. Autorzy skupiali się na historycznym ukształtowaniu i tendencjach rozwoju bibliografii, formułowali najpilniejsze potrzeby dyscypliny. Adam Wróblewski sformułował w 1949 r. dwa kierunki rozwoju bibliografii; była to rejestracja bieżących publikacji na potrzeby badaczy i innych zainteresowanych, a także wypełnianie braków rejestracyjnych w opisie publikacji wydanych wcześniej, w szczególności po 1901 r. Propozycją autorską była racjonalizacja i centralizacja prac bibliograficznych w taki sposób, by zostały wykonane jak najszybciej¹¹⁴.

Dnia 1 marca 1954 r. podczas zebrania Prezydium Stowarzyszenia głos zabrała Maria Dembowska, która zaproponowała umieszczanie w „Przeglądzie” artykułów z dziedziny bibliografii, co motywowała brakiem odpowiedniego organu wydawniczego¹¹⁵.

Ważkim przyczynkiem w tym zakresie była praca Marii Dembowskiej opublikowana w 1953 r., w której autorka podjęła się próby naukowego opisu prowadzonych w Polsce prac bibliograficznych i roli Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej w tym procesie. Do najważniejszych spisów tworzonych przez wymienioną komórkę zaliczyła retrospektywną i bieżącą bibliografię narodową: „Przewodnik Bibliograficzny” oraz „Bibliografię Zawartości Czasopism”, jak również bibliografię za lata 1901-1950, której zaczątek (120 tys. pozycji) wykonany przez prof. Jana Muszkowskiego został zniszczony w czasie Powstania Warszawskiego. Nadto Instytut podjął się – jak pisze Dembowska – opracowania centralnego katalogu druków z XV-XVIII w. Kolejnym osiągnięciem, w którym swój udział miał również „Przegląd Biblioteczny”, była „Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce”¹¹⁶.

Cennym podsumowaniem polskiej działalności bibliograficznej jest praca Heleny Hleb-Koszańskiej z 1954 r., zawierająca wykaz najważniejszych osiągnięć na tym polu w dziesięcioleciu 1944-1954. Artykuł, w zasadzie będący powieleniem wcześniejszych tez i faktów zamieszczonych przez Dembowską, zawierał informacje o innych inicjatywach bibliograficznych realizowanych lokalnie i centralnie, m.in. bibliografii Pomorza i Śląska, także o profilu specjalnym (np. bibliografie Centralnego Instytutu Dokumentacji Naukowo-Technicznej). Edward Pigoń omówił założenia powstania Bibliografii Wojskowej¹¹⁷, a Mirosława Kocięcka przedstawiła nowe trendy w prowadzeniu prac bibliograficznych¹¹⁸.

---

¹¹³ Np. *Bibliografia prac Lenina i Stalina* zamieszczona w roczniku 1949 czy *Zestawienie materiałów dotyczących Joachima Lelewela*, autorstwa Bogumiła Kupścia, znajdujących się w zbiorach Biblioteki Narodowej (rocznik 1961).

¹¹⁴ A. Wróblewski: „Wkładka bibliograficzna”. „Prz. Bibl.” 1949, z. 1, s. [14]-20.

¹¹⁵ AZG SBP 2/34 k. 20.

¹¹⁶ M. Dembowska: *Prace bibliograficzne w Polsce: Instytut Bibliograficzny i próby organizacji sieci*. „Prz. Bibl.” 1953, z. 1, s. 40-57.

¹¹⁷ H. Hleb-Koszańska: *Dziesięciolecie Bibliografii Polskiej 1944-1954: zarys dziejów i kierunki rozwoju*. „Prz. Bibl.” 1954, z. 4, s. 213-233; E. Pigoń: *Bibliografia wojskowa w latach 1945-1965*. „Prz. Bibl.” 1966, z. 1/2, s. 7-12.

¹¹⁸ M. Kocięcka: *Nowe formy informacji bieżącej w pracach bibliograficznych*. „Prz. Bibl.” 1968, z. 4, s. 271-275.

W 1960 r. odbyło się w Jarocinie seminarium bibliotekarskie pt. „Problemy organizacyjne bibliotek”. Wygłoszone na nim referaty ze spotkania zostały zamieszczone w pierwszym zeszycie roku następnego. Ich autorzy wyjaśniali zasady funkcjonowania różnych typów bibliotek (także publicznych, pedagogicznych i szkolnych), co było niezwykle rzadkie, bowiem „Przegląd” skupiał się przede wszystkim na bibliotekarstwie naukowym, pozostałe treści przeznaczając do czasopisma „Bibliotekarz”¹¹².

Dość niska wydaje się liczba i udział procentowy w skali całego pisma (12,9%) prac biograficznych, przedstawiających osiągnięcia i dorobek zawodowy osób zasłużonych dla polskiego bibliotekarstwa. Bardzo często, zwłaszcza w pierwszych powojennych rocznikach, wspomnienia pośmiertne publikowano w części artykułowej. Ich wartość ograniczała się do wyliczenia ważniejszych dokonań osoby; często brakowało w nich refleksji wykraczającej poza szczegóły biograficzne. Za wyjątek można uznać zeszyty jubileuszowe, m.in. poświęcone braciom Załuskim czy Adamowi Łysakowskiemu. Niewiele opublikowanych prac miało charakter problemowy. Do najważniejszych można zaliczyć następujące artykuły: „Rola Edwarda Kuntzego w bibliotekarstwie polskim” (Marian Łodyński), „Edward Kuntze jako redaktor Przeglądu Bibliotecznego 1927-1948” (Irena Turowska-Bar), „Nieznana autobiografia Józefa Andrzeja Załuskiego” (Bogumił Kupść), prace poświęcone Karolowi Estreicherowi: „Dokumenty z okresu działalności Karola Estreichera w Bibliotece Szkoły Głównej Warszawskiej” (Krystyna Dmochowska),: „Listy Karola Estreichera do Józefa Korzeniowskiego” (Krystyna Muszyńska). Liczne przyczynki biograficzne przedstawiały sylwetki zmarłych bibliologów i bibliotekarzy, szczególnie zasłużonych dla rozwoju bibliotekarstwa, np. prace: *Adam Łysakowski – teoretyk nauki o książce* (Stanisław Sierotwiński), *Jan Muszkowski – uczonego-bibliolog* (Helena Więckowska), *Karol Badecki jako bibliotekarz (1886-1953)* (Anna Lewicka-Kamińska), *Adam Bar (1895-1955)* (Marceli Poznański) i in. Dociekania biograficzne doprowadzały często autorów do formułowania ciekawych teorii naukowych, czego przykładem jest praca Marii Walentynowicz (*Załogiecki – nieznanego teoretyka bibliotekarstwa polskiego z połowy XIX wieku*) czy Ireny Treichel (*Niewydany tom trzeci „Bibliograficznych ksiąg dwojga” Joachima Lelewela*). Zamieszczone prace biograficzne najczęściej dotyczyły osób powszechnie znanych, zarówno w środowisku bibliotekarskim (Mikołaj Dzikowski, Karol Estreicher, Marian des Loges), jak i w całym społeczeństwie (Stefan Żeromski, Józef Ignacy Kraszewski).

Pozostałe zagadnienia były poruszane w nie więcej niż 30 artykułach, ale ich ogólna liczba świadczy o szerokich zainteresowaniach autorów i wieloaspektowym podejściu redakcji do spraw książki i biblioteki. Spośród wszystkich prac ok. 7% stanowiły te o problematyce bibliograficznej. Łącznie na ten temat wypowiedziano się w 27 artykułach; były to zarówno zestawione opisy bibliograficzne poświęcone

¹¹² Najwięcej miejsca innym typom bibliotek poświęcił Marian Łodyński, w roku 1957 i 1961 ogłaszając dwie prace o charakterze historycznym na temat bibliotek szkolnych Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Por. M. Łodyński: *Rola bibliotek szkolnych w życiu kulturalnym Królestwa Polskiego (1815-1831)*. „Prz. Bibl.” 1957, z. 2-3, s. 152-173; tenże: *Organizacja bibliotek szkolnych Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego w latach 1807-1831*. „Prz. Bibl.” 1960, z. 1, s. [1]-31.

dzie” budowa Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Opisywano też budowę gmachu Biblioteki Narodowej; były to też wrażenia z funkcjonowania nowo powstałych i już istniejących obiektów, np. Biblioteki Głównego Urzędu Statystycznego, sopockiej Biblioteki Główniej Wyższej Szkoły Ekonomicznej, bibliotek fińskich i szwajcarskich.

W latach 1946-1968, a więc w latach rozwoju sieci placówek informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, obserwujemy zwiększone zainteresowanie autorów „Przeglądu” tematyką informatologiczną i dokumentologiczną (łącznie 5,5% wszystkich prac).

Już w 1949 r. opublikowano w tym nurcie artykuł Zygmunta Dobrowolskiego zatytułowany „Zagadnienie klasyfikacji dokumentacji naukowej”. W pracy przedstawiono propozycje klasyfikowania różnych dziedzin wiedzy oraz zaproponowano ich wykorzystanie w różnych typach bibliotek, traktując je jako ośrodki informacji¹²².

Pierwsza praca omawiająca metodologię dokumentacji naukowej, pióra Stanisława Sierotwińskiego, ukazała się dwa lata później¹²³. Omówiono w niej sposoby gromadzenia i udostępniania dokumentów, czy szerzej – informacji.

Charakteryzowana tematyka na stałe zagościła na łamach „Przeglądu” w 1966 r. za sprawą prac m.in.: Marii Dembowskiej, Hanny Uniejewskiej, Mirosławy Kocięckiej, Hanny Zasadowej, Edwarda Kossutha i Jadwigi Siniarskiej-Czaplickiej. Autorzy omawiali w nich formy współpracy i główne problemy organizacji komórek bibliotecznych zajmujących się informacją naukową¹²⁴. Artykuły zostały wcześniej wygłoszone na konferencji „Biblioteczna służba informacyjna”, zorganizowanej w Warszawie w 1965 r. i były dowodem postępującej integracji bibliotekarstwa z informacją naukową. Maria Dembowska pisała o niej następująco:

[...] największą rolę w systemie informacji naukowej odgrywają biblioteki specjalne, powiązane z placówkami naukowo-badawczymi lub zakładami produkcyjnymi, usługowymi czy też instytucjami administracyjnymi (zarządzającymi). Biblioteki tego typu, mając ograniczony zakres tematyczny i określony krąg użytkowników, mogą zapewnić większą kompletność zbiorów, wszechstronniejsze ich opracowanie oraz bardziej skuteczne wykorzystanie. Jeżeli dysponują pracownikami posiadającymi kwalifikacje merytoryczne w danej dziedzinie, mają wielkie szanse, aby stać się rzetelnymi placówkami informacji naukowej. [...]

Nowoczesna koncepcja biblioteki, która powinna nie tylko gromadzić piśmiennictwo, ale również dostarczać informacji pracownikom naukowym, nie czekając na ich zapytania, powstała w bibliotekach specjalnych w dziedzinie nauk ścisłych¹²⁵.

Przedmiotem zainteresowania autorów „Przeglądu” było też czasopiśmiennictwo. Wliczono tu zarówno artykuły o prasie fachowej, jak i prace jubileuszowe, dotyczące

¹²² Z. Dobrowolski: *Zagadnienie klasyfikacji dokumentacji naukowej*. „Prz. Bibl.” 1949, z. 1/2, s. 45.

¹²³ S. Sierotwiński: *Metodyka dokumentacji*. „Prz. Bibl.” 1951, z. 1/2, s. 12-50.

¹²⁴ Por. M. Dembowska: *Rola bibliotek w systemie informacji naukowej*. „Prz. Bibl.” 1966, z. 4, s. 230-243; H. Uniejewska: *Organizacja służby informacyjnej bibliotek polskich w okresie 1945-1965*. Tamże, s. 243-250; M. Kocięcka: *Organizacja służby informacyjnej w bibliotekach ogólnych w Polsce*. Tamże, s. 250-257; H. Zasadowa: *Pracownicy bibliotecznej służby informacyjnej*. Tamże, s. 257-268; M. Mantufflowa: *Formy i metody służby informacyjnej w bibliotece uniwersalnej*. Tamże, s. 268-282; M. Górkiewicz: *Metody udzielania informacji, ze szczególnym uwzględnieniem informacji biblioteki technicznej*. Tamże, s. 282-293; W. Frontczakowa, J. Jaworska: *Warsztat pracy bibliotecznej służby informacyjnej*. Tamże, s. 293-305.

¹²⁵ M. Dembowska: *Rola bibliotek...*, s. 232.

W latach 1946-1968 wzrósł udział prac teoretycznych poświęconych nauce o książce, bibliologii, stanowiących 5,4% wszystkich zamieszczonych w „Przeglądzie” artykułów. Tematykę tę otworzyła praca Jana Muszkowskiego zatytułowana „Rada książki”, omawiająca zagadnienia społecznej konsumpcji książki (jej druk i recepcję). Stanisław Sierotwiński poświęcił rozważaniom teoretycznym pracę pt. „Zadania nauki o książce”. Potwierdził w niej pogląd o równorzędności terminów „bibliologia” i „nauka o książce” na określenie zagadnień teoretycznych, naukowych. Termin „księgoznawstwo”, równie często występujący, zarezerwował na określenie spraw teoretycznych, praktycznych i technicznych. Sierotwiński rozważał też przedmiot tak nazwanej i wydzielonej nauki, i doszedł do wniosku, że najważniejszym wyróżniającym ją elementem jest funkcja książki oraz rozumienie książki jako narzędzia utrwalania, przekazywania i rozpowszechniania treści, ale także traktowanie jej jako produktu będącego efektem końcowym zaawansowanego procesu wydawniczego¹¹⁹.

Często w „Przeglądzie” publikowano wyniki badań. Przykładem są tu prace: Anny Lewickiej-Kamińskiej, Władysława Piaseckiego, Stanisława Romana, Marii Błońskiej¹²⁰. Część autorów prowadziła badania przekrojowo, wykorzystując zespół druków. Byli to np. Alodia Kawecka-Gryczowa, Anna Lewicka-Kamińska, Jan Reychman i Janusz Dunin¹²¹.

Pewną część artykułów umieszczonych na łamach „Przeglądu” stanowiły te o charakterze praktycznym. Spośród wszystkich opublikowanych w periodyku 5% dotyczyło formalnego i rzeczowego opracowania zbiorów. Rozważano trudności pojawiające się w tym zakresie (obejmujące zagadnienia transliteracji, braku odpowiednich instrukcji katalogowania, kwestie tworzenia katalogów rzeczowych) oraz kwestie normalizacji, tworzenia instrukcji katalogowania, opisu formalnego różnych typów dokumentów (głównie muzycznych), a także propozycje wprowadzenia – w myśl europejskich standardów – hasła autorstwa korporatywnego. Omawianą tematykę poruszali w większości bibliotekarze praktycy: m.in. Maria Dembowska, Krystyna Pieńkowska, Hanna Pliszczyńska, Stefania Skwirowska.

Po wojnie tendencją w bibliotekarstwie polskim jest wzrost zainteresowania problematyką budownictwa bibliotecznego. Dużą liczbę artykułów opublikowanych w „Przeglądzie”, będących relacją z wznoszenia nowych gmachów można tłumaczyć nie tylko odbudową zniszczeń powojennych, lecz także szybkim rozwojem ośrodków akademickich w Łodzi i Warszawie. Szczególnie często omawiana była w „Przeglądzie”

¹¹⁹ S. Sierotwiński: *Zadania nauki o książce*. „Prz. Bibl.” 1953, z. 2, s. 114, 116.

¹²⁰ A. Lewicka-Kamińska: *Inkunabuł Biblioteki Jagiellońskiej nr 2267 źródłem przewrotu w dotychczasowych badaniach nad Gutenbergiem*. „Prz. Bibl.” 1952, z. 2, s. 222-232; W. Piasecki: „*Serwis dokumentacyjny*” *Karola Estreichera dla Zygmunta Kaczkowskiego*”. Tamże, s. 232-235; S. Roman: *Najstarsze druki polskiego prawa ziemskiego (syntagmata)*. Tamże, z. 3/4, s. 363-378; M. Błońska: *Druki cyryliczne w Polsce*. „Prz. Bibl.” 1962, z. 3, s. 229-236.

¹²¹ A. Kawecka-Gryczowa: *Kłopoty z inkunabulami w skali międzynarodowej i polskiej*. „Prz. Bibl.” 1961, z. 2, s. 148-158; A. Lewicka-Kamińska: *Pod jakim tytułem ukazał się „Wokabularz” Wietora?*. Tamże, s. 159-163; J. Reychman: *Z dziejów książki XVII i XVIII w.: raptularze i poliglotyczne zbiory epigramatów*. „Prz. Bibl.” 1962, z. 1, s. 32-35; J. Dunin: *Wydawnictwa popularne w opinii publicznej na przełomie XIX i XX w.* „Prz. Bibl.” 1965, z. 4, s. 229-239.

W stosunku do przedwojennego charakteru „Przeglądu Bibliotecznego” uległa zmianie liczba omawianych czasopism. W okresie wyodrębnienia przeglądu czasopism w strukturze periodyku zaprezentowano zawartość 15 tytułów. W dziale omawiano też wybiórczo publikację zwartą autorstwa Marii Danilewicz (*The Libraries of Poland*. St. Andrews 1943), jak również zaprezentowano najnowsze przepisy skracania tytułów czasopism i dwie wypowiedzi polemiczne.

Jedynie cztery z przedstawionych w poniższej tabeli czasopism były analizowane przez dłuższy czas pod względem zawartości; było to niemieckojęzyczne „Schweizerisches Gutenbergmuseum, Zeitschrift für Buchdruckgeschichte, Graphik- und Zeitungskunde” oraz „Journal of Documentation”, „Scriptorium. Revue internationale des études relatives aux manuscrits. International review of manuscripts studies” oraz „Zentralblatt für Bibliothekswesen”. Pozostałe czasopisma omawiano okazjonalnie, nie przywiązując wagi do ciągłości przeglądu.

Tabela 12.

Zestawienie omawianych w „Przeglądzie” czasopism polskich i zagranicznych

Lp.	Tytuł periodyku	Omówione numery i roczniki	Autorzy przeglądu
1.	La coopération intellectuelle internationale. Numéro spécial	1945	J. Czerniatowicz
2.	Via Suecia	Oktober 1945	W. Żurowska-Górecka
3.	M. Danilewicz: The Libraries of Poland	St. Andrews 1943	
4.	Journal of Documentation	1945 vol.1, 194-1948, vol. 1-4, 1948/1949 vol. 4	K. Osmólski, J. Czerniatowicz
5.	Nature	1946 vol.157, 158	A. Michalska, A. Szwejczerowa
6.	Revue de la Documentation	1947 vol.14	H. Hleb-Koszańska
7.	Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej	1947 z. 4	E. Kuntze
8.	Polemika A. Stanisławskiej z recenzentem – A. Barem (recenzja opublikowana w dziale recenzji)	—	—
9.	Odpowiedź A. Bara na ww. polemikę	—	—
10.	Bibliotekar'	1949 nr 9	J. Janiczek
11.	Slovanska knihoveda	1947 1-4	K. Kosteniczówna
12.	Schweizerisches Gutenbergmuseum. Zeitschrift für Buchdruckgeschichte, Graphik- und Zeitungskunde	1947 nr 1-4, 1948 nr 3-4, 1949 nr 1-2	K. Kosteniczówna

funkcjonowania „Przeglądu”. Łącznie tego typu tekstów było 6. Równie często autorzy podejmowali tematykę społecznego odbioru książki (także 6 publikacji). O czytelnictwie, jego badaniu, historii, lekturze określonych typów publikacji (książka fachowa) pisali: Lubomira Jankowska, Czesław Kozioł, Maria Manteufflowa, Maria Walentynowicz i Adam Wróblewski.

W poszczególnych zeszytach pojawiały się – choć w mniejszym zakresie – zagadnienia czytelnictwa (1,5%), rozważania metodologiczne i terminologiczne (łącznie 2,2% wszystkich artykułów).

Podsumowując, dział artykułów zamieszczonych w latach 1946-1968 w „Przeglądzie Bibliotecznym” cechowała dominacja zagadnień bibliotekarskich i biograficznych. Pismo, jako naczelny organ bibliotekarstwa polskiego, starało się pomóc w odbudowie polskich bibliotek ze zniszczeń w czasie wojny i ułatwić im funkcjonowanie w pierwszych latach po odzyskaniu wolności. W latach 1946-1968 „Przegląd” nie odcinał się od spraw bieżących, często jego łamy stanowiły forum dyskusji, zwłaszcza w zeszytach zamieszczających materiały pozjazdowe. Na ich poziom wpływały osoby o uznanym w środowisku bibliotekarskim autorytecie – bibliotekarze, bibliolodzy, bibliografowie – m.in. Bogdan Horodyski, Marian Łodyński, Maria Dembowska, Władysław Piasecki, Ryszard Przelaskowski, Bolesław Świdorski, reprezentujący Bibliotekę Narodową i inne ważniejsze ośrodki naukowe w kraju.

Oceniając wartość naukową opublikowanych prac nie można pominąć obecności materiałów ideologicznych, nacechowanych politycznie, choć trzeba pamiętać, że „Przegląd” nie był w tym względzie wyjątkiem. Po monopolizacji dystrybucji papieru i realizacji druku oraz upaństwowieniu drukarni poprawność polityczna była jedynym sposobem, by utrzymać pismo. Z biegiem czasu daje się zauważyć w „Przeglądzie” momenty „odwilży”, czego przejawem była zmniejszona liczba prac o tematyce socjalistycznej i marksistowsko-leninowskiej.

3.2.5. Recenzje i przegląd czasopism

Utworzony w powojennych rocznikach „Przeglądu” dział recenzji, podobnie jak we wcześniejszych zeszytach pisma, służył ocenie nowych pozycji z zakresu bibliotekarstwa, bibliologii i dziedzin pokrewnych, wydanych w kraju i za granicą. Oczekiwana krytyka omawianych w nim publikacji miała ułatwić czytelnikowi rozeznanie w stale rosnącej literaturze przedmiotu, rekomendowała lektury pewnych publikacji, a także odradzała sięganie po inne.

Regularnie zamieszczany dział pt. „Przegląd czasopism” funkcjonował w „Przeglądzie” jedynie do 1949 r. Z chwilą objęcia redakcji przez Bogdana Horodyskiego omówienia zawartości czasopism pojawiły się w 18. roczniku pisma (1950 r.), a następnie włączono je do działu recenzji. Zabieg ten nie wpłynął jednak na podjęcie przez autorów krytycznej oceny poszczególnych zeszytów; prace dotyczące czasopism zachowały charakter omówień.

W latach 1946-1968, a więc w „Przeglądzie” wydawanym pod redakcją Edwarda Kuntzego, Bogdana Horodyskiego i Zbigniewa Daszkowskiego, opublikowano 292 prace o charakterze oceniającym i sprawozdawczym. W liczbie tej, oprócz recenzji w ścisłym znaczeniu, odnajdujemy, jak już wspomniano, sprawozdania, ogłoszenia, a nadto polemiki i odpowiedzi na zarzuty recenzentów. Przytoczona liczba nie równa się ściśle liczbie zrecenzowanych prac, która jest trudna do ustalenia, bowiem często recenzenci w jednym tekście omawiali kilka publikacji. Czasem były to też artykuły z czasopism czy publikacji zbiorowych (w szczególności 5 recenzji rozdziałów pracy *Bibliotekarstwo naukowe*, wydanej w Warszawie w 1956 r.). Kilka osób traktowało recenzje jako możliwość szerszego omówienia jakiegoś zagadnienia, np. budownictwa bibliotecznego. Głos w tej sprawie kilkakrotnie zabierał w latach 1964-1968 m.in. architekt Andrzej Wierzbicki.

Tabela 13.

Recenzje w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1946-1968

Redaktor	Lata pracy	Liczba wydanych roczników	Liczba opublikowanych prac w dziale „Recenzje”	Średnio na rocznik	W tym recenzji*:	
					Liczbowo	Procentowo
Edward Kuntze	1946-1949	4	25	6,25	9	36
					7	28
					9	36
					—	—
Bogdan Horodyski	1950-1965	16	233	14,6	92	39
					76	33
					51	22
					14	6
Zbigniew Daszkowski	1966-1968	3	34	11,3	10	29
					16	47
					3	9
					5	15

* Ustalenie charakteru poszczególnych recenzji dla okresu 1946-1968 ma charakter arbitralny. Pod uwagę brano zarówno szczegółowość omawiania pracy, objętość recenzji, jak i formę oceny końcowej. Stosunkowo łatwe było ustalenie charakteru recenzji krytycznych, w których ich autorzy jasno formułowali swe oceny, przejrzysto wskazywali mankamenty oraz oceniali całokształt dzieła. ** M.in. głos na temat kolportażu kart dokumentacyjnych przez Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej, informacja o konkursie, komunikaty, odpowiedzi na polemiki, odpowiedzi na recenzję, polemiki, sprawozdania, wyjaśnienia, zbiorcze omówienia publikacji.

Źródło: Opracowanie własne.

13.	Nachrichten der Vereinigung Schweizerischer Bibliothekare	1947, 1948	W. Nowodworski
14.	Scriptorium. Revue internationale des études relatives aux manuscrits. International review of manuscripts studies	1946-1947 nr 1-2, 1948 nr 1-2	M. Wierzbicka
15.	Dokumentace a Desetinne Trideni. Casopis Ceskoslovenske Dokumentacni Spolecnosti	1949 sv. 1	S. Kotarski
16.	Informacja o skrótach tytułów czasopism	—	—
17.	Trudy Biblioteki Akademii Nauk SSSR	1948 t. 1	T. Remer
18.	Aslib Proceedings	1949 vol. 1	M. Dembowska
19.	Zentralblatt für Bibliothekswesen	1947-1948	J. Baumgart

Źródło: Opracowanie własne na podstawie działu „Przegląd czasopism”. „Prz. Bibl.” 1946-1950.

Recenzje stanowiły ok. 15% objętości czasopisma. Bernard Olejniczak ustalił, że w liczbie tej 60% było pracami krytycznymi, 29% opisowymi, a 11% wzmiankami¹²⁶. Ponowne przyjrzenie się ich treści i rozszerzenie okresu o dwa lata dało jednak wynik niższy od uzyskanych przez autora artykułu. Końcowe przyporządkowanie na podstawie analizy treści często miało charakter arbitralny¹²⁷.

Za Bernardem Olejniczakiem¹²⁸ można wyróżnić trzy typy recenzji publikowanych w „Przeglądzie”. Pierwszy to recenzje krytyczne, w których autor odnosił się do treści i poprawności merytorycznej dzieła, oceniał konstrukcję, metodologię, efekt końcowy, a także użyteczność pracy, przedstawiał mankamenty, potknięcia czy błędy autorów, często wskazując inne rozwiązania konstrukcji lub realizacji pracy. Drugi typ – recenzje opisowe były pozbawione wnikliwej oceny pracy. Recenzenci odnosili się w nich częściej do struktury, konstrukcji i gotowego kształtu dzieła oraz do zawartości poszczególnych rozdziałów, rezygnując z oceny ich wartości. Trzecim typem recenzji były prace wzmiankowe, inaczej sygnalizacyjne, których głównym zadaniem była rejestracja publikacji, stwierdzenie jej istnienia i poinformowanie o tym czytelnika. W tym przypadku opisy były zazwyczaj krótkie, opatrzone okolicznościami powstania książki (czasopisma, artykułu).

Od 1954 r. dział zmienił nazwę na „Recenzje i sprawozdania”. Odtąd czytelnicy byli informowani nie tylko o nowych publikacjach, lecz zapoznawali się również z relacjami z konferencji, komunikatami instytucji, czy sprawozdaniami z konkursów.

¹²⁶ B. Olejniczak: „Przegląd Biblioteczny.”, s. 131.

¹²⁷ Przy klasyfikowaniu tematycznym recenzji brano pod uwagę szczegółowość omawiania pracy, objętość i formę oceny końcowej. Stosunkowo łatwe było ustalenie charakteru recenzji krytycznych, w których ich autorzy jasno formułowali swe noty, przejrzysto wskazywali mankamenty rozpraw oraz oceniali całokształt dzieła. Prace składające się w większej części z omówienia budowy i przywołania treści, choć zakończone oceną, były traktowane jako pozbawione krytyki i wliczane do recenzji omawiających. Głównym powodem zaliczania recenzji do wzmiankowych był ich sygnalizacyjny charakter oraz objętość, zwykle nieprzekraczająca 0,5-1 strony. Za pracę krytyczną uznawano taki tekst, w którym autor doszukiwał się niedociągnięć, chwalił pewne autorskie rozwiązania, formułował propozycje ulepszenia publikacji, dokonywał oceny użyteczności prac itp.

¹²⁸ B. Olejniczak: tamże.

Za redaktora Edwarda Kuntzego publikowano rocznie poniżej 10 recenzji. Największa ich liczba ukazała się pod redakcją Bogdana Horodyskiego pod koniec lat 50., a w 1960 r. gwałtownie spadła osiągając liczbę 16 (1960 r.) i 8 (1961 r.). Nowy redaktor Zbigniew Daszkowski zdołał nieznacznie zwiększyć ich liczbę do 16 (1966).

Różnice w interpretacji działu „Recenzje” przez redaktorów widać też w liczbie publikowanych recenzji krajowych i zagranicznych. O ile w piśmie pod redakcją Edwarda Kuntzego widać liczbową przewagę recenzji prac wydanych w Polsce, o tyle za redaktora Horodyskiego i Daszkowskiego ich liczba uległa zmniejszeniu na rzecz publikacji zagranicznych. W większości recenzowane książki zagraniczne były wydawane w Rosji (Moskwa – 26 publikacji), lecz także we Francji (Paryż – 12), Niemczech (Wiesbaden – 6, Berlin – 5, Lipsk – 5, Frankfurt n. Menem – 2, Weimar – 1) i Czechach (Praga – 6). Mimo panujących w Polsce obostrzeń w wyjazdach zagranicznych i swobodzie przepływu informacji część prac pochodziła także ze Stanów Zjednoczonych (Nowy Jork – 3 publikacje, Nowy Brunzwik – 1), a nawet z Japonii (Tokio – 1). Najczęściej więc były omawiane książki i czasopisma niemieckie.

Tabela 14.

Kraj wydania recenzowanych publikacji

Redaktor	Lata pracy	Miejsce wydania recenzowanych publikacji		Razem
		Kraj	Zagranica	
Edward Kuntze	1946-1949	18	7	25*
Bogdan Horodyski	1950-1965	105	122	227*
Zbigniew Daszkowski	1966-1968	15	19	34*

* Podana liczba oznacza jedynie recenzje publikacji zwartych i ciągłych. W obliczeniach nie uwzględniono tekstów o charakterze sprawozdawczym i polemicznym, publikowanych w dziale „Recenzje”.

Źródło: Opracowanie własne.

Twórcami działu byli teoretycy i praktycy bibliotekarstwa, osoby na co dzień związane z książką i bibliotekami. W numerach z 1959 r. ukazało się 15 wzmiankowych recenzji pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, m.in.: Zofii Hiszpańskiej, Janiny Jaworskiej, Krystyny Pieńkowskiej, Wandy Polakowskiej, Stanisława Szeredy, Witolda Wiczorka. Do działu pisywały nadto inne osoby związane ze środowiskiem łódzkim, jak np. Jan Muszkowski, Bolesław Świdorski i Helena Więckowska. Z działem współpracował przede wszystkim Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej, reprezentowany przez Henryka Sawoniaka (autora głównie recenzji bibliografii), Marię Czarnowską, Janinę Pelcowa, Iwonę Szczepańską-Go-

Zebrane w tabeli dane liczbowe ukazują zmieniającą się strukturę działu „Recenzje” w latach 1946-1968. Najwięcej prac o charakterze krytycznym ukazało się za redakcji Bogdana Horodyskiego (39%) i Edwarda Kuntzego (36%). Oznacza to, że nieco ponad jedna trzecia recenzji miała charakter oceniający i była poparta gruntowną analizą materiału. W latach 1966-1968 recenzji tego rodzaju ukazało się jedynie 29%. W prowadzonym przez Daszkowskiego piśmie większość stanowiły recenzje omawiające, przedstawiające budowę i cechy treściowe dzieł. W tym czasie wzrosła znacznie liczba prac o charakterze nierecenzyjnym – było to m.in. sprawozdanie z wizyty w Centralnej Bibliotece Technicznej w Hannoverze (autor Jerzy Wierzbicki) i cykl artykułów polemicznych dokumentujących spór Jerzego Pabisza z Edwardem Engelkingiem. Spór dotyczył negatywnej recenzji „Bibliografii historii Śląska”. Pabisz stwierdził:

Przeglądając recenzję E. Engelkinga nie można oprzeć się wrażeniu, że Recenzent co najmniej subiektywnie potraktował nie tylko recenzowaną pracę (starał się narzucić czytelnikowi fałszywy punkt wyjścia, określając bibliografię jako ogólną regionalną, skoncentrował swoje uwagi głównie wokół pozycji pochodzących z prasy codziennej i tygodników), lecz także osobę samego autora bibliografii, próbując ocenić moje pre-dylekcie osobiste¹²⁹.

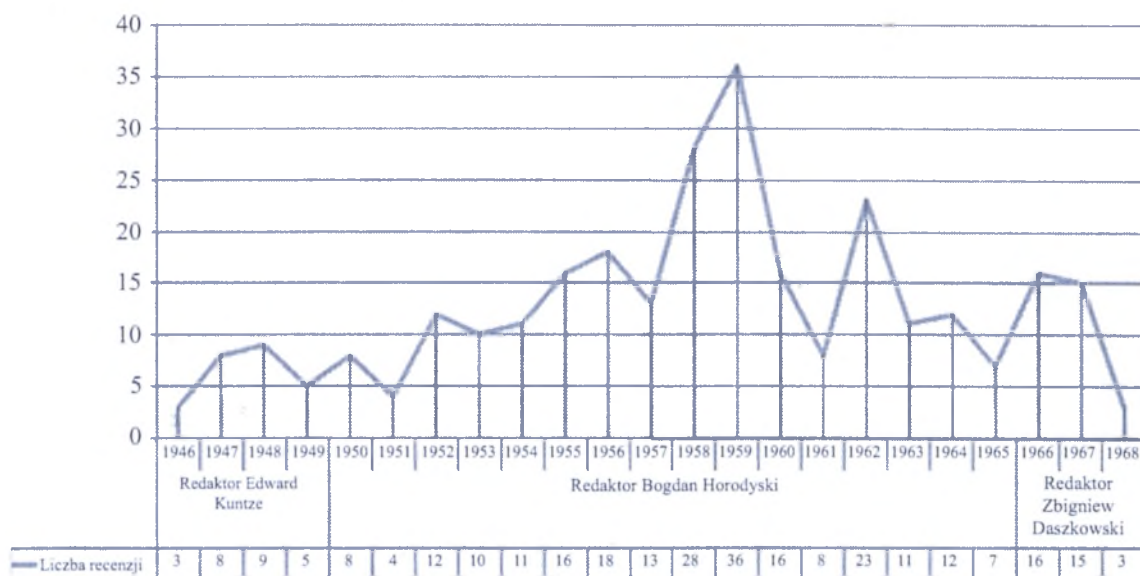
W odpowiedzi na zarzuty Edward Engelking zauważył, że:

Zasadniczym celem wszelkich polemik naukowych jest poszerzenie naszej wiedzy o danym zagadnieniu, [...] rozstrzygnięcie kwestii spornych. Zdarza się jednak czasem, że rodzą się one w wyniku niezrozumienia przedstawionego stanowiska lub chęci przeciwstawienia się za wszelką cenę¹³⁰.

Dane z lat 1946-1965 wykazują, że stosunkowo dużo recenzji miało charakter omawiający. W ten sposób „Przegląd” tracił funkcję opinio- i naukotwórczą. Jakość recenzji podniosła dopiero zmiana redaktora naczelnego w 1968 r.

Wykres 2.

Roczna liczba prac opublikowanych w dziale recenzji w „Przeglądzie” w latach 1946-1968

Źródło: Opracowanie własne.

¹²⁹ „Prz. Bibl.” 1966, z. 3, s. 157.

¹³⁰ Tamże.

Brakuje informacji o powodach zmiany po II wojnie światowej formuły działu recenzji i przyczyn, dla których redakcja włączyła doń przeglądy treści czasopism, sprawozdania, publicystyczne omówienia książek i komunikaty. Stosowana przed wojną zasada oddzielenia przeglądu wydawnictw zwartych od omówień bieżących czasopism korzystniej odbijała się na przejrzystości i czytelności pisma tym bardziej, że redakcja regularnie prezentowała wówczas zawartość wybranych czasopism zagranicznych. Przyjęty w 1946 r. charakter działu nie tylko obniżył jego wartość, lecz także pozbawił czytelnika aktualnych wiadomości zagranicznych z bibliotekarstwa i nauk pokrewnych, przez co sprawiał wrażenie przypadkowego i nie zawsze konsekwentnego doboru omawianego materiału, przy jednoczesnym zróżnicowaniu jego jakości i objętości. Równocześnie powodował, że konkretne informacje sprawozdawcze były rozsiane w różnych miejscach pisma.

3.2.6. Życie zawodowe bibliotekarzy na łamach „Przeglądu”

Odrębną część „Przeglądu Bibliotecznego” stanowiły informacje sprawozdawcze, artykuły z fragmentami aktów prawnych, wzmianki o inicjatywach podejmowanych przez biblioteki i sprawy zawodowe Stowarzyszenia (w tym regularnie publikowane sprawozdania Zarządu Głównego z działalności organizacji, uchwały i stanowiska). Publikowano je w dziale „Z życia”. W „Przeglądzie” zwracano szczególną uwagę na dokumentację najważniejszych wydarzeń w bibliotekarstwie – doniesienia z organizowanych wystaw, jubileuszy, promocji doktorskich i przeprowadzonych postępowań habilitacyjnych, awansów, odznaczeń. Na informacyjny i sprawozdawczy charakter periodyku składały się również zamieszczane nekrologi osób szczególnie zasłużonych dla bibliotekarstwa.

Według obliczeń Bernarda Olejniczaka część sprawozdawcza „Z życia” stanowiła prawie 25% objętości pisma, zauważył jednak, że rubryka jest nieprzejrzysta. Sprawy SBP stanowiły 42% jego zawartości, inne zagadnienia, np. kwestia egzaminu na stanowisko bibliotekarzy dyplomowanych czy informacje szkoleniowe były marginalizowane bądź pomijane¹³³.

W pierwszych powojennych rocznikach „Przeglądu” daje się zauważyć zwiększoną liczbę zamieszczonych w piśmie aktów prawnych, bezpośrednio lub pośrednio odnoszących się do organizacji bibliotek. W 1946 r. w „Kronice” zamieszczono zarządzenia w sprawie m.in. opieki nad dawną książką, dodatku do uposażeń nauczycieli i bibliotekarzy, przepisy dotyczące przejęcia zbiorów opuszczonych i porzuconych itp. Publikowanie wymienionych dokumentów miało za zadanie ułatwić bibliotekarzom zorganizowanie i prowadzenie bibliotek po wojnie. Zamieszczane dokumenty różniły się rangą; były wśród nich zarówno okólniki i komunikaty, jak i zarządzenia i ustawy. Tematycznie dotyczyły one różnorodnej działalności bibliotecznej, np. utworzenia Państwowego Instytutu Książki, spraw Związku, a następnie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, organizowanych kursów i wystaw. W poddziale

¹³³ B. Olejniczak: „Przegląd Biblioteczny” w latach 1946-1966..., s. 134-135.

łabek, Janinę Wilgat, jak i inne komórki księżnicy: Zakład Starych Druków (Maria Błońska), Zakład Katalogów Rzeczowych (Halina Zaręba). Do chwili rozwiązania łódzkiego Państwowego Instytutu Książki (1949 r.) był on stałym dostawcą recenzji autorstwa m.in. wspomnianej Janiny Gruszeckiej i Krystyny Suffczyńskiej.

Wśród recenzji dominowały prace na temat bibliotekarstwa, których było ok. 40%. Na temat bibliografii było ok. 24% prac; były to najczęściej recenzje bibliografii krajowych i zagranicznych o różnym zakresie i zasięgu. Jest to niewątpliwie wynikiem współpracy z Instytutem Bibliograficznym Biblioteki Narodowej. Dwa-dziesiąt cztery recenzje były poświęcone czasopiśmiennictwu bibliotekarskiemu, prezentowano w nich m.in. takie czasopisma jak: „Jahrbuch der Deutschen Bücherei”, „Knihopis ceskych a slovenskych tisku...”, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, „Rocznik Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich”, „Zentralblatt für Bibliothekswesen”. Równie dużo miejsca poświęcono katalogom bibliotecznym (23 recenzje) i przepisom katalogowania formalnego i przedmiotowego (10 recenzji). Troje autorów (Edward Stańczak, Stanisław Szereda, Jerzy Wierzbowski) opublikowało łącznie 8 artykułów na temat budownictwa bibliotecznego.

Recenzje różniły się poziomem i sposobem wykonania. Spośród wszystkich opublikowanych zwracają uwagę zwłaszcza prace Henryka Sawoniaka. Jego analiza bibliografii polegała nie tylko na wskazaniu uchybień redakcyjnych, lecz także stanowiła cenną wskazówkę do uwzględnienia przy kolejnych edycjach pracy. Sawoniak opiniował prace najważniejsze i najdonioślejsze, m.in. *Bibliografię Bibliografii Polskich* (Wrocław 1956) czy *Polską Bibliografię Lekarską* (Warszawa 1956). Wybrane tomy *Bibliografii Polskiej XIX wieku* poddali ocenie Maria Dembowska i Konrad Zawadzki. Przedstawiane prace miały charakter zarówno naukowy, jak i popularnonaukowy.

Można przyjąć, że redakcja publikowała recenzje prac ważnych dla rozwoju bibliotekarstwa, o czym świadczą teksty poświęcone *Słownikowi biograficznemu pracowników książki polskiej* i *Podręcznikowi słownikowi bibliotekarza*. W dziale publikowano głosy na temat polskiej instrukcji katalogowej czy pierwszego polskiego podręcznika bibliotekarstwa naukowego (*Bibliotekarstwo naukowe*, red. A. Łysakowski, 1956).

Recenzowane publikacje rzadko były wydane w tym samym roku, co rocznik „Przeglądu”; najczęściej ukazywały się w dwa lata później. Początkowo recenzenci częściej sięgali do prac wydanych przed II wojną światową, jak np. w 1947 r. Janina Gruszecka z Państwowego Instytutu Książki w Łodzi, która zrecenzowała wydaną w 1939 r. książkę *The museum in America* Laurence’a Colemana¹³¹ czy też Maria Prokopowicz, omawiająca w 1950 r. wydaną siedem lat wcześniej książkę *Hebrew printers' marks... Abrahama Yaari*¹³². Drukowanie recenzji książek wydanych 5-7 lat wcześniej zdarzyło się jeszcze w dziale kilka razy.

¹³¹ J. Gruszecka [rec.]: L.V. Coleman: *The museum in America: a critical study*. Washington: 1939. „Prz. Bibl.” 1947, z. 3/4, s. 186-189.

¹³² M. Prokopowicz [rec.]: A. Yaari: *Hebrew printers' marks from the beginning of Hebrew printings to the end of 19-th century*. Jerusalem 1943. „Prz. Bibl.” 1950, z. 3/4, s. 269.

Rocznik XX (1952) przyniósł dalsze zmiany w informacyjno-sprawozdawczym zrębie „Przeglądu Bibliotecznego”. Na dział składały się wiadomości urzędowe, aktualności („Z życia”) i „Sprawy ZBiAP” (od 1954 r. – „Sprawy Stowarzyszenia”). Informacje te zamieszczano w wybranych zeszytach periodyku naukowego: „Wiadomości urzędowe” wystąpiły w z. 1 i 2/3 i zawierały jedynie i spis (bez omówienia) ważniejszych aktów prawnych za ostatnie półrocze. Zwiększyła się objętość części „Z życia” (16 s. w z. 1, 14 s. w z. 2/3 i 9 s. w z. 4). Na temat spraw Związku pisano tylko w z. 2/3 tegoż roku.

Przegląd zawartości działu „Kronika” pozwala wysunąć tezę, że pełnił on funkcję nie tylko informacyjną, lecz także propagandową. Interesującym przykładem partycypowania redakcji w powojennej odbudowie bibliotekarstwa jest zamieszczona deklaracja z zobowiązaniami z okazji dnia 1 Maja. Czytamy w niej o inicjatywach zwiększenia realizacji planu o kilkanaście procent w zakresie wykonanej pracy i przepracowanych dodatkowo godzin. Inne zobowiązania wiązały się z kompleksową melioracją katalogów bibliotecznych, organizacją skontrów czy przygotowaniem wystaw. Redakcja stwierdziła, że:

[...] równie ważnym zagadnieniem jest także organizowanie akcji podejmowania zobowiązań, aby zdobyte wspólnym wysiłkiem osiągnięcia materialne każdej biblioteki z osobna dawały pracownikom biorącym udział w akcji pełne zadowolenie i wywierały wpływ na ich nastawienie w pracy, na jej styl i jakość. Pierwszym warunkiem osiągnięć jest właściwy dobór tematyki zobowiązań, biorący pod uwagę hierarchię i aktualność potrzeb i zadań biblioteki, i trafiający przez to do przekonania ogółowi [i.e. ogółu] zainteresowania pracowników. Bo wówczas dopiero podjęte zobowiązania spełnią swą wychowawczą i mobilizującą rolę¹³⁶.

Charakterystyczną cechą materiałów w „Kronice” jest publikowanie w większości sprawozdań i doniesień krajowych. W nielicznych przypadkach zamieszczano treści dotyczące spraw zagranicznych – głównie radzieckich. Z biegiem czasu na adres redakcji zaczęły nadchodzić komunikaty z prac naukowo-badawczych w ośrodkach dydaktycznych; wspomniano na przykład inicjatywy Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, wśród nich przygotowania do wydania *Katalogu ruchów społecznych XIX i XX wieku* i *Słownika historycznego bibliotekarzy polskich i pracowników książki*¹³⁷. „Przegląd” służył również badaczom w prowadzeniu kwerend – wielokrotnie publikował prośby o nadsyłanie listów na temat zachowanej korespondencji czy innych materiałów źródłowych.

W dziale relacjonowano ustalenia dotyczące Biblioteki Narodowej. Zamieszczono statut księżnicy, który był przedrukiem z „Monitora Polskiego”¹³⁸.

Ważną, choć nieregularnie zamieszczaną częścią „Kroniki” były polemiki. Najważniejszym głosem opublikowanym w „Przeglądzie” wydaje się być praca

¹³⁶ Zobowiązania pierwszomajowe. „Prz. Bibl.” 1952, z. 2/3, s. 280-281.

¹³⁷ Por. „Prz. Bibl.” 1953, z. 4, s. 384-385. W późniejszym czasie publikacja przybrała nazwę Słownika biograficznego pracowników książki polskiej (pod taką nazwą wyszedł zeszyt próbny). Pierwszy tom pt. *Słownik pracowników książki polskiej* wyszedł w 1972 r., a *Suplement* – w 1986; oba zostały przygotowane pod red. Ireny Treichel. Następne dwa tomy *Suplementu (II i III)* ukazały się pod red. Hanny Tadeusiewicz w 2000 i 2010 r.

¹³⁸ „Prz. Bibl.” 1954, z. 4, s. [361]-366.

„Z życia bibliotek” zamieszczono dane statystyczne z funkcjonowania bibliotek akademickich w roku 1937/1938. W przypisie redakcja podała, że był to jedyny ocalały artykuł z planowanego, ale niezrealizowanego zeszytu 3 z 1939 r.

Równoległe z artykułami na temat odbudowy polskich bibliotek publikowano informacje na temat nowo powstałych księżnic i tych, które przetrwały wojenną pożogę. Opisano m.in. prace organizacyjne prowadzone w toruńskiej Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, zaprezentowano księgozbiór mogińskiej Biblioteki Ojców Cystersów i nowo utworzonej w 1945 r. Biblioteki Głównego Urzędu Statystycznego.

W „Sprawach Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich” pierwszym zamieszczonym dokumentem był statut organizacji, która przez kilka lat miała łączyć zainteresowania naukowe i zawodowe archiwistów i bibliotekarzy. W tej części zamieszczano głównie artykuły sprawozdawcze i protokoły ze zjazdów delegatów Związku, a także informacje poszczególnych jednostek terenowych.

Część „Z ruchu bibliotekarskiego” wypełniły sprawozdania z przeprowadzonych szkoleń i kursów oraz wspomnienia pośmiertne. W 1946 r. opublikowano cykl not biograficznych osób zmarłych w czasie wojny, m.in. Stefana Dembego, Faustyna Czerwijowskiego, Zygmunta Mocarskiego, wykaz zmarłych pracowników bibliotek poznańskich. Powód obszernego przypomnienia zasłużonych bibliotekarzy podała w roczniku Helena Piskorska:

Rozpalając zagasłe przed sześciu laty ogniska zaczynamy od wspomnień żałobnych. Ale nie na to, by płakać i żałować. Te trzy tak nieprzeciętne postacie kobiece¹³⁴, to niejako drogowskazy w jutro. Z trudu i bólu takich jak one – Polska powstała by żyć!

Publikowanie wspomnień kontynuowano w zeszytach z 1947 r. W 1950 r. noty biograficzne zasłużonych pracowników książki polskiej zostały wyodrębnione z „Kroniki”, która odtąd zawierała jedynie wiadomości urzędowe i sprawy Związku. Po przejściu redakcji pisma przez Bogdana Horodyskiego układ działu nieznacznie zmienił się i został przygotowany według schematu: I. „Wiadomości urzędowe”; II. „Sprawy szkoleniowe”; III. „Sprawy Związku”; IV. „Z życia”. Zrezygnowano z zamieszczania informacji w odrębnej części z tzw. ruchu bibliotekarskiego; treści te włączono do wyżej wymienionych działów. Zwiększono liczbę sprawozdań z prowadzonych kursów, szkoleń i egzaminów bibliotekarskich. Notatki te umieszczono w dziale „Z życia”. Nadto w dziale kontynuowano zwyczaj zamieszczania nekrologów.

Czytelnikowi działu w 1951 r. zaprezentowano obszerne sprawozdanie z konferencji krynickiej, zorganizowanej w dniach 3-15 lutego tegoż roku. Było to pierwsze ogólnokrajowe spotkanie pracowników bibliotek naukowych. Należy dodać, że oddzielnie w „Przeglądzie” zamieszczono relację z przebiegu spotkania, opublikowano głosy jej uczestników, a w podsumowaniu wskazano na konieczność integrowania praktyki zawodowej z teorią bibliotekoznawczą¹³⁵.

¹³⁴ Mowa o Halinie Urbańskiej, Marii Modzelewskiej-Wróblewskiej i Jadwidze Chwalbińskiej, których osiągnięcia zaprezentowała Piskorska. Por. *Sylwetki bibliotekarskie*. „Prz. Bibl.” 1946, s. 108-114.

¹³⁵ Por. „Prz. Bibl.” 1951, z. 1/2, s. 156. Redakcja, prócz publikacji sprawozdania z odbytej konferencji, włączyła się do dyskusji nad bibliotekarstwem naukowym poprzez poświęcenie z. 3/4 na materiały pokonferencyjne. Tom został zatytułowany „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”.

Lelewela i związanych z tym placów obchodów). Nadto przedstawiano plany pracy poszczególnych sekcji Stowarzyszenia i bieżące sprawy finansowe i organizacyjne jego członków¹⁴².

Redakcja pozostawiała autorom nadsyłającym swoje artykuły do tego działu pewną dowolność, dzięki czemu odnajdujemy w nim zarówno informacje o: konferencjach, konkursach, seminariach, jak i wystawach, ankietach, naradach, obradach, a także teksty sprawozdawcze z wycieczek, wyjazdów służbowych czy wyjaśnienia redakcji. Wachlarz zamieszczanych tekstów był bardzo szeroki. Najregularniej ukazywały się sprawozdania z posiedzeń plenarnych Stowarzyszenia; przyjęto też omawianie wydarzeń z okresów sprawozdawczych w systemie ciągłym, dzięki czemu zgromadzone na kartach „Przeglądu Bibliotecznego” materiały są obecnie jednym z najcenniejszych źródeł do badania historii Stowarzyszenia i bibliotekarstwa w Polsce i w większości pokrywają się z protokołami zachowanymi w archiwach SBP¹⁴³.

O wartości działów podających aktualności z czasopism zarówno naukowych, jak i popularnonaukowych, świadczy czas, w jakim docierają do odbiorców. Po śmierci Bogdana Horodyskiego i przejściu periodyku przez Zbigniewa Daszkowskiego czas wydawania kolejnych zeszytów wydłużał się, przez co zamieszczane w dziale wiadomości z biegiem czasu dezaktualizowały się, traciły na znaczeniu i pełniły funkcję dokumentacyjną, nie zaś – jak można się spodziewać – informacyjną. Wartość merytoryczna działu zmniejszyła się. Mimo drobnych uzupełnień w zawartości pisma wprowadzonych przez nowego redaktora, który podawał informacje o habilitacjach i odznaczeniach, nie udało się skrócić procesu wydawniczego. Co więcej, w 1968 r. w zeszycie poświęconym VI Zjazdowi Bibliotekarzy Polskich (Warszawa, 12-14.02.1968) zabrakło części sprawozdawczej i artykułów naukowych; znalazły się w nim wyłącznie referaty z konferencji. Zamieszczone w pozostałym zeszycie sprawozdania były uboższe w relacje z bieżącymi pracami bibliotekoznawczymi i w większości były protokołami oraz sprawozdaniami z posiedzeń SBP i prócz wartości historycznej, nie miały dla bibliotekarzy naukowych większego znaczenia.

3.2.7. „Przegląd Piśmiennictwa o Książce” i jego kontynuacja – „Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej”

Historia „Przeglądu Piśmiennictwa o Książce” („PPoK”), od 1969 r. znanego pod nazwą „Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej” („BA-BIN”), sięga 1950 r. i jest związana z komunikatem Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej inicjującym prace nad dziedzinową bibliografią analityczną¹⁴⁴.

¹⁴² Przykładem takiego szczegółowego sprawozdania jest tekst: *Protokół posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP w dniu 10 VI 1961 r.* „Prz. Bibl.” 1961, z. 4, s. 374-379.

¹⁴³ Opublikowane w „Przeglądzie” sprawozdania były najczęściej zrewidowanymi i skróconymi wersjami protokołów zachowanych w Archiwum „Przeglądu Bibliotecznego” przechowywanym w Zakładzie Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej.

¹⁴⁴ H. Sawoniak: „*Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*”: geneza i rozwój wydawnictwa. „Prz. Bibl.” 1977, z. 4, s. [281].

autorstwa Wandy Polakowskiej, Haliny Sanok i Michała Kuny (pracowników Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego) wypowiadających się w obronie łódzkiej Katedry Bibliotekoznawstwa¹³⁹.

Prestiżowy charakter miało nieregularne drukowanie nazwisk osób awansowanych przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną dla Pracowników Nauki na doktorów, docentów i profesorów zarówno z bibliotek naukowych i uniwersytetów, jak i ośrodków sieci PAN, a później – także osób nagrodzonych w poszczególnych bibliotekach naukowych.

Zmiana formatu pisma wprowadzona w 1955 r. pozwoliła redakcji na wyszczególnianie w spisie treści zawartości działu sprawozdawczego. Jeszcze w 1954 r. zrezygnowano z nazywania tej części periodyku „Kroniką”. Odtąd wiadomości bieżące publikowano w działach: „Z życia”, „Sprawy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich”, „Wiadomości bibliograficzne” i „Nekrologi”.

Zwiększono liczbę informacji z bibliotekoznawczych ośrodków naukowych, pojawiły się relacje z odbytych podróży bibliotekarzy. Ważnym krokiem w kierunku otwarcia na zagraniczne osiągnięcia naukowe i zawodowe było zamieszczanie od 1956 r. w skrótovej formie opisu prac prowadzonych w Związku Radzieckim, Czechosłowacji, Francji, Niemieckiej Republice Federalnej, Irlandii, USA i innych. Lista krajów nie była ograniczona i w zależności od liczby aktualnych wiadomości z danego obszaru zmieniała się; czasem były drukowane nawet wieści z tak odległych krajów, jak Japonia czy Kanada. Wzrosła też liczba sprawozdań z podróży zagranicznych. Z pewnością na tę swobodę miały wpływ względy polityczne, które spowodowały, że ponownie możliwe było relacjonowanie wypraw bibliotekarzy, przebiegu seminariów naukowych, sesji IFLA i innych.

Redakcji brakowało zdecydowania i konsekwencji odnośnie drukowania not pośmiertnych – na początku zostały one wyodrębnione z działu, a pod koniec lat 60. stanowiły część aktualiiów. Życiorysy zmarłych bibliotekarzy i bibliologów miały charakter głównie rejestrujący. Nieraz były ograniczone do podstawowych danych biograficznych¹⁴⁰. Ponieważ dokonania tych osób często były omawiane w artykułach, nie można zarzucić „Przeglądowi” bagatelizowania tego tematu.

Dział „Z życia”, podobnie jak „Wstęp” do każdego zeszytu, był miejscem ogłaszania stanowiska redakcji w określonych sprawach i zarazem formą kontaktu z czytelnikami. W roczniku XXVIII (1960 r.) odnotowano 2 apele – Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich. Pierwszy z nich dotyczył sytuacji politycznej za granicą; redakcja zwracała się do czytelników z prośbą o potępienie zachowania faszystów. W drugim tekście środowisko dziennikarskie prosiło o uporządkowanie zbioru czasopism znajdujących się w polskich bibliotekach¹⁴¹.

Rozszerzono wówczas sprawozdania ze zjazdów Zarządu Głównego SBP, uzupełniając materiały o relację z okręgowych kół terenowych. Prace te poczęto uzupełniać wnioskami i analizami, za pośrednictwem których bibliotekarze byli odgórnie informowani o nadchodzących rocznicach urodzin znanych osób (np. Joachima

¹³⁹ W. Polakowska, H. Sanok, M. Kuna: *W obronie Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego*. „Prz. Bibl.” 1954, z. 1, s. 104-107.

¹⁴⁰ Por. „Prz. Bibl.” 1958, z. 1, s. [68]-69.

¹⁴¹ *Apel Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1960, z. 1, s. [77].

cji. W latach 1972-1990 „BABIN” był wydawany, podobnie jak „Przegląd Biblioteczny”, w Wydawnictwie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Dwa lata później Henryka Sawoniaaka zastąpiła na stanowisku redaktora Barbara Eychlerowa. Od 1991 do 2008 r. pismo redagowała Alina Nowińska. Obecnie prace redakcyjne są wykonywane pod kierunkiem Małgorzaty Waleszko.

W analizie pisma obejmującej lata 1955-1976 H. Sawoniak wykazał, że w trakcie 22 lat omówiono 11 211 pozycji, z czego 5535 to analizy artykułów, a 5676 – opisy książek¹⁵⁰. Przeciętnie omawiano więc ok. 500 pozycji rocznie; obecnie sporządzanych jest ok. 300 pozycji rocznie.

„BABIN” napotykał na zbliżone problemy wydawnicze i organizacyjne, jak „Przegląd Biblioteczny”. Nr 1/2 z 1982 r. został wydany, podobnie, jak „Przegląd”, w technice małej poligrafii. Z przyczyn technicznych zeszyt 1 rocznika 38 „Przeglądu Bibliotecznego” (1970 r.) ukazał się bez dodatku „BABIN”¹⁵¹. W latach 90. XX w. daje się zaobserwować zmniejszenie liczby osób współtworzących Bibliografię. Jeszcze w 1980 r. z „BABIN-em” współpracowało 30 osób¹⁵². W 1994 r. adnotacje przygotowywał zespół 15 osób, a w 2000 r. już tylko 9 współpracowników.

W pierwszej dekadzie XXI w. wprowadzono równoległą wersję cyfrową „BABIN-u” dostępną w Internecie jako baza danych zamieszczona na stronach Biblioteki Narodowej. Z czasem wprowadzono do niej starsze adnotacje, sięgające 1990 r. W 2010 r. Biblioteka Narodowa podjęła decyzję o zaprzestaniu publikowania wersji drukowanej Bibliografii i powołaniu internetowego serwisu BABIN 2.0, którego celem jest:

[...] informowanie o treści najciekawszych i najlepiej charakteryzujących nowe kierunki badań publikacji pojawiających się w światowym piśmiennictwie fachowym, pochodzących z najważniejszych i najbardziej reprezentatywnych dla bibliotekoznawstwa i informacji naukowej tytułów (ok. 150 czasopism w 6 językach, z ponad 20 krajów)¹⁵³.

Serwis tworzą: Marta Elas, Alina Nowińska, Krzysztof S. Nowiński, Mikołaj Głuszkowski, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Małgorzata Waleszko, Petr Žák. Adnotacje, uzupełnione danymi bibliograficznymi, nazwiskiem omawiającego autora, tagami i kategoriami (wcześniej działami) internauci mogą komentować za pomocą odpowiednich formularzy. Wprowadzane opisy są dostępne w pięciu podstawowych kategoriach (Prace teoretyczne i ogólne, Informacja naukowa, Biblioteki i bibliotekarstwo, Zagadnienia wydawnicze i prawne, Użytkownicy), podlegających dalszemu podziałowi i różnią się obszernością. Adnotacje są nadto dostępne za pośrednictwem bazy danych MAK, do której link również znajduje się na stronie. Serwis uzupełnia tzw. chmura tagów.

¹⁵⁰ H. Sawoniak, tamże, s. 285.

¹⁵¹ AZG SBP Przegląd Biblioteczny. Korespondencja. 1968-1971. K. nlb. List Tadeusza Zarzębskiego do Biblioteki Głównej Akademii Medycznej z 8.07.1971 r.

¹⁵² A. Nowińska, tamże, s. 418.

¹⁵³ *O BABIN*. W: *Babin: Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej* [online]. Dostępny w Internecie: http://www.babin.bn.org.pl/?page_id=2 [Data dostępu: 30.07.2012].

Zeszyt próbny „PPoK” ukazał się w 1951 r. Jego wydawca, wspomniany Instytut Bibliograficzny, deklarował za pośrednictwem periodyku „poznanie zagranicznego dorobku i spożytkowanie go w naszej pracy biblioteczej, bibliograficznej i dokumentacyjnej”¹⁴⁵. Publikowane materiały były bieżącą informacją o najnowszym piśmiennictwie zagranicznym dotyczącym nauki o książce, bibliografii i dokumentacji. Redaktorem dodatku została Helena Hleb-Koszańska (1951-1954), a następnie Jan Kossonoga (1954) i Henryk Sawoniak (1954-1973).

Na treść pisma składały się adnotowane opisy bibliograficzne publikowane na podstawie przygotowywanej uprzednio kartoteki, przechowywane przez redakcję w układzie przedmiotowym. Opracowywały ją: W. Alme, H. Chamerska, J. Czerniatowicz, H. Dreszerowa, K. Grottowa, J. Kockówna, M. Manteufflowa, K. Muszyńska, H. Popławska, M. Prokopowicz, M. Radecka, H. Rogulska, J. Rudnicka, A. Stanisławska, Z. Stasiewska, H. Stefanowska, I. Szulcowa oraz W. Wolińska. Zespół nawiązał współpracę z redakcjami „Bibliotekarza” i „Przeglądu Bibliotecznego”, aby publikowane przez niego materiały nie dublowały się z tekstami zamieszczanymi w periodykach. Opisy sporządzano na podstawie lektury około 60 czasopism¹⁴⁶. Ich liczba sukcesywnie wzrastała. W 1996 r. analizie poddawano 116 tytułów fachowej prasy zagranicznej wpływającej do Biblioteki Narodowej¹⁴⁷.

Łącznie do 1954 r. wydano 40 numerów (10 zeszytów rocznie)¹⁴⁸; od 1955 r. tytuł ukazywał się jako „bezpłatny, kwartalny dodatek do »Przeglądu Bibliotecznego«”, W 1. numerze z tegoż roku zaznaczono, że publikowane adnotacje będą miały postać sprawozdań bibliograficznych lub streszczeń dokumentacyjnych¹⁴⁹.

Analizowano czasopisma angielskie, amerykańskie, czechosłowackie, duńskie, francuskie, niemieckie, radzieckie, włoskie. Od 1956 r. każdy rocznik uzupełniano o indeks autorski (pierwszy objął lata 1955-1956) i indeks przedmiotowy.

W 1957 r. „PPoK” otrzymał bardziej czytelną formę, ze stroną tytułową, na której widniało nazwisko redaktora i autora indeksu przedmiotowego Henryka Sawoniaka. Wprowadzono też przejrzysty wykaz czasopism zagranicznych stanowiących podstawę opracowania oraz spis treści dla każdego rocznika. W tym czasie adnotacje redagowało 26 osób.

Kolejną zmianą wprowadzoną w 1958 r. było włączenie do omówień wydawnictw zwartych, „możliwie wszystkich najwartościowszych pozycji”. Nie wszystkie z nich były znane redakcji z autopsji.

W 1964 r. wydawanie pisma przejęło SBP przy wsparciu pochodzącym ze środków Ministerstwa Kultury i Sztuki.

Zmiana tytułu pisma nastąpiła w 1969 r. W „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej” zwiększyła się liczba omawianych publika-

¹⁴⁵ „Przegląd Piśmiennictwa o Książce” [dalej: „PPoK”] 1951 z. próbny, s. [1].

¹⁴⁶ Protokół zebrania poświęconego omówieniu „Przeglądu Bibliotecznego”, a odbytego 27 kwietnia 1954 r. AZG SBP 2/320, k. 3; K. Stachowska: *Fachowe czasopisma bibliotekarskie polskie i zagraniczne*. Wrocław: [s.n.], 1971, s. 56-57.

¹⁴⁷ A. Nowińska, „*Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*”: *piśmiennictwo zagraniczne 1955-1996*. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 419.

¹⁴⁸ „PPoK” 1955, nr 1, s. [1].

¹⁴⁹ Tamże.

nej karty”. Na końcu każdego numeru publikowano spis wydawnictw otrzymanych, listy do redakcji, noty o autorach i erratę. Należy dodać, że przed wprowadzeniem działu „Opinie. Poglądy. Propozycje” Maria Dembowska skonsultowała jego ideę ze środowiskiem bibliotekarskim. Jan Baumgart zaproponował, by w jego nazwie dominował wyraz „nauka” i zaproponował: „Nauka, technika, organizacja w bibliotekach”. Z kolei Henryk Sawoniak zasugerował „Organizacja, technika i badania naukowe w bibliotekach”. Przyjęta forma była najszerszą z wymienionych. Nowa postać „Przeglądu” przypadła do gustu środowisku bibliotekarskiemu – M. Dembowska pisze w pamiętniku, że odbierała z tego powodu gratulacje¹⁵⁸.

Przyjęto zasadę zamawiania materiałów lub wcześniejszego zgłoszenia tematu. W 1970 r. rozesłano do okręgów terenowym SBP pismo z prośbą o nadsyłanie materiałów do działu „Kronika krajowa”. W odpowiedzi napłynęło jedynie kilka zgłoszeń. Redakcja ponawiała w korespondencji propozycję współpracy, tłumacząc, że zamieszczanie informacji o wydarzeniach w poszczególnych środowiskach bibliotekarskich korzystnie wpłynęłoby na integrację zawodu i czerpanie z doświadczeń okręgów, proponując wytypowanie przedstawicieli okręgów, czyli stałych korespondentów, którzy – oprócz nadsyłania wiadomości do „Kroniki krajowej” – byłiby łącznikami między środowiskiem bibliotekarskim a redakcją¹⁵⁹. Jednocześnie zastrzeżono sobie prawo do skracania materiału i wprowadzania zmian.

W tymże roku na polecenie Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich redakcja „Przeglądu” nakreśliła koncepcję programową i tematyczną pisma w nadchodzącym roku oraz zamierzoną strukturę pisma. Za główny cel pisma uznano ukazywanie

roli bibliotek w całokształcie życia społecznego, ich udziału w rozwoju kultury, oświaty, nauki i gospodarki narodowej – w dobie dokonującej się rewolucji naukowo-technicznej.

W szczególności zamierzamy prezentować na łamach „Przeglądu” następującą tematykę:

1. Ocena dotychczasowego dorobku bibliotekarstwa polskiego w 25-leciu PRL oraz perspektywy rozwoju w oparciu o nową ustawę o bibliotekach, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień współpracy bibliotek w praktycznej realizacji ogólnokrajowej sieci bibliotek.
2. Organizacja i unowocześnianie warsztatu pracy bibliotecznej – stan obecny i perspektywy.
3. Przedstawianie postępowych tendencji w bibliotekarstwie światowym – w celu kształtowania właściwych poglądów na potrzeby bibliotek polskich i ich roli w systemie informacji naukowej.
4. Ocena stanu szkolnictwa bibliotekarskiego jako podstawowego czynnika gwarantującego przyszły rozwój bibliotekarstwa polskiego.
5. Kształtowanie się bibliotekoznawstwa jako dyscypliny naukowej – stan obecny i perspektywy rozwojowe¹⁶⁰.

¹⁵⁸ *Zapiski z codziennego życia (fragmenty dziennika Marii Dembowskiej)*. W: Maria Dembowska: *Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy naukowej*. Pod red. Jadwigi Sadowskiej. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2007, s. 208.

¹⁵⁹ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. Wzór listu do okręgów z dn. 7 XII 1970 r.

¹⁶⁰ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. Koncepcja programowa i tematyczna „Przeglądu Bibliotecznego na 1970 r.

Choć rezygnacja Biblioteki Narodowej z przygotowywania wersji drukowanej była krytykowana przez środowisko bibliotekarskie¹⁵⁴ można przypuszczać, że wersja cyfrowa znajdzie z upływem czasu zwolenników, jeśli nie z powodu formy wydawniczej, to ze względu na dotychczasowe uznanie w środowisku czytelników „Przeglądu Bibliotecznego”.

3.3. „Przegląd Biblioteczny” w latach 1969-1989

3.3.1. Próba podźwignięcia pisma i zmiany organizacyjne periodyku

Nowy, ważny etap funkcjonowania periodyku rozpoczęła Maria Dembowska, która objęła stanowisko redaktora naczelnego „Przeglądu Bibliotecznego” z dniem 1 stycznia 1969 r. Sekretarzem redakcji został wówczas Tadeusz Zarzębski, choć faktycznie już w październiku 1968 r. przejęli oni pismo po rezygnacji Zbigniewa Daszkowskiego. Do współpracy nad periodykiem zostały zaproszone osoby wcześniej tworzące kolegium redakcyjne. Na udział w tworzeniu pisma zgodzili się w wyniku prośby Dembowskiej m.in. B. Olejniczak, H. Sawoniak, H. Zasadowa. Nowo utworzona redakcja planowała zaprosić do współpracy J. Baumgarta i Marię Wielopolską (odmówiła). Współpracy podjął się też – po wstępnej rozmowie o ogólnych problemach periodyku – Z. Daszkowski¹⁵⁵. Pierwsze zebranie kolegium zostało zaplanowane na październik 1969 r.

Program pracy redakcji zamieszczono w zeszycie 1 z 1969 r. Podkreślono w nim, że pismo winno jak najszerszej przedstawiać problematykę bibliotek i bibliotekarzy, poruszać problemy ważne i aktualne dla różnych typów bibliotek. Opowiedziano się za uczynieniem z pisma organu „nowoczesnego bibliotekarstwa, bibliotekarstwa pracującego najbardziej racjonalnymi i społecznie efektywnymi metodami”¹⁵⁶.

Reorganizację „Przeglądu Bibliotecznego” Maria Dembowska rozpoczęła od ustalenia zasad funkcjonowania redakcji i sposobów pozyskiwania materiałów do druku. Listownie poinformowała redaktora technicznego do spraw czasopism – Tadeusza Szczęsnego, o obowiązkach spoczywających na nim. Należały do nich: adiacja tekstu, korekta techniczna, łamanie zeszytów, kontrakty z drukarnią, kontakty z Urzędem Kontroli, i inne prace związane z produkcją poszczególnych zeszytów¹⁵⁷.

Zadbano o stronę graficzną periodyku, wprowadzając kolorową okładkę i nowy układ graficzny pisma. Zmianie uległ zrab główny, od 1969 r. składały się nań następujące działy: „Artykuły”, „Opinie. Poglądy. Propozycje”, „Doniesienia”, „Sprawozdania”, „Z życia SBP”, „Recenzje”, „Kronika krajowa i zagraniczna”, „Z żałob-

¹⁵⁴ Np. B. Sordylowa: *Przeciwko likwidacji papierowej wersji BABIN-u*. „Prz. Bibl.” 2011, z. 3, s. [377]-378.

¹⁵⁵ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. List Marii Dembowskiej do Jana Baumgarta z 12.09.1968 r.

¹⁵⁶ *Od redakcji*. „Prz. Bibl.” 1969, z. 1., s.1.

¹⁵⁷ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. List Marii Dembowskiej do Tadeusza Szczęsnego z dn. 10 maja 1969 r.

Innym powodem, dla którego redakcja odrzucała nadsyłane prace, był ich „charakter faktograficzny jako cel sam w sobie”¹⁶⁷.

W 1971 r. podjęto rozmowy na temat wydawania „Przeglądu Bibliotecznego” przez Polską Akademię Nauk w Warszawie. Redakcja czasopisma przeniosła się z Biblioteki Narodowej (ul. Hankiewicza 1) do siedziby Biblioteki PAN mieszczącej się na szóstym piętrze Pałacu Kultury i Nauki przy pl. Defilad 1.

Przewidziano, że „Przegląd” będą tworzyć następujące działy: „Artykuły” (25%), „Opinie. Poglądy. Propozycje” (8%), „Doniesienia” (10%), „Sprawozdania” (5%), „Recenzje” (35%), „Z życia SBP” (12%), „Kronika krajowa i zagraniczna” (5%)¹⁶⁸.

W kwietniu Stanisław Badoń wystosował do Bohdana Dobrzańskiego propozycję „dalszego wydawania »Przeglądu« – począwszy od rocznika 1972 – jako wspólnego organu SBP i Biblioteki PAN w Warszawie”¹⁶⁹. Dalej pisał:

Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich skłonne byłoby przekazać „Przegląd” pod całkowitą opiekę wydawniczą jednego z wydawnictw specjalistycznych, których usługami dysponuje Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN, wraz ze wszystkimi wynikającymi stąd skutkami natury technicznej i ekonomicznej, przy czym Stowarzyszenie partycypowałoby w pokrywaniu ew. deficytu.

W odpowiedzi uszczegółowiono współpracę:

[...] Sekretarz Naukowy Polskiej Akademii Nauk wyraził w dniu 3 lipca 1971 r. zgodę na przejęcie przez Bibliotekę PAN w Warszawie kwartalnika „Przegląd Biblioteczny” o objętości rocznej 40 arkuszy wydawniczych, wydawanego techniką typograficzną.

W związku z powyższym Biuro Wydawnictw i Bibliotek prosi uprzejmie o ustalenie z Biblioteką PAN w Warszawie zasad współpracy z uwzględnieniem następujących założeń:

„Przegląd Biblioteczny od r. 1972 będzie wspólnym organem naukowym Biblioteki PAN w Warszawie i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, za który pod względem organizacyjnym i naukowym odpowiada Biblioteka PAN w Warszawie.

Sekretarz Naukowy PAN na wniosek Biblioteki PAN powoła Komitet Redakcyjny, do którego Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich będzie mogło zgłosić trzech członków.

„Przegląd Biblioteczny” wydawany będzie przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo w ramach planu wydawniczego PAN. Ewentualny deficyt zostanie pokryty w równych częściach przez Polską Akademię Nauk i Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, na podstawie kalkulacji Wydawnictwa Ossolineum.

Tytularia do omawianej publikacji zostaną zatwierdzone przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek na wniosek Biblioteki PAN w Warszawie.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich prześle pulę papieru uzyskaną na „Przegląd Biblioteczny” na rzecz Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Biblioteka PAN w Warszawie i Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu w porozumieniu z „RUCHEM” i Ośrodkiem Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, zorganizują kolportaż i wymianę zagraniczną omawianego czasopisma. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich prześle listę prenumeratorów krajowych do Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, zaś listę kontrahentów zagranicznych do Biblioteki PAN w Warszawie¹⁷⁰.

¹⁶⁷ AZG SBP Przegląd Biblioteczny. Korespondencja. 1968-1971. K. nlb. List Tadeusza Zarzębskiego Jerzego Starnawskiego z 30.10.1971 r.

¹⁶⁸ Por. „Prz. Bibl.” 1970, z. 1, s. 101.

¹⁶⁹ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordyłowej 1978-1994” k. nlb. List Stanisława Badonia do Bohdana Dobrzańskiego z 16.04.1971 r.

¹⁷⁰ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordyłowej 1978-1994” k. nlb. List Czesława Dejnawicza do ZG SBP z 8.07.1971 r.

Maria Dembowska uważała, że pismo powinno wyrażać jak najszerszej problematykę życia bibliotek i zainteresowania bibliotekarzy. Oznaczało to publikowanie materiałów dotyczących nie tylko bibliotek naukowych, lecz także publicznych, szkolnych i fachowych. Redakcja pragnęła wskazywać na udział bibliotek w całości kształcenia życia społecznego, oświatowego, kulturalnego, naukowego i gospodarczego kraju, umiejscawiając księżnice w warunkach „dokonującej się rewolucji naukowo-technicznej”¹⁶¹. Proces doboru treści do czasopisma opierał się na konsultacjach z Kolegium Redakcyjnym, które tekst akceptowało albo odrzucało¹⁶².

Redakcja – świadoma naukowego charakteru periodyku – była zdania, że nie temat, lecz sposób jego ujęcia i znaczenie społeczne jest najważniejszym kryterium doboru materiału do pisma. „Przegląd” miał stać się organem „nowoczesnego bibliotekarstwa, bibliotekarstwa pracującego najbardziej racjonalnymi i społecznie efektywnymi metodami”. Dział recenzji i sprawozdań z piśmiennictwa planowano rozbudować o informacje dotyczące publikacji nie tylko z kręgu bibliotekarstwa, lecz także o prace z innych dziedzin, np. z socjologii, organizacji oświaty, kultury, nauki, naukoznawstwa, mogące zainteresować bibliotekarzy¹⁶³.

Zachowane w Archiwum Stowarzyszenia materiały wskazują, że redakcja szczególnie dbała o dział recenzji. Przykładem może być ocena publikacji Heleny Zdaniewicz *Bibliografia publikacji naukowo-dydaktycznych WSE w Katowicach za okres 30-lecia (1937-1966)* (Katowice 1967), zrecenzowanej przez Andrzeja Brożka i Ewę Wyglendę¹⁶⁴, która była przeznaczona do druku jeszcze za redakcji Zbigniewa Daszkowskiego. Tekst nie ukazał się w „Przeglądzie” z powodu zbyt obszernego, nieadekwatnego do znaczenia pracy rozmiaru recenzji. Uwagi do niej wystosował Henryk Sawoniak, do którego zwróciła się redakcja z prośbą o pomoc. Ustalono, że omawiana bibliografia nie jest dziełem takiej rangi, by poświęcać jej 10 stron maszynopisu. Sawoniak próbował zreorganizować i skrócić recenzję, co mu się nie udało. Tekst został przesłany do Brożka z prośbą o przeredagowanie, do czego ostatecznie nie doszło¹⁶⁵.

Nie wszystkie nadsyłane materiały były publikowane w „Przeglądzie”. Redakcja niejednokrotnie odrzucała recenzje prac krajowych i informacje na temat ukazujących się książek. Sekretarz redakcji, Tadeusz Zarzębski informował w liście, że redakcja nie wykorzysta notatki dotyczącej *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera, nadesłanej przez Wacława Walickiego. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku recenzji Adama Pastnachta pracy *Widokówki powiatu sanockiego z lat 1900-1944 i próba ich bibliografii*. Redakcja zasugerowała publikację w „Bibliotekarzu”¹⁶⁶.

¹⁶¹ Tamże.

¹⁶² AZG SBP Przegląd Biblioteczny. Korespondencja. 1968-1971. K. nlb. List Marii Dembowskiej do Celiny Zawodzińskiej z 13.07.1971 r.

¹⁶³ Tamże.

¹⁶⁴ W liście A. Brożka do redakcji z dnia 23 maja 1969 r. dowiadujemy się, że redakcja reorganizując pracę periodyku podjęła decyzję, że nie przejmuje materiałów poprzedniej redakcji. Por. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. List Andrzeja Brożka do Marii Dembowskiej z dn.23.05.1969 r.

¹⁶⁵ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. Korespondencja między redakcją i autorem 10.09.1969 – 7.04.1970.

¹⁶⁶ AZG SBP Przegląd Biblioteczny. Korespondencja. 1968-1971. K. nlb. List Tadeusza Zarzębskiego do Wacława Waleckiego z dnia 18.12.1971 r.; tamże, K. nlb. List Tadeusza Zarzębskiego do Adama Pastnachta z dnia 28.02.1972 r.

poprosił o przesłanie pracy doktorskiej i pierwszej części książki *Katalog przedmiotowy*¹⁷⁶. Projektowany zeszyt był ograniczony do objętości 20 arkuszy wydawniczych¹⁷⁷. Autorów zawiadomiono korespondencyjnie, prosząc o deklarację i nadesłanie w ciągu dwóch tygodni tematu pracy¹⁷⁸. Ostatecznie zebrane materiały ukazały się w roczniku 39 za rok 1971. Numer poczwórny – z powodów niezależnych od Stowarzyszenia – ukazał się ze znacznym opóźnieniem¹⁷⁹.

Część recenzji zamawiała redakcja pisma, wykorzystując do tego drogę korespondencyjną, telefoniczną i kontakty osobiste. W pismach kierowanych do bibliologów i bibliotekarzy podawała oczekiwany rozmiar recenzji i termin wykonania. W zwyczaju redakcji było informowanie o niewykorzystaniu nadesłanych materiałów, które były odsyłane autorom (mimo iż redakcja nie była do tego zobligowana). W podobny sposób postępowano w przypadku artykułów. W grudniu 1971 r. Maria Dembowska wystosowała prośbę do Marii Budzanowskiej o przygotowanie artykułu o rzeczowym opracowaniu piśmiennictwa w „Przewodniku Bibliograficznym”. Miał on wejść do zeszytu 3-4/1972, poświęconego problematyce służby informacyjnej w bibliotekach naukowych¹⁸⁰. Artykuły były poddawane korekcie, którą następnie przesyłano autorom do akceptacji. Jeśli autorzy zwlekali z odpowiedzią, bądź w ogóle jej nie udzielali, redakcja uznawała, że jej brak jest akceptacją wprowadzonych zmian.

Przełom 1971/1972 r. był dla „Przeglądu Bibliotecznego” okresem trudnym nie tylko z powodów organizacyjnych, ale i finansowych. Jeszcze w 1972 r. w Drukarni Związkowej w Krakowie (ul. Mikołajska 13) zalegał zeszyt 2/3 z 1970 r.; skomplikowany skład i wzrost kosztów druku przyniósł deficyt w wysokości 200 tys. zł. Redakcja bez rezultatu poszukiwała odpowiedniej drukarni, zdolnej sprostać wymaganiom poligraficznym czasopisma naukowego¹⁸¹. Mimo to, jak podkreśliła Maria Dembowska w jubileuszowym artykule w 1977 r., nakład „Przeglądu” przewyższał o 1000 egzemplarzy sumę nakładów trzech innych liczących się czasopism bibliotecznych: „Roczników Bibliotecznych”, „Rocznika Biblioteki Narodowej” i „Studiów o Książce”, co świadczyło o randze periodyku, a także określało – jak to nazwała redaktor – „zasięg społecznego oddziaływania” czasopisma¹⁸².

Ówczesna polityka czasopiśmiennicza władz SBP zakładała niezwiększanie liczby tytułów czasopism bibliotekarskich i bibliotekoznawczych, a raczej wzrost ich objętości, podnoszenie poziomu merytorycznego i częstsze publikowanie aktualnych problemów bibliotekarskich. Ważnym zadaniem postawionym przed redakcjami było

¹⁷⁶ AZG SBP Przegląd Biblioteczny. Korespondencja. 1968-1971. K. nlb. List Marii Dembowskiej do Tadeusza Kotarbińskiego z 22.06.1971 r.

¹⁷⁷ AZG SBP Przegląd Biblioteczny. Korespondencja. 1968-1971. K. nlb. Wzór listu Marii Dembowskiej z marca 1971 r.

¹⁷⁸ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. Wzór listu z marca 1971 r.

¹⁷⁹ Por. informacja na 4 s. okł z. 4 (1970).

¹⁸⁰ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja: 1968-1971” k. nlb. List Marii Dembowskiej do Marii Budzanowskiej z dn. 6 XII 1971 r.

¹⁸¹ *Sprawozdanie z działalności Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w okresie od marca do października 1971 r. złożone na zebraniu plenarnym ZG SBP w dniu 14 X 1971 r. w Olsztynie przez sekretarza generalnego kol. Stanisława Jeżyńskiego*. „Prz. Bibl.” 1972, z. 2, s. 233.

¹⁸² M. Dembowska: „Przegląd Biblioteczny” wczoraj, dziś, jutro..., s. 243.

Podjęcie się przez Ossolineum wydawania „Przeglądu” było spełnieniem oczekiwań redakcji odnośnie wysokiego poziomu edytorskiego i terminowego druku.

Maria Dembowska była związana z powołaną w 1952 r. Biblioteką Polskiej Akademii Nauk w Warszawie od 1966 r., kiedy objęła (1 marca) stanowisko dyrektora. W 1971 r. Leon Łoś przedstawił projekt przejęcia wydawania „Przeglądu” przez Ossolineum, który 6.04.1971 r. został pozytywnie oceniony przez wiceprzewodniczącego ZG SBP, Edwarda Assbury’ego. W rozmowach duży udział miał też Władysław Bartoszewski¹⁷¹. Wrocławskie Ossolineum było organem wydawniczym PAN już od 1953 r.¹⁷².

Praca i zaangażowanie Dembowskiej procentowało licznymi głosami aprobaty płynącymi ze środowiska naukowego. Np. dnia 21 marca 1975 r. w rozmowie z Dembowską Czesław Dejnarowicz (dyrektor Biura Wydawnictw i Bibliotek Polskiej Akademii Nauk) wyrażał nadzieję, że będzie ona nadal redagować pismo. W efekcie satysfakcjonujących SBP i PAN prac redakcyjnych Dembowska w dniu 14 maja 1975 r. została ponownie powołana na redaktora naczelnego na lata 1975-1977¹⁷³.

Maria Dembowska nie była w pełni zadowolona z pracy w Bibliotece PAN. Od 1969 r. rozważała odejście i zajęcie się wyłącznie działalnością naukową. Myśl ta powracała w 1973 i 1974 r.¹⁷⁴.

W 1971 r. zostały opracowane zmiany, które miały dotyczyć wszystkich czasopism bibliologicznych, a więc „Przeglądu Bibliotecznego”, „Roczników Bibliotecznych”, „Studiów o Książce” i „Rocznika Biblioteki Narodowej”. Pierwszy ich etap polegał na wymienieniu się założeniami programowymi, planami tematycznymi i wykazami publikacji planowanymi do zrecenzowania w najbliższym czasie (około roku), a także współpracą redakcji w zakresie kierowania autorów prac do właściwych pism. W dalszej perspektywie były regularne spotkania redakcji¹⁷⁵.

Od początku działalności redakcja podjęła próbę ożywienia dyskusji na kartach „Przeglądu”. Jedną z oznak tego było wyrażenie zgody na wgląd prof. dr. Karola Głombiowskiego do polemicznych wypowiedzi przed ich opublikowaniem w piśmie. Redaktor naczelna, Maria Dembowska, choć wiedziała, że nie jest to zwyczaj praktykowany w innych czasopismach, stwierdziła, że łamy czasopisma są otwarte dla osób reprezentujących różne opinie i stanowiska, niezależnie od tego, czy są one zgodne z poglądami redakcji.

Redakcja planowała przeznaczyć z. 2-4 z 1972 r. na wspomnienia o Adamie Łysakowskim w związku z przypadającą w tymże roku rocznicą 20-lecia jego śmierci. Napisania wspomnienia po Łysakowskim podjął się prof. Tadeusz Kotarbiński, ale

¹⁷¹ *Rozmaitości biograficzno-bibliologiczne...*, s. 12.

¹⁷² M. Rzakowolska: *Oficyna przy Piotrkowskiej: działalność Wydawnictwa Łódzkiego w latach 1957-1996*. Łódź: Wydaw. UŁ, 2007, s. 176-177.

¹⁷³ M. Dembowska: *Materiały do historii Biblioteki PAN w Warszawie. „Memorial” (1968) oraz „Na PAN-skim chlebie. Ze wspomnień bibliotekarki. Notatki z lat 1966-1977”*. Do druku przygot. i wstępem opatrzyła Jadwiga Sadowska. „Rocz. Bibl.” 2008, s. [175]-214.

¹⁷⁴ *Zapiski z codziennego życia...*, s. 207, 211.

¹⁷⁵ AZG SBP *Przegląd Biblioteczny*. Korespondencja. 1968-1971. K. nlb. List Tadeusza Zarzębskiego do Józefa Korpały z 22.10.1971 r.

nartowicz, Łoś, Sordylowa) pracowało w Bibliotece PAN w Warszawie. Sekretarzem redakcji została I. Kuczyńska. Skład gremium ustalono z przedstawicielami Polskiej Akademii Nauk.

Do nowej Rady nie weszła dotychczasowa redaktor, Maria Dembowska. Należy sądzić, że zmiana redaktora pisma w trakcie cyklu wydawniczego rocznika 1978 była spowodowana ingerencją Wydziału I PAN w kształt Rady Redakcyjnej. Same prace nad reorganizacją składu osobowego redakcji rozpoczęto jeszcze w 1977 r. Maria Dembowska była przekonana o kontynuowaniu swojej funkcji do końca kadencji mającej upłynąć w 1981 r. (o czym świadczą notatki Pani Profesor oraz zachowana korespondencja z Leonem Łosiem), do tego zaś czasu przewidywała dla Barbary Sordylowej stanowisko zastępcy redaktora. O zmianie planów Wydziału I PAN dowiedziała się drogą nieoficjalną, kiedy zaproponowano jej funkcję członka Rady Redakcyjnej pisma. Sytuację podsumowała następującymi słowami:

W tej sytuacji zmuszona jestem stwierdzić, że nie zostały zachowane w stosunku do mnie elementarne zasady lojalnego postępowania i nie widzę możliwości przyjęcia oferowanej mi funkcji członka rady redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego”¹⁸⁸.

Helena Więckowska, otwierając posiedzenie nowej Rady, stwierdziła, że choć pierwotnie sprzeciwiała się łączeniu „Przeglądu Bibliotecznego” z Biblioteką PAN, okazało się to być korzystne dla pisma, które „wydobyło się dzięki tej symbiozie z dużych trudności i zaległości wydawniczych, okrzepło i zachowało swój wysoki poziom naukowy”¹⁸⁹. Jednocześnie wyraziła uznanie dla dotychczasowej pracy Marii Dembowskiej i zaproponowała, aby Rada Redakcyjna przesłała odpowiednie podziękowanie. Ostatnim opracowanym przez Dembowską zeszytem był z. 2 z 1978 r. Mimo niejasnej sytuacji Barbara Sordylowa wystosowała pismo do Marii Dembowskiej z podziękowaniami za prowadzenie redakcji „Przeglądu”:

Dzięki Pani Profesor inicjatywie i staraniom „Przegląd Biblioteczny” został wyprowadzony z grożącego mu kryzysu, a stając się od 1972 r. wspólnym organem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Biblioteki PAN w Warszawie zyskał trwałe podstawy materialne dla swojego istnienia oraz zapewniono mu wysoką rangę naukową pod Pani naczelną redakcją.

Przekazując te słowa podziękowania i uznania pragniemy zarazem zapewnić Panią, Pani Profesor, że profil „Przeglądu Bibliotecznego” ukierunkowany na współczesne zagadnienia bibliotekoznawstwa, bibliotekarstwa, informacji naukowej oraz integracji naukowej tych dyscyplin zostanie zachowany. Dołożymy również starań, aby utrzymać „Przegląd Biblioteczny” na odpowiednim poziomie naukowym i redakcyjnym¹⁹⁰.

¹⁸⁸ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny” Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. List Marii Dembowskiej do Władysława Markiewicza, Sekretarza Wydziału I PAN z dnia 28.03.1978 r.; także korespondencja z 22 i 25.02. oraz 28.03.1978 r. Wersję Dembowskiej o wprowadzeniu jej w błąd potwierdza list Leona Łosia z dnia 28.10.1977 r. do tejsze. Zob. tamże. Konflikt i jego rozwiązanie po latach przedstawiła B. Sordylowa: *Profesor Maria Dembowska w moich wspomnieniach*. W: *Maria Dembowska: Księga jubileuszowa...*, s. [184]-188.

¹⁸⁹ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej Przeglądu Bibliotecznego w dn. 19 kwietnia 1978 r.

¹⁹⁰ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. List Barbary Sordylowej do Marii Dembowskiej z dnia 28.04.1978 r. K. nlb.

rozgraniczenie profilów tematycznych pism. Planowano również poszerzyć krąg autorów, unowocześnić szatę graficzną oraz zwiększyć liczbę informacji z zagranicy¹⁸³.

W latach 1972-1975¹⁸⁴ „Przegląd” zanotował znaczący wzrost nakładu, co było rezultatem starań Biblioteki PAN w Warszawie. W okresie 5 lat (od 1972 do 1976 r.) wzrósł on trzykrotnie, osiągając – przy aprobacie Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk – liczbę 5000 egzemplarzy każdego zeszytu.

W omawianym okresie pismo, a w szczególności treść i sposób redagowania, zostały poddane ocenie Janusza Dunina, na którego opinię powołuje się M. Dembowska:

Zbadanie problematyki trzech roczników *Przeglądu Bibliotecznego* prowadzi do wniosku, że pismo to ma jasną linię programową, trzyma się stosunkowo ściśle praktycznej problematyki bibliotekarskiej, może być ważnym czynnikiem w modernizacji bibliotekarstwa polskiego, jednym z materiałów do ustawicznego kształcenia kadr¹⁸⁵.

Zeszyt 3 (1977 r.) poświęcono przypadającemu w tym roku jubileuszowi 50-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”. W okolicznościowym numerze pisma znalazły się prace omawiające historię, perspektywy, recepcję najstarszego polskiego naukowego periodyku i towarzyszącej mu „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej”, autorstwa osób ściśle z nim współpracujących – Marii Dembowskiej, Barbary Eychlerowej i Henryka Sawoniaka. Redaktor naczelna kwartalnika podkreśliła potrzebę popularyzacji nowoczesnego bibliotekarstwa, inspirowania badań bibliotekoznawczych i coraz szersze informowania bibliotekarzy o osiągnięciach bibliotekarstwa za granicą. Do najczęściej poruszanej tematyki miały należeć: organizacja i zarządzanie, modernizacja bibliotek, problematyka organizacji zbiorów, specjalizacji, współpracy księżnic, kwestie kształcenia i doksztalcenia zawodowego, a także rola i zadania bibliotecznej służby informacyjnej. Jednocześnie zapowiedziano szersze niż dotychczas prezentowanie w „Przeglądzie” nauk pokrewnych – informacji naukowej, naukoznawstwa nauki o organizacji i kierowaniu, socjologii¹⁸⁶.

W 1978 r. powołano po raz pierwszy Radę Redakcyjną „Przeglądu Bibliotecznego”, która była odpowiedzialna za określanie programu tematycznego i kierunku rozwoju pisma, ocenę poziomu naukowego zamieszczanych materiałów i stopnia realizacji tegoż¹⁸⁷. W jej skład weszli: Helena Więckowska (przewodnicząca), Czesław Dejnarowicz, Cecylia Dunin, Barbara Eychlerowa, Zbigniew Jabłoński, Izabela Kuczyńska, Maria Lenartowicz, Leon Łoś, Henryk Sawoniak, Anna Sitarska, Barbara Sordylowa, Hanna Zasadowa. Cztery spośród wymienionych osób (Kuczyńska, Le-

¹⁸³ Tamże, s. 233-234.

¹⁸⁴ W Archiwum SBP przechowywanym w Zakładzie Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej brakuje szczegółowych danych z pracy redakcji pisma za lata 1972-1978. Lukę tę częściowo wypełnia sprawozdanie Zarządu Głównego SBP opublikowane w „Przeglądzie Bibliotecznym” (1977 z. 2, s. 192-194).

¹⁸⁵ J. Dunin: Opinia dotycząca doboru treści i sposobu redagowania „Przeglądu Bibliotecznego” na podstawie numerów wydanych od r. 1972. Warszawa, 1975, mps niepubl. Cyt. Za: M. Dembowska: „Przegląd Biblioteczny” wczoraj, dziś, jutro..., s. 247.

¹⁸⁶ Tamże, s. 248-249.

¹⁸⁷ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Ramowy regulamin rad programowych i redakcji czasopism naukowych publikacji ciągłych i wydawnictw seryjnych Polskiej Akademii Nauk.

i Leon Łoś. W materiałach archiwalnych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich zachowały się dokumenty świadczące o nawiązaniu przez B. Sordylową współpracy z zagranicznymi ośrodkami bibliotekoznawczymi i czasopismami naukowymi. Miała się ona odbywać poprzez publikowanie artykułów (np. w sprawie bibliotek RFN; korespondencja z Dietrichem Segebrechtem, redaktorem pisma „Buch und Bibliothek”) czy zamieszczania recenzji (listy do K.G. Saur Verlag).

W środowisku bibliotekarskim pojawiła się inicjatywa – poparta rocznicą 60-lecia bibliotekarstwa w Polsce – prezentowania w „Przeglądzie” sylwetek nestorów zawodu. Miały one przyjąć postać wywiadów. Jednocześnie nie została zaakceptowana propozycja dedykowania zeszytów pisma poszczególnym osobom¹⁹⁷. Dział, w którym miano publikować rozmowy, został zatytułowany „Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego”. Zapowiedź nowej rubryki pojawiła się w z. 1 „Przeglądu” z 1979 r., a jej celowość została umotywowana następująco:

Przegląd Biblioteczny, pragnąc dołożyć cegiełkę do uczczenia 60 rocznicy odzyskania niepodległości, zamierza publikować na swoich łamach wywiady i wspomnienia osób szczególnie zasłużonych dla rozwoju bibliotekarstwa polskiego, aby – niczym „arką przymierza między dawnymi i młodszymi laty” – połączyć przeszłość i tradycję z teraźniejszością i nowoczesnością¹⁹⁸.

Pierwszy wywiad z prof. dr. Heleną Wieckowską ukazał się w z. 1 z 1979 r. i został przeprowadzony przez Cecylię i Janusza Duninów. Później rozmawiano też z Janem Baumgartem, Józefem Korpałą, Alodią Gryczową, Zofią Krystyną Remerową, Antonim Knotem i Henrykiem Sawoniakiem.

Pod koniec 1978 r. B. Sordylowa zaproponowała unifikację prezentacji materiału w periodyku, co miało ułatwić współpracę między czasopismami dokumentacyjnymi, bibliologicznymi i archiwalnymi i było efektem uczestnictwa I. Kuczyńskiej w obradach II Sympozjum redaktorów czasopism dokumentacyjnych, bibliologicznych i archiwalnych, które odbyło się w Berlinie w 1978 r. Rada planowała ponadto uzupełnianie prac streszczeniami w języku autorskim, a także ich rozbudowanie¹⁹⁹.

Od z. 1 z 1979 r. wprowadzono na początku każdego artykułu streszczenie w języku polskim, przybliżające czytelnikowi układ i przedmiot pracy. Nakład pisma był w tym czasie niezadowolający, bowiem redakcja wystąpiła do Biura Wydawnictw i Biblioteki PAN z prośbą o jednorazowe podniesienie wysokości nakładu rocznika do 7500 egzemplarzy²⁰⁰. Redakcja w późniejszych latach na stałe proponowała druk „Przeglądu” w takim nakładzie. Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk zezwolił na tę zmianę. Przeszkodą była polityka Wydawnictwa Ossolineum; z pewnością przyczyniły się do tego też braki papieru²⁰¹. Propozycja redakcji była zabiegiem celowym; zwiększenie nakładu zeszytów pozwalało na dotarcie do więk-

¹⁹⁷ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej Przeglądu Bibliotecznego w dn. 31.10.1978 r.

¹⁹⁸ *Od redakcji*. „Prz. Bibl.” 1979, z. 1, s. 5.

¹⁹⁹ Tamże.

²⁰⁰ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja 1975-1983. Korespondencja z Ossolineum 1979-1983. List Leona Łosia do Biura Wydawnictw i Bibliotek PAN z dn. 6.11.1979 r. K. nlb.

²⁰¹ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1984-1990. List Barbary Sordylowej do Stanisława Słowika z ZN im. Ossolińskich – Wydawnictwa z dn. 19.04.1983 r. K. nlb.

Podczas przywołanego spotkania podsumowano działalność dotychczasowego składu redakcyjnego. Hanna Zasadowa wspomniała o bardzo sprawnym funkcjonowaniu całego procesu redakcyjnego periodyku, starannym i punktualnym przygotowaniu materiałów oraz „harmonijnej” współpracy członków zespołu¹⁹¹.

Nowa redaktor pisma, Barbara Sordylowa, rozpoczęła pracę od zeszytu 3 z 1978 r.¹⁹², jednak zmiany tej nie zanotowano na stronie redakcyjnej „Przeglądu”, co było błędem Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Nowa redakcja oprotestowała ten fakt w piśmie z dnia 22 grudnia 1978 r.¹⁹³.

Wraz ze zmianami składu redakcji należało ponownie wystąpić do organu cenzorskiego o zgodę na wydawanie periodyku. „Przegląd” uzyskał ją 6 marca 1978 r. Warunki druku określały nakład pisma w wysokości 5 tys. egz., objętość 50 arkuszy wydawniczych, format B-5 oraz roczną objętość Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej 50 arkuszy wydawniczych. Zezwolenie zostało wydane na czas nieokreślony i znosiło wcześniejszą zgodę o numerze GP.II-441/187/76¹⁹⁴. Należy dodać, że ingerencji cenzorskiej podlegała każda zmiana nakładu pisma. Po jej uzyskaniu redakcja oddzielnie składała zapotrzebowanie na przydział papieru. Zgody wymagało także rozpowszechnianie numerów. Zezwolenie urzędu cenzury na wzrost nakładu nie ustrzegło redakcji przed zmianami spowodowanymi przez Ossolineum. Winę za spadek liczby wydanych egzemplarzy w 1982 r. do 5210 ponosiło wyłącznie wydawnictwo, na co zwracała uwagę w korespondencji w 1983 r. redaktor¹⁹⁵.

Ustalono, że materiały od autorów do kolejnych zeszytów powinny spływać nie później niż do 1 października roku poprzedniego (do zeszytu 1), do 1 stycznia danego roku (do zeszytu 2), do 1 kwietnia danego roku (do zeszytu 3) oraz do 1 lipca danego roku (do zeszytu 4)¹⁹⁶.

Przewidziano, że z. 4/1978 będzie poświęcony jubileuszowi 50-lecia Biblioteki Narodowej i w jego skład wejdą zamówione artykuły Witolda Stankiewicza, Leona Marszałka, Mieczysława Derentowicza, Ewy Pawlikowskiej i Edwarda Palińskiego. Artykuły zamówiono również do późniejszych numerów. Współpracownikami redakcyjnymi Sordylowej zostali: Izabela Kuczyńska (sekretarz), Maria Lenartowicz

---

¹⁹¹ Tamże.

¹⁹² Informacja o zmianie na stanowisku redaktora naczelnego pisma pojawiła się w „Przeglądzie” przy okazji opublikowania sprawozdania Stowarzyszenia i została przedstawiona tymi słowami:

„7. W związku z powołaniem przez sekretarza Wydział I PAN (w porozumieniu z ZG SBP) nowego składu Komitetu Redakcyjnego *Przeglądu Bibliotecznego* pod kierunkiem wicedyr[ektor] Biblioteki PAN w Warszawie kol. dr Barbary Sordylowej oraz Rady Redakcyjnej pod kierunkiem prof. dr Heleny Więckowskiej odbyło się dn. 13 czerwca [1978 r.] spotkanie przedstawicieli Prezydium ZG SBP z członkami Komitetu Redakcyjnego *Przeglądu*”.

Por. *Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za okres 5.05.-26.10.1978*. „Prz. Bibl.” 1978, z. 3, s. 360.

¹⁹³ Por. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. K. nlb.

¹⁹⁴ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983.

¹⁹⁵ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. List do Barbary Sordylowej do Zakładu Narodowego im. Ossolińskich z dnia 19.04.1983. K. nlb.

¹⁹⁶ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. Pismo z dnia 1.12.1978 r. K. nlb.

Rok 1982 jest szczególnie trudny dla edycji czasopism naukowych Polskiej Akademii Nauk. [...] Pamiętać też musimy, iż dopiero od czerwca bieżącego r. wydamy drukiem zaległe numery czasopism z 1981 r.

W tej sytuacji współpracujące z Akademią wydawnictwa zaproponowały nam wydanie, wyjątkowo w bieżącym 1982 r., podwójnych numerów czasopism naukowych w zmniejszonej do połowy objętości. Rozwiązanie to umożliwi wydanie zaplanowanych tytułów czasopism w bieżącym r. bez poślizgów. Umożliwi także wcześniejszy skład i druk numerów przewidzianych do wydania w 1983 r. bez żadnych ograniczeń objętościowych i ilościowych[...].

Licząc na zrozumienie Redakcji, zainteresowanych poprawą rytmiczności w wydawaniu własnych czasopism – uprzejmie proszę o dostosowanie się do propozycji czynionych w tym zakresie przez wydawców i ustaleń Sekretariatu Naukowego PAN²⁰⁷.

„Przegląd Biblioteczny” był w lepszej sytuacji, niż dwa pozostałe czasopisma Stowarzyszenia („Bibliotekarz” i „Poradnik Bibliotekarza”), dla których przydziały papieru już na początku 1981 r. zostały znacznie ograniczone. W stosunku do wszystkich wydawnictw periodycznych referat wydawniczy Stowarzyszenia podjął decyzję, by nie rezygnować i nie podejmować „drastycznych rozwiązań pod presją określonych trudności, należy raczej szukać środków dla załagodzenia zaistniałych warunków”. Postanowiono dalej, że „trudny okres należy przetrwać, czekając na poprawę sytuacji”²⁰⁸.

Władze SBP, podobnie jak intelektualiści środowiska warszawskiego w liście z 21 sierpnia 1980 r., poparły strajkujących robotników Wybrzeża, co znalazło wyraz w „Przeglądzie Bibliotecznym” i wiązało z deklaracją włączenia się „solidną pracą swych członków w ogólnonarodowe dzieło wyprowadzenia kraju z kryzysu”²⁰⁹. Fala strajków, które przetoczyły się przez kraj oraz trudności gospodarcze – były bezpośrednimi powodami wprowadzenia 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego.

Dwa lata po zmianie obsady redakcji doszło w jej składzie do kolejnych przesunięć, spowodowanych ponownym uzyskaniem zgody na wydawanie pisma w Głównym Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Rada Redakcyjna została powołana w porozumieniu z SBP na lata 1982-1984. Stanowisko zastępcy redaktora naczelnego zajął Andrzej Mężyński, a sekretarzem redakcji została Jadwiga Tejwan²¹⁰. Radę Redakcyjną tworzyły osoby w większości powołane do niej jeszcze w 1978 r.: Zbigniew Jabłoński (przewodniczący), Czesław Dejnarrowicz, Cecylia Duninowa, Barbara Eychlerowa, Maria Lenartowicz, Leon Łoś, Andrzej Mężyński, Henryk Sawoniak, Anna Sitarska, Barbara Sordylowa, Jadwiga Tejwan, Helena Więckowska i Hanna Zasadowa. Od z. 3/1985 uległa ona zmianie: zmarłego Z. Jabłońskiego zastąpił na stanowisku przewodniczącego Rady Redakcyjnej Krzysztof Migoń. Radę zasilili ponadto: Barbara Eychlerowa, Andrzej Kłossowski, Jadwiga Kołodziejska,

²⁰⁷ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. List I Zastępcy Sekretarza Naukowego PAN Zbigniewa Giertycha do redaktora naczelnego „Przeglądu Bibliotecznego”. K. nlb.

²⁰⁸ *Sprawozdanie Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za okres 30 września 1979-10 maja 1981 złożone przez sekretarza generalnego kol. Leona Łosia*. „Prz. Bibl.” 1982, z. 1/2, s. 161.

²⁰⁹ *Sprawozdanie z wykonania rocznego planu wydawniczego SBP do dnia 13.11.1981*. „Prz. Bibl.” 1982, z. 3/4, s. 323.

²¹⁰ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Pismo przewodniczącego Rady Redakcyjnej Zbigniewa Jabłońskiego do ZG SBP z dn. 4.05.1982 r.

szej liczby odbiorców, tym bardziej że pismo było kolportowane wyłącznie w prenumeracie, zaś dystrybutor – RSW „Prasa-Książka-Ruch” – nie posiadał pojedynczych zeszytów pisma²⁰².

W tekach redakcyjnych na początku lat 80. XX w. znajdowało się kilka artykułów, co zapewniało redakcji materiał na 1-2 numery, natomiast brakowało recenzji (w tece do z. 4 z 1981 r. znajdowały się jedynie dwie takie prace).

Sytuacja polityczna 1981 r. przyniosła znaczące utrudnienia wydawnicze. Ostatni, łączony zeszyt z 1981 r. ukazał się w grudniu tegoż roku. W 1982 r. wyszły jedynie 2 zeszyty łączone, z czego pierwszy (1/2) wydano w okresie stanu wojennego w technice małej poligrafii (jego druk ukończono w październiku 1982 r.). Redakcja tłumaczyła to problemami poligraficznymi. Kolejny zeszyt (3/4) wyszedł w styczniu 1983 r. Trudna sytuacja na rynku poligraficznym w połowie lat 80. XX w. przekładała się na druk czasopism wydawanych przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, co odbiło się negatywnie na „Przeglądzie Bibliotecznym”. Sugestią zastępcy sekretarza naukowego PAN Saturnina Zawadzkiego było częstsze wydawanie zeszytów podwójnych²⁰³. Od tego czasu właściwie na każdy rocznik pisma składał się jeden numer łączony (wyjątkiem był przełomowy rok 1989). Postępująca inflacja skutkowała też interwencjami redakcji w zakresie podniesienia wysokości honorariów autorskich. Kłopoty sprawiała też cena prenumeraty, która była wielokrotnie zmieniana i aktualizowana. Pod koniec lat 80. XX w. redakcja musiała nawet zaapelować do prenumeratorów, by uzupełnili różnicę między ceną prenumeraty a rzeczywistymi kosztami²⁰⁴.

Materiały archiwalne dowodzą, że w dużej mierze czynnik polityczny obecny w pismach naukowych wynikał z zależności na linii Redakcja – Polska Akademia Nauk. Świadczy o tym list, którego nadawcą był PAN, skierowany do 26 czasopism znajdujących się pod jego opieką. Zapytanie dotyczyło inicjatyw, z jakimi redakcje (w tym „Przegląd Biblioteczny”) włączyły się w obchody 60. rocznicy Rewolucji Październikowej. W odpowiedzi na list Maria Dembowska zadeklarowała publikację dwóch artykułów w z. 4 z 1977 r.: „Bibliotekarstwo radzieckie w polskim międzywojennym czasopiśmiennictwie bibliotekoznawczym” i „Współpraca bibliotek PAN z bibliotekami Akademii Nauk Związku Radzieckiego”²⁰⁵.

Wprowadzenie stanu wojennego spowodowało zawieszenie na 4 miesiące edycji wszystkich czasopism wydawanych przez PAN, o czym zakomunikował prezes Głównego Urzędu Kontroli Prasy w stosownym rozporządzeniu²⁰⁶. W piśmie rozesłanym do redakcji periodyków trudną sytuację Polska Akademia Nauk wyjaśniała następująco:

²⁰² Szerzej warunki dystrybucji pisma omówili: H. Łaskarzewska, A. Mężyński: „Przegląd Biblioteczny” – nakład, prenumerata, czytelnicy. „Prz. Bibl.” 1981, z. 1, s. 93-97.

²⁰³ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1984-1990. List Saturnina Zawadzkiego do redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” z dn. 04.01.1985 r. K. nlb.

²⁰⁴ Por. 4 s. okł. rocznika 1989.

²⁰⁵ Por. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. Korespondencja Marii Dembowskiej z Marianem Wojciechowskim, Przewodniczącym I Wydziału PAN z dnia 30 kwietnia 1977 r. K. nlb.

²⁰⁶ Por. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. List Zastępcy Redaktora Naczelnego Wydawnictw Ossolineum Józefa Wojtała do Rady Redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego” z dnia 27.01.1982 r. K. nlb.

W 1984 r. redakcja utworzyła dział „Listy do redakcji”. Teka redakcyjna była w tym czasie szczuplejsza w materiały przygotowane do druku, brakowało przede wszystkim wywiadów do kontynuacji działu „Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego”²¹³.

Ze słowami krytyki spotkała się decyzja redakcji o wycofaniu z druku jednego z artykułów. W archiwum ZG SBP zachowała się kopia listu Jerzego Szwalbe z 1986 r., skierowanego do redaktora pisma, Barbary Sordylowej. Autor wyrażał w nim zdziwienie, spowodowane wycofaniem z druku jego pracy poświęconej – jak to wyraził – „nadmiernej dominacji informatyków w dziedzinie informacji”. Artykuł nosił tytuł „W podwójnym nelsonie” i został przesłany redakcji w 1985 r. Autor był zdania, że informatycy, jako specjaliści wyłącznie w kwestii technik komputerowych nie powinni być zatrudniani w instytucjach zajmujących się informacją. Redakcja nie poinformowała autora o zamiarze odstąpienia od publikacji. Za gorszące uznał on „»uprawianie obyczaju« kneblowania [...] głosów krytycznych”, zaś na zakończenie stwierdził, że „»Przegląd Biblioteczny« cechuje się raczej zbyt giętkim kręgosłupem. Cecha ta nie jest zresztą nadmiernie rzadka. Tym niemniej jest to rozczarowujące”²¹⁴.

Zeszyty monograficzne „Przeglądu” nie przyczyniły się do wzrostu zainteresowania czytelników, nie zanotowano z tego względu wzrostu sprzedaży. Na 4 stronie okładki wprowadzono w 1986 r. zapowiedź treści kolejnych zeszytów i zachętę do prenumeraty czasopisma, wyrażając nadzieję na wzrost liczby sprzedanych egzemplarzy²¹⁵.

W numerach z 1988 r. zaplanowano wydrukowanie materiałów z IX Zjazdu Bibliotekarzy Polskich. Członkowie Rady Redakcyjnej nie zaakceptowali tego pomysłu tłumacząc, że wskutek limitowanej liczby arkuszy wydawniczych pismo nie pomieści pełnych tekstów referatów. Uczestniczący w dyskusji (m.in. L. Łoś, K. Migoń, J. Kołodziejska, H. Sawoniak) byli zdania, że należy opublikować jedynie 5-6 stronicowe streszczenia, zwłaszcza że wygłoszone referaty miały nierówny poziom.

Koniec lat 80. XX w. wiązał się z wieloma trudnościami redakcyjnymi i technicznymi. Warunki pracy redakcji celnie oddaje list Jacka Wojciechowskiego, w którym napisał:

Fakt, że ewentualne miejsce na druk znalazłoby się w numerze 2/89 „Przeglądu Biblioteczny”, nie jest niczym niezwykłym²¹⁶. Skoro miesięczniki, z którymi stale współpracuję, mają cykl produkcyjny, trwający 6-9 miesięcy. [...] W sumie więc Redakcja nie stawia żadnych specjalnych warunków i wysyłając tekst akceptowałem je z góry, jako oczywiste. A że to wszystko tak długo trwa? No cóż, taki mamy czas – nie tylko w „Przeglądzie”²¹⁷.

²¹³ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej „Przeglądu Biblioteczny” w dn. 24.11.1983 r.

²¹⁴ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. List Jerzego Szwalbe do Barbary Sordylowej z dn. 8.09.1986 r.

²¹⁵ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej „Przeglądu Biblioteczny” w dn. 23.10.1986 r.

²¹⁶ List był pisany 24 maja 1988 r.

²¹⁷ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja 1983-1989. Korespondencja 1986-1989. List Jacka Wojciechowskiego z dn. 24 maja 1988 r. K. nlb.

Maria Lenartowicz, Hanna Łaskarzewska, Leon Łoś, Andrzej Mężyński, Henryk Sawoniak, Anna Sitarska, Barbara Sordylowa, Józef Zając i Hanna Zasadowa. Wchodzili więc w jej skład nie tylko przedstawiciele pisma, lecz także reprezentanci środowiska naukowego i zawodowego bibliotekarzy.

Zeszyt 3/4 z 1985 r. ukazał się jako numer specjalny, poświęcony *Encyklopedii książki polskiej*. Krzysztof Migoń przedstawił koncepcję i prace organizacyjne nad dziełem, w dalszej części planowano omówienie ówczesnego stanu badań bibliologicznych, piśmiennictwa i warsztatu pracy bibliologii. Do współpracy nad zeszytem zostali zaproszeni przedstawiciele redakcji 3 encyklopedii i słowników przygotowanych w tamtym okresie – *Encyklopedii wiedzy o książce* (J. Trzynadłowski, A. Kawecka-Gryczowa, K. Głombiowski, A. Kłossowski, B. Kupść, K. Muszyńska, H. Sawoniak, A. Szczepaniec), *Słownika pracowników książki polskiej* (I. Treichel, H. Tadeusiewicz, L. Marszałek) i *Encyklopedii współczesnego bibliotekarstwa polskiego* (K. Głombiowski, B. Świdorski). Swoje prace do zeszytu ostatecznie nadesłali: K. Chorzewska, K. Maleczyńska, L. Marszałek, K. Migoń, J. Pelcowa, I. Treichel.

Na początku lat 80. XX w. wprowadzono do „Przeglądu” kolejną nową rubrykę o nazwie „Forum dyskusyjne »Przeglądu Bibliotecznego«”. Redakcja na posiedzeniu w dniu 21.10.1982 r. informowała, że skład forum nie stanowił odrębnego zespołu, a uczestniczące w nim osoby są dobierane pod kątem problemu. W ramach forum opublikowano w z. 2 z 1983 r. opinie bibliotekarzy na temat kształcenia zawodowego, zebrane na podstawie rozesłanych im wcześniej tez.

Na zebraniu zaproponowano, by numery monograficzne były zapowiadane z rocznym wyprzedzeniem, co spowodowałoby bardziej precyzyjny dobór materiałów. Do realizacji w ramach zeszytów specjalnych, planowanych nie rzadziej niż raz na rok, przeznaczono m.in.: zagadnienia prawne, miejsce bibliotek w ustawie o szkolnictwie wyższym, biblioteki polskie za granicą²¹¹.

Po upływie kadencji, w dniu 5.06.1985 r. powołano nową Radę Redakcyjną, której przewodnictwem objął Krzysztof Migoń. Obsada pozostałych stanowisk w redakcji pozostała bez zmian, z wyjątkiem sekretarza, którym została Hanna Łaskarzewska.

Pod koniec lat 80. został wprowadzony rejestr egzemplarzy pism Stowarzyszenia przekazywanych nieodpłatnie. Najliczniej dysponowano „Poradnikiem Bibliotekarza” i „Bibliotekarzem”, kolportując wśród członków Prezydium ZG SBP, członków honorowych, członków Komisji Wydawniczej, Głównej Komisji Rewizyjnej, Kolegium Doradczego „Poradnika”, Komitetu „Bibliotekarza”, Biura Zarządu Głównego, redaktorów, przedstawicieli władz i innych 53 egzemplarze pisma. W tym czasie, „Informator Bibliotekarza i Księgarza” przekazywano 40 osobom, a wydawnictwa zwarte również 40 osobom. Egzemplarze gratisowych „Przeglądu” było 27; trafiały one do członków honorowych, członków Prezydium Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej i do Biura Zarządu Głównego²¹². Redakcja prowadziła stosowną kartotekę nieodpłatnie przekazywanych egzemplarzy publikacji Stowarzyszenia.

²¹¹ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego” w dn. 21.10.1982 r.

²¹² AZG SBP 2/325 k.nlb. Egzemplarze gratisowe publikacji SBP (kartoteka) 1986-1989. Egzemplarze gratisowe publikacji SBP (stan na dzień 1 września 1986 r.).

3.3.2. Opis fizyczny pisma

W okresie 1969-1989, a więc w ciągu 21 lat ukazało się 68 zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego”, z czego 14 – to numery łączone. Objętość, częstotliwość ukazywania się poszczególnych numerów, a także nakład świadczą o kondycji organizacyjnej i finansowej pisma. Okazuje się, że najlepszą koniunkturę periodyk zanotował w latach 1973-1981, gdy udało się zarówno utrzymać odpowiednią objętość, jak i terminowość druku oraz tok wydawniczy kolejnych zeszytów.

Tabela 15.

Objętość i nakłady pisma w latach 1969-1989

Rocznik	Zeszyt	Nakład	Liczba stron	Data ukończenia druku	Uwagi
1969	1	1600	372	III 1970	Z. 4 – materiały z VI Zjazdu Bibliotekarzy Polskich (Warszawa, 12-14 lutego 1968)
	2-3	1600		IX 1970	
	4	1600+32		IV 1971	
1970	1	1500	404	V 1971	Z. 2 – materiały z konferencji SBP (Warszawa, 13 grudnia 1969)
	2-3	1600		X 1971	
	4	1500		XII 1971	
1971	1-4	1500+150	316	II 1973	Zeszyt w całości poświęcony Adamowi Łysakowskiemu
1972	1	1600+140	358	VI 1972	Od z. 1. zmiana wydawcy na Ossolineum i instytucji odpowiedzialnej (Polska Akademia Nauk – Biblioteka w Warszawie)
	2			IX 1972	
	3-4			XII 1972	
1973	1-2	1860+140	532	V 1973	Z. 2 – materiały z narady bibliotekarzy PAN (Warszawa, 12 listopada 1973)
	3	2000+140		IX 1973	
	4	2140		XII 1973	
1974	1	2800+140	482	III 1974	Od z. 2 przygotowywanie Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej przejmuje po Henryku Sawoniaku Barbara Eychlerowa
	2	2960		VIII 1974	
	3	3020		XI 1974	
	4	3000		I 1975	Z. 2 – materiały z narady bibliotekarzy PAN (Warszawa 12 listopada 1973)

Mimo niesprzyjających okoliczności redakcja czuwała nad poziomem merytorycznym prac i nie drukowała tekstów na przeciętnym poziomie. Za interesujące uznała numery monograficzne; uważała, że pozostałe numery są mniej ciekawe dla odbiorcy²¹⁸.

W 1989 r. stale rosnące ceny druku i dystrybucji pisma, a także reorganizacja systemu wydawnictw PAN (wykreślenie wydawnictw z planu wydawniczego instytucji i przekazanie jednostkom odpowiedzialnym) spowodowały, iż byt „Przeglądu” był poważnie zagrożony. W tym czasie rosła lawinowo cena pisma, które w prenumeracie kosztowało 250 zł, a poza prenumeratą 6000 zł (czyli 24 razy więcej). Aby uzupełnić niedobory finansowe Polska Akademia Naukowa dofinansowała wydawany przez Bibliotekę PAN „Przegląd” kwotą 350 tys. zł za arkusz wydawniczy. Dotacja miała objąć zarówno aktualne, jak i już skierowane do druku numery. W przypadku „Przeglądu” oznaczało to dofinansowanie druku z. 2, 3 i 4 za 1989 r. i było wiadomo, że nie pokryje kosztów produkcji. Redakcja postanowiła, że – podobnie jak miało to miejsce w przypadku „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza” – zwróci się do prenumeratorów z prośbą o wyrównanie różnicy między ceną wydrukowaną na piśmie, a faktycznym kosztem pojedynczego zeszytu. Stosowny apel został wydrukowany w zeszycie 2 z 1989 r. Redakcja prosiła w nim o dostanie na numer bankowy dopłaty do prenumeraty pisma – do z. 2/1989 po 5750 zł, do z. 3 i 4/1989 – po 5630 zł, do z. 1/1990 – po 7300 zł²¹⁹. Zawieszono druk „BABIN-u”, gdyż kwota honorarium członków redakcji przekraczała honoraria autorów drukujących w „Przeglądzie”. Wstępnie obliczony przez redakcję deficyt opiewał na kwotę 17,5 mln zł²²⁰.

Prócz doraźnej interwencji organów PAN-owskich redakcja próbowała ratować się interwencją Ministerstwa Kultury i Sztuki. SBP prosiło o pomoc MKiS już w 1988 r., lecz dotacji w wysokości 20 mln zł nie uzyskało²²¹. Pod koniec 1989 r. przewodniczący SBP Stanisław Czajka wystosował apel do Ministerstwa z prośbą o jednorazowe dofinansowanie dwóch miesięczników fachowych – „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza”, pomijając „Przegląd Biblioteczny”, mimo iż Stowarzyszenie było jego współwydawcą. Przekazana kwota w wysokości 65 mln złotych miała pokryć różnicę po wzroście cen druku i papieru²²².

Dnia 23 stycznia 1990 r. redakcja skierowała pismo do Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, Stefana Starczewskiego, z prośbą o umieszczenie „Przeglądu Bibliotecznego” na liście czasopism preferowanych ze względu na rolę, jaką pełni w środowisku bibliotekarskim²²³.

²¹⁸ Tamże.

²¹⁹ „Prz. Bibl.” 1989, z. 2, 3. s. okł.

²²⁰ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Notatki B. Sordylowej z 1989 r.

²²¹ AZG SBP 2/249 k.nlb. Korespondencja z MKiS 1987-1988. List Jana Wołosza do Prezesów Zarządu Okręgu z dnia 9 września 1988 r.

²²² AZG SBP 2/250 k. nlb. Korespondencja z MKiS 1988-1992. List Stanisława Czajki do Wacława Janasa, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki z dnia 21.11.1989 r.

²²³ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. List Barbary Sordylowej do Stefana Starczewskiego z dn. 23.01.1990 r.

1981	1	5960	464	V 1981	Z. 1 – materiały z narady nt. katalogów centralnych (Warszawa, 3-4 czerwca 1980) Z. 3-4 – materiały z VIII Zjazdu Bibliotekarzy Polskich (Poznań, 25-27 września 1980)
	2	6000		IX 1981	
	3-4	5990		XII 1981	
1982	1-2	5210	342	X 1982	Z. 1/2 wydany w technice małej poligrafii
	3-4			I 1983	
1983	1	5250	492	IV 1983	Z. 2 poświęcony akademickiemu kształceniu bibliotekarzy
	2-3			X 1983	
	4			III 1984	
1984	1	5400	490	VIII 1984	Z. 3/4 na okł.: „Biblioteka Narodowa – stan i oczekiwania”
	2			VIII 1984	
	3-4			III 1985	
1985	1	5600	478	VII 1985	Z. 2 – numer tematyczny poświęcony kształceniu uniwersyteckiemu pracowników bibliotek szkolnych Z. 3/4 – numer tematyczny poświęcony encyklopedii książki polskiej Od z. 2 na 4 s. okł. pojawiają się zapowiedzi treści następujących numerów pisma
	2	5600		IX 1985	
	3-4	5650		VI 1986	
1986	1	5460	446	X 1986	Z. 3/4 na okł.: „40-lecie Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi”
	2			IX 1986	
	3-4			IV 1987	
1987	1	5250	444	IX 1987	Z. 1 – materiały z narady nt. bibliotek sieci PAN jako warsztatów pracy naukowej (Warszawa, 24 października 1985) Z. 3/4 – numer tematyczny poświęcony zawodowi bibliotekarskiemu
	2			XII 1987	
	3-4			VII 1988	
1988	1	5200	536	VII 1988	Z. 3/4 na okł. „IX Zjazd Bibliotekarzy Polskich”; numer tematyczny ze zjazdu, który odbył się w Warszawie w dn. 20-22 października 1987
	2	5000		III 1989	
	3-4	4630		VIII 1989	

1975	1	3500	382	IV 1975	
	2			VI 1975	
	3			X 1975	
	4			XII 1975	
1976	1	4500	474	II 1976	Na 1 s. okł.: „Rok bibliotek i czytelnictwa”
	2	4500		VII 1976	Z. 2 – materiały z konferencji PAN
	3	4560		X 1976	Z. 3 i 4 – materiały z VII Zjazdu Bibliotekarzy Polskich (Zielona Góra, 6-8 czerwca 1975)
	4	4565		I 1977	
1977	1	5000	430	III 1977	Z. 3 na okł.: „Na pięćdziesięciolecie Przeglądu Bibliotecznego”
	2			IX 1977	
	3			X 1977	
	4			XII 1977	
1978	1	5000	478	III 1978	Z. 2 – materiały z sesji naukowej (Warszawa, 28-29 października 1977)
	2			VII 1978	
	3			X 1978	Z. 4 na okł.: „Dziesięciolecie ustawy bibliotecznej”
	4			I 1979	
1979	1	5000	458	VII 1979	Z. 1 na okł.: „Sześćdziesięciolecie bibliotekarstwa w niepodległej Polsce”
	2			VIII 1979	Z. 2. na okł.: Pięćdziesięciolecie Biblioteki Narodowej”
	3			IX 1979	
	4			XII 1979	Z. 2 – materiały z konferencji SBP (Gdańsk, 5-6 maja 1978) Od z. 1 nadanie ISSN
1980	1	6100	430	IV 1980	
	2	6100		IX 1980	
	3	6130		IX 1980	
	4	6100		I 1981	

Od 1986 r. daje się zauważyć postępujące opóźnienia w druku. Pierwszy zeszyt z roku 1986 wydrukowano w październiku, a ostatni (3/4) w kwietniu następnego roku. Ostatni zeszyt 1988 r. ukazał się w sierpniu 1989 r., ostatnie trzy numery za rok 1989 redakcja złożyła w drukarni jeszcze w tym samym roku, jednak wydano je dopiero w 1990 r.

W przeciągu 21 lat widać 3 przełomy powodujące zmianę objętości pisma. Są to lata 1971, 1982 i 1989. Pierwszy rok wiązał się z przejęciem redakcji przez Marię Dembowską i realizacją długo oczekiwanego zeszytu o Adamie Łysakowskim, wydanego w objętości 316 stron. W 1982 r. redakcję spotkały konsekwencje stanu wojennego. Wydane zeszyty były mniejsze objętościowo i wyszły na przełomie 1982 i 1983 r., z czego pierwszy z nich (z. 1/2) wydano techniką małej poligrafii, co oznaczało żmudny skład maszynowy. Cały rocznik liczył 342 strony. Rok 1989, powiązany z okresem przemian, oznaczał spadek nakładu do około 4500 egz. każdego zeszytu i olbrzymie zobowiązania finansowe spowodowane galopującą inflacją. Rocznik 57 (1989) osiągnął objętość 382 stron.

3.3.3. Szata graficzna

Pierwszy numer „Przeglądu Bibliotecznego” wydany pod redakcją Marii Dembowskiej został wyjątkowo złożony mniejszą czcionką. Ważniejsza zmiana dotyczyła okładki periodyku, na której zamieszczono wyróżniony typograficznie i złożony czcionką szeryfową tytuł; pozostałe elementy, to jest podtytuł („Organ naukowy SBP”, „Redaktor Maria Dembowska”, „Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Warszawa”) były bezszeryfowe.

Zrezygnowano z zapisu rzymskimi liczbami numeru rocznika i wprowadzono liczby arabskie. Zarzucony został też zwyczaj zamieszczania na okładce okresu, za który wyszedł dany zeszyt. Okładki kolejnych zeszytów różniły się stonowanym kolorem.

Kontynuowano zamieszczanie spisu treści w języku polskim i obcym na trzeciej (a niekiedy i czwartej) stronie okładki. Od 1969 r. publikowano go w języku angielskim pod spisem polskojęzycznym. Kolejną zmianą było wprowadzenie na końcu każdego zeszytu listy autorów (wraz ze stopniami i tytułami zawodowymi i naukowymi oraz nazwą reprezentowanej instytucji), których teksty znalazły się w zeszytce oraz nadesłanych na adres redakcji książek i czasopism. Pod artykułami zaczęto publikować angielskie streszczenia.

Nieznaczące zmiany nastąpiły od z. 1 (1972) i były spowodowane podjęciem współpracy z Polską Akademią Nauk i – co za tym idzie – Wydawnictwem Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Obie instytucje zostały wymienione na okładce. Zrezygnowano z zamieszczania podtytułu. Artykuły rozpoczynano od strony nieparzystej pozostawiając wolne miejsce od zakończenia poprzedniej pracy. Od 1973 r. na trzeciej stronie okładki drukowano wyłącznie informacje dotyczące warunków prenumeraty; spis publikujących autorów, otrzymanych wydawnictw, spis treści przenosząc na początek zrzębu głównego. W 1974 r. warunki prenumeraty uzupełniono notatką o sprzedaży numerów bieżących i archiwalnych (od 1975 r. także w języku angielskim).

1989	1	?	382	X 1988*	Z.1 na okł.: „IX Zjazd Bibliotekarzy Polskich”
	2	4580		I 1989 [wyd. 1990]*	
	3	5490		V 1989* [wyd. 1990]	
	4	4600		VIII 1989* [wyd. 1990]	

* W 1989 r. redakcja zastąpiła informację o dacie ukończenia druku notatką o terminie oddania maszynopisu do drukarni. Opóźnienie w druku wynosiło w tym czasie około 1 roku.

Źródło: Opracowanie własne.

Przejęciowe trudności redakcyjne w 1969 r. przełożyły się na blisko dwuletnie opóźnienie w druku i wymusiły wprowadzenie zeszytów łączonych. Jeszcze na początku 1973 r. zalegał w drukarni rocznik 39. Obok rocznika 60 (1992 r.) i zeszytu powojennego (1946 r.) był on jedynym, wydanym w całości w jednym tomie. Z biegiem czasu redakcji udało się wymóc na wydawcy, wrocławskim Ossolineum, terminowość druku, co pozwoliło na regularne przygotowywanie od 1974 r. 4 zeszytów o objętości od 382 (1975 r.) do 532 stron (1973 r.).

Pod koniec lat 80. XX w. gwałtownie spadła objętość „Przeglądu” i wydłużył się cykl wydawniczy. Ostatni zeszyt z roku 1989 ukazał się w nakładzie niższym o blisko 1000 egz. od poprzedniego. Od tego czasu nakład zaczął maleć, nigdy nie osiągnął już poziomu z roku 1980, kiedy każdy zeszyt ukazywał się w 6100 egz.

Kolejną charakterystyczną cechą lat 1969-1989 było publikowanie prawie w każdym roku numerów tematycznych. Pierwszym był zeszyt poczwórny za rok 1971 poświęcony Adamowi Łysakowskiemu. W zeszytach 2 z 1973 i 2 z 1974 r. zamieszczono materiały z narady bibliotekarzy Polskiej Akademii Nauk. W 1976 r. w z. 3 i 4 znalazły się referaty wygłoszone na VII Zjeździe Bibliotekarzy Polskich (Zielona Góra, 6-8 czerwca 1975 r.), a w z. 3-4/1981 – prace z VIII Zjazdu (Poznań, 25-27 września 1980 r.). Redakcja częściej wydawała numery tematyczne, opatrzone informacją na pierwszej stronie okładki. W 1976 r. ukazał się zeszyt z podtytułem „Rok bibliotek i czytelnictwa”. Na okładce z. 3/1977 zamieszczono napis „Na pięćdziesięciolecie <<Przeglądu Bibliotecznego>>”. Zeszyt 4/1978 poświęcono „Dziesięcioleciu ustawy bibliotecznej”. Rok później w z. 1 znalazły się artykuły opublikowane pod nazwą „Sześćdziesięciolecie bibliotekarstwa w niepodległej Polsce” zaś z. 2 nosił tytuł „Pięćdziesięciolecie Biblioteki Narodowej”. W omawianych zeszytach przedstawiciele zawodu podejmowali dyskusję nad jubileuszowymi zagadnieniami. W ten sposób redakcja przyczyniała się do dialogu nad najważniejszymi i najchlubniejszymi wydarzeniami bibliotekarskimi, ponownie zwracając uwagę na rolę Biblioteki Narodowej w z. 3/4 (1984), uniwersyteckie kształcenie bibliotekarzy w z. 2 (1985), rolę Dekretu o bibliotekach w z. 3/4 (1986), zawód bibliotekarski w z. 3/4 (1987) oraz przeznaczając karty kwartalnika na tematykę zjazdową (z. 3/4 z 1988 r.; z. 1 z 1989).

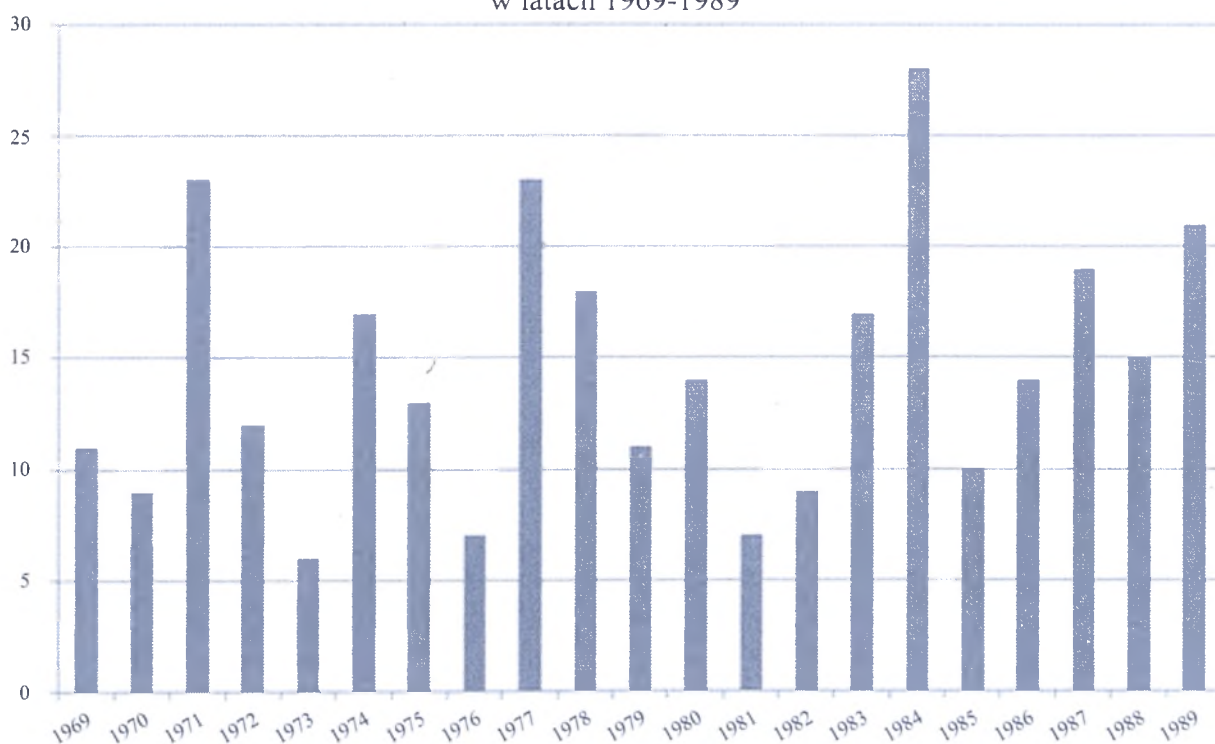
3.3.4. Analiza zawartości

Poprzeżeniu „Przeglądu Bibliotecznego” przez Marię Dembowską kształt działu „Artykuły” uległ zmianie; dodano dział „Opinie. Poglądy. Propozycje”, zwiększono liczbę publikowanych materiałów z konferencji. Łamy czasopisma naukowego otworzyły się na zagadnienia informacji naukowej, zwiększono liczbę prac, zwłaszcza od początku lat 80. XX w., poświęconych bieżącym zagadnieniom bibliotekarskim, czemu miało służyć wprowadzenie forum dyskusyjnego. Do dyskusji, moderowanej, nagrywanej, a następnie publikowanej w czasopiśmie byli zapraszani zarówno przedstawiciele środowiska naukowego, jak i bibliotekarze-praktycy. Prowadzone rozmowy dotyczyły zazwyczaj kwestii pragmatycznych – spraw bibliotekarstwa i zawodu bibliotekarza (1982 r.), akademickiego kształcenia pracowników bibliotek (1983 r.), kwestii uposażeń (1987 r.), zaś po 1989 r. automatyzacji bibliotek i katalogów (1990, 1991 r.), ale także kwestii naukowych – np. *Encyklopedii książki polskiej* (1985 r.). Kolejnym ukłonem redakcji w stronę bibliotekarzy było publikowanie zeszytów monograficznych, służących – według B. Sordyłowej – tak bibliotekarzom-praktykom, jak i dydaktykom wyższych uczelni²²⁶.

Redakcja zaczęła pracę pod zwierzchnictwem merytorycznym, organizacyjnym i finansowym Polskiej Akademii Nauk, co skutkowało koniecznością stosowania się do polityki wydawniczej, akceptowaniem inicjatyw wdrażanych przez jednostkę badawczą, dostosowywaniem się do zaleceń dotyczących wydawania czasopism.

Wykres 3.

Liczba artykułów zamieszczonych w „Przeglądzie Bibliotecznym”
w latach 1969-1989

Źródło: Opracowanie własne.

²²⁶ B. Sordyłowa: „Przegląd Biblioteczny” w przededniu..., s. 172.

Przejęcie od z. 2/1978 r. redakcji przez Barbarę Sordylową spowodowało nieznaczne zmiany w układzie poszczególnych treści w periodyku. Informacje dla autorów, erratę, nazwiska autorów włączono do zrzębu głównego. Na trzeciej stronie okładki drukowano cenę prenumeraty rocznej i półrocznej ze wskazaniem organizujących ją przedsiębiorstw (RSW „Prasa-Książka-Ruch” oraz urzędy pocztowe). W późniejszym czasie notatkę rozbudowano o szczegóły dotyczące zakupu numerów bieżących i archiwalnych (od z. 4/1979).

Od 1979 r. na okładce i pierwszej stronie rocznego spisu treści zamieszczano numer ISSN. Oznaczenie to pojawiało się także na każdej stronie rozpoczynającej nowy artykuł, gdzie wraz z tytułem pisma i oznaczeniem zeszytu i roku stanowiło ułatwienie przy sporządzaniu nadbitek. W z. 3-4/1981 na trzeciej stronie okładki pojawiła się informacja „This publication is available in microform” („Ta publikacja jest dostępna w mikroformie”). Jej nadawcą był University Microfilms International (UMI), firma zajmująca się mikrofilmowaniem, a następnie udostępnianiem prac naukowych i dysertacji²²⁴. Reklamę „University Microfilms International” zamieszczono na podstawie umowy Działu Zagranicznego Wydawnictwa Zakładu Narodowego im. Ossolińskich z wyżej wymienioną firmą. W piśmie z prośbą o zgodę redakcji na zamieszczenie tegoż anonsu redakcja została poinformowana, że wspomniana firma mikrofilmuje poszczególne numery „Przeglądu Bibliotecznego”²²⁵. Zamieszczenie reklamy odbyło się za zgodą i akceptacją Barbary Sordylowej.

W czasie, gdy redakcję prowadziła Barbara Sordylowa, chętniej sięgano po materiał graficzny, w szczególności ilustrujący teksty biograficzne. Niemal każdy artykuł opublikowany w dziale „Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego” był opatrzony fotografią przedstawianej osoby. Od zeszytu 2/1985 na 4 stronie okładki redakcja zaczęła zamieszczać zapowiedzi treści kolejnego zeszytu. Z początku nacisk kładziono w nich na treść planowanych numerów pisma. Od roku następnego – po zwiększeniu czcionki i wytłuszczeniu nazwisk – większy akcent kładziono na autorów drukowanych prac. Nadto w z. 4/1986 pod wyżej wymienioną informacją opublikowano podziękowanie dla wieloletniej redaktor pisma, Janiny Majerowej. Zaś na okładce z. 2 z 1989 r. umieszczono wzmiankę o zarejestrowaniu w Warszawie Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Pod koniec lat 80. XX w. uległa pogorszeniu jakość papieru, na którym drukowano „Przegląd”. Mimo informacji o stosowaniu papieru satynowanego IV klasy, w rzeczywistości na zeszyty z lat 1988 i 1989 przeznaczono gorszej jakości papier offsetowy, zaś w tym ostatnim roku w ogóle zrezygnowano z podawania informacji o jego rodzaju.

---

²²⁴ Obecnie UMI działa w ramach baz ProQuest i współpracuje z ponad 700 uniwersytetami z całego świata w zakresie publikowania prac dyplomowych. Por. *UMI Dissertation Publishing*. W: *ProQuest* [online]. Dostępny w Internecie: http://www.proquest.com/en-US/products/brands/pl_umidp.shtml [Data dostępu 11.10.10]

²²⁵ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. List Moniki Szymańskiej z Działu Zagranicznego Wydawnictwa Ossolineum do redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” z dnia 25.03.1981 r. K. nlb.

16.	Chamerska Halina	3	1	4
17.	Grabowska Marta	4	0	4
18.	Kuźmińska Krystyna	3	1	4
19.	Niemczykowa Aleksandra	2	2	4
20.	Romańska Anna	4	0	4
21.	Uniejewska Hanna	1	3	4
22.	Zasadowa Hanna	3	1	4
23.	Siniarska-Czaplicka Jadwiga	1	2,33	3,33
24.	Baumgart Jan	1	2	3
25.	Bieńkowska Barbara	1	2	3
26.	Binerowski Zbigniew	2	1	3
27.	Buchwald-Pelcowa Paulina	2	1	3
28.	Czerniatowska Janina	1	2	3
29.	Daniłowicz Czesław	3	0	3
30.	Drzewiecki Marcin	1	2	3
31.	Dunin Janusz	3	0	3
32.	Eychlerowa Barbara	3	0	3
33.	Gałczyńska Cecylia	2	1	3
34.	Krzyżewski Tadeusz	3	0	3
35.	Łaskarzewska Hanna	1	2	3
36.	Ratajewski Jerzy	2	1	3
37.	Rusek Adam	2	1	3
38.	Słodkowska Elżbieta	3	0	3
39.	Stankiewicz Witold	0	3	3

W latach 1969-1989 liczba artykułów naukowych podlegała dużym wahaniom. Z 21 roczników 16 zawierało 10 i więcej artykułów. Największy objętościowo był rocznik z 1984 r., w którym zamieszczono 28 artykułów, a następnie z 1977 i 1971 r. Do najskromniejszych należał rok 1981, zamieszczono wówczas tylko 7 artykułów.

Zarówno pod redakcją Marii Dembowskiej, jak i Barbary Sordylowej liczba publikowanych rocznie artykułów nie była stała, ale można zauważyć, że jedynie za kadencji B. Sordylowej zachowała tendencję zwykłą. Od 1985 r. liczba prac powoli wzrastała, by w 1989 r. osiągnąć poziom 21 artykułów naukowych.

Tabela 16.

Zestawienie najaktywniejszych autorów (z trzema i więcej pracami) publikujących w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1969-1989

Lp.	Nazwisko i imię	Razem		
		A	M	A+M*
1.	b.a. (autor nie został podany)	2	24	26
2.	Sordylowa Barbara	12,5	3	15,5
3.	Kołodziejska Jadwiga	9	3	12
4.	Żmigrodzki Zbigniew	7	2,5	9,5
5.	Dembowska Maria	6	3	9
6.	Lenartowicz Maria	6	3	9
7.	Pelcowa Janina	9	0	9
8.	Więckowska Helena	6	2	8
9.	Howorka Bolesław	5	1	6
10.	Mężyński Andrzej	3	3	6
11.	Sawoniak Henryk	5	1	6
12.	Zarzębski Tadeusz	5	1	6
13.	Pawlikowska Ewa	5	0	5
14.	Cybulski Radosław	2	2,5	4,5
15.	Sitarska Anna	1,5	3	4,5

2.	Informacja naukowa	38	8,1
3.	Materiał ze zjazdu/konferencji*	36	7,7
4.	Sylwetki bibliologów i bibliotekarzy	35	7,4
5.	Bibliografia	31	6,6
6.	Opracowanie zbiorów ^a	25	5,3
7.	Bibliologia	20	4,3
8.	Prawo biblioteczne	14	3,0
9.	Czasopiśmiennictwo	8	1,7
10.	Metodologia badań	7	1,5
11.	Terminologia	7	1,5
12.	Normalizacja	6	1,3
13.	Czytelnictwo	5	1,1
14.	Budownictwo biblioteczne	3	0,6
15.	Archiwistyka	1	0,2
16.	Papiernictwo	1	0,2
17.	Ruch wydawniczy	1	0,2
18.	Typografia	1	0,2
19.	Naukoznawstwo	1	0,2
		470	100,0

* Do materiałów ze zjazdów/konferencji zaliczono wstępy, przemówienia, postulaty i wnioski publikowane w „Przeglądzie” i odnoszące się do tematyki spotkania.

Liczby artykułów wyrażone ułamekami oznaczają prace kilkuaspektowe. ^a Tj. opracowanie formalne i rzeczowe.

Źródło: Opracowanie własne.

Na ogólną liczbę 470 artykułów i materiałów z konferencji opublikowanych w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1969-1989 prawie co drugi dotyczył tematyki bibliotekarskiej. Część tych zagadnień zaprezentowano w latach 1946-1968, np. organizacja zbiorów czy historia bibliotek, część – np. automatyzacja bibliotek, etyka zawodo-

40.	wielu autorów	2	1	3
41.	Zawadzki Konrad	2	1	3

* A – artykuły, M – materiały konferencyjne opublikowane w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Liczba artykułów wyrażona ułamkiem oznacza pracę współautorską.

Źródło: Opracowanie własne.

Do współpracowników redakcji należały 264 osoby; bibliotekarze i bibliolodzy polscy i zagraniczni. Zazwyczaj prace były podpisywane, ich autorstwa nie udało się ustalić w 26 przypadkach (2 dla artykułów, 24 dla materiałów konferencyjnych).

Najczęściej głos zabierała Barbara Sordyłowa, autorka ponad 12 artykułów²²⁷ i 3 prac przygotowanych na konferencję; 9 artykułów i 3 referaty napisała Jadwiga Kołodziejska, podobnie jak Janina Pelcowa (9 referatów). Autorem 7 artykułów i 2,5 referatu był Zbigniew Żmigrodzki. Maria Dembowska, redaktor „Przeglądu” w latach 1969-1977, zabierała na jego kartach głos rzadziej, bo tylko w 6 artykułach naukowych i 3 referatach. Podobną liczbę artykułów opublikowały Maria Lenartowicz i Helena Więckowska. Listę autorów ściślej związanych z „Przeglądem” zamykają: Bolesław Howorka, Andrzej Mężyński, Henryk Sawoniak, Tadeusz Zarzębski (twórcy 6 prac) i Ewa Pawlikowska (autorka 5 publikacji).

Tabela 17.

Przedmiot artykułów i materiałów pokonferencyjnych zamieszczonych w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1969-1989

Lp.	Przedmiot	Liczba prac	Udział procentowy
1.	Bibliotekarstwo	230	48,9
	<i>w tym:</i>		
	automatyzacja	19	
	biblioteki fachowe	3	
	biblioteki naukowe	7	
	biblioteki szkolne	8	
	etyka zawodowa	3	
	znaczenie bibliotek	4	
	historia	18	
	kształcenie bibliotekarzy	39	
	organizacja	64	
	poszczególne placówki	23	
	prognozy	1	
	użytkownicy	2	
	współpraca	5	
	wydawnictwa	2	
	zawód	13	
	zbiory	19	

²²⁷ Liczba wyrażona ułamkiem oznacza współautorstwo artykułu danej osoby.

Najczęściej w ramach tematyki bibliotekarskiej i bibliotekoznawczej pisano w „Przeglądzie” o organizacji bibliotekarstwa i kształceniu bibliotekarzy.

Do pierwszego typu wymienionych prac można zaliczyć 64 prace przedstawiające rolę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz zasady funkcjonowania różnorodnych typów bibliotek. Trudno o typologię materiałów o tej tematyce, ich liczba nie podlegała konsekwentnemu doborowi. W „Przeglądzie” prace z zakresu organizacji bibliotek reprezentują artykuły m.in.: Danuty Zbrojowej „Struktura organizacyjna a rozwój biblioteki głównej szkoły wyższej”, Jerzego Ratajewskiego „Organizacja i działalność sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968-1974” czy Zdzisława Daraża „Organizacja współpracy bibliotek publicznych w regionie południowo-wschodniej Polski”²³⁴.

Kształcenie bibliotekarzy było omawiane w kilku aspektach; zainteresowanie autorów budziła kwestia uzyskiwania kwalifikacji w ramach studiów uniwersyteckich, czemu poświęcono nawet oddzielny zeszyt²³⁵, ale również egzamin na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego, kształcenie policealne i doksztalcanie w trakcie praktyk zawodowych. Kilkakrotnie jednostki akademickie przedstawiały swoją ofertę dydaktyczną i badały losy swoich absolwentów. Głos w wymienionych sprawach zabierali m.in. dyrektorzy i pracownicy jednostek naukowo-badawczych – Krystyna Bednarska-Ruszajowa, Radosław Cybulski, Marcin Drzewiecki, Janusz Dunin, Jadwiga Kołodziejka, Jerzy Ratajewski, Helena Więckowska.

Obszerną grupę prac stanowiły te, które charakteryzowały poszczególne placówki biblioteczne. Ich opis był zamieszczany na podstawie obserwacji autorów, którzy często byli pracownikami tychże księżnic, czasem był wynikiem doświadczeń zebranych podczas podróży zagranicznych. W latach 1969-1989 najczęściej skupiano się na bibliotekach zagranicznych służących za dobry przykład działalności bibliotecznej. Spośród 23 tego typu prac dominujący najczęściej głos zabierała Barbara Sordylowa publikując informacje o Bibliotece PAN w Warszawie oraz o Bibliotece Narodowej. Omówione zostały następujące księżnice zagraniczne: Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie (Zofia Walczy), Biblioteka Uniwersytecka w Dar es- Salam (Halina Wolska), Biblioteka Brytyjska (Rafał Kozłowski), Biblioteka Polska w Paryżu (Andrzej Mężyński) i Biblioteka Bułgarskiej Akademii Nauk (Elena Sawowa, Maria Argirowa).

Grupa artykułów dotyczących informacji naukowej stanowiła 8,1% wszystkich zamieszczonych w dziale publikacji, co jest niewątpliwą zasługą Marii Dembowskiej, popularyzującej w „Przeglądzie” tę tematykę. Warto dodać, iż Dembowska po raz pierwszy spotkała się z informacją naukową w działającym do 1949 r. w Łodzi Państwowym Instytucie Książki²³⁶, podczas gdy dopiero 2 lata później tą tematyką zainteresowali się bibliotekarze bibliotek naukowych²³⁷.

²³⁴ D. Zbrojowa: *Struktura organizacyjna a rozwój biblioteki głównej szkoły wyższej*. „Prz. Bibl.” 1970, z. 1, s. 31-34; J. Ratajewski: *Organizacja i działalność sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968-1974*. „Prz. Bibl.” 1975, z. 2, s. 163-170; Z. Darża: *Organizacja współpracy bibliotek publicznych w regionie południowo-wschodniej Polski*. „Prz. Bibl.” 1988, z. 3/4, s. 446-454.

²³⁵ Por. „Prz. Bibl.” 1985, z. 2.

²³⁶ M. Dembowska: *Moje przygody z informacją naukową*. W: *Rozmaitości biograficzno-bibliologiczne...*, s. 128.

²³⁷ A. Kłossowski: *Biblioteki szkół wyższych podległych Ministerstwu Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w 25-lecie Polski Ludowej*. „Prz. Bibl.” 1969, z. 2/3, s. 175.

wa, prognozy – stanowiły *novum*²²⁸. Często autorzy skupiali się na organizacji bibliotek i kształceniu zawodowym bibliotekarzy; łącznie na te tematy powstały 103 prace.

Artykuły omawiające możliwości stosowania technik mechanizacyjnych i automatyzacyjnych wprowadziła do pisma Anna Sitarska, publikując w 1970 r. pracę „Problemy mechanizacji i automatyzacji katalogów centralnych”, stanowiącą jeden z referatów zorganizowanej przez SBP konferencji dotyczącej centralnych katalogów (Warszawa 1969), popartą prezentacją rozwiązań wprowadzonych w bibliotekach amerykańskich, brytyjskich i niemieckich²²⁹. W kontekście automatyzacji omawiano też możliwości wprowadzania nowych technik bibliotecznych do placówek bibliotecznych – mikrofilmów (1980, 1985), a także katalogów online (dwa artykuły Marty Grabowskiej w 1989 r.). Często autorzy odwoływali się do rozwiązań zaobserwowanych za granicą – do przykładów brytyjskich i holenderskich²³⁰.

Pewien udział w ogólnej liczbie artykułów bibliotekarskich i bibliotekoznawczych miały prace poświęcone funkcjonowaniu bibliotek szkolnych i naukowych, w mniejszym zakresie fachowych. W tym względzie „Przegląd” był polem prowadzenia dyskusji nad rolą bibliotek szkolnych w systemie oświaty (J. Korpała), o aktualnych podstawach prawnych i organizacyjnych warunkujących ich istnienie (M. Drzewiecki, A. Niemczykowa), jak również o zawodzie bibliotekarza szkolnego (A. Radziejowska). Choć wiele artykułów zamieszczonych w „Przeglądzie” oscyloowało wokół tematyki bibliotek naukowych, udało się wyróżnić 7 prac. Głos w tej sprawie zabierali: A. Kłossowski, M. Dembowska, B. Świdorski i Z. Jabłoński²³¹.

O bibliotekach fachowych powstało mniej publikacji. Należą do nich tylko 3 prace, w których autorzy rozważali aspekty funkcjonowania bibliotek składowych, wojskowych i zakładowych²³².

Oprócz automatyzacji, do nowych treści, niespotykanych dotąd w „Przeglądzie”, należy z pewnością etyka zawodowa, zainicjowana przez prace Z. Żmigrodzkiego i A. Rуска. Pod koniec wieku skupiono się też na próbie planowania działalności bibliotek; temu został poświęcony artykuł J. Kołodziejkiej zatytułowany „Przewidywanie przyszłości bibliotek i programowanie ich działalności”²³³. Autorka zawarła w nim rozważania na temat kondycji polskiego bibliotekarstwa i perspektyw jego rozwoju w najbliższych latach.

²²⁸ Analizy tematyki automatyzacji poruszanej w „Przeglądzie Bibliotecznym” dokonałem w artykule: *Rola »Przeglądu Bibliotecznego« w upowszechnianiu zagadnień automatyzacji bibliotek w Polsce w latach 1989-2008*. „Acta Univ. Lodziensis. Folia Librorum” 2010, t. 15, s. [125]-140.

²²⁹ A. Sitarska: *Problemy mechanizacji i automatyzacji katalogów centralnych*. „Prz. Bibl.” 1970, z. 2/3, s. 173-190.

²³⁰ J. Dunin: *Stare i nowe w bibliotekarstwie holenderskim*. „Prz. Bibl.” 1970, z. 4, s. 354-368; M. Grabowska: *Zautomatyzowane katalogi centralne w bibliotekach Wielkiej Brytanii*. „Prz. Bibl.” 1988, z. 2, s. 137-148.

²³¹ A. Kłossowski: *Biblioteki szkół wyższych podległych Ministerstwu Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w 25-lecie Polski Ludowej*. „Prz. Bibl.” 1969, z. 2/3, s. 162-184; M. Dembowska: *Problemy bibliotek naukowych*. „Prz. Bibl.” 1970, z. 4, s. 321-339; B. Świdorski: *Zasady specjalizacji bibliotek naukowych w zakresie gromadzenia zbiorów: projekt*. Tamże, s. 339-349; Z. Jabłoński: *Problemy środowiskowej współpracy bibliotek naukowych*. Tamże, s. 349-353.

²³² Por. W. Piasecki: *Biblioteki składowe*. „Prz. Bibl.” 1974, z. 3, s. 265-277; S. Dąbrowski: *Biblioteki wojskowe i ich współpraca w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej*. „Prz. Bibl.” 1978, z. 2, s. 185-193; P. Bierczyński: *Biblioteki zakładowe. Stan obecny i perspektywy zmian*. „Prz. Bibl.” 1989, z. 2, s. 125-135.

²³³ *Przewidywanie przyszłości bibliotek i programowanie ich działalności*. „Prz. Bibl.” 1988, z. 3/4, s. 294-304.

Tabela 18.

Zmiany w poruszanej w „Przeglądzie Bibliotecznym” tematyce na podstawie artykułów zamieszczonych w latach 1946-1968 i 1969-1989

Lp.	Przedmiot artykułu	Udział procentowy		Zmiana
		Lata 1946-1968	Lata 1969-1989	
1.	Materiał ze zjazdu/konferencji	0,0	7,7	+7,7
2.	Informacja naukowa	3,5	8,1	+4,6
3.	Bibliotekarstwo	46,0	48,9	+2,9
4.	Prawo biblioteczne	1,1	3,0	+1,9
5.	Katalogowanie zbiorów	0,0	1,3	+1,3
6.	Normalizacja	0,0	1,3	+1,3
7.	Metodologia badań	0,3	1,5	+1,2
8.	Terminologia	0,8	1,5	+0,7
9.	Naukoznawstwo	0,0	0,2	+0,2
10.	Typografia	0,0	0,2	+0,2
11.	Papiernictwo	0,0	0,2	+0,2
12.	Czasopiśmiennictwo	1,6	1,7	+0,1
13.	Archiwistyka	0,4	0,2	-0,2
14.	Klasyfikacja piśmiennictwa	0,5	0,2	-0,3
15.	Rękopisy	0,3	0,0	-0,3
16.	Czytelnictwo	1,5	1,1	-0,4
17.	Drukarstwo	0,5	0,0	-0,5

W problematyce tej dominowały zagadnienia działalności informacyjnej bibliotek, ich roli w systemie informacji naukowej, organizacji i prowadzenia komórek informacyjnych. W 1973 r. w z.1/2 opublikowano materiały z ogólnokrajowej konferencji na ten temat, która odbyła się w Łodzi, w czerwcu 1972 r.²³⁸. Trzy ważne prace na temat informacji naukowej przedrukowano w „Przeglądzie” jako materiał pokonferencyjny z II Kongresu Nauki Polskiej, na którym zostały wygłoszone przez Marię Dembowską, Henryka Sawonia i Jadwigę Siniarską-Czaplicką w Podsekcji Informacji i Dokumentacji Naukowej²³⁹.

O informacji naukowej pisali nadto: Juliusz Lech Kulikowski, Halina Chamerska, Barbara Sordylowa, Jerzy Szwalbe. Prezentowane artykuły problemowe nie tylko dotyczyły różnych aspektów funkcjonowania informacji naukowej, lecz były też próbą zapoznania polskiego czytelnika z rozwiązaniami wdrażanymi za granicą, np. systemem UNISIST i NATIS. Prace informatologiczne ogłaszano także pod koniec lat 80. XX w. m.in. w czasie IX Zjazdu Bibliotekarzy Polskich.

W latach 1969-1989, zwłaszcza pod redakcją Barbary Sordylowej, częściej zamieszczano w „Przeglądzie” materiały z konferencji i zjazdów, w ogólnej strukturze artykułów stanowiły one 7,7%. Redakcja kontynuowała zamieszczanie artykułów biograficznych, poświęconych zasłużonym bibliotekarzom i bibliologom. Prac takich pojawiło się 35, z czego część znalazła się w dziale „Współtwórcy współczesnego bibliotekarstwa polskiego”. Pierwotnie posiadał on podtytuł „świadczenie sześćdziesięciu lat”; z czasem zrezygnowano z niego. Do 1989 r. wywiady przeprowadzono z Heleną Więckowską, Janem Baumgartem, Józefem Korpałą, Zofią Remerową, Alodią Kawecką-Gryczową, Heleną Hleb-Koszańską, Janiną Pelcowa, Wandą Sokołowską, Edwardem Assburym, Henrykiem Sawonia i Ireną Bar-Święch.

Nieco mniejsze zainteresowanie odnotowano w „Przeglądzie” w odniesieniu do bibliografii, bibliologii, opracowania zbiorów i prawa bibliotecznego. Prace te stanowiły od 3,0% do 6,6% wszystkich artykułów.

Z zakresu czasopiśmiennictwa, metodologii badań, terminologii, katalogowania zbiorów, normalizacji, czytelnictwa ogłoszono 8 i mniej prac. Zmniejszyła się liczba artykułów dotyczących budownictwa bibliotecznego; mniej było też publikacji nt. archiwistyki wskutek wyodrębnienia się w 1954 r. grupy zawodowej archiwistów. Pojedyncze przyczynki ogłoszono również nt. klasyfikacji piśmiennictwa, papiernictwa, ruchu wydawniczego, typografii i zagadnień naukoznawczych.

---

²³⁸ Ogólnokrajowa konferencja SBP nt. działalności informacyjnej bibliotek. (Łódź 15-16 czerwca 1972 r.). „Prz. Bibl.” 1973, z. 1/2, s. 5-180.

²³⁹ M. Dembowska: *Informacja naukowa w Polsce. Rozwój, stan obecny, perspektywy*. „Prz. Bibl.” 1973, z. 3, s. [279]-297; H. Sawonia: *Pochodne źródła informacji naukowej w PRL. Rozwój, stan obecny, perspektywy*. Tamże, s. [300]-316; J. Siniarska-Czaplicka: *Regionalne ośrodki informacji naukowej*. Tamże, s. [317]-328.

3.3.5. Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Nowa redakcja kontynuowała prowadzenie działu recenzji w formie przyjętej przez poprzedników. W stosunku do wcześniej omówionego okresu widać, że częściej publikowano recenzje krytyczne. Zamieszczanie krytycznych omówień pozytywnie wpływało na wartość merytoryczną periodyku naukowego i przyczyniało się do ożywienia dyskusji naukowej. Na 287 recenzji jedynie 8 było negatywnych²⁴⁰. Zmniejszyło się też opóźnienie w recenzowaniu książek nowo wydanych; 48% publikacji (to jest 138) zrecenzowano przed upływem 2 lat od chwili ukazania się na rynku wydawniczym, zaś 25% poddano ocenie 3-5 lat po opublikowaniu.

W 1974 r. do działu wprowadzono „Przegląd piśmiennictwa krajowego” przygotowywany przez Alicję Olejnik, bibliotekarkę Biblioteki PAN w Warszawie. W pracy omawiano najnowszą literaturę z zakresu bibliotekoznawstwa, informacji naukowej oraz nauki o książce wydaną w Polsce. W wyniku zmiany dział nosił nazwę „Recenzje i przeglądy”.

Z biegiem czasu krąg omawianych tytułów zamierzano powiększyć²⁴¹. Zmiana tytułu na „Przegląd piśmiennictwa i wydawnictw informacyjnych krajowych”, która nastąpiła w 1975 r. i trwała do 1978 r., pozwoliła na opis innych dokumentów, m.in. norm. Na początku 1980 r. do tytułu działu dodano: przegląd piśmiennictwa; Alicję Olejnik zastąpił Jerzy Hławiczka, a w 1982 r. Irena Bednarz-Brachel. Od końca 1987 r. przeglądem krajowych publikacji z zakresu bibliotekarstwa, bibliologii i nauk pokrewnych opiekowała się Hanna Łaskarzewska.

Prócz recenzji i przeglądu prac krajowych publikowano w dziale inne prace. W z. 3/1974 r. znalazła się wypowiedź Heleny Więckowskiej, uczestniczki II Kongresu Nauki Polskiej na temat związku bibliotekoznawstwa z innymi dyscyplinami. Umieszczając tekst wśród recenzji (przy akceptacji redakcji) autorka oczekiwała dyskusji nad wymienionym zagadnieniem²⁴². Wśród recenzji opublikowano też w zeszycie z 1977 r. komunikat w sprawie nowelizacji norm bibliograficznych. Recenzji nie zamieszczano w numerach jubileuszowych i pokonferencyjnych.

---

²⁴⁰ Były to następujące recenzje: H. Hleb-Koszańska [rec.]: S. Kubiak: *Bibliografia zawartości prasy Poznania...* Poznań 1967. W: „Prz. Bibl.” 1970, z.1, s. 62-70; J. Pelcowa [rec.]: M. Leska: *Normalizacja w zakresie informacji naukowej*. Warszawa 1971. W: „Prz. Bibl.” 1972, z. 3/4, s. 332-336; J. Kolodziejska [rec.]: W. Goriszowski: *Książka a wychowanie*. Katowice 1973. W: „Prz. Bibl.” 1974, z. 4, s. 467-470; E. Barczak [rec.]: *Poradnik pracownika informacji naukowej*. Red. H. Żeglicka. Warszawa 1977. W: „Prz. Bibl.” 1978, z. 3, s. 345-349; M. Czarnowska [rec.]: L. Biliński: *Zarys rozwoju ruchu wydawniczego*. Warszawa 1977. W: „Prz. Bibl.” 1980, z. 3, s. 301-305; I. Treichel [rec.]: M. J. Lech: *Księgarze i księgarnie*. Warszawa 1980. W: „Prz. Bibl.” 1982, z. 1/2, s. 136-143; A. Strzelczyk [rec.]: J. Osieglowski: *Przechowywanie i konserwacja książki*. Poznań 1982. W: „Prz. Bibl.” 1984, z. 3/4, s. 452-456; A. Mężyński [rec.]: M. Kosman: *Z dziejów Biblioteki Kórnickiej*. Wrocław 1984. W: „Prz. Bibl.” 1985, z. 2, s. 253-262.

²⁴¹ *Przegląd piśmiennictwa krajowego*. „Prz. Bibl.” 1974, z. 1, s. 89.

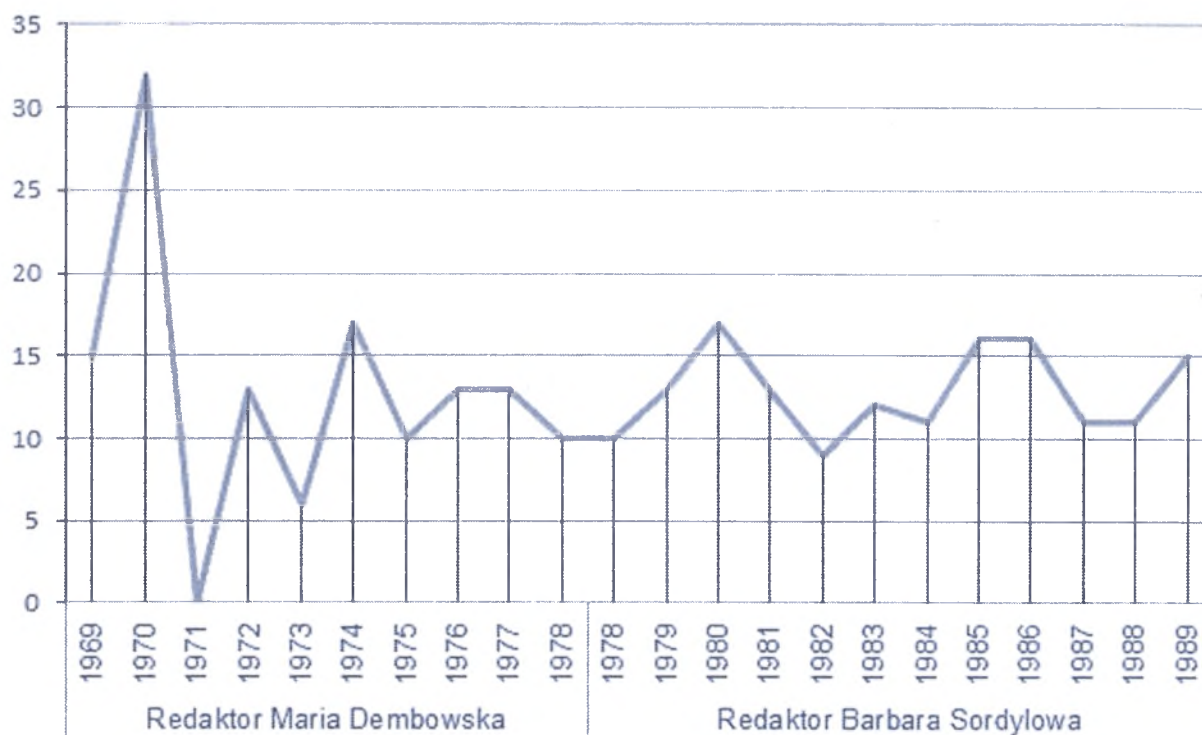
²⁴² *Wypowiedź prof. dr Heleny Więckowskiej na II Kongresie Nauki Polskiej*. „Prz. Bibl.” 1974, z. 3, s. 337.

18.	Księgarstwo	0,5	0,0	-0,5
19.	Bibliografia	7,1	6,6	-0,5
20.	Marksizm-leninizm	0,8	0,0	-0,8
21.	Ruch wydawniczy	1,1	0,2	-0,9
22.	Konserwacja	1,1	0,0	-1,1
23.	Metodologia nauki	1,1	0,0	-1,1
24.	Bibliologia	5,4	4,3	-1,1
25.	Opracowanie zbiorów	5,2	3,8	-1,4
26.	Dokumentacja	2,0	0,0	-2,0
27.	Techniki biblioteczne	2,0	0,0	-2,0
28.	Budownictwo biblioteczne	4,3	0,6	-3,7
29.	Sylwetki bibliotekarzy i bibliologów	12,9	7,4	-5,5

Źródło: Opracowanie własne.

Porównując dwa okresy funkcjonowania pisma, to jest lata 1946-1968 i 1969-1989, można zauważyć pewną konsekwencję w podejmowaniu przez redakcję określonych tematów, jak i dążenie do publikowania zagadnień najważniejszych i najpilniejszych. W drugim okresie dotyczyło to w szczególności zamieszczania materiałów pokonferencyjnych, których liczba w stosunku do lat 1946-1968 wzrosła o 7,7%. W dalszej kolejności zanotowano wzrost zainteresowania informacją naukową o 4,6%. Częściej pisano też o prawie bibliotecznym, katalogowaniu zbiorów, normalizacji i metodologii badań i terminologii. Najmniejszy wzrost liczby artykułów dotyczył takich zagadnień jak: naukoznawstwo, typografia, papiernictwo (po 0,2%) oraz czasopiśmiennictwo (0,1%).

Największy spadek udziału procentowego publikowanych artykułów dotyczył prac biograficznych, których liczba zmniejszyła się o 5,5% w stosunku do okresu 1946-1968. Mniej pisano też na temat budownictwa i technik bibliotecznych, co można tłumaczyć spowolnieniem zmian i zmniejszeniem innowacyjności w tym zakresie. Trzeba zaznaczyć, że w latach 1969-1989 zabrakło prac o rękopisach, drukarstwie, księgarstwie oraz pisanych w duchu marksizmu-leninizmu. Nieco rzadziej zajmowano się też bibliografią.

Rozkład roczny prac opublikowanych w dziale „Recenzje”
w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1969-1989.

Źródło: Opracowanie własne.

Najwięcej recenzji w skali roku – 32 prace – ukazało się w roczniku 1970, przygotowanym przez Marię Dembowską. W późniejszym czasie ich liczba podlegała nieznacznym wahaniom, a następnie ustabilizowała się i oscylowała od 10 do 16 recenzji rocznie.

Mimo stosunkowo wysokiego odsetka recenzji o charakterze krytycznym, jakość działu nie była oceniana pozytywnie przez redakcję. W trakcie zebrań sprawozdawczych uważano, że w „Przeglądzie” brakowało recenzji dobrych, zwłaszcza przeglądowych. Maria Lenartowicz w 1983 r. szukała przyczyn niechęci autorów do pisania recenzji; twierdziła, że jest to tendencja wieloletnia i że w tej kwestii „Przegląd” jest zdany wyłącznie na inwencję autorów²⁴⁴.

Tabela 20.

Najaktywniejsi autorzy w dziale „Recenzje” w latach 1968-1989

Lp.	Tematyka recenzji	Liczba recenzji
1.	Pelcowa Janina	25
2.	Olejnik Alicja*	24
3.	Bednarz-Brachel Irena*	18

²⁴⁴ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego” w dn. 24.11.1983 r.

Recenzje w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1969-1989

Redaktor	Lata pracy	Liczba wydanych roczników	Liczba opublikowanych prac w dziale „Recenzje”	Średnio na rocznik	W tym recenzji**:	
					Liczbowo	Procentowo
Maria Dembowska	1969-1978*	9,5	133	14	58	43,6
					56	42,1
					2	1,5
					17	12,8
Barbara Sordylowa	1978*-1989	11,5	154	13,4	74	48,1
					42	27,3
					1	0,6
					37	24,0

* Maria Dembowska była redaktorem do z. 2/1978; z. 3/1978 przygotowała Barbara Sordylowa.

** Ustalenie charakteru poszczególnych recenzji dla okresu 1969-1989 odbyło się na identycznych zasadach jak dla recenzji z lat 1946-1968. Pod uwagę brano zarówno szczegółowość omawiania pracy, objętość recenzji, jak i formę oceny końcowej. Stosunkowo łatwe było ustalenie charakteru recenzji krytycznych, w których ich autorzy jasno formułowali swe oceny, przejrzysto wskazywali mankamenty oraz oceniali całokształt dzieła.

*** Do pozostałych recenzji zaliczono przeglądy piśmiennictwa krajowego i zagranicznego oraz krajowych wydawnictw informacyjnych, komentarze do bibliografii, komunikat w sprawie nowelizacji norm bibliograficznych.

Źródło: Opracowanie własne.

W „Przeglądzie Bibliotecznym” pod redakcją Marii Dembowskiej w latach 1969-1978 ukazały się 133 prace. Redaktor prowadziła pismo przez 9 i pół roku. Blisko połowa z opublikowanych w tym czasie prac (43,6%) to recenzje o charakterze krytycznym, oceniającym. Ponad 40% tekstów było omówieniami treści publikacji. Wśród wszystkich opublikowanych tekstów znalazło się 17 przeglądów piśmiennictwa. W powyższym zestawieniu zostały one wyodrębnione ze względu na sprawozdawczy, rejestrujący charakter.

Barbara Sordylowa, która przejęła prowadzenie pisma od z. 3 w 1978 r., doprowadziła do opublikowania w dziale „Recenzje” 154 tekstów. Blisko połowa z nich (48,1%) to recenzje krytyczne. Autorzy odnosili się w nich zarówno do konstrukcji, jak i do zawartości ocenianych pozycji bibliograficznych. Nadto w latach 1978-1989 zamieszczono ponad 40 prac o charakterze omawiającym, co stanowiło 27,3% wszystkich publikacji; 37 tekstów (24%) było przeglądami piśmiennictwa krajowego i zagranicznego²⁴³.

²⁴³ Piśmiennictwo zagraniczne dwukrotnie omawiał Zbigniew Żmigrodzki. Zarejestrowane publikacje ukazały się w latach 1971-1977 oraz 1974-1979 i ukazały się w rocznikach z 1978 i 1980 r.

Kraj wydania recenzowanych publikacji

Redaktor	Lata pracy	Miejsce wydania recenzowanych publikacji		Razem
		Kraj	Zagranica	
Maria Dembowska	1969-1978	48	68	113*
Barbara Sordylowa	1978-1989	50	67	117*

* Podana liczba oznacza jedynie recenzje publikacji zwartych i ciągłych. W obliczeniach nie uwzględniono tekstów o charakterze sprawozdawczym, polemicznym i przeglądów piśmiennictwa.

Źródło: Opracowanie własne.

W porównaniu z latami 1946-1968 znacząco wzrosła liczba recenzowanych książek zagranicznych, co pozwalało na zapoznanie się z zagranicznymi wynikami badań bibliologicznych i bibliotekoznawczych; 6 na 10 książek zrecenzowanych w latach 1969-1978 było wydanych za granicą. W latach 1978-1989 liczba publikacji zagranicznych nieznacznie zmalała i wyniosła 57% wszystkich prac.

Recenzenci najwięcej uwagi poświęcili pozycjom bibliograficznym z zakresu bibliotekarstwa: dziejów, organizacji, funkcjonowaniu i perspektywach bibliotek. Znaczną część działu stanowiły sprawozdawcze przeglądy piśmiennictwa, które w okresie 1969-1989 publikowano 54 razy. Łącznie w przeglądach tych wymieniono ponad 600 publikacji.

Popularnością wśród recenzentów cieszyły się prace na temat bibliografii (31 recenzji) i bibliologii (19 recenzji). Prócz zagadnień *stricte* bibliologicznych przedmiotem oceny były też książki z zakresu informacji naukowej, normalizacji, opracowania (formalnego i rzeczowego), automatyzacji bibliotek, a także budownictwa bibliotecznego. W pojedynczych recenzjach przedstawiano nauki pokrewne: papiernictwo, konserwację, archiwistykę.

3.3.6. Życie zawodowe bibliotekarzy na łamach „Przeglądu”

Po objęciu pisma przez Marię Dembowską nastąpiły zmiany w sprawozdawczej części „Przeglądu” polegające na usystematyzowaniu zamieszczanych tam treści. Czytelnicy za pośrednictwem każdego numeru otrzymywali bieżące informacje ułożone w działach: „Doniesienia”, „Sprawozdania”, „Z życia SBP”, „Z żałobnej karty”, „Kronika krajowa”, „Kronika zagraniczna”²⁴⁷, „Wydawnictwa otrzymane”, „Nasi autorzy”.

²⁴⁷ „Kronikę krajową i zagraniczną” omówiono w podrozdziale „Recenzje i przeglądy piśmiennictwa”.

4.	Kołodziejska Jadwiga	14
5.	Stępnikowa Ewa	10
6.	Nowak Adam	9
7.	Słodkowska Elżbieta	8
8.	Łaskarzewska Hanna	7
9.	Żmigrodzki Zbigniew	7
10.	Hławiczka Jerzy*	6
11.	Lenartowicz Maria	6
12.	Sitarska Anna	6
13.	Lenartowicz Maria	5
14.	Niezbecka Ewa	5
15.	Świderski Bolesław	5

* Autorzy przeglądu piśmiennictwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zawartości działu recenzji w „Przeglądzie” w latach 1969-1989.

Do stałych współpracowników redakcji należała Janina Pelcowa, która w latach 1969-1989 opublikowała 25 recenzji. Autorem 24 prac – drukowanych regularnie przeglądów piśmiennictwa krajowego – była Alicja Olejnik. Jej następczyni, Irena Bednarz-Brachel, zamieściła łącznie 18 przeglądów. Duży wkład w rozwój działu miała również Jadwiga Kołodziejska, która napisała 14 recenzji, oraz Ewa Stępnikowa, autorka 10 prac; mniej recenzji napisali: Adam Nowak (9), Elżbieta Słodkowska (8), Hanna Łaskarzewska i Zbigniew Żmigrodzki (po 7), Jerzy Hławiczka, Maria Lenartowicz i Anna Sitarska (po 6), a także Maria Lenartowicz, Ewa Niezbecka i Bolesław Świderski (po 5 recenzji).

Do 1986 r. udało się ustalić redakcji stały krąg recenzentów, którzy nie tylko wykonywali powierzane zadania, ale i zgłaszali własne propozycje²⁴⁵. Andrzej Mężyński stwierdził, że ambicją redakcji mogłoby być recenzowanie wszystkich nowych polskich książek. Problemem nadal były opóźnienia wydawnicze. Część recenzji traciła na aktualności, ukazując się 2-3 lata po opublikowaniu książek, których dotyczyły²⁴⁶.

²⁴⁵ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994” k. nlb. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego” w dn. 5.06.1985 r.

²⁴⁶ Tamże.

dawać się wspomnienia tylko pierwszych z nich. Na posiedzeniu Rady Redakcyjnej w dniu 20 marca 1981 r. zwrócono uwagę na fakt, że nekrologi wpływały na adres redakcji bez zamówienia, co utrudniało ich dobór. Ustalono, że publikowane będą tylko wspomnienia pośmiertne o osobach ogólnie znanych, a pozostałe będą przekazywane redakcji „Bibliotekarza”²⁴⁹. Postanowiono też, że obszerne materiały sprawozdawcze będą publikowane tylko częściowo. Dotyczyło to w szczególności prac nadsyłanych przez biblioteki²⁵⁰.

Kronika krajowa oraz kronika zagraniczna dostarczały czytelnikom informacji nie tylko z zakresu szeroko rozumianej kultury książki. W ich ramach publikowano noty o nominacjach, zjazdach, kongresach, nawiązanej współpracy zagranicznej. Przy omawianiu wydarzeń krajowych redakcja wprowadziła zasadę podziału topograficznego treści; w obrębie poszczególnych miast rejestrowano inicjatywy lokalne i ogólnopolskie.

Za pośrednictwem kroniki zagranicznej czytelnicy zapoznawali się z piśmiennictwem bibliologicznym, bibliotekarskim i dokumentacyjnym publikowanym poza Polską. Pod koniec lat 70. XX w. redakcja sięgała m.in. do czasopism „Bibliographie, Documentation, Terminologie”, „IFLA News”, „International Cataloguing”, „UNESCO Bulletin for Libraries”, „FID News Bulletin”, „UNISIST Bulletin d’Information”. Rzadziej zdarzały się selektywne wypisy z „Sovetskoe Bibliotekovedenie”, „Zentralblatt für Bibliothekswesen” czy „Library and Information Science Abstracts”.

Lista czasopism, na podstawie których przedstawiano najważniejsze informacje z zagranicy, podlegała zmianom. W latach 80. XX w. częściej powoływano się na „Aslib Publications”, „Sovetskoe Bibliotekovedenie”, „Biblos”, „IFLA Journal”. Źródłem wiadomości były – podobnie jak we wcześniejszym okresie – „IFLA News”, „UNESCO Bulletin for Libraries”, „FID News Bulletin”. Do nich też – jako do oficjalnych organów międzynarodowych instytucji – redakcja odwoływała się najczęściej.

Ograniczone miejsce w czasopiśmie, a także liczba doniesień publikowanych w kronice powodowały, że zamieszczane informacje podlegały selekcji. Dotyczyło to szczególnie informacji zagranicznych. Często noty te były ograniczone do 1-2 akapitów.

Dobłą decyzją redakcji było zamieszczanie na końcu każdego numeru „Przeglądu” nazwisk autorów publikujących w zeszycie, co pozwalało na pobieżną orientację w zawartości numeru, na poznanie miejsc pracy autorów, ich stopni i tytułów naukowych. Wartościowe były też listy wydawnictw zwartych i ciągłych, które otrzymała redakcja; świadczyło to o współpracy krajowej i zagranicznej zwłaszcza z niemieckimi, słowackimi i rosyjskimi bibliotekami i redakcjami czasopism.

---

²⁴⁹ AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Materiały B. Sordylowej 1978-1994”. Protokół z posiedzenia Rady Redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego” w dn. 28.05.1980 r. K. nlb.

²⁵⁰ Tamże.

Dodatkowo – w wybranych numerach – zamieszczano erratę i komunikaty, nieregularnie publikowano listy do redakcji. W 1969 r. została wyodrębniona z dawnej „Kroniki” część „Sprawozdania”, w której autorzy przedstawiali relacje z odbytych konferencji i wyjazdów naukowych – co ważne, głównie międzynarodowych. Z racji nawiązanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich współpracy z Polską Akademią Nauk drukowano też roczne sprawozdania z działalności Biblioteki PAN.

Nowością była rubryka pt. „Doniesienia” wprowadzona przez M. Dembowską w 1969 r., w której dokumentowano różnorodne wydarzenia ze świata bibliotekarskiego, a ich dobór i tematyka zależały głównie od inwencji autorów. Były to zarówno wzmianki o ważnych referatach wygłoszonych podczas krajowych i międzynarodowych konferencji, jak również prezentacje placówek, jednostek naukowo-badawczych, ich jubileuszy, osiągnięć, a także fragmentów piśmiennictwa wartych szczególnej uwagi. Otwarty charakter działu pozwalał na publikowanie w nim aktualnych wiadomości, nurtujących bibliotekarzy. W z. 1 z 1972 r. informację o Międzynarodowym Roku Książki zamieściła Cecylia Duninowa, a rok później o pracach nad nowymi przepisami katalogowania alfabetycznego donosiła Maria Lenartowicz²⁴⁸.

W „Przeglądzie” odnajdujemy też sprawozdania z działalności Stowarzyszenia. Publikowano je regularnie w dziale „Z życia SBP” z zachowaniem okresów sprawozdawczych. Były to szczegółowe omówienia spraw ogólnych, pracy Zarządu Głównego, współpracy z kołami terenowymi, kontaktami międzynarodowymi, działalnością poszczególnych agend (komisji i sekcji: katalogów centralnych, budownictwa i wyposażenia bibliotek, informacji naukowej, bibliotek szkolnych i pedagogicznych i in.). Wartość dokumentacyjną miały nadto publikowane protokoły z posiedzeń plenarnych Zarządu Głównego SBP, zawierające przebieg zebrania i głosy jego uczestników.

Cennym źródłem informacji o działalności Stowarzyszenia w regionie były sprawozdania z pracy okręgów. Umieszczano w nich dane na temat zmiany liczby członków organizacji, a przede wszystkim referowały różne formy aktywności – zorganizowane wystawy, odczyty, prelekcje itp. Zamieszczano noty o nowościach wydanych staraniem kół terenowych. Zestawienie obejmowało również imienną listę uczestników obchodów Dni Oświaty, Książki i Prasy oraz Dnia Działacza Kultury, jak również listę osób uhonorowanych odznaczeniami państwowymi. Oddzielne sprawozdanie składał na posiedzeniu Zarządu Głównego Referat Wydawniczy.

Objętościowo największa była część ze sprawozdaniami Stowarzyszenia. Pozostałe prace z wymienionych fragmentów „Przeglądu” nie przekraczały kilku stron. Wiadomości te redakcja składała nieco mniejszą czcionką w stosunku do czcionki artykułów, mogły więc znaleźć się w dziale prace dłuższe.

Należy zaznaczyć, iż w dziale „Z żałobnej karty” publikowano nekrologi zarówno powszechnie znanych osób, jak i rozpoznawanych tylko w środowisku lokalnym. Redakcja była jednak zdania, że w piśmie o ogólnokrajowym zasięgu powinny znaj-

²⁴⁸ C. Duninowa: *Międzynarodowy Rok Książki 1972*. „Prz. Bibl.” 1972, z. 1, s. [69]-72; M. Lenartowicz: *Z prac nad nową polską instrukcją katalogowania alfabetycznego*. „Prz. Bibl.” 1973, z. 3, s. [329]-330.

- przejęcie kolportażu pisma przez redakcję i rezygnacja z usług firm zewnętrznych,
- racjonalizacja nakładu,
- konieczność podjęcia działań popularyzacyjnych i marketingowych²⁵².

W każdym z wymienionych aspektów redakcja musiała podjąć odpowiednie działania: rewizję kosztów druku, skrócenie etapów tworzenia pisma i przejęcie części zadań przez redakcję z użyciem technik komputerowych, a także zajęcie się – z powodu zbyt wysokich cen usługi – kolportażem pisma. Mimo wielu perturbacji, „Przegląd” przetrwał trudny okres, zachowując wypracowany wcześniej wysoki poziom i dostosowując się do nowych warunków.

Do słabych punktów pisma w okresie 1946-1989 należy zaliczyć dużą dominację artykułów biograficznych. Po 1977 r. znacznie wzrosła też liczba zamieszczanych materiałów ze zjazdów i konferencji, co powodowało, że „Przegląd” przybierał charakter sprawozdawczy, a nie naukotwórczy. Duży wpływ na kształt pisma i jego społeczny odbiór miały z pewnością opóźnienia druku, dezaktualizujące treść i przekształcające periodyk w pismo o charakterze historycznym. Redakcja przez prawie 50 lat starała się przeciwdziałać temu niekorzystnemu wpływowi; trafnym zabiegiem było zlecenie druku „Przeglądu” stałemu partnerowi – wrocławskiemu Ossolineum, choć pod koniec lat 80. XX w. i ta drukarnia miała problemy z płynnością realizacji zleceń.

Dyskusyjne pozostają okoliczności zmiany na stanowisku redaktora naczelnego pisma w 1978 r.; zachowane dokumenty i relacje osób świadczą o zaistniałym konflikcie w środowisku, który spowodował odejście z redakcji cenionej i kompetentnej Marii Dembowskiej.

Ważnym czynnikiem wpływającym na pracę redakcji było również uzależnienie od monopolisty na rynku wydawnictw naukowych – Ossolineum oraz pozostawanie w strukturach Polskiej Akademii Nauk, mającej głos w sprawie zawartości zeszytów. Choć sekretarz naukowy nie ingerował otwarcie w treść pisma, to „Przegląd” był pod wpływem jego sugestii, dotyczącej częstszego wydawania numerów łączonych czy form uczestnictwa w obchodach państwowych np. rocznicy Rewolucji Październikowej²⁵³.

Niesprzyjające okoliczności polityczne i społeczne, trudności organizacyjne, wydawnicze, poligraficzne nie przeszkodziły redakcji w utrzymaniu przez blisko pół wieku profilu pisma. Mimo pojawiania się na jego łamach artykułów o wyraźnym zabarwieniu ideologicznym, periodyk nigdy nie stał się organem politycznym, można więc mówić o jego dużej, jak na tamte czasy, niezależności.

²⁵² B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny” w *przededniu...*, s. [169]-171.

²⁵³ Zob. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny”. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983. Korespondencja Marii Dembowskiej z Marianem Wojciechowskim, przewodniczącym I Wydziału PAN z dnia 30 kwietnia 1977 r. K. nlb.

3.4. Podsumowanie

W latach 1946-1989 „Przegląd Biblioteczny”, organ naukowy bibliotekarzy polskich, przeszedł liczne przeobrażenia. Początkowo (pod redakcją E. Kuntzego do 1948 r.) był pismem publikującym artykuły wyłącznie o charakterze historycznym, podsumowującym stan zniszczeń bibliotek w okresie II wojny światowej. Za redaktora Bogdana Horodyskiego na łamach periodyku podjęto zagadnienia teoretyczne dotyczące organizacji i funkcjonowania bibliotek oraz pragmatyki zawodowej – a więc kwestii wykształcenia i dydaktyki akademickiej, budownictwa i technik bibliotecznych. Kontynuatorem tego kierunku pisma był, przez krótki czas, Zbigniew Daszkowski.

Nową postać zawdzięcza „Przegląd” Marii Dembowskiej – redaktor pisma od 1969 r., która nie tylko wyprowadziła periodyk z zapaści organizacyjnej, lecz także nadała mu nowy, międzynarodowy kształt. O wartości tych zmian świadczy fakt, że do dziś zarówno układ graficzny, jak i budowa zrębu głównego pisma nie uległa zmianie. Ważne było także otwarcie łamów „Przeglądu” na zagadnienia stanowiące obecnie trzon bibliotekarstwa – a więc na dokumentację oraz informację naukową.

„Przegląd” zaczął być zauważany na arenie międzynarodowej dopiero w latach 70. XX wieku. Uczestnictwo „Przeglądu Bibliotecznego” w międzynarodowym ruchu z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej należy omawiać nie tylko z punktu widzenia opublikowanych prac autorów zagranicznych, tekstów relacjonujących doświadczenia bibliotekarskie innych krajów czy recenzji książek zagranicznych, lecz także uwzględniając obecność „Przeglądu” w międzynarodowych serwisach informacyjnych. Przeprowadzenia takich badań podjęła się w 1977 r. Barbara Eychlerowa, biorąc pod uwagę najważniejsze bibliografie analityczne. Autorka dowiodła obecności „Przeglądu” w wyżej wymienionych źródłach; stwierdziła jednak, że liczba rejestrowanych artykułów nie jest zadowalająca – choć niektóre publikowane artykuły były znane za granicą, to nie przekładało się to na upowszechnianie ich treści²⁵¹.

W 1989 r. „Przegląd Biblioteczny” musiał się zmierzyć z prawami wolnego rynku, a redakcja – podjąć trud wydawania pisma bez pomocy instytucjonalnej. Dla ukazania trudności, z jakimi zmierzyła się redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” w okresie transformacji ustrojowej, należy odwołać się m.in. do opublikowanej w piśmie w 1996 r. relacji Barbary Sordyłowej, która omówiła w niej różne czynniki mające wpływ na ówczesną pracę redakcji periodyku. Można je usystematyzować następująco:

- zniesienie cenzury i otwarcie pisma na tematy wcześniej bez szans na publikację,
- nowa polityka rynkowa czasopism polegająca na kalkulacji zysku i strat,
- reorganizacja systemu dotacji Państwa dla przedsięwzięć naukowych, wydawniczych i kulturalnych,
- upowszechnienie technik komputerowych przyspieszających i upraszczających powstanie kolejnych zeszytów,
- efektywizacja i ekonomizacja procesu wydawniczego,

²⁵¹ B. Eychlerowa: *Recepcja „Przeglądu Bibliotecznego” w zagranicznych serwisach informacyjnych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*. „Prz. Bibl.” 1977, z. 3, s. 305.

Rozdział 4

„Przegląd Biblioteczny” po okresie transformacji ustrojowej. Najnowsze dzieje pisma

4.1. Organizacja i funkcjonowanie pisma

Przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne w Polsce po 1989 r. wpłynęły na wszystkie sfery działalności kraju, także w zakresie funkcjonowania rynku kultury. Przeobrażeniom uległ ruch wydawniczy i prasowy, inicjatywy wydawnicze zostały skomercjalizowane i urynkowane¹. W przypadku „Przeglądu”, który w nowy czas wszedł z dotychczasowym redaktorem, Barbarą Sordylową, zmiana była bardzo wyraźna. Z tego też powodu najnowsze dzieje pisma, rozpoczynające się wraz z 1990 r., postanowiłem omówić oddzielnie.

Prasa naukowa i fachowa, dotychczas ukazująca się przy wsparciu instytucji naukowych, z pomocą subwencji i grantów, na początku lat 90. XX w. znalazła się w realiach gospodarki wolnorynkowej. Część pism nie przetrwała zmiany, świadczy o tym gwałtowny spadek nakładów czasopism naukowych.

Opracowana przez Sylwestra Dzikiego analiza ilościowa dowodzi, że w 1993 r. w Polsce ukazywało się 2100 tytułów czasopism naukowych, popularnonaukowych i fachowych, z czego ponad połowę (1088) stanowiły periodyki naukowe, z których 301 to roczniki, a 421 – pisma wydawane nieregularnie². Do 1998 r. przybyły 344 tytuły³.

W okres transformacji ustrojowej „Przegląd Biblioteczny” wszedł ze wsparciem Biblioteki Polskiej Akademii Nauk. Współpraca ta, zapoczątkowana w 1972 r., trwa-

¹ Por. W. Patrzałek: *Segmentacja rynku prasowego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002, s. 7.

² S. Dzik: *Polskie czasopiśmiennictwo naukowe, popularnonaukowe i fachowe w 1993 r.* „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 3-4, s. 147-148.

³ Tenże: *Polskie czasopiśmiennictwo naukowe, popularnonaukowe i fachowe* (wg stanu z I kwartału 1998 r.). „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 1-2, s. 115-117.

cząca została Barbara Bieńkowska (stanowisko objęła jeszcze w 1988 r.). Członkami Rady byli nadto: Krystyna Bełkowska, Stanisław Czajka, Marta Grabowska, Janina Jagielska, Andrzej Kłossowski, Halina Kozicka-Boguniowska, Maria Lenartowicz, Hanna Łaskarzewska, Jadwiga Łuszczyńska, Anna Nowińska, Barbara Sordylowa, Ewa Stachowska-Musiał, Andrzej Szewc, Halina Zasadowa, Zbigniew Żmigrodzki. Podczas regularnych posiedzeń Rada dyskutowała nad planami zawartości kolejnych zeszytów, podejmowała decyzje finansowe i organizacyjne w sprawie periodyku¹¹. Skład Rady w kolejnej kadencji (l. 1997-1999) uległ nieznacznej zmianie¹².

Większą uwagę przykładano do zagadnień promocji – świadczą o tym zamieszczone na końcu wybranych zeszytów reklamy wydawnictw, księgarń oraz publikacji (np. w zeszycie 1/2 z 1993 r. wydawanego przez PAN *Słownika polskich towarzystw naukowych i Polskiej Bibliografii Naukoznawstwa i Technoznawstwa*, w z. 4/2002 także publikacji *Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego. Wywiady i wspomnienia z lat 1979-1998*). W z. 1/2 z 1994 r. nadawcą reklamy był Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, wydawca tablic Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej, zaś w z. 1 z 1995 – redakcja „Notesu Wydawniczego”.

Czwarta strona okładki, prócz reklam, czasem zawierała także ogłoszenia. Działania promocyjne były jednym ze środków popularyzacji czasopism bibliotekarskich, jednak rzeczywiste potrzeby rynku okazały się mniejsze¹³. „Przegląd” reklamowano też w innych periodykach bibliotekarskich, np. w „Bibliotekarzu” i „Poradniku Bibliotekarza”, co było korzystne ze względu na większą częstotliwość ukazywania się tych pism¹⁴.

Obok *Słownika polskich towarzystw naukowych* oraz *Polskiej Bibliografii Naukoznawstwa i Technoznawstwa* periodyk był wiodącym wydawnictwem Biblioteki PAN w Warszawie, wydawanym i dystrybuowanym w oparciu o prowadzoną bazę prenumeratorów, a od zeszytu 3 z 1999 r. także samodzielnie składanym komputerowo przez redakcję. W 1999 r. w skład Kolegium Redakcyjnego wchodziły: Barbara Sordylowa (redaktor naczelny), Maria Lenartowicz (zastępca redaktora), Krystyna Bełkowska (sekretarz), Halina Kozicka-Boguniowska i Hanna Zasadowa (wszyscy prócz H. Zasadowej byli pracownikami Biblioteki PAN). W Radzie Redakcyjnej zasiadały: Barbara Bieńkowska, Krystyna Bełkowska, Stanisław Czajka, Marta Grabowska, Janina Jagielska, Maria Kocięcka, Halina Kozicka-Boguniowska, Maria Lenartowicz, Hanna Łaskarzewska, J. Łuszczyńska, A. Nowińska, Barbara Sordylowa, Elżbieta Stachowska-Musiał, Kordula Szczechura, Hanna Zasadowa, Elżbieta Barbara Zybort oraz Zbigniew Żmigrodzki¹⁵.

Siedemdziesięciolecie „Przeglądu Bibliotecznego”, obchodzone w 1997 r., było okazją do podsumowania dotychczasowych dokonań i nakreślenia kierunku rozwoju periodyku na tle innych fachowych czasopism bibliotekarskich. Redaktor Barba-

¹¹ *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w 1994 r.* „Prz. Bibl.” 1995, z. 2, s. 214.

¹² *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w 1997 r.* „Prz. Bibl.” 1998, z. 2/3, s. 224.

¹³ Pisze o tym: S. Czajka: *Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Chorzów, 16-18 maja 1993 r.)*. „Prz. Bibl.” 1993, z. 3/4, s. 332-333.

¹⁴ B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny”..., s. 70.

¹⁵ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki PAN w Warszawie w 1999 r.* Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Warszawa 2000.

ła do końca 2003 r. Dzięki niej czasopismo miało zapewniony druk i kolportaż. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich sprawowało opiekę merytoryczną nad pismem przy częściowym opłacaniu prac redakcyjnych⁴; koszty wydawania w całości pokrywał PAN⁵. Jednak w okresie po 1989 r. „Przeglądu” nie ominęły trudności – przykładem jest rok 1992, kiedy wydano pojedynczy, łączony, zeszyt pisma, a także rok 2010, kiedy to wskutek trudnej sytuacji SBP, właściciel pisma (Zarząd Główny SBP) był zmuszony wstrzymać wypłatę honorariów autorskich⁶.

4.1.1. Praca redakcji pod kierunkiem Barbary Sordylowej

Po 1990 r. „Przegląd Biblioteczny” objął nową rolę na rynku pism fachowych z dziedziny bibliologii, przejmując autorów i tematy poruszane dotychczas w wybranych czasopismach z zakresu informacji naukowej – np. w „Aktualnych Problemach Informacji i Dokumentacji”. Periodyk stał się miejscem integracji bibliotekarstwa i informacji naukowej, co oznacza, że zagadnienia te – mimo pojawiania się już wcześniej, za redakcji Marii Dembowskiej – trwale zagościły na łamach pisma⁷.

Najważniejszą zmianą w stosunku do lat poprzednich, o której pisze Barbara Sordylowa, było wstrzymanie centralnych dotacji. Odgórne planowanie działalności wydawniczej stało się nieopłacalne. Szansę upatrywano w powołaniu Komitetu Badań Naukowych, wspierającego inicjatywy wydawnicze, w tym druk czasopism. Środki na ten cel redakcja otrzymała dopiero w 1994 r.⁸

Pierwsze lata po przełomowym roku 1990 upłynęły pod znakiem hiperinflacji, zatrzymanej reformami wprowadzonymi przez prof. Leszka Balcerowicza. „Przegląd” przestał być wówczas rentowny, przynosił straty, jego cena w prenumeracie była nieadekwatna do kosztów druku. Redakcja ograniczała koszty wydania kolejnych numerów; w 1990 r. numery były przesyłane do drukarni w Warszawie z pominięciem prac redakcyjnych w Ossolineum⁹.

Współpraca z dystrybutorem „Przeglądu”, przedsiębiorstwem „Ruch”, nie układała się pomyślnie zarówno pod względem finansowym („Ruchowi” przysługiwało 30% od kwoty uzyskanej za prenumeratę) i organizacyjnym (brak wglądu do listy prenumeratorów). Ostatecznie w 1994 r. prenumeratę przejęła Biblioteka PAN¹⁰.

Kontynuowano organizację ciała doradczego, funkcjonującego przy redakcji. Na lata 1994-1996 ponownie wybrano 16-osobową Radę Redakcyjną, której przewodni-

⁴ Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego SBP za okres 16 maja 1993 – 14 czerwca 1997 r. „Prz. Bibl.” 1997, z. 2/3, s. 295.

⁵ Sprawozdanie z działalności ZG SBP za okres 19 maja – 31 grudnia 1993 r. „Prz. Bibl.” 1994, z. 1/2, s. 160.

⁶ Por. „Prz. Bibl.” 2010, z. 2, s. 265.

⁷ M. Dembowska: „Przegląd Biblioteczny” w 25-leciu 1972-1996: próba charakterystyki treści i zespołu autorskiego. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 347-348.

⁸ Okres transformacji opisuje: B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny”: tradycja i współczesność (75 lat pisma). „Prz. Bibl.” 2002, z. 1/2, s. 69-70.

⁹ Taż: Szanowni i Drodzy Czytelnicy. „Prz. Bibl.” 1990, z. 1/2, s. [5].

¹⁰ B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny”: tradycja i współczesność..., s. 69-70.

w miejsce Tadeusza Zarzębskiego, została w 1974 r. Za redakcji B. Sordylowej, M. Lenartowicz, wraz z J. Pelcową, odpowiadały za funkcjonowanie redakcji i przekazanie czasopisma do druku.

Decyzja o powołaniu M. Lenartowicz w 2004 r. na stanowisko redaktora naczelnego wynikała z faktu, że już wcześniej zajmowała się ona redagowaniem pisma – najpierw z J. Pelcową, a następnie K. Bełkowską. Warsztat Lenartowicz ukształtował się pod kierunkiem M. Dembowskiej. Lenartowicz przytacza fakt, kiedy nadsyłane artykuły były redagowane kompletnie – sprawdzano fakty, cytaty. Określiła to mianem „dogłębnej redakcji merytorycznej”²⁰.

Na początku lipca 2004 r. zorganizowano kolejne spotkanie dotyczące wydawania „Przeglądu Bibliotecznego”, związane z przekazaniem Barbarze Sosińskiej-Kalacie funkcji Przewodniczącej Rady Redakcyjnej pisma, powołaniem na stanowisko redaktora naczelnego Marii Lenartowicz, zaś na stanowisko sekretarza redakcji – Krystyny Bełkowskiej. Powierzenie funkcji redaktora naczelnego Marii Lenartowicz było rozwiązaniem tymczasowym; w trakcie spotkania w dniu 5 lutego 2004 r. Jan Wołosz komunikował, że planowane jest przekazanie tej funkcji w 2005 r. B. Sosińskiej-Kalacie²¹. Brakuje w „Przeglądzie” za 2004 r. artykułu wprowadzającego, który uzupełniłby wiedzę o okolicznościach powierzenia pisma M. Lenartowicz.

Krótkie redagowanie „Przeglądu” przez M. Lenartowicz wynikało z osiągnięcia przez nią wieku emerytalnego i wiązało z obawą o brak tzw. zaplecza – zespołu, z którym mogłaby kontynuować wydawanie pisma. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku Zbigniewa Daszkowskiego, kierownika Działu Czasopism Biblioteki Narodowej, któremu przekazano prowadzenie periodyku, nie zapewniając personelu.

Plany likwidacji Biblioteki PAN, zmiany w redakcji i rotacja w składzie personalnym Rady Redakcyjnej poważnie zachwiały periodykiem. Według deklaracji do końca 2004 r. z pracy przy „Przeglądzie” miały zrezygnować: Hanna Zasadowa i Mirosława Kocięcka. Rozwiązaniem problemów personalnych miało być zaproszenie do współpracy przedstawicieli środowisk akademickich, mogących wnieść nowe idee do koncepcji pisma. Wśród zgłoszonych nazwisk znaleźli się reprezentanci Katowic, Krakowa, Olsztyna, Poznania, Torunia Warszawy i Wrocławia²².

Jak wspomina Janusz Nowicki, przejęcie pisma przez SBP okazało się poważnym przedsięwzięciem, gdyż wymagało przeniesienia redakcji, zorganizowania archiwum, zmiany drukarni, rozliczenia finansowego z likwidatorem Biblioteki PAN i przejęcia przez Dział Sprzedaży Wydawnictw prenumeraty²³.

Archiwum zostało decyzją dyr. BN, dr. Stanisława Czajki przejęte w 2004 r. przez Zakład Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej. W jego skład weszły, oprócz dokumentacji działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, także dokumenty związane z „Przeglądem Bibliotecznym”: teki z korespondencją redakcji z autorami, instytucjami, wydawnictwem Ossolineum, a także materiały redakcyjne

²⁰ Rozmowa autora z Marią Lenartowicz z dn. 13 września 2011 r.

²¹ Notatka ze spotkania Kierownictwa SBP w sprawie „Przeglądu Bibliotecznego”. Warszawa, 8 lipca 2004 r. Kopia w posiadaniu Wydawnictwa SBP.

²² Tamże.

²³ Korespondencja autora z Januszem Nowickim z dn. 22 marca 2011 r. Kopia w posiadaniu autora.

ra Sordylowa podjęła się próby charakterystyki profilu pisma. Do najważniejszych zagadnień poruszanych w piśmie zaliczyła współczesną problematykę bibliotekarstwa krajowego i światowego zarówno w teoretycznym, jak i praktycznym aspekcie (z przewagą materiałów metodycznych i pragmatycznych). Redaktor broniła zeszytów monograficznych uważając, że lepiej prezentują wybrane zagadnienia¹⁶. Maria Dembowska wykazała jednak, że druk zeszytów monograficznych spotkał się z odwrotną do zaplanowanych reakcją środowiska bibliotekarzy; specjalizacja tematu interesowała jedynie wąski krąg osób, a pozostałych czytelników odzwyczajala od regularnej lektury pisma¹⁷. Nie brakowało też głosów krytycznych. Maria Dembowska do słabych stron periodyku zaliczyła nieregularną częstotliwość druku, malejącą liczbę recenzji, w szczególności publikacji zagranicznych, niekonsekwencję w prowadzeniu działu „Opinie. Poglądy. Propozycje”, brak działu z fragmentami prac dyplomowych, oraz brak prac na temat „współpracy bibliotekarzy ze środowiskiem, w którym biblioteka działa”¹⁸ (wprowadzono do „Przeglądu” już w 1998 r. w dziale „Z warsztatów badawczych”).

Nie ulega wątpliwości, że koniec 2003 r. był czasem trudnym dla „Przeglądu”, bowiem zbiegł się z jednej strony z planami likwidacji Biblioteki PAN, a z drugiej – z przejściem na emeryturę Barbary Sordylowej. Pismo pozostawało zatem zarówno bez redaktora naczelnego, jak i wydawcy; groziło mu zawieszenie.

4.1.2. Redakcja Marii Lenartowicz

Decyzje odnośnie przekazania sztandarowego periodyku bibliotekarzy zapadły podczas spotkania w Bibliotece Narodowej w dniu 5 lutego 2004 r., w którym uczestniczyli: Jan Wołosz (Przewodniczący SBP), Elżbieta Stefańczyk (Sekretarz Generalny), Krystyna Bełkowska (Sekretarz Redakcji „Przeglądu Bibliotecznego”), Mieczysław Szyszko (Dyrektor Biura ZG SBP) i Janusz Nowicki (Dyrektor Wydawnictwa SBP). W wyniku ustaleń między SBP a reprezentantem Biblioteki PAN, Joanną Kuriatą ustalono, że Polska Akademia Nauk nie rości sobie praw do wydawania „Przeglądu”. Biblioteka PAN była w tamtym czasie w stanie likwidacji. Postanowiono jak najszybciej wydać zaległy zeszyt 4 z 2003 r. i zeszyt 1-2 z 2004 r. Obsługę finansową czasopisma Kancelaria PAN przekazała Warszawskiej Drukarni Naukowej PAN¹⁹. Stanowisko redaktora naczelnego zgodziła się przyjąć Maria Lenartowicz.

Maria Lenartowicz trafiła do Biblioteki PAN z Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy w 1972 r. i od razu została włączona do prac nad periodykiem. Zastępcą redaktora,

¹⁶ B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny”: wokół tematyki i problemów wydawniczych. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 412-413; szerzej opinię B. Sordylowej nt. zeszytów monograficznych zob.: taż: *W sprawie jubileuszu 80-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Prz. Bibl.” 2008, z. 3, s. [467]-470.

¹⁷ M. Dembowska: „Przegląd Biblioteczny” w 25-leciu 1972-1996: próba charakterystyki treści i zespołu autorskiego. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 351.

¹⁸ Tamże, s. 351-352.

¹⁹ Notatka służbowa ze spotkania przedstawicieli SBP z reprezentantami Biblioteki PAN. 9 lutego 2004 r. Kopia w posiadaniu Wydawnictwa SBP.

sprzyk, tłumaczem. Od 2007 r. do zespołu dołączyła, w roli sekretarza, Ewa Chuchro, zaś M. Banacka została zastępcą redaktora naczelnego. Marianna Banacka pełniła tę funkcję do końca 2008 r. Od 2009 do początku 2011 r. z „Przeglądem” była też związana, jako redaktor, Maria Przystek-Samokowa²⁶.

Współpracę z redakcją zaoferowali przedstawiciele środowisk akademickich, m.in. Jacek Wojciechowski, Hanna Łaskarzewska, Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Henryk Hollender, Jadwiga Sadowska, Marta Skalska-Zlat²⁷. Zmienił się też skład Rady Redakcyjnej, którą zasilili nowe osoby. Przewodniczącą została Elżbieta Barbara Zybert. Radę tworzyli ponadto: Sabina Cisek, Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Henryk Hollender, Artur Jazdon, Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, Alina Nowińska, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Jadwiga Sadowska, Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępiak i Jacek Wojciechowski, reprezentujący ośrodki akademickie z całego kraju. W 2008 r. do Rady dołączyła Małgorzata Waleszko, zaś w 2009 – Maria Próchnicka.

Sytuacja pisma była początkowo trudna. Teki redakcyjne były puste. Nowi członkowie zespołu byli świadomi odpowiedzialności za najstarsze pismo bibliotekarskie²⁸.

Na zebraniu Rady Redakcyjnej w dniu 16 listopada 2004 r. Barbara Sosińska-Kalata tłumaczyła, że:

[...] nie chce popsuć tego, co jest dobre w »P[przeglądzie] B[ibliotecznym]«, a prowadzić redakcję uwzględniając głównie dwie problematyki: bibliotekoznawstwa i informacji naukowej²⁹.

Utrzymanie dotychczasowej problematyki miało się odbywać przy jednoczesnym aktywizowaniu środowiska badaczy i potencjalnych autorów z bibliotek naukowych³⁰.

Nowa redaktor zreorganizowała pracę redakcji. Ujednolicono wymagania techniczne stawiane tekstom. Dowodem uznania rangi naukowej „Przeglądu” było wpisanie go na ministerialną listę czasopism punktowanych³¹. Informacje sygnałne o artykułach rozpoczęto zamieszczać w Biuletynie EBIB³². Redakcja podtrzymała dotychczas stosowany układ treści, na który składały się: „Artykuły”, „Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego” (wywiady z osobami zasłużonymi dla bibliotekarstwa), „Warsztaty badawcze” (artykuły z wyróżniających się prac magisterskich), „Opinie. Poglądy. Propozycje” (z tekstami polemicznymi) oraz sporadycznie drukowane „Doniesienia, Komunikaty”. Pozostałą część zeszytu wypełniały: „Kronika”, sprawozdania („Z życia SBP”) oraz „Recenzje i przeglądy piśmiennictwa”.

²⁶ Skład trzyosobowy został przywrócony z początkiem 2012 r., kiedy do redakcji dołączyła Dorota Grabowska.

²⁷ B. Sosińska-Kalata: „Przegląd Biblioteczny” 2004-2008. „Prz. Bibl.” 2008, z. 4, s. 612-613.

²⁸ Tamże, s. 613.

²⁹ Notatka z zebrania Rady Redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego”. Warszawa, Biblioteka Narodowa, 16 listopada 2004 r. Kopia w posiadaniu Wydawnictwa SBP.

³⁰ Tamże.

³¹ Otrzymał wówczas 9 punktów. W 2012 r. na podstawie ministerialnej ewaluacji czasopism „Przegląd” otrzymał 7 punktów, co stawia go w pozycji jednego z najwyższej punktowanych bibliologicznych czasopism w Polsce.

³² B. Sosińska-Kalata: „Przegląd Biblioteczny” 2004-2008..., s. 625.

powstałe przy tworzeniu kolejnych numerów „Przeglądu Bibliotecznego” w latach 1971-2001; zachowaną korespondencję zamyka 2004 r. Przeniesienia zgromadzonych dokumentów pochodzących m.in. z Biblioteki PAN w Warszawie podjął się Janusz Nowicki, dyrektor Wydawnictwa SBP w latach 1990-2010.

Od 16 listopada 2004 r. zaczął obowiązywać uchwalony przez władze SBP regulamin pracy redakcji czasopism naukowych wydawanych przez Wydawnictwo SBP, obejmujący kompetencje i zadania Rady Redakcyjnej, obowiązki redaktora naczelnego i sekretarza redakcji. Rada Redakcyjna była odpowiedzialna za coroczne dokonanie oceny merytorycznej pisma, recenzowanie książek, wyrażanie opinii na określony temat i proponowanie zmian. Członkowie Rady mieli zapewnione pierwszeństwo druku swoich tekstów na łamach pisma. Redaktor naczelny kierował zespołem redakcyjnym, przygotowywał kolejne numery czasopisma we współpracy z sekretarzem redakcji, Radą Redakcyjną i Wydawnictwem, zamawiał i kompletował materiały do każdego numeru. Za kompletowanie artykułów odpowiedzialny był również sekretarz, który współuczestniczył w pracach redakcyjnych pod względem merytorycznym i technicznym. Sekretarz redakcji, w myśl regulaminu, prowadził korespondencję z autorami, wykonywał korektę i przygotowywał listę honorariów autorskich²⁴.

Ustępująca redaktor następująco wyraziła swoje zdanie na temat „Przeglądu”:

Teoria i praktyka bibliotekarska – to moje credo. Preferowałam teksty poświęcone zagadnieniom metodycznym, a »jak ognia« unikałam wszelkich »sprawozdań z działalności«. Mieliśmy w stosunku do autorów nastawienie »kształcące« zwracając im do poprawienia (z naszymi uwagami) nieraz ciekawe materiały. Z recenzentami mieliśmy ogromne kłopoty (często niechęć do zrecenzowania brała się z obawy narażania się w środowisku)²⁵.

Mimo zaledwie rocznej pracy na stanowisku redaktora naczelnego Maria Lenartowicz zachowała ciągłość wydawniczą „Przeglądu” oraz podjęła próbę ożywienia periodyku poprzez rezygnację, bądź zmniejszenie ilości materiałów o charakterze sprawozdawczym.

4.1.3. „Przegląd Biblioteczny” wydawany pod redakcją Barbary Sosińskiej-Kalaty

Z dniem 1 stycznia 2005 r. władze Stowarzyszenia przekazały prowadzenie pisma profesor Barbarze Sosińskiej-Kalacie, nauczycielowi akademickiemu Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Sekretarzem redakcji została wówczas Marianna Banacka. Zespół współpracował z Anną Lis, redaktorem technicznym w Wydawnictwie SBP oraz Agnieszką Ka-

²⁴ Regulamin redakcji czasopism naukowych wydawanych przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich („Przegląd Biblioteczny”, „Zagadnienia Informacji Naukowej”). Kopia w posiadaniu Wydawnictwa SBP.

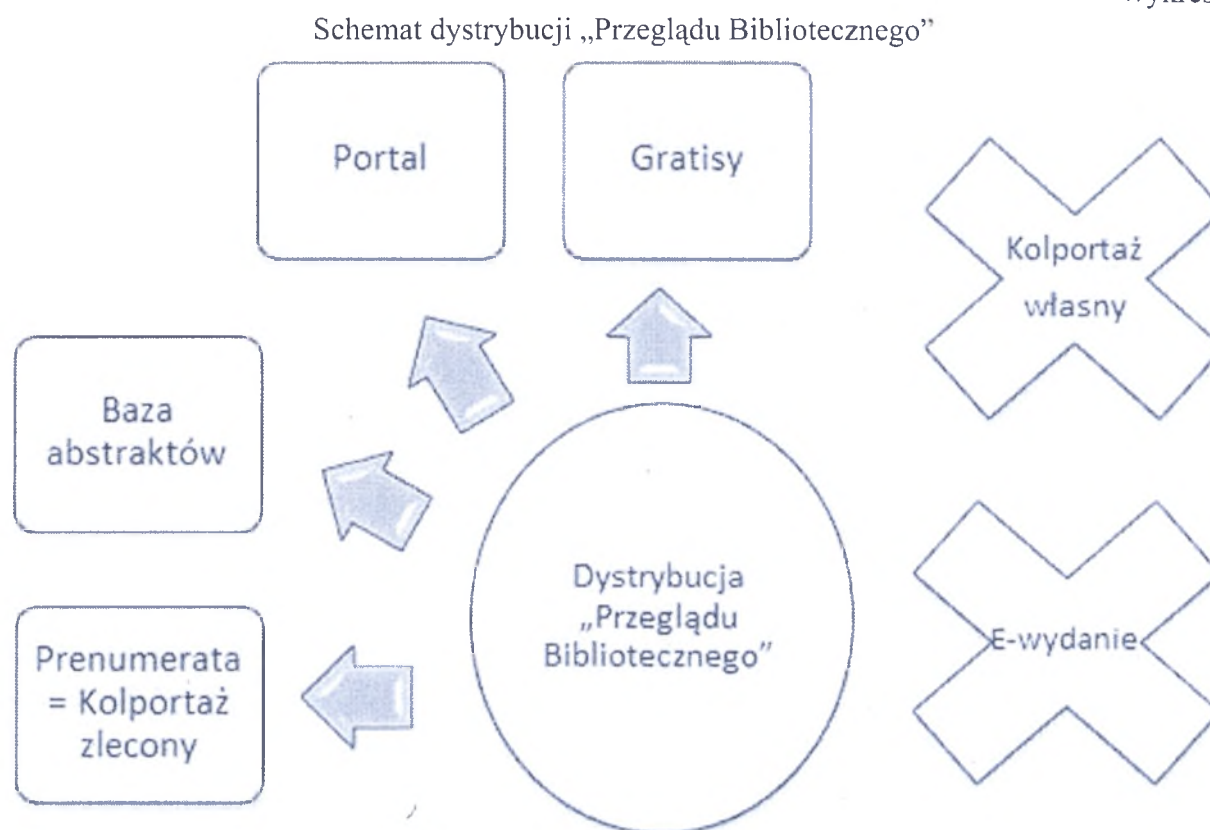
²⁵ Tamże.

wej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich³⁹. Wydawnictwo SBP promuje swą ofertę (także czasopisma), podczas Warszawskich Targów Książki i Targów Książki Akademia; obejmuje też patronatem konferencje i sympozja bibliotekarskie.

Obecnie ponad 90% nakładu „Przeglądu Bibliotecznego” jest dystrybuowane w prenumeracie. Pozostałe 10% jest przeznaczone do indywidualnego zakupu; sprzedaż prowadzi Wydawnictwo jako odpowiedź na zapotrzebowanie bibliotek (instytucji) zainteresowanych zakupem numerów archiwalnych. Pisma nie można otrzymać w księgarniach; sporadycznie w ostatnim czasie znajdowało się ono w ofercie Głównej Księgarni Naukowej im. B. Prusa (Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 7).

System upowszechniania periodyku jest mniej rozbudowany, niż podobne systemy czasopism ukazujących się na rynku polskim. Jego schematyczne ujęcie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 5.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: R. Żabiński: *Dystrybucja produktów i usług medialnych (po 1989 r.)*. „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2008, z. 1-2, s. 178.

W okrojonym zakresie prowadzona jest strona „Przeglądu” w strukturach portalu www.sbp.pl. Prenumeratę pisma Wydawnictwo SBP zleciło firmie RUCH S.A., prowadzącej też kolportaż zlecony. Redakcja popularyzuje zawartość czasopisma za pośrednictwem innych mediów, przede wszystkim baz danych przechowujących

³⁹ Por. www.sbp.pl. Serwis powstał w grudniu 2010 r., a w jego prowadzenie są zaangażowani: Małgorzata Szmiągalska (redaktor naczelna), Konrad Stepanajtys (redaktor webmaster) i Łukasz Stochniał (redaktor). Na stronie znajduje się wirtualny sklep, w którym można nabyć wydawnictwa SBP oraz wykupić dostęp elektroniczny do wybranych publikacji.

W artykule wstępnym w z. 1 z 2005 r. wymieniono najważniejsze kierunki rozwoju pisma, do których zaliczono: zapewnienie wysokiego poziomu merytorycznego, utrzymanie dotychczasowego profilu periodyku, nawiązanie więzi ze środowiskiem badawczym i zawodowym, a także zachowanie staranności edytorskiej pisma³³. Równocześnie redakcja opowiedziała się za wprowadzeniem elektronicznej korespondencji z autorami, podając nowy adres e-mail zlokalizowany na serwerach Uniwersytetu Warszawskiego. Doraźnym krokiem, spowodowanym brakiem funduszy na założenie i utrzymanie strony internetowej pisma, była deklaracja nadsyłania bieżących spisów treści do redakcji EBIB³⁴. Środowisko naukowe poparło zmianę na stanowisku redaktora i zaakceptowało kierunek zmian, czego dowodem są liczne opinie zamieszczone w z. 1 z 2005 r.³⁵.

Funkcjonowanie pisma od 2004 do 2008 r. jest stosunkowo dobrze udokumentowane za pośrednictwem artykułu pióra Barbary Sosińskiej-Kalaty, przybliżającego 4 lata pracy redakcji³⁶. Analiza profilu tematycznego autorstwa redaktor naczelnej dowiodła, że tematycznie „Przegląd” nie odstawał od profilu innych pism bibliotekoznawczych na świecie, gdyż 70% artykułów najstarszego polskiego periodyku poruszało, podobnie jak w zagranicznych pismach, 8 najważniejszych zagadnień z zakresu bibliotekoznawstwa. Autorzy artykułów zamieszczanych w „Przeglądzie” najczęściej pisali o teorii i metodologii bibliotekoznawstwa (16,7%), bibliotekach cyfrowych, digitalizacji i usługach informacyjnych (po 12,2%) i zawodzie bibliotekarza (8,9%). Tematy te, choć na innym poziomie procentowym, są zauważalne również w zagranicznej prasie fachowej³⁷.

Mimo zachowania podstawowej konstrukcji pisma, redakcja czyniła starania, by było ono dostępne wśród studentów i reprezentantów pokrewnych dziedzin nauki. Służyło temu zamieszczanie fragmentów prac dyplomowych w nowej rubryce „Najlepsze prace magisterskie” oraz pozyskiwanie autorów spoza środowiska i zagranicznych. Redakcji nie udało się natomiast nawiązać trwalszej współpracy z innym czasopismem bibliotekoznawczym z Europy; rozmowy z przedstawicielami periodyku „Libri” okazały się nieefektywne³⁸. Redakcja z pewnością nadal będzie czyniła starania o nawiązanie tego typu kontaktów.

Ważnym etapem w historii „Przeglądu Bibliotecznego” jest wykorzystanie Internetu do działań popularyzacyjnych i promocyjnych. Od 2004 r. spisy treści dostępne są na stronach EBIB-u, informacja o piśmie jest kolportowana za pośrednictwem oferty wydawniczej Wydawnictwa i strony interneto-

³³ Tamże, *Od redakcji: kontynuacja i rozwój*. „Prz. Bibl.” 2005, z. 1, s. [5]-7.

³⁴ Tamże, s. 9.

³⁵ Były to głosy następujących członków Rady Redakcyjnej: Henryka Hollendra, Marty Skalskiej-Złat, Jacka Wojciechowskiego, Jana Wołosza oraz Elżbiety Barbary Zybert.

³⁶ B. Sosińska-Kalata: „Przegląd Biblioteczny” 2004-2008..., s. [611]-637.

³⁷ Tamże, s. 616-617.

³⁸ Tamże, s. 625.

„Przegląd Biblioteczny” jest od bardzo dawna głównym forum naukowym dla bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, mającym bardzo istotny wkład w dorobek tej dyscypliny w Polsce. Częstotliwość ukazywania się oraz stosunkowo szeroki zakres przedmiotowy sprawia, że jest to także miejsce naukowych debiutów młodych pracowników nauki. Trudno wyobrazić sobie polską naukę o bibliotekarstwie i o informacji, bez tego kwartalnika. Praktycznie nie ma nikogo, liczącego się w tej dziedzinie w Polsce, kto nie publikowałby swoich tekstów w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Nie mam wątpliwości, że jest to jeden z najlepszych polskich periodyków naukowych w ogóle⁴⁴.

Diagnoza stanu pisma pod koniec 2010 r. wypadła pomyślnie. W sprawozdaniu okresowym redaktor naczelna, B. Sosińska-Kalata, zawarła informację, że pismo ukazuje się regularnie, choć napływa doń zbyt mała liczba sprawozdań z konferencji zagranicznych. Za słabość czasopisma uznała brak artykułów o charakterze metodycznym. Proponowała też spopularyzowanie wśród doktorantów tematyki dotąd niepodjętej w piśmie⁴⁵.

Nadto poruszono kwestię zmiany formuły „Kroniki”, która wobec powszechności zastosowania Internetu mogłaby zostać przeniesiona na portal www.sbp.pl. Wydawnictwo SBP było zmuszone wydrukować czwarty numer dołączanej do „Przeglądu” „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej” na własny koszt, wskutek wycofania się z inicjatywy Biblioteki Narodowej.

Zakres zmian wprowadzonych od 2005 r. podsumowała prof. Barbara Sosińska-Kalata, wymieniając: unowocześnienie formy redakcji artykułów, upodobnienie „Przeglądu” do czasopism o poziomie międzynarodowym poprzez opatrywanie artykułów streszczeniami, słowami kluczowymi, danymi biobibliograficznymi i fotograficznymi autorów, poszerzenie kręgu autorskiego oraz zwiększenie roli Rady Redakcyjnej periodyku, aktywizującej i pozyskującej nowych badaczy. Zadaniem Rady Redakcyjnej było nadto popularyzowanie pisma w ośrodkach naukowych, z których wywodzili się jej członkowie. Gremium to wykonywało też na potrzeby redakcji nieodpłatne recenzje⁴⁶.

Barbara Sosińska-Kalata zauważyła, że „Przegląd Biblioteczny” nie jest jeszcze pismem o randze międzynarodowej, choć autorzy zagraniczni sporadycznie powołują się w przypisach na artykuły opublikowane w piśmie. Podjęte dotychczas próby rozreklamowania czasopisma za granicą zakończyły się niepowodzeniem, bowiem żadna z redakcji nie zamierzała podjąć współpracy. Inną przeszkodą były (i są) niewątpliwie ograniczenia finansowe redakcji i Wydawnictwa SBP, uniemożliwiające wydawanie wersji anglojęzycznej pisma, czy fachowe tłumaczenie tekstów autorów zagranicznych.

Mimo wymienionych trudności „Przegląd” jest notowany w zagranicznych bibliografiach abstraktowych, z których czerpana jest wiedza o treści pisma; szczególnie dobrze odbiera go środowisko słowackich badaczy.

⁴⁴ J. Wojciechowski: Opinia o kwartalniku naukowym „Przegląd Biblioteczny”. 2009 r. Kopia w posiadaniu Wydawnictwa SBP.

⁴⁵ *Posiedzenie Rady Redakcyjnej Przeglądu Bibliotecznego*. W: Ekspres Z[arządu] G[łównego] S[towarzyszenia] B[ibliotekarzy] P[olskich] 2010 nr 11, s. 6 [online]. Dostępny w Internecie: http://www.sbp.pl/repository/SBP/Ekspres/ekspres_zg_sbp_11_10.pdf [Data dostępu: 17.03.2011].

⁴⁶ Rozmowa autora z Barbarą Sosińską-Kalata z dn. 15 czerwca 2011 r.

anglojęzyczne tytuły i abstrakty artykułów. Oprócz sprzedaży numerów archiwalnych w zasadzie Wydawnictwo SBP nie prowadzi własnego kolportażu, podobnie nie są publikowane e-wydania czasopisma, sporadycznym sposobem upowszechniania są egzemplarze nieodpłatne, gratisy.

Najłabszą stroną prenumeraty „Przeglądu Bibliotecznego” jest brak prenumeratorów zagranicznych. Upřednio pismo było dostępne w ofercie firmy Ars Polona, obecnie nie jest wysyłane za granicę i dociera do obcojęzycznych kręgów odbiorców w ograniczonym zakresie⁴⁰.

Mimo to czytelnik anglojęzyczny ma dostęp do treści artykułów zamieszczanych w „Przeglądzie” za pośrednictwem prowadzonej od 2008 r. bazy danych tytułów i streszczeń „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities”⁴¹. Nadto publikowane abstrakty z tejże bazy są indeksowane przez wyszukiwarkę Google Scholar⁴² i znajdują się w czasopiśmie „Library Information Science and Technology Abstracts”⁴³.

Ważną inicjatywą popularyzacyjną czasopisma wydawanego nakładem Wydawnictwa SBP jest digitalizacja numerów archiwalnych. Prace objęły udostępniane w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej numery „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza”, a ostatnio – od grudnia 2010 r. – także historyczne zeszyty „Przeglądu Bibliotecznego”, zamieszczone w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej. Digitalizację wykonało Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich we współpracy z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW zaś finansowo wsparcia udzieliło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Zasoby cyfrowe”, priorytet „Digitalizacja materiałów bibliotecznych”. Wcześniej redakcja korzystała z pomocy Programu Operacyjnego Promocja Czytelnictwa, realizowanego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W dokonanej w 2009 r. okresowej ocenie periodyku na potrzeby ubiegania się o dotację i punktację Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego opiniodawca, prof. dr hab. Jacek Wojciechowski tak pisał o „Przeglądzie Bibliotecznym”:

Kwartalnik naukowy „Przegląd Biblioteczny” jest najstarszym polskim, naukowym czasopismem bibliotekoznawczym, a obecnie także informatologicznym, wychodzi bowiem od 1927 roku. [...] Ma wysoką rangę w opiniach znawców z zagranicy i jest jednym z najlepszych z tej dziedziny periodyków w Europie.

Zarówno członkowie redakcji, jak i członkowie rady redakcyjnej, to najwybitniejsi polscy specjaliści dziedzinowi, gwarantujący wysoki poziom merytoryczny i naukowy publikowanych tekstów. Teksty te są recenzowane, zawierają streszczenia angielskojęzyczne, a zawartość jest cytowana w czasopiśmie abstraktowym: *Library and Information Science Abstracts*. [...]

⁴⁰ Informacje uzyskane podczas rozmowy w Wydawnictwie SBP z Januszem Nowickim i Dariuszem Kozłowskim. 22 lutego 2011 r.

⁴¹ Jest ona dostępna w Internecie pod adresem: http://cejsh.icm.edu.pl/find_dokument.html.

⁴² Wyszukiwarka znajduje się pod adresem: <http://scholar.google.pl>.

⁴³ Library, Information Science & Technology Abstracts – czasopismo abstraktowe utworzone w 1950 r. pod nazwą „Library Science Abstracts”, indeksujące ponad 500 periodyków z zakresu bibliotekoznawstwa, klasyfikacji, katalogowania, bibliometrii, zarządzania informacją itp., dostępne (po zalogowaniu) za pośrednictwem platformy EBSCO pod adresem: <http://www.ebscohost.com/academic/library-information-science-technology-abstracts-with-full-text>.

4.2. Opis fizyczny pisma

W latach 1990-2010 ukazało się dwadzieścia roczników „Przeglądu Bibliotecznego” w różnej objętości i niekonsekwentnym podziale na zeszyty. Dysproporcje występowały również w przypadku nakładu, który drastycznie spadł na przełomie 1992 i 1993 r. oraz wahania w 1995. Do 1994 r. włącznie ukazywały się najczęściej dwa zeszyty w roku, a następnie – do 2003 – trzy. „Przegląd” był publikowany z zachowaniem pełnego kwartalnego cyklu dopiero pod redakcją Barbary Sosińskiej-Kalaty, od 2005 r.

Tabela 22.

Objętość i nakłady pisma w latach 1990-2010

Rocznik	Zeszyt	Nakład	Liczba stron	Uwagi
1990	1-2	b.d.	142	Odrębne paginacje stron dla każdego z zeszytów Brak danych o nakładzie Z. 3/4 – O przyszłości katalogów bibliotecznych
	3-4		146	
1991	1	2250	114	Z. 3/4 – Z doświadczeń w zakresie automatyzacji bibliotek
	2	2250	112	
	3-4	1910	164	
1992	1-4	1900	144	Zeszyt poczwórny wydano ze względów oszczędnościowych
1993	1-2	1400	154	Z. 1/2 – Biblioteki naukowe i ośrodki informacji naukowej w nowej sytuacji ekonomiczno-społecznej Z. 3/4 – Problemy i zagrożenia bibliotekarstwa polskiego
	3-4	1330	232	
1994	1-2	1330	194	Z. 1/2 – VTLS w bibliotekach polskich Z. 3/4 – Kartoteki wzorcowe haseł przedmiotowych W z. 1/2 w paginację wliczono reklamę i druk zamówienia
	3-4	900	150	
1995	1	900	118	Z. 3/4 – Informacja i dokumentacja Unii Europejskiej i Rady Europy
	2	920	118	
	3-4	1200	216	
1996	1	920	104	Z. 4 – Z zagadnień retrokonwersji katalogów bibliotecznych
	2-3		150	
	4		152	
1997	1	920	170	Z. 1 – Bibliotekarskie kontakty polsko-niemieckie Z. 4 – Współpraca redakcji czasopism bibliotekarskich
	2-3	920	156	
	4	930	156	

Oprócz zmian organizacyjnych, od 2005 r. nastąpiły zmiany w profilu tematycznym pisma. Nie jest to jednak spowodowane intencją redakcji, a raczej zmianą kierunku zainteresowań autorów, częściej publikujących na temat informatologii, niż bibliotekarstwa. Pani redaktor skonstatowała:

Staramy się przestrzegać zasady, by ta tematyka informatologiczna dotyczyła informacji naukowej, którą zajmują się biblioteki naukowe, ośrodki informacyjne, takie, które łączą usługi biblioteczne i informacyjne. [...] również tradycyjne zagadnienia bibliotekarskie są w obszarze zainteresowań redakcji «Przeglądu», tyle że niewiele osób publikuje na ten temat⁴⁷.

Mimo czasowych trudności należy docenić wysiłki redakcji, których efektem jest wydawanie periodyku o uznanym poziomie naukowym redagowanym według wysokich standardów. Proces opracowania technicznego każdego numeru odbywa się współcześnie zgodnie z ustalonym wzorcem. Wydawnictwo po otrzymaniu materiałów do kolejnego zeszytu przeprowadza skład komputerowy, który następnie jest poddawany 2-3 korektom. Nad każdym numerem pracują 2 osoby. Po przejęciu „Przeglądu” od Biblioteki PAN, pod redakcją Barbary Sosińskiej-Kalaty udało się utrzymać regularne ukazywanie się pisma, rezygnując z tworzenia numerów łączonych. Jak dotąd wydano też tylko jeden zeszyt jubileuszowy – z. 4 z 2007 r. poświęcony 80-leciu ukazywania się pisma⁴⁸.

Rozmowa którą przeprowadziłem z redaktorem naczelną „Przeglądu Bibliotecznego”, Barbarą Sosińską-Kalata, pozwoliła na określenie silnych oraz słabych stron periodyku, a także jego szans i zagrożeń.

Do silnych stron „Przeglądu” Pani redaktor zaliczyła markę pisma i dbałość redakcji, by była to „mocna” marka. Atutem periodyku jest też Rada Redakcyjna pełniąca rolę aktywizującą środowisko naukowe.

Słabą stroną jest brak zaplecza technicznego redakcji, utrudniający pracę, lecz także rozpraszający materiały redakcji, co w przyszłości może uniemożliwić badaczom dotarcie do materiałów archiwalnych związanych z powstawaniem kolejnych zeszytów pisma. Rozwiązaniem problemu mogłoby być wprowadzenie opłat dla autorów (na wzór pism zagranicznych). Skutkowałoby to jednak uszczupleniem grona nadsyłających teksty.

Szansę „Przeglądu Bibliotecznego” Barbara Sosińska-Kalata upatruje w rozwoju badań bibliotekarskich i informatologicznych oraz w poziomie prac badaczy, którzy coraz chętniej nadsyłają artykuły do „Przeglądu”, co jest związane ze wspomnianą wcześniej marką pisma.

Zagrożeniem dla periodyku może być – podobnie jak w przypadku rozwoju dyscypliny naukowej – odejście od prowadzenia badań, zmniejszenie liczebności kadry naukowej, regres naukowy. Pani redaktor zauważa jednak, że są to prognozy wyolbrzymione⁴⁹.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Pomysłodawcą wydawania zeszytów tematycznych był Andrzej Mężyński. Źródło: Rozmowa autorka z Marią Lenartowicz z dn. 13.09.2011 r.

⁴⁹ Rozmowa autorka z Barbarą Sosińską-Kalata z dn. 15 czerwca 2011 r.

2008	1	750	208	
	2	800	188	
	3	800	152	
	4	800	208	
2009	1	800	172	
	2	800	136	
	3	800	144	
	4	800	132	
2010	1	800	144	Z. 2 – pierwszy zeszyt pisma z kolorowymi ilustracjami (artykuł jubileuszowy nt. NUKAT)
	2	600	124	
	3	650	132	
	4	600	152	

Źródło: Opracowanie własne.

„Przegląd Biblioteczny”, podobnie jak cały rynek prasy fachowej, podlegał po 1989 r. znaczącym zmianom wydawniczym, kolportażowym i objętościowym. Tytuły utrzymywane z subwencji państwowych, w wyniku cięć budżetowych, były ich pozbawiane i musiały mierzyć się z realiami rynkowymi, polegającymi na kalkulacji zysków i strat, rachunku rentowności i sprzedaży.

W lata 90. XX w. redakcja „Przeglądu” wkroczyła z rocznikiem o nieustalonym nakładzie, o łącznej objętości 288 stron, w którym każdy z dwóch zeszytów wyjątkowo posiadał odrębną paginację. Można szacować, że liczba wydrukowanych egzemplarzy była podobna do nakładu z roku następnego, a więc mogła sięgać 2100-2200 egz. Dopiero w 1993 r. została dostosowana do rzeczywistych oczekiwań i spadła do poziomu 1400, a następnie 1330 egz, by rok później zmniejszyć się do 900. W 1995 r. nakład „Przeglądu” osiągnął jeszcze wysokość 1200 egz., lecz później do tej ilości już nie wrócono. Przeciętnie do 2001 r. każdy zeszyt ukazywał się w nakładzie ok. 900, a następnie 800 egz. Dopiero w 2010 r. zmniejszono nakład do 600 egz.⁵⁰.

Objętość pisma w analizowanym okresie charakteryzowała się kilkoma przełomowymi momentami. Na początku lat 90. XX w. widać znaczne wahania w liczbie stron każdego rocznika. Dopiero w 1995 r. i latach następnych „Przegląd” osiągnął i utrzy-

⁵⁰ W 2002 r. B. Sordylowa tłumaczyła spadek nakładu „Przeglądu Bibliotecznego” zwiększoną popularnością technik kserograficznych, spadkiem czytelnictwa pism fachowych oraz względami ekonomicznymi, to jest trudną sytuacją bibliotek. Por. B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny” ..., s. 79.

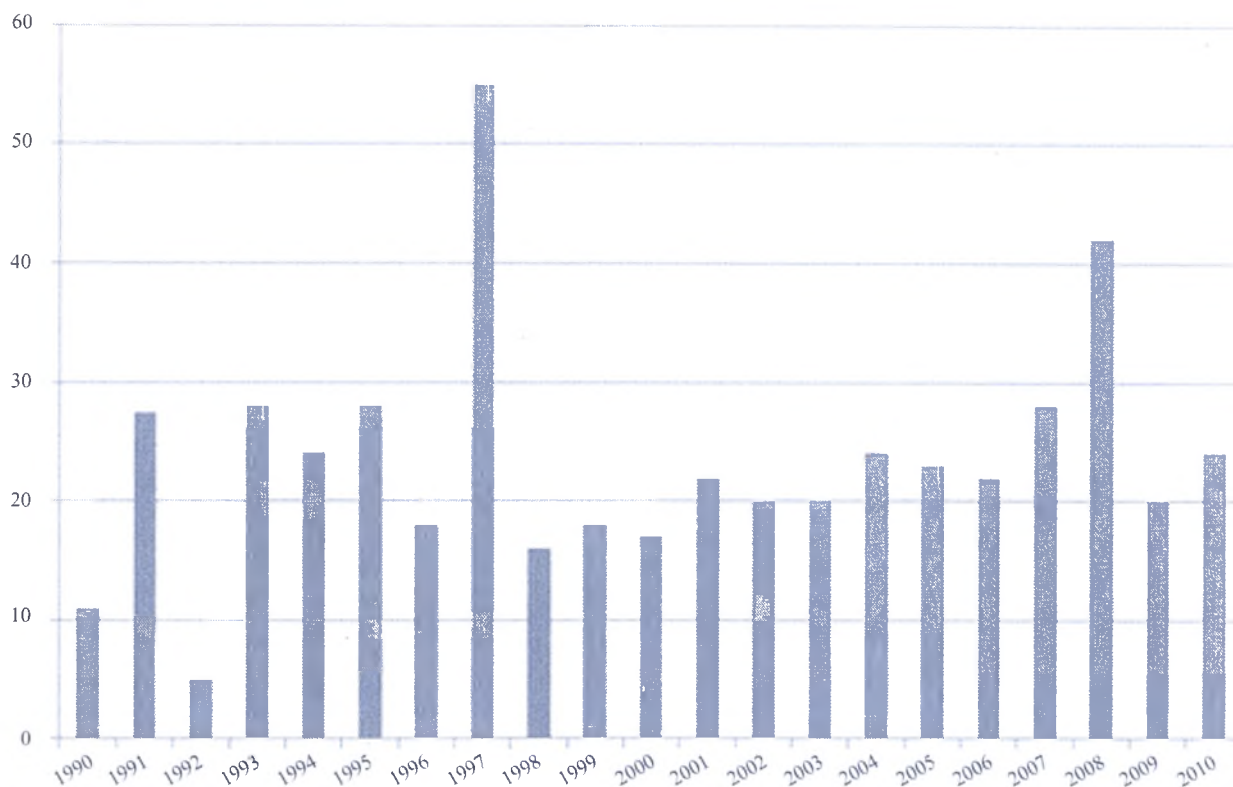
1998	1	950	122	
	2-3	950	160	
	4	930	124	
1999	1-2	930	122	Z. 1/2 – Biblioteki w nowych siedzibach
	3	ca 930	140	
	4	930	100	
2000	1-2	950	130	
	3	920	136	
	4	930	100	
2001	1-2	940	170	Z. 1/2 – Normalizacja w informacji i dokumentacji Z. 3 – Książka przyszłością kultury? Materiały z konferencji. Warszawa, 10-11 maja 2001 r.
	3	930	132	
	4	900	126	
2002	1-2	870	170	Z. 1/2 – Narada nt. dalszych prac nad <i>Słownikiem polskich towarzystw naukowych</i>
	3	800	120	
	4	820	126	
2003	1-2	870	200	Z. 1/2 – Terminologia w nauce o bibliotece i informacji Z. 4 – ostatni wydany we współpracy z Biblioteką PAN w Warszawie
	3	750	124	
	4	750	168	
2004	1-2	750	96	Stanowisko redaktora naczelnego obejmuje Maria Lenartowicz Z. 3/4 – Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT
	3-4	800	230	
2005	1	800	148	Stanowisko redaktora naczelnego obejmuje Barbara Sosińska-Kalata
	2		126	
	3		158	
	4		120	
2006	1	800	136	
	2		156	
	3		132	
	4		132	
2007	1	800	184	Z. 1, 2, 3, 4 – na okł.: 80 lat „Przeglądu Bibliotecznego” 1927-2007
	2		150	
	3		136	
	4		256	

odstępstwem było regularne ogłaszanie numerów monograficznych, stanowiących pokłosie zjazdów, konferencji i sesji naukowych. Do 2004 r. łącznie ukazało się 15 takich zeszytów⁵³. Po 2004 r. redakcja zaprzestała wydawania numerów tematycznych.

Po 1990 r. utrzymała się tendencja ogłaszania zeszytów o zróżnicowanej liczbie artykułów, co potwierdza poniższy wykres.

Wykres 6.

Liczba artykułów zamieszczonych w „Przeglądzie Bibliotecznym”
w latach 1990-2010

Źródło: Opracowanie własne.

⁵³ Były to: materiały z narady „Biblioteki naukowe i ośrodki informacji naukowej w nowej sytuacji ekonomiczno-społecznej” Warszawa, 15-16 grudnia 1992 („Prz. Bibl.” 1993, z. 1/2); artykuły z sesji „Zabezpieczanie i wykorzystywanie księgozbiorów instytucji likwidowanych i reorganizowanych” Warszawa, 25 lutego 1993 i konferencji zorganizowanej w Warszawie/Wildze 2-4 czerwca 1993 („Prz. Bibl.” 1993, z. 3/4); materiały z konferencji: „Bibliotekarskie kontakty polsko-niemieckie” Warszawa, 5-6 grudnia 1996 (Prz. Bibl.” 1997, z. 1); „Współpraca redakcji czasopism bibliotekarskich i pokrewnych” Warszawa, 23 maja 1997 (Prz. Bibl.” 1997, z. 4); „Książka przyszłością kultury?” Warszawa, 10-11 maja 2001 (Prz. Bibl.” 2001, z. 3); materiały z narady nt. dalszych prac nad *Słownikiem polskich towarzystw naukowych* (Prz. Bibl.” 2002, z. 1/2) oraz zeszyty tematyczne: VTLS w bibliotekach polskich („Prz. Bibl.” 1994, z. 1/2); Kartoteki wzorcowe haseł przedmiotowych („Prz. Bibl.” 1994, z. 3/4); Informacja i dokumentacja Unii Europejskiej i Rady Europy („Prz. Bibl.” 1995, z. 3/4); zeszyty tematyczne: Biblioteki w nowych siedzibach („Prz. Bibl.” 1999, z. 1/2); Finansowanie bibliotek („Prz. Bibl.” 2000, z. 1/2); O normalizacji w informacji i dokumentach („Prz. Bibl.” 2001, z. 1/2); Harmonizacja technologii w nauce o bibliotece i informacji w perspektywie społeczeństwa informacyjnego („Prz. Bibl.” 2003, z. 1/2); Biblioteki Polskiej Akademii Nauk („Prz. Bibl.” 2003, z. 3); Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT („Prz. Bibl.” 2004, z. 3/4).

mał przeciętny poziom 400 stron z niewielkim zmniejszeniem objętości zaobserwowanym w latach 1999-2000. W 2004 r., kiedy pismo przejęła Maria Lenartowicz, udało się wydać jedynie zeszyty łączone: 1-2 oraz 3-4 (326 stron). Dopiero od 2005 r. objętość stabilizuje się na poziomie najpierw 550, a następnie (lata 2007-2008) 700 stron. Ostatnie dwa roczniki za lata 2009 i 2010 liczą 550 stron. Mimo trudności w porównaniu objętości za czasów kolejnych redaktorów (zróżnicowana liczba wydanych numerów), można stwierdzić, że przeciętnie najobszerniejsze roczniki ukazały się dotychczas pod redakcją B. Sosińskiej-Kalaty (przeciętnie 621 stron), podczas gdy pod redakcją B. Sordylowej rocznik „Przeglądu” miał (od 1990 r. do końca prowadzenia przez nią prac redakcyjnych) średnio 383 strony.

Po 1990 r. pismo nie zmieniło w zasadzie szaty graficznej, choć wprowadzono kilka nowości. Na czwartej stronie okładki zaczęto umieszczać zapowiedzi treściowe kolejnych zeszytów. Biblioteka PAN reklamowała w piśmie książki i publikacje seryjne z własnej oferty wydawniczej. Na pierwszej stronie okładki często pojawiała się nazwa tematu przewodniego danego zeszytu. Najnowszą zmianą było zastosowanie w z. 2/2010 kolorowych ilustracji w tekście jubileuszowym z okazji dziesięciolecia powstania nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie⁵¹. W 2008 r. wydawca nawiązał współpracę z firmą Aleph Polska, będącą partnerem strategicznym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Elementem kooperacji jest zamieszczanie na trzeciej stronie okładki zeszytu informacji o ofercie firmy. Okazjonalnie w „Przeglądzie” swoje publikacje reklamowało też Wydawnictwo SBP⁵².

Bez prowadzenia szczegółowej analizy można stwierdzić, że redakcja chętnie publikuje artykuły z materiałem ilustracyjnym: fotografiami, wykresami, tabelami. Od 2005 r. ogłaszane są prace z załączoną fotografią ich autora, szczegółową notą biograficzną i danymi kontaktowymi; artykuły uzupełnia się też o polskojęzyczny abstrakt (na początku artykułu) oraz anglojęzyczny (na końcu tekstu). Od 2007 r. do prac są dodawane słowa kluczowe: po polsku i angielsku.

4.3. Analiza zawartości

W 1990 r. redagowanie „Przeglądu Bibliotecznego” kontynuowała Barbara Sordylowa, związana z pismem od 1977 r., która wraz z przejściem na emeryturę przekazała w 2004 r. prowadzenie periodyku naukowego Marii Lenartowicz. Kolejna zmiana nastąpiła rok później, kiedy władze Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich powierzyły opiekę nad pismem Barbarze Sosińskiej-Kalacie.

Zeszyty pisma udostępniane czytelnikom w wolnej Polsce nie uległy zasadniczej zmianie w stosunku do innowacji wprowadzonych przed 1989 r. Jedynym

⁵¹ *10 lat Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. Oprac. Tomasz Kruszewski przy współpr. Anny Wołodko. „Prz. Bibl.” 2010, z. 2, s. [149]-163. Kolorowa ilustracja pojawiła się również w z. 3/4 z 2004 r. i przedstawiała Annę Paluszkiewicz (zm. w 2004 r.) – współinicjatorkę powstania NUKAT-u.

⁵² Por. „Prz. Bibl.” 2009, z. 1, s. [170-171].

24.	Sapa Remigiusz	4
25.	Sosińska-Kalata Barbara	4
26.	Tobera Marek	4
27.	Żmigrodzki Zbigniew	4
28.	Wołosz Jan	3,5
29.	Drzewiecki Marcin	3
30.	Grochowska Alina	3
31.	Howorka Bolesław	3
32.	Jazdon Artur	3
33.	Kocójowa Maria	3
34.	Migoń Krzysztof	3
35.	Nowak Piotr	3
36.	Pindłowa Wanda	3
37.	Stępień Elżbieta	3
38.	Świgoń Marzena	3
39.	Tadeusiewicz Hanna	3
40.	Zamorski Krzysztof	3

Liczba prac wyrażona ułamkiem oznacza współautorstwo.
 Źródło: Opracowanie własne.

W latach 1990-2010 liczba osób zamieszczających w „Przeglądzie Bibliotecznym” swoje prace naukowe wzrosła i wynosiła 303 nazwiska. Nie udało się ustalić autorstwa 10 prac. Najczęściej artykuły zamieszczała Barbara Sordylowa (22,66 pracy) i Jacek Wojciechowski (10,5 artykułu), a także: Anna Ogonowska, Andrzej Mężyński, Ewa Głowacka, Barbara Bienkowska, Teresa Głowacka, Lucjan Biliński, Maria Bienkowska, Anna Paluszkiewicz, Maria Lenartowicz i Maria Wrocławska (ogłosili powyżej 5 artykułów). W dalszej kolejności w tabeli zestawiono nazwiska także tych osób, które ogłosiły od 3 do 5 prac.

Do najczęściej poruszanej problematyki należy niewątpliwie automatyzacja procesów bibliotecznych, zagadnienie, które po 1989 r. zyskało szczególnie na znaczeniu w kręgach bibliotecznych. Na ten temat w ciągu 21 lat wypowiedało się aż 55 autorów. Nieco mniej osób (40), lecz również w kontekście stosowania nowych technologii, pisało o opracowaniu zbiorów. Interesowało autorów ponadto czasopiśmiennictwo bibliotekarskie (38 prac), organizacja struktur bibliotekarskich i współpraca międzybiblioteczna oraz charakterystyka poszczególnych placówek (odpowiednio 22, 18 i 14 artykułów). Często zamieszczane były artykuły jubileuszowe, biograficzne (najczęściej wywiady) przybliżające współtwórców bibliotekarstwa polskiego, uzupełnione o bibliografię przedmiotową. Było to łącznie 30 prac.

Liczne wahania, trwające do 1997 r., można tłumaczyć niestabilną pracą redakcji wynikającą z trudności finansowych i organizacyjnych (np. numer 1-4 z 1992 r.), a także opublikowaniem numerów monograficznych zawierających materiały z dwóch konferencji „Bibliotekarskie kontakty polsko-niemieckie” oraz „Współpraca redakcji czasopism bibliotekarskich i pokrewnych” (numery 1-2 oraz 4 z 1997 r.). Od 1998 r. liczba artykułów ogłaszanych każdego roku systematycznie rosła, a w 2010 r. osiągnęła poziom 24 prac w roku.

Tabela 23.

Zestawienie najaktywniejszych autorów (z trzema i więcej pracami) publikujących w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1990-2010

Lp.	Autor artykułu	Razem
1.	Sordylowa Barbara	22,66*
2.	Wojciechowski Jacek	10,5
3.	<i>bez autora</i>	10
4.	Ogonowska Anna	10
5.	Mężyński Andrzej	9
6.	Głowacka Ewa	8,5
7.	Bieńkowska Barbara	6,5
8.	Głowacka Teresa	6,5
9.	Biliński Lucjan	6
10.	Dembowska Maria	6
11.	Paluszkiewicz Anna	6
12.	Lenartowicz Maria	5,83
13.	Wrocławska Maria	5,5
14.	Burchard Maria	5
15.	Górny Mirosław	5
16.	Januszko-Szakiel Aneta	5
17.	Kołodziejska Jadwiga	5
18.	Śliwińska Maria	5
19.	Dunin Janusz	4,83
20.	Grabowska Marta	4
21.	Leytner-Zemanek Barbara	4
22.	Nahotko Marek	4
23.	Sadowska Jadwiga	4

Cezura 1989/1990 r. wzmożyła zainteresowanie autorów nowymi koncepcjami budownictwa bibliotecznego, były one przedmiotem 12 artykułów naukowych; na ich temat pisali: Lucjan Biliński, Elżbieta Dudzińska, Michał W. Grzeszczuk, Hanna Kolendo, Tomasz Kruszewski, Jerzy Lewandowski, Marianna Łozowska, Wanda Matwiejczuk, Marcin Pędich, Wanda Pindlowa, Anna Walczak, Anna Wojciechowska, Anna Wołodko oraz Krzysztof Zamorski.

Zagadnieniom z zakresu nauki o książce poświęcono 12 prac, zaś fachowym źródłem leksykograficznym – 10 publikacji. Podobna liczba artykułów odnosiła się w „Przeglądzie” do zjazdów i konferencji naukowych – była ich zapowiedzią lub omówieniem.

Tematyka bibliotekarska (różne jej aspekty) dominowała również w okresie 1990-2010. Autorzy przybliżali funkcjonowanie bibliotek różnego typu – w szczególności naukowych (9 prac), lecz także opisywali ich czytelników (9 publikacji), aspekty prawne, kształcenia bibliotekarzy oraz badań. Historia dyscypliny była przedmiotem 5,5 artykułów, zaś na temat zawodu bibliotekarskiego i zbiorów bibliotecznych powstało po 5 prac.

Cechą charakterystyczną w omawianym okresie jest zwiększenie ogólnej liczby prac poświęconych informacji naukowej. Najczęściej pisano o organizacji struktur dyscypliny (7 publikacji), normalizacji (6) i kwestiach terminologicznych (5,5 artykułów); często z nakreśleniem podobieństw i różnic z bibliotekarstwem. Udział informacji naukowej w treści artykułów zamieszczonych w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 1990-2010 ukazuje tabela poniżej.

Tabela 25.

Tematyka artykułów opublikowanych w „Przeglądzie Bibliotecznym”
w latach 1990-2010 w ujęciu tematycznym

Lp.	Przedmiot	Liczba artykułów	Udział procentowy
1.	Archiwistyka	3	0,6
2.	Bazy danych	2	0,4
3.	Bibliofilstwo	1	0,2
4.	Bibliografia	3	0,6
5.	Bibliologia	6	1,2
	<i>w tym:</i>		
	badania	3	
	instytucje	2	
	ogólnie	1	

Tematyka artykułów w „Przeglądzie Bibliotecznym”
poruszana 5 razy i częściej w latach 1990-2010

Lp.	Przedmiot	Liczba artykułów
1.	Bibliotekarstwo – automatyzacja	55
2.	Opracowanie zbiorów	49
3.	Bibliotekarstwo – czasopisma	38
4.	Sylwetki bibliotekarzy i bibliologów	30
5.	Bibliotekarstwo – organizacja	22
6.	Bibliotekarstwo – współpraca	18
7.	Bibliotekarstwo – poszczególne placówki	14
8.	Budownictwo biblioteczne	12
9.	Nauka o książce	12
10.	Materiały ze zjazdu/konferencji	10
11.	Słowniki i encyklopedie	10
12.	Bibliotekarstwo – biblioteki naukowe	9
13.	Bibliotekarstwo – użytkownicy	9
14.	Opinia środowiska fachowego	9
15.	Bibliotekarstwo – prawo	8,5
16.	Bibliotekarstwo – kształcenie bibliotekarzy	8
17.	Bibliotekarstwo – badania	7
18.	Informacja naukowa – organizacja	7
19.	Bibliotekarstwo – strony internetowe bibliotek	6
20.	Gromadzenie zbiorów	6
21.	Informacja naukowa – normalizacja	6
22.	Bibliotekarstwo – historia	5,5
23.	Informacja naukowa – terminologia	5,5
24.	Bibliotekarstwo – zawód	5
25.	Bibliotekarstwo – zbiory	5
26.	Digitalizacja zbiorów	5

Źródło: Opracowanie własne.

14.	Edytorstwo naukowe	1	0,2
15.	Forum dyskusyjne „Przeglądu Bibliotecznego”*	4	0,8
16.	Gromadzenie zbiorów	6	1,2
17.	Informacja naukowa <i>w tym:</i> automatyzacja badania bariery bazy danych dokumentacja historia informacja publiczna nauka normalizacja organizacja organizacje ośrodki informacji prawo przedmiot strategie wyszukiwawcze terminologia użytkownicy wydawnictwa wyszukiwanie zarządzanie źródła pełnotekstowe	45,5 1 3,5 1 1 1 1,5 1 0,5 8 7 2 4 0,5 1 1 5,5 1 1 1 2 1	9,2
18.	Informatyka	1	0,2
19.	Internet <i>w tym:</i> badania ogólnie	5 3 2	1,0
20.	Opracowanie zbiorów	49	9,9
21.	Klasyfikacja piśmiennictwa	1	0,2
22.	Konkursy	2	0,4
23.	Księgoznawstwo	1	0,2
24.	Materiały ze zjazdu/konferencji**	10	2,0
25.	Metodologia badań	3	0,6
26.	Nauka o książce	12	2,4

	Bibliotekarstwo	246	50,0
	<i>w tym:</i>		
	automatyzacja	55	
	badania	7	
	biblioteki cyfrowe	2	
	biblioteki dziecięce	1	
	biblioteki medyczne	1	
	biblioteki naukowe	9	
	biblioteki publiczne	4	
	biblioteki szkolne	2	
	cenzura	2	
	czasopisma	38	
	etyka	3	
	historia	5,5	
	katalogi	1	
	konferencje	1	
6.	korespondencja	1	
	księgozbiory	1	
	kształcenie bibliotekarzy	8	
	marketing	4	
	nauka	0,5	
	normalizacja	4	
	organizacja	22	
	poszczególne placówki	14	
	prawo	8,5	
	prognozy	3	
	strony internetowe bibliotek	6	
	terminologia	1,5	
	użytkownicy	9	
	współpraca	18	
	wydawnictwa	1	
	zarządzanie	2	
	zawód	5	
	zbiory	5	
	znaczenie bibliotek	1	
	Bibliotekoznawstwo	0,5	0,1
7.	<i>w tym:</i>		
	badania	0,5	
8.	Budownictwo biblioteczne	12	2,4
9.	Czasopiśmiennictwo	2	0,4
10.	Czytelnictwo	4	0,8
11.	Dokumenty elektroniczne	1	0,2
12.	Drukarstwo	1	0,2
13.	Digitalizacja zbiorów	5	1,0

nych), cenzury bibliotecznej, czasopism fachowym, etyki zawodowej, historii fachu bibliotekarskiego, katalogów bibliotecznych, komputeryzacji bibliotek, konferencji, korespondencji, kształcenia zawodowego, marketingu bibliotecznego, normalizacji, organizacji bibliotek, prezentacji poszczególnych placówek bibliotecznych, zagadnień prawnych, prognoz, stron internetowych bibliotek, terminologii fachowej, użytkowników księżnic, współpracy międzybibliotecznej, wydawnictw, zarządzania placówkami, zawodu bibliotekarza, zbiorów bibliotecznych oraz znaczenia bibliotek. Jednak blisko 9% artykułów poświęcono informacji naukowej: automatyzacji, badaniom, barierom informacyjnym, bazom danych, dokumentacji, historii dyscypliny, informacji publicznej, normalizacji, organizowaniu struktur informacyjnych, fachowym organizacjom, ośrodkom informacji, prawu, przedmiotowi informacji naukowej, strategiom wyszukiwawczym, rozważaniom terminologicznym, wydawnictwom, zarządzaniu informacjom oraz źródłom pełnotekstowym.

W kontekście postępującej automatyzacji procesów bibliotecznych nie zaskakuje liczba artykułów na temat opracowania zbiorów, wymagającego dostosowania dotychczasowych zasad do zmieniającego się środowiska. Na ten temat, trzeci pod względem popularności wśród autorów artykułów, powstało 49 prac. W skali liczby wszystkich artykułów na kolejnym miejscu uplasowały się publikowane sylwetki bibliotekarzy i bibliologów, było ich o 5 mniej niż w latach 1969-1989 i stanowiły jedynie 6,1% wszystkich artykułów.

Większość zagadnień była poruszana w „Przeglądzie Bibliotecznym” kilka lub kilkanaście razy. Uwagę zwraca sygnalizowana wcześniej tematyka budownictwa bibliotecznego (12 prac), rozważania na temat nauki o książce (12 prac) czy prezentacja słowników i encyklopedii fachowych (9 artykułów).

W prezentowanym zestawieniu można dostrzec kilka zagadnień szerzej korespondujących z bibliotekarstwem i bibliologią, to jest organizację nauki polskiej, działalność Rady Europy i Unii Europejskiej. Opublikowanie prac z tego zakresu miało związek z numerem tematycznym „Przeglądu” wydanym w 1995 r. pod tytułem „Informacja i dokumentacja Unii Europejskiej i Rady Europy”. O nauce polskiej wypowiedziały się na przełomie 1993 i 1994 r. dwie osoby – Jan Krzysztof Frąckowiak i redaktor Barbara Sordylowa.

Pojedyncze artykuły dotyczące zagadnień archiwistyki, bibliofilstwa, czytelnictwa, drukarstwa, księgoznawstwa, normalizacji i ruchu wydawniczego odzwierciedlają zmniejszone zainteresowanie tą tematyką w przeanalizowanym okresie. Na każdy z wymienionych tematów ogłoszono nie więcej niż 3 artykuły.

Powyższe zestawienie jest potwierdzeniem tezy o różnorodności tematycznej „Przeglądu”, sformułowane przez Barbarę Sordylową:

Od samego początku *Przegląd Biblioteczny* nastawiony jest na prezentowanie współczesnej problematyki bibliotekarstwa, zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej. Ważne zagadnienia, dążenia, zmiany, które nurtowały środowisko bibliotekarskie, znajdowały i znajdują najczęściej odbicie na łamach *Przeglądu Bibliotecznego*. Wymienić tu można współpracę bibliotek w różnych dziedzinach, problemy specjalizacji zbiorów, działalność informacyjną bibliotek, udział bibliotek w tworzeniu krajowego systemu informacyjnego, informację naukową (w znaczeniu działalności praktycznej oraz dyscy-

27.	Nauka polska <i>w tym:</i> organizacja	2 2	0,4
28.	Opinia środowiska fachowego***	9	1,8
29.	Rada Europy <i>w tym:</i> prawo	2 2	0,4
30.	Ruch wydawniczy	3	0,6
31.	Słowniki i encyklopedie	10	2,0
32.	Sylwetki bibliotekarzy i bibliologów	30	6,1
33.	Terminologia	2	0,4
34.	Unia Europejska <i>w tym:</i> źródła informacji biblioteki ogólnie publikacje	5 2 1 1 1	1,0
35.	Wyszukiwanie informacji	1	0,2
36.	Zasoby cyfrowe <i>w tym:</i> archiwizacja	1 1	0,2
		492	100,0

* Na Forum dyskusyjne „Przeglądu Bibliotecznego” złożony się wielotematyczny zapisy obrad, stąd konieczne było ich wyodrębnienie w powyższym zestawieniu.

** Do materiałów ze zjazdów/konferencji zaliczono wstępy, przemówienia, postulaty i wnioski publikowane w „Przeglądzie” i odnoszące się do tematyki spotkania.

*** Do opinii środowiska fachowego zaliczono odpowiedzi naukowców publikowane w obrębie działu artykułów.

Liczby artykułów wyrażone ułamkami oznaczają prace kilkuaspektowe.

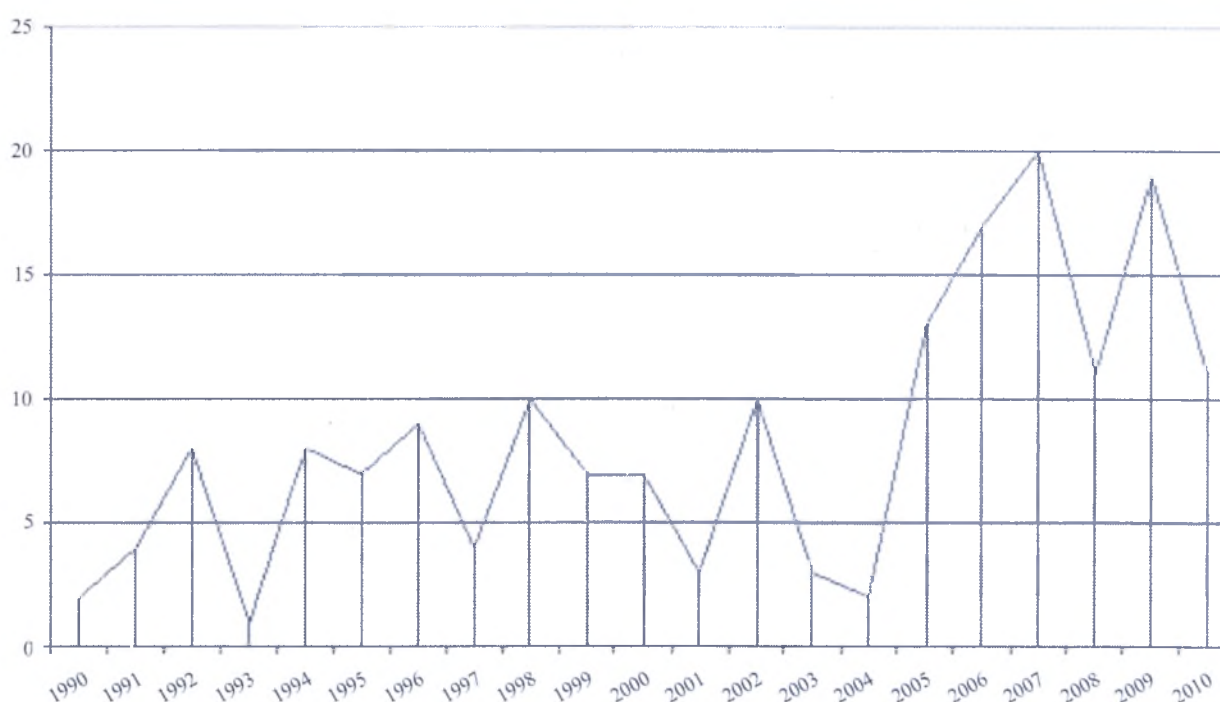
Źródło: Opracowanie własne.

Skłasyfikowanie artykułów w sposób zaprezentowany w powyższej tabeli potwierdza tezę o większej różnorodności i szerszym zakresie tematycznym czasopiśma w ciągu ostatnich 21 lat w porównaniu do wcześniej zbadanego okresu. Połowa artykułów dotyczyła różnych aspektów bibliotekarstwa: automatyzacji, badań, bibliotek (cyfrowych, dziecięcych, medycznych, naukowych, publicznych, szkol-

W stałym dziale „Recenzji i przeglądów piśmiennictwa” zamieszczano również informacje o nowościach na rynku krajowym i zagranicznym. Nie miały one charakteru recenzji, a raczej sygnalizowały nowe wydawnictwa. Za „Przegląd piśmiennictwa krajowego” odpowiadały: Hanna Łaskarzewska (1990), Hanna Zasadowa (1991-2004) i Barbara Koryś (2004-). Dział „Z lektur zagranicznych”, zawierający omówienia wybranej zagranicznej literatury fachowej, od początku, to jest od 1996 r. prowadzi – lekko i dowcipnie – Jacek Wojciechowski. W „Przeglądzie piśmiennictwa krajowego” w latach 1990-2010 zaprezentowano łącznie 1107 prac (średnio 20 publikacji w zeszycie), zaś w dziale „Z lektur zagranicznych” od 1996 r. omówiono 151 książek (średnio 4 publikacje w zeszycie)⁵⁶.

Wykres 7.

Liczba opublikowanych recenzji w latach 1990-2010 w ujęciu graficznym

Źródło: Opracowanie własne.

Ocena ilościowa recenzji stanowi potwierdzenie tezy o przejściowych trudnościach redakcji w zakresie ich gromadzenia na początku lat 90. XX w. W okresie 1990-1993 zamieszczono łącznie 15 recenzji. Od 1994 r. ich liczba zaczęła wzrastać – w 1998 i 2002 r. osiągnęła poziom 10 prac. Podczas pracy redakcji Marii Lenartowicz opublikowano jedynie 2 recenzje. Dopiero po przejęciu redakcji przez Barbarę Sosińską-Kalotę widać większą dbałość o tę część „Przeglądu”.

⁵⁶ Dział początkowo ukazywał się nieregularnie; na stałe zagościł w „Przeglądzie” dopiero w 2005 r.

pliny), komunikację naukową, kształcenie bibliotekarzy na różnych poziomach, zawód bibliotekarski, ustawodawstwo biblioteczne, terminologię bibliotekarską; w ostatnich latach zaczęły dominować zagadnienia automatyzacji bibliotek, komputeryzacji katalogów bibliotecznych, a także transformacji ustrojowej i jej wpływu na sytuację i kondycję bibliotekarstwa⁵⁴.

Można zatem powiedzieć, że redakcja publikując artykuły z powyższego zakresu spełniała oczekiwania środowiska bibliotekarskiego.

4.4. Recenzje i przegląd czasopism

W ciągu ostatnich dwudziestu jeden lat (1990-2010) ogłoszono 176 recenzji książek, rzadziej zeszytów czasopism i cyklu publikacji (wydanych kolejno roczników i serii wydawniczych). Większość – 169 recenzji (97%) – było pozytywnych, jedynie w przypadku 5 prac recenzenci wypowiedzieli się negatywnie⁵⁵. Ok. 78% ocenianych prac (138 publikacji) zostało wydanych w Polsce; pozostałe 38 (czyli ok. 22%) – wydano za granicą, najczęściej w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Niemczech i Francji.

Przyjmując zaproponowaną we wcześniejszym rozdziale klasyfikację recenzji autorstwa Bernarda Olejniczaka i związane z nią wytyczne, można przyjąć, że prawie 60% publikowanych recenzji w latach 1990-2010 miało charakter krytyczny – ich autorzy formułowali oceny merytoryczne i typograficzne w stosunku do dzieł autorów recenzowanych prac. W niecałych 40% opublikowanych tekstów przeważały głosy omawiające. Tylko dwie recenzje mają charakter sygnałny – dotyczy to prac zamieszczonych w zeszycie 2 z 2007 r.: Beaty Żołędowskiej-Król *Wizerunek biblioteki publicznej* oraz Wandy Ciszewskiej *Książka w Toruniu w latach 1945-1950*.

Zmiany w pracy redakcji przyczyniły się w znacznej mierze do skrócenia czasu od opublikowania książki do jej zrecenzowania w piśmie. W większości przypadków recenzje zamieszczano rok po wydaniu dzieła. Tak było przy 101 tekstach. W tym samym roku, co data wydania książki, udało się zamieścić 42 recenzje; drukowano je zatem szybko. Im dawniej wydana książka, tym rzadziej ją recenzowano – publikacje sprzed 2 lat oceniano 21 razy, sprzed 3 – 8 razy, a sprzed 4 – 10 razy. W trzech przypadkach ocenie poddano cykle publikacji: „Polską Bibliografię Naukoznawstwa i Ruchu Naukowego”, serię „Formaty Kartoteki” oraz cykl „Współcześni polscy pisarze i badacze”.

⁵⁴ B. Sordylowa: „Przegląd Biblioteczny”..., s. 73.

⁵⁵ Dotyczy to prac: S. Sherman: *ABC's of library promotion*. Matuchen 1992. Rec. J. Wojciechowski, „Prz. Bibl.” 1995, z. 1, s. 76-78; W. Wiegand, D. Davis: *Encyclopedia of library history*. New York; London, 1994. Rec. J. Wojciechowski, „Prz. Bibl.” 1996, z. 1, s. 69-71; J. Maj, M. Nahotko, W. Szczęch: *Zastosowania komputera w bibliotece*. Warszawa 1996. Rec. A. Padziński, „Prz. Bibl.” 1998, z. 1, s. 70-74; J. Gosiewski: *Wybrane zagadnienia prawa bibliotecznego*. Warszawa 1999. Rec. A. Ogonowska, „Prz. Bibl.” 2000, z. 3, s. 199-204; A. Drożdż: *Książka w świecie utopii*. Kraków 2006. Rec. D. Kuźmina, „Prz. Bibl.” 2009, z. 1, s. 131-132.

4.6. Prognozy i kierunki rozwoju periodyku

Utrzymany wysoki poziom naukowy pisma stawia je na równi z innymi wiodącymi czasopismami naukowymi z zakresu bibliologii i informatologii – krajowymi „Rocznikami Bibliotecznymi”, „Zagadnieniami Informacji Naukowej”, „Biuletynem Biblioteki Narodowej”, czyni też z „Przeglądu” wiodące pismo bibliotekoznawcze, porównywalne z innymi zagranicznymi periodykami naukowymi, takimi jak „Journal of Academic Librarianship”, „Journal of Librarianship and Information Science”, czy „Library Trends”. Autorzy wywodzący się ze środowisk akademickich i bibliotek naukowych chętnie publikują swoje prace na łamach „Przeglądu”, który ma do zaoferowania przede wszystkim regularny termin druku. W stosunku do pism zagranicznych niewykorzystane jest jednak w pełni środowisko internetowe; abstrakty prac są notowane w bazach danych, jednak czytelnik nie ma dostępu do pełnej treści artykułów online. Udostępnienie w globalnej sieci pełnotekstowych artykułów byłoby szansą dla redakcji na pozyskanie szerszego grona czytelników.

Integracja z zagranicznym środowiskiem czasopism bibliotekarskich jest ważnym elementem bytu „Przeglądu”. Poziom tej współpracy jest niższy niż przed wojną, kiedy na łamach pisma w szerszym zakresie publikowano relacje z wizyt w bibliotekach brytyjskich, niemieckich, francuskich, czechosłowackich, analizowano bieżącą zawartość periodyków angielskich, amerykańskich, a nawet włoskich i hiszpańskich. Powrót do tego stanu rzeczy jest uzależniony jednak od obecności bibliotekarstwa polskiego na arenie międzynarodowej, co jest do osiągnięcia dzięki szeroko zakrojonej współpracy personalnej i międzyinstytucjonalnej.

Można się spodziewać, co potwierdza analiza nakładu „Przeglądu”, nieznacznego dalszego spadku liczby publikowanych egzemplarzy. Z jednej strony wynika to z ubożenia bibliotek, które rezygnują z zakupu fachowych periodyków, z drugiej – zwłaszcza w środowisku studentów kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo – z niechęci do drukowanych form przekazu. Digitalizacja numerów archiwalnych jest z pewnością dużym udogodnieniem.

Kolejną zmianą, rozpoczętą już z chwilą przejęcia prac redakcyjnych przez Barbarę Sosińską-Kalotę, jest rekonfiguracja akcentów treściowych w „Przeglądzie” i zwrócenie uwagi na zagadnienia zarządzania bibliotekami, realizacji usług informacyjnych, czy edukacji informacyjno-komunikacyjnej. Prace redakcji będą zapewne zmierzać w kierunku rozszerzenia i pogłębienia tych i pokrewnych aspektów bibliotekarstwa.

4.7. Podsumowanie

Scharakteryzowany okres obejmuje najnowsze dzieje „Przeglądu Bibliotecznego” – od 1990 do 2010 r. W ciągu 21 lat pismo podlegało działaniu wielu czynników

4.5. Życie zawodowe bibliotekarzy na łamach „Przeglądu”

Bieżące wydarzenia bibliotekarskie, sprawy zawodowe i naukowe znalazły odzwierciedlenie w następujących działach: „Z prac Biblioteki PAN w Warszawie”, „Kronika krajowa”, „Kronika zagraniczna” oraz „Z żałobnej karty”. Pojawiały się one regularnie w każdym zeszycie pisma. Sporadycznie materiały zamieszczano w działach: „Z życia SBP”, „Sprawozdania”, „Listy do redakcji”, „Komunikaty. Doniesienia”.

Wszystkie z wymienionych powyżej części pisma zawierały aktualne doniesienia. Dział „Z prac Biblioteki PAN w Warszawie”, zamieszczany do 2003 r., zawierał roczne sprawozdania merytoryczne i finansowe z prac naukowych, wydawniczych oraz zmian personalnych Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. W tej części Biblioteka podawała czasem informacje o własnych wydawnictwach, zwłaszcza o *Słowniku polskich towarzystw naukowych*; w ograniczonym zakresie informowano też o cyklu wydawniczym „Przeglądu”.

„Kronika krajowa” rejestrowała najważniejsze wydarzenia w kraju, dotyczące bibliotek i bibliotekarzy. Najczęściej były to krótkie notatki. W kilku zdaniach omawiano zmiany w przepisach prawnych, wprowadzenie nowych ustaw, rozporządzeń, komunikowano o zorganizowanych konferencjach i seminariach. Podobny charakter miała „Kronika zagraniczna”. Dane do niej pozyskiwano metodą wypisów z czasopism zagranicznych, charakteryzujących najważniejsze zagraniczne inicjatywy.

Dział „Z żałobnej karty” w latach 1990-2010 w większości zawierał nekrologi osób o dużym autorytecie w środowisku naukowym i zawodowym. Redakcja wspominała byłych współpracowników i autorów artykułów, np. Edwarda Assbury’ego, Irenę Bar-Święch, Zbigniewa Daszkowskiego, Edwarda Engelkinga, Alicję Olejnik. Nekrologi, zazwyczaj kilkustronicowe, miały charakter zarówno encyklopedyczny, jak i osobisty. Często opatrywano je fotografią. Najczęściej w każdym zeszycie zamieszczano nie więcej niż 3 wspomnienia pośmiertne.

Ważnym działem o charakterze sprawozdawczym była rubryka „Z życia SBP”, zawierająca sprawozdania okresowe Głównej Komisji Rewizyjnej, Zarządu Głównego, okręgów, sekcji, komisji, zespołów problemowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W dziale publikowano wyniki konkursów naukowych, uchwały ze zjazdów; ich autorami są w przeważającej części członkowie Rady Redakcyjnej. W rubryce w z. 4 z. 2001 r. pojawiły się komentarze przedstawicieli SBP do tragicznych zamachów z dnia 11 września, jakie miały miejsce w Nowym Jorku⁵⁷. Za pośrednictwem działu czytelnicy byli też informowani o bieżących inicjatywach organizacji, w tym o protestach i składanych petycjach. Zbliżony charakter miał dział „Sprawozdań”, najczęściej zawierający relacje z krajowych i zagranicznych konferencji.

⁵⁷ Por. „Prz. Bibl.” 2001, z. 4, s. 399-401.

Rozdział 5

Ocena zawartości oraz społecznego odbioru periodyku

5.1. Cel i metoda badań

Jednym z elementów niniejszej pracy było przeprowadzenie badań obejmujących społeczny odbiór „Przeglądu Bibliotecznego” i ocenę pisma przez czytelników. Spodziewanym efektem badania jest próba określenia kondycji czasopisma, wykazania jego silnych i słabych stron, aspektów atrakcyjnych dla bibliotekarzy i bibliologów oraz zagadnień wymagających uzupełnienia i poprawy.

Badanie w formie ankiety dostępnej online było prowadzone przez 4 miesiące, od marca do końca czerwca 2011 r.¹. Wcześniej, od końca stycznia do końca lutego prowadzono badanie pilotażowe, w którym wzięło udział 14 respondentów; na podstawie ich uwag zweryfikowano poprawność funkcjonowania ankiety, wyeliminowano błędy i poprawiono treść pytań. Informację o właściwym narzędziu badawczym, wraz ze szczegółami dotyczącymi celowości badań, rozesłano korespondencją elektroniczną do redakcji „Przeglądu Bibliotecznego”, bibliotek uniwersyteckich i politechnicznych, przedstawicieli środowiska akademickiego korzystając z ogólnodostępnych adresów e-mail, rozkolportowano za pomocą newsletterów w bibliotekach: Uniwersyteckiej w Łodzi i Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Niektóre z bibliotek informację zamieściły na swoich stronach internetowych (np. Biblioteka Główna Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach). Wykorzystano też komunikatory internetowe i serwisy społecznościowe do rozpropagowania informacji o prowadzonym badaniu.

---

¹ Ankieta była w tym terminie dostępna w serwisie: www.ebadania.pl. Aby ułatwić uczestnictwo w badaniu, za zgodą Kierownika Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ, na stronie www.kbin.uni.lodz.pl zamieszczono informację z linkiem do ww. kwestionariusza. Pierwotnie badanie planowano zakończyć z upływem maja 2011 r., lecz wskutek niewystarczającej liczby wypełnionych ankiet przedłużono je do końca czerwca.

wewnętrznych i zewnętrznych. Przełom 1989 i 1990 r. był jednym z trudniejszych w historii pisma, spowodował drastyczną konfrontację dotychczas dotowanego tytułu z zasadami wolnorynkowej ekonomii.

W 2004 r. periodyk utracił, wskutek likwidacji, ważnego sojusznika, jakim była Biblioteka PAN w Warszawie. Decyzją władz SBP został włączony na listę wydawnictw Stowarzyszenia, dzięki temu zwiększyła się kontrola nad pismem i wpływ na terminowość publikacji.

W ponad 80-letniej historii „Przeglądu Bibliotecznego” były okresy, w których ciągłość druku była zagrożona. W latach 1940-1945 periodyk nie ukazywał się; prace nad kolejnymi numerami wznowiono pod koniec 1945 r. Równie trudnym przełomem były lata: 1981/1982 (stan wojenny), 1989/1990 (upadek PRL-u). Niedopuszczenie do zawieszenia periodyku pozostawało wyłącznie w gestii redakcji i najbliższych współpracowników; prace kontynuowano kosztem wielu ustępstw: opóźnień w druku, tworzenia numerów łączonych, gorszego jakościowo składu i poligrafii. Mimo to czasopismo przetrwało najtrudniejsze czasy, opierając się nie tylko na wcześniej wypracowanych wzorcach, lecz wprowadzając też nowe rozwiązania, nastawione na pozyskanie szerszego grona czytelników i utrzymanie wysokiego poziomu merytorycznego periodyku.

5.4. Narzędzie badawcze

Na ankietę składało się 16 pytań otwartych, półotwartych, zamkniętych i rankingowych (służących do oceny stopnia istotności danego zagadnienia) oraz 6 pytań tzw. metryczki, czyli informacji o respondencie. Przed przystąpieniem do badania respondenci byli informowani o tym, że jego celem jest ocena zawartości pisma i jakości poszczególnych działów, a także społeczny odbiór i powody korzystania z pisma. W razie wątpliwości udostępniono adres e-mail autora formularza; z możliwości kontaktu skorzystała 1 osoba.

Badanie zrealizowano za pośrednictwem Internetu. Każde z pytań wyświetlało się na oddzielnym ekranie. Dzięki paskowi postępu badania respondenci wiedzieli, ile jeszcze pytań pozostało do wypełnienia. W ten sposób przeciwdziałano ewentualnej niechęci badanych przed wypełnieniem zbyt szczegółowej ankiety. Po zakończeniu badania można stwierdzić, że wszystkie wyniki zostały wprowadzone poprawnie; respondenci nie mieli większych problemów z wzięciem udziału w badaniu.

Narzędzie badawcze zawierało pytania o:

1. Prywatną prenumeratę „Przeglądu Bibliotecznego” – w ten sposób próbowano ustalić zainteresowanie i stan faktyczny indywidualnej prenumeraty pisma.
2. Miejsce najczęstszej lektury pisma – uczestnicy badania wskazywali sposób dotarcia do poszczególnych zeszytów pisma.
3. Tematykę, która najbardziej interesuje respondenta w „Przeglądzie” – pytanie dotyczyło określenia preferencji czytelnich oraz najpopularniejszych i najmniej popularnych zagadnień wśród czytelników.
4. Częstotliwość czytania czasopisma – pytaniem próbowano ustalić grono rzeczywistych odbiorców pisma.
5. Zagadnienia, którym należy poświęcić więcej (mniej) miejsca – w tym miejscu respondenci wypowiedzieli się na temat treści, które ich zdaniem winny zostać poszerzone w „Przeglądzie Bibliotecznym”.
6. Imię i nazwisko osoby (osób), której (których) artykuły respondent w „Przeglądzie Bibliotecznym” szczególnie ceni albo imię i nazwisko autora artykułu ostatnio przeczytanego – pytanie było próbą ustalenia nazwisk autorów najszerzej oddziałujących na środowisko, najpoczytniejszych i najczęściej z pismem kojarzonych; pełniło również funkcję kontrolną i pozwalało na określenie rzeczywistej znajomości pisma.
7. Cel czytania „Przeglądu Bibliotecznego”.
8. Ocenę użyteczności poszczególnych działów „Przeglądu Bibliotecznego”.
9. Dział (tematykę, zagadnienie), którego „Przegląd Biblioteczny” nie zawiera, a którego respondent by się spodziewał – w tym pytaniu respondenci mogli zasugerować tematykę, która dotychczas w piśmie się nie pojawiała, a także podać nazwę działu, który widzieliby w „Przeglądzie”.
10. Preferowaną formę dostępu do zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego”.
11. Fakt korzystania ze zdigitalizowanych numerów „Przeglądu Bibliotecznego”.

Kolejnym sposobem dotarcia do grona respondentów było wystosowanie próśby o zamieszczenie ogłoszenia o badaniu na stronach internetowych wortalu bibliotekarskich. Zgodę wyraziły redakcje serwisów: www.sbp.pl², www.nowyebib.info³, www.bibliosfera.net⁴. Informację rozpropagowało też Doktoranckie Koło Naukowe działające przy Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Obecność ogłoszeń w środowisku elektronicznym znacząco wpłynęła na liczbę wypełnionych ankiet. Przeprowadzenie badań zaaprobowwała redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” oraz Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

5.2. Założenia metodologiczne ankiety

Wybór platformy elektronicznej do realizacji badania był podyktowany zamiarem dotarcia do jak najszerszego grona czytelników „Przeglądu Bibliotecznego” i troską o poprawne wypełnienie kwestionariusza. Zdecydowano się skorzystać z serwisu www.ebadania.pl⁵, oferującego na zasadach niekomercyjnych możliwość tworzenia pytań o zróżnicowanej konstrukcji i stopniu rozbudowania. Zrezygnowano ze skorzystania z takich serwisów, jak www.ankieter.pl, www.ankietka.pl, www.webankieta.pl, ze względu na ich komercyjny charakter. Konstrukcja formularza przewidywała, że jego wypełnienie będzie trwało około 10 minut. Wszyscy respondenci prawidłowo wypełnili całą ankietę, gdyż serwis uniemożliwiał przesłanie pustego lub wadliwie uzupełnionego kwestionariusza.

5.3. Próba badawcza

Ankieta skierowana była do czytelników i prenumeratorów periodyku – bibliotekarzy, osób prywatnych, instytucji, ośrodków naukowych i badawczych zawodowo związanych z profilem pisma, to jest z bibliologią i informatologią. W badaniu wzięło udział 138 respondentów, którzy następnie zostali podzieleni na przedstawicieli środowiska akademickiego oraz bibliotekarskiego. Do środowiska akademickiego zaliczono osoby zajmujące stanowiska asystenta, adiunkta, profesora, starszego wykładowcy, a także studentów i doktorantów. Za przedstawicieli środowiska bibliotekarskiego uznano młodszych bibliotekarzy, bibliotekarzy, starszych bibliotekarzy, kustoszy, starszych kustoszy, pracowników dyplomowanych, bez względu na to, czy są zatrudnieni w bibliotekach naukowych, publicznych, czy innego typu. Z formularzem ankiety udało się dotrzeć do reprezentantów 12 województw.

² Por. <http://sbp.pl/artukul?cid=1806>.

³ Por. <http://www.nowyebib.info/wiadomosci/339-ankieta-dotyczca-qprzegladu-bibliotecznegoq>.

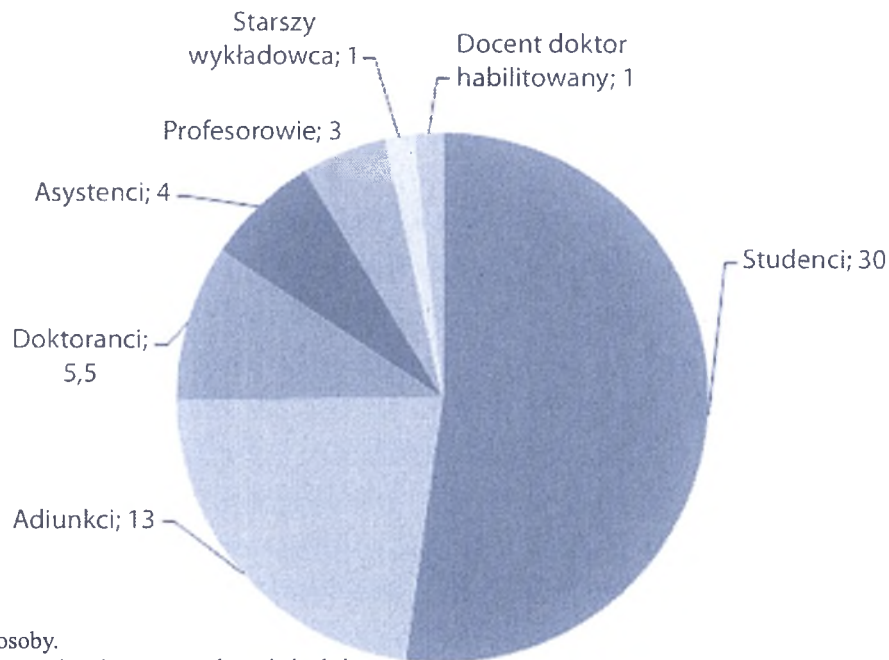
⁴ Por. <http://www.bibliosfera.net/link/1514/ankieta-nt-przegladu-bibliotecznego/>.

⁵ Strona www.ebadania.pl powstała w 2006 r. i jest określana mianem Systemu Zarządzania Badaniami. Jej współtwórcą jest Magdalena Szpunar, doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii, autorka prac na temat socjologii Internetu, medioznawstwa oraz metodologii badań internetowych. Por. *Magdalena Szpunar* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.magdalenaszpunar.com> [Data dostępu: 17.08.2011].

W wyniku pogrupowania respondentów według wyżej wymienionych kategorii środowisko akademickie (ośrodek naukowy, badawczy, dydaktyczny) reprezentowało 57,5 osoby, zaś zawodowe (bibliotekarze bibliotek publicznych, naukowych i szkolnych) – 80,5 badanych.

Wykres 8.

Ujęcie liczbowe przebadanych reprezentantów środowiska akademickiego wg stanowisk

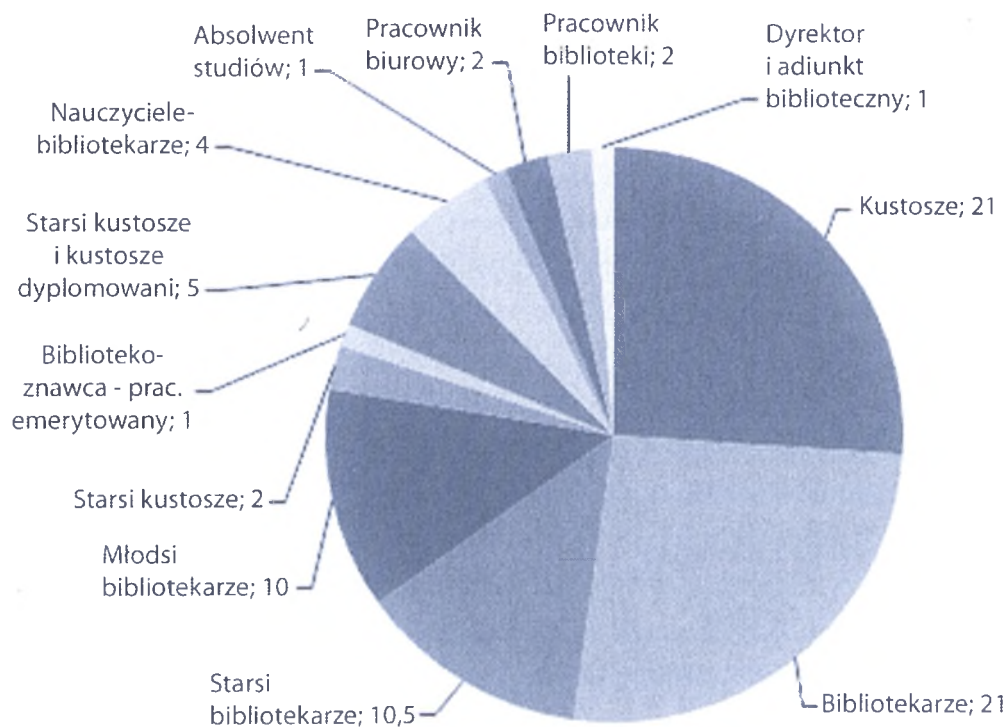

Razem: 57,5 osoby.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Wykres 9.

Ujęcie liczbowe przebadanych reprezentantów środowiska bibliotekarskiego wg stanowisk

Razem: 80,5 osoby.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

dostępnych za pośrednictwem Bibliologicznej Biblioteki Cyfrowej – pytania 10 i 11 służyły wysondowaniu stopnia zainteresowania respondentów nowymi sposobami dostępu do kolejnych zeszytów czasopisma.

12. Cenę pisma – badani mogli się ustosunkować do ceny „Przeglądu”.
13. Czynniki, które skłoniłyby respondenta do złożenia do redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” artykułu własnego autorstwa.
14. Ocenę zewnętrznej, fizycznej postaci periodyku – w ten sposób zapoznano się z wizualnym odbiorem pisma.
15. Ogólną ocenę czasopisma.
16. Dodatkowe uwagi, które respondent zechciałby przekazać redakcji i wydawnictwu.

W części z pytaniami na temat uczestnika badań poproszono o podanie następujących informacji:

1. Reprezentowana przez respondenta instytucja.
2. Miejsowość, w której respondent mieszka.
3. Płeć.
4. Zawód (stanowisko).
5. Czy respondent jest bibliotekarzem dyplomowanym.
6. Staż pracy respondenta.

5.5. Wyniki badań

Ankiety wypełniło 138 osób (117 kobiet i 21 mężczyzn). Struktura zawodowa respondentów przedstawiała się następująco: 30 osób (21,7%) to studenci; kolejną grupę stanowili kustosze i bibliotekarze (po 21 osób – 15,2%, razem 30,4%). Nieco mniejszą grupę badanych reprezentowali adiunkci (13 osób) oraz starsi i młodszy bibliotekarze (po 10 osób – 7,2%, łącznie 14,4%), a także doktoranci – 5 osób (3,6%). W badaniu wzięli nadto udział: 4 asystentów, 3 profesorów, 2 starszych kustoszy i 1 starszy wykładowca. Pozostałe 18 osób to osoby, które wykształcenie i zajmowane stanowisko (zawodowe, naukowe) określili samodzielnie. W grupie tej znalazło się 5 kustoszy i starszych kustoszy dyplomowanych, 4 nauczycieli bibliotekarzy, 2 pracowników biurowych, 1 bibliotekoznawca – emerytowany pracownik administracyjny, 1 absolwent studiów bibliotekoznawczych, 1 docent doktor habilitowany, 1 dyrektor biblioteki zatrudniony na stanowisku adiunkta bibliotecznego oraz 1 starszy bibliotekarz będący jednocześnie doktorantem. Ostatniego z wymienionych respondentów zaklasyfikowano w połowie do osób pracujących w zawodzie bibliotekarskim, jak i działających na polu naukowym. Jedna osoba wskazując tę możliwość nie podała zajmowanego stanowiska. Dwie osoby na pytanie to odpowiedziały ogólnie stwierdzając, że są pracownikami biblioteki.

9.	Brak odpowiedzi	2
10.	Pracownik emerytowany	1
11.	Biblioteka uniwersytecka bez filii	1
12.	Biblioteka wydziałowa	1
Razem:		138

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Powyższa tabela przekrojowo charakteryzuje środowisko czytelników „Przeglądu Bibliotecznego”. Widać, że jego najliczniejszymi odbiorcami są przedstawiciele nauki, zatrudnieni w ośrodkach naukowo-badawczych oraz bibliotekarze naukowcy, wywodzący się z bibliotek uniwersyteckich, publicznych, niepublicznych szkół wyższych i szkół technicznych. Czytelnicy z tego kręgu stanowią prawie 90% wszystkich czytających pismo, choć należy dodać, że trafia ono także do innych środowisk – do bibliotekarzy bibliotek pedagogicznych, szkolnych, medycznych. Grono czytelników rzeczywistych stanowią jednak przede wszystkim pracownicy naukowcy i bibliotekarze z bibliotek naukowych. Warto dodać, że wśród wszystkich uczestników badania 16 osób było bibliotekarzami dyplomowanymi.

Różnorodnie przedstawia się doświadczenie zawodowe wypełniających ankietę. Jedna piąta osób cechuje się brakiem stażu. Nie więcej niż 2-letnim stażem legitymuje się blisko 10% badanych. Od 2 do 5 lat w zawodzie pracuje 16% respondentów. Dłużej niż 5 lat, lecz poniżej 10 lat z bibliotekarstwem i bibliologią jest związanych 15% przebadanych. Największą grupę, liczącą 39%, stanowią osoby ze znacznym doświadczeniem zawodowym, przekraczającym 10 lat.

W badaniu uczestniczyły osoby z całego kraju, zamieszkałe w większości województw. Najwięcej respondentów mieszkało w województwie łódzkim (w Łodzi – 46 osób) i mazowieckim (w Warszawie – 23). Po 9 respondentów pochodziło z województw: dolnośląskiego, lubelskiego, małopolskiego i śląskiego. Nieco mniej badanych mieszkało w województwie pomorskim (8) i kujawsko-pomorskim (7), zaś w dalszej kolejności – w podkarpackim (4) i wielkopolskim (3 badanych). Dwie osoby mieszkały w woj. świętokrzyskim, a jedna – zachodniopomorskim. Najczęściej respondenci mieszkali w stolicach województw, będących jednocześnie siedzibami ośrodków akademickich i bibliotek różnego typu.

Ankiety nie wypełnił żaden respondent z województw: lubuskiego, opolskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, mimo że funkcjonują na ich terenie jednostki kształcące w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa – w Olsztynie (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), Białymstoku, Opolu (tylko studia podyplomowe) i Zielonej Górze. Prawdopodobnie informacja o badaniu nie dotarła do wymienionych ośrodków; ankieta mogła też zostać zbagatelizowana.

Przedstawione wyniki wykazują, że w wypełnieniu formularza ankietowego wzięło udział więcej przedstawicieli środowiska zawodowego, niż naukowego, przy czym zachowane zostały ogólne tendencje liczbowe, dotyczące przewagi w pierwszej grupie osób zatrudnionych na stanowisku kustoszy i bibliotekarzy, w drugiej zaś – społeczności studentów, a następnie adiunktów. Brakuje danych niezbędnych do precyzyjnego określenia zatrudnienia w badanym środowisku, w związku z czym trudno jest przyjąć hipotezę o reprezentatywności grupy badawczej. Warto jednak, oprócz wykazania podstawowych tendencji i zależności, które przedstawili respondenci, wskazać na ich charakter jakościowy. Do realizacji tego celu obie grupy badanych będą omawiane oddzielnie, zgodnie z założeniem, że odzwierciedlają one strukturę demograficzną danej społeczności.

Przystępując do bliższego przedstawienia obu środowisk zadano respondentom pytanie o reprezentowaną przez nich instytucję. Wśród pracowników akademickich dominowali ci wywodzący się z instytutów i katedr bibliologicznych (53 osoby⁶), choć w badaniu wzięły też udział osoby z bibliotek uniwersyteckich (47 respondentów) i publicznych (7 osób). Biblioteki politechniki (wraz z filiami) były miejscem zatrudnienia 7 przebadanych osób. Pięć osób pracowało w bibliotekach pedagogicznych. Tylko 2 badanych było przedstawicielami bibliotek szkolnych. Nadto badani udzielali własnych odpowiedzi na to pytanie – 10 osób podało, iż pracuje w bibliotece niepaństwowej szkoły wyższej, a 2 – w bibliotece medycznej. Jeden respondent był pracownikiem emerytowanym, a dwie osoby nie udzieliły odpowiedzi. W pojedynczych przypadkach uczestnicy badania wskazywali, że pracują w bibliotece uniwersyteckiej bez filii oraz w bibliotece wydziałowej (łącznie 2 odpowiedzi).

Tabela 26.

Respondenci wg miejsca pracy

Lp.	Miejsce zatrudnienia	Liczba osób
1.	Instytut / katedra / zakład bibliotekoznawstwa, informacji naukowej	53
2.	Biblioteka uniwersytecka z filiami	47
3.	Biblioteka niepublicznej szkoły wyższej	10
4.	Biblioteka publiczna z filiami	7
5.	Biblioteka politechniki z filiami	7
6.	Biblioteka pedagogiczna z filiami	5
7.	Biblioteka szkolna z filiami	2
8.	Biblioteka wyższej szkoły medycznej	2

⁶ Osoba będąca doktorantem i pracownikiem biblioteki wskazała w tym przypadku jako miejsce pracy bibliotekę uniwersytecką.

4.	w bibliotece publicznej	1	1,7	5	6,2	6	4,3
5.	w bibliotece pedagogicznej	2	3,4	6	7,5	8	5,8
6.	gdzie indziej	–	–	5**	6,2	5	3,6
7.	brak odpowiedzi	–	–	1	1,2	1	0,7
Razem		57,5	100,0	80,5	100,0	138	100,0

* Respondenta będącego jednocześnie doktorantem i bibliotekarzem zaliczono jednocześnie do obu środowisk;

** 4 odpowiedzi: „w pracy”; 1 odpowiedź: „w pociągu”. Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

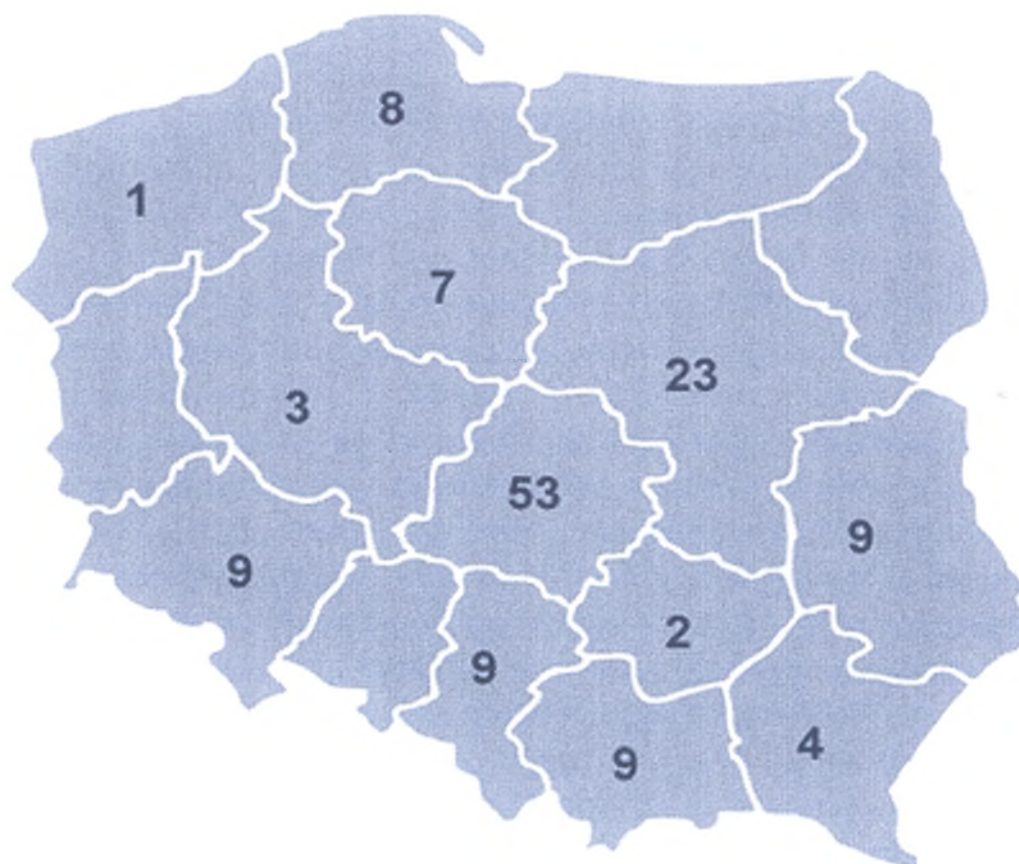
Mimo to zróżnicowany jest dostęp do kolejnych zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego”. Prawie 56% wszystkich badanych dociera do periodyku za pośrednictwem bibliotek naukowych (są to więc najliczniejsi instytucjonalni prenumerujący), nieco mniejsza grupa korzysta z pisma w instytutach, katedrach, zakładach informacji naukowej i bibliotekoznawstwa (ok. 22%). Pewna część respondentów (7%) czyta „Przegląd” w domu, wypożyczając go z biblioteki, bądź korzystając z własnego egzemplarza. Badanie wykazuje, że czasopismo jest też dostępne w bibliotekach publicznych i pedagogicznych, bowiem na takie miejsca wskazują nieliczni respondenci. Widać jednak, że każda z grup najczęściej korzysta z „Przeglądu” w swoim miejscu pracy; najczęściej jest to biblioteka naukowa, w dalszej kolejności – ośrodek akademicki.

Czytelnicy „Przeglądu” mieli możliwość określenia stopnia zainteresowania zagadnieniami poruszonymi w czasopiśmie. W tym celu zaproponowanym tematami stawiali oceny w akademickiej skali 2-5. Odpowiedzi środowiska akademickiego i bibliotekarskiego różnią się. Najmniej przedstawiciele nauki było zainteresowanych tematyką budownictwa i urządzeń bibliotecznych, wykazali też słabe zainteresowanie zagadnieniami bibliografii. Nadto przeciętnie interesowali się gromadzeniem, opracowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem zbiorów bibliotecznych oraz zagadnieniami wydawniczymi i księgarskimi. Największą popularnością cieszyła się tematyka informatologiczna oraz zastosowania i zasoby Internetu.

O ile wybory przedstawiciele zawodu różnią się, gdy idzie o określenie braku i słabego zainteresowania zagadnieniami publikowanymi w „Przeglądzie Bibliotecznym”, o tyle w przypadku przeciętnej i dużej popularności treści ich decyzje są identyczne, jak w przypadku środowiska naukowego. W pewnej mierze bibliotekarze nie interesują się bibliografią, rzadko sięgają też do prac z zakresu nauki o książce. Oprócz gromadzenia, opracowania, przechowywania i udostępniania zbiorów, bibliotekarze wykazują przeciętne zainteresowanie bibliograficznymi i pełnotekstowymi bazami danych oraz zagadnieniami wydawniczymi i księgarskimi.

Warto zwrócić uwagę na generalną tendencję panującą wśród dwóch omawianych środowisk. Przedstawiciele zawodu częściej wystawiali noty skrajne, świadczące o braku lub dużym zainteresowaniu tematyką prac publikowanych w piśmie. Przed-

Charakterystyka respondentów wg województw

Jedna osoba nie wskazała miejsca zamieszkania.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Przeważnie respondenci korzystali z czasopisma dostępnego w bibliotece lub instytucie (katedrze, zakładzie), niezwykle rzadko – z prenumerowanego przez siebie egzemplarza. Tylko jedna przebadana osoba ze środowiska akademickiego potwierdziła, że nabywa czasopismo tą drogą. W środowisku bibliotekarzy pismo kupowały 4 osoby. Pozostali „Przeglądu” nie prenumerują.

Tabela 27.

Miejsce lektury „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Miejsce	Środowisko naukowe		Środowisko bibliotekarskie		Łącznie	
		L	%	L	%	L	%
1.	w bibliotece naukowej	21,5*	37,4	55,5*	69,0	77	55,9
2.	w instytucie, katedrze, zakładzie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa	28	48,8	3	3,7	31	22,5
3.	w domu	5	8,7	5	6,2	10	7,2

Ogólne spojrzenie na zainteresowania badanych pozwala stwierdzić, że tematyką cieszącą się najmniejszą popularnością jest bibliografia. W małym stopniu respondenci interesują się nauką o książce, w przeciętnym – gromadzeniem, opracowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem zbiorów bibliotecznych oraz zagadnieniami wydawniczymi i księgarskimi. Najchętniej czytane są prace na temat informacji naukowej, zastosowań i zasobów Internetu. Łącznie uczestnicy badania wystawili 1656 not, z czego 291 to oceny niedostateczne (wyrażające brak zainteresowania), 414 – dostateczne (wyrażające słabe zainteresowanie), 490 – dobre (określające przeciętne zainteresowanie), a 461 – bardzo dobre (oznaczające duże zainteresowanie).

Tabela 29.

Określenie stopnia zainteresowania wszystkich respondentów tematyką publikowaną w „Przeglądzie Bibliotecznym”

Lp.	Zagadnienie	Skala zainteresowania			
		2 – brak	3 – słabe	4 – przeciętne	5 – duże
1.	automatyzacja bibliotek	23	29	43	43
2.	bibliograficzne i pełnotekstowe bazy danych	21	39	47	31
3.	bibliografia	42	45	32	19
4.	bibliotekarstwo	16	28	40	54
5.	budownictwo i urządzenia biblioteczne	34	40	33	31
6.	czytelnictwo, społeczny odbiór książki	13	34	41	50
7.	gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów	23	28	50	37
8.	informacja naukowa, zastosowania i zasoby Internetu	8	26	35	69
9.	języki informacyjno-wyszukiwawcze	40	32	42	24
10.	nauka o książce	29	49	35	25
11.	technologia informacyjna	18	28	42	50
12.	zagadnienia wydawnicze, księgarskie	24	36	50	28
Razem ocen:		291	414	490	461

Kursywą zaznaczono najwięcej odpowiedzi tego samego rodzaju w danej kategorii.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

stawiciele nauki rzadziej deklarowali pełne zainteresowanie lub jego brak danymi treściami. Można to tłumaczyć różnymi przyczynami lektury „Przeglądu”. Środowisko akademickie traktuje periodyk jako źródło informacji o wynikach badań naukowych, a środowisko zawodowe – poszukuje w czasopiśmie praktycznych rozwiązań i prac o utylitarnym charakterze. Zestaw wszystkich odpowiedzi obu środowisk ilustruje poniższa tabela.

Tabela 28.

Określenie stopnia zainteresowania środowiska akademickiego i bibliotekarskiego tematyką publikowaną w „Przeglądzie Bibliotecznym”

Lp.	Zagadnienie	Skala zainteresowania							
		2 – brak		3 – słabe		4 – przeciętne		5 – duże	
		A	B	A	B	A	B	A	B
1.	automatyzacja bibliotek	11	12	12	17	22	21	12,5	30,5
2.	bibliograficzne i pełnotekstowe bazy danych	8	13	15	24	21	26	13,5	17,5
3.	bibliografia	15,5	26,5	19	26	14	18	9	10
4.	bibliotekarstwo	7	9	12,5	9,5	17	23	21	33
5.	budownictwo i urządzenia biblioteczne	19	15	19	21	12	21	7,5	23,5
6.	czytelnictwo, społeczny odbiór książki	5,5	7,5	13	21	17	24	22	28
7.	gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów	11	12	14	14	24	26	8,5	28,5
8.	informacja naukowa, zastosowania i zasoby Internetu	6	2	13	13	12	23	26,5	42,5
9.	języki informacyjno-wyszukiwawcze	15	25	13	19	19,5	22,5	10	14
10.	nauka o książce	10,5	18,5	17	32	16	19	14	11
11.	technologia informacyjna	9	9	14	14	17	25	17,5	32,5
12.	zagadnienia wydawnicze, księgarskie	9,5	14,5	12	24	24	26	12	16
Razem ocen:		127	164	173,5	234,5	215,5	274,5	174	300

A – wyniki środowiska akademickiego; B – wyniki środowiska bibliotekarskiego. Kursywą zaznaczono najwięcej odpowiedzi tego samego rodzaju w danej kategorii.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

9.	języki informacyjno-wyszukiwawcze	10	15	38,5	51,5	6	12	3	2
10.	nauka o książce	13	15	38	48	4,5	14,5	2	3
11.	technologia informacyjna	20,5	25,5	29	48	6	5	2	2
12.	zagadnienia wydawnicze, księgarskie	13	13	37	51	6,5	15,5	1	1

A – wyniki środowiska akademickiego; B – wyniki środowiska bibliotekarskiego. Kursywą zaznaczono najwięcej odpowiedzi tego samego rodzaju w danej kategorii.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Generalnie „Przeglądowi Bibliotecznemu” brakuje czytelników regularnie sięgających po pismo. Co prawda każdy zeszyt czyta blisko 37% bibliotekarzy, ale w środowisku naukowym zjawisko to przedstawia się gorzej, gdyż tylko 16,5% przedstawicieli nauki czyta periodyk co kwartał. W grupie tej sięga się najczęściej po „Przegląd” dwa-trzy razy w roku; tak odpowiedziało ok. 42% badanych naukowców. Wśród bibliotekarzy wskaźnik ten jest niższy i wynosi 32,3%.

Dziwi też odpowiedź blisko jednej trzeciej środowiska akademickiego, która deklaruje czytelnictwo sporadyczne pisma, związane z lekturą jednego zeszytu w roku, choć i w grupie bibliotekarzy udział tego typu czytelników jest wyraźny i stanowi około 25%.

Rzadziej badani korzystają wyłącznie z numerów archiwalnych; w środowisku akademickim osoby te liczą nieco ponad 10%, a w bibliotekarskim – 6,2%.

Jeśli za czytelników rzeczywistych uznać tych, którzy sięgają po wszystkie lub prawie wszystkie opublikowane numery „Przeglądu” w każdym roku, okaże się, że należy do tej grupy 64,5% respondentów. Pozostali to osoby sięgające incydentalnie po pismo, bądź korzystające wyłącznie z numerów archiwalnych.

Tabela 31.

Częstotliwość czytania „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Częstotliwość czytania	Środowisko akademickie		Środowisko bibliotekarskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	regularnie, każdy nowo wydany zeszyt	9,5	16,5	29,5	36,7	39	28,3
2.	często, czytam dwa-trzy zeszyty w roku	24	41,8	26	32,3	50	36,2
3.	sporadycznie, czytam jeden zeszyt w roku	18	31,3	20	24,8	38	27,5
4.	sięgam tylko do zeszytów archiwalnych	6	10,4	5	6,2	11	8,0
Razem:		57,5	100,0	80,5	100,0	138	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Zainteresowanie określoną tematyką potwierdzają odpowiedzi na pytanie o treści, które winny być częściej (lub rzadziej) publikowane w piśmie. Respondenci na potwierdzenie swoich poglądów udzielili w tym przypadku podobnych odpowiedzi. W środowisku akademickim i bibliotekarskim dominuje opinia o konieczności zwiększenia liczby prac na temat informacji naukowej, zastosowań i zasobów Internetu. Za odpowiednią liczbą artykułów na temat automatyzacji bibliotek opowiada się 43,5 przedstawicieli świata nauki (czyli 80% badanych z tego środowiska). Pracownicy bibliotek są zdania, że w „Przeglądzie” publikuje się właściwą liczbę artykułów z zakresu bibliografii. Aż 78% badanych z tej społeczności nie proponuje jej zwiększenia, ani zmniejszenia.

Do zagadnień zbyt często poruszanych w „Przeglądzie Bibliotecznym” należą według społeczności akademickiej sprawy budownictwa bibliotecznego (w dalszej kolejności bibliografii), zaś według środowiska bibliotekarskiego – zagadnienia wydawnicze i księgarskie oraz nauka o książce. Obie grupy postulują zmniejszenie częstotliwości ich publikowania, są to jednak głosy, które można uznać za jednostkowe.

Zestawienie liczbowe wszystkich odpowiedzi na pytania o postulowaną częstotliwość publikowania w piśmie określonych zagadnień wyraża tabela zamieszczona poniżej.

Tabela 30.

Opowiedzi respondentów na pytanie o zagadnienia,
które wymagają poświęcenia w „Przeglądzie Bibliotecznym” większej lub mniejszej uwagi

Lp.	Zagadnienie	Częstotliwość poruszania zagadnień							
		więcej		bez zmian		mniej		brak odpowiedzi	
		A	B	A	B	A	B	A	B
1.	automatyzacja bibliotek	8	30	43,5	45,5	4	4	2	1
2.	bibliograficzne i pełnotekstowe bazy danych	10,5	23,5	42	51	3	5	2	1
3.	bibliografia	10	3	37	63	7,5	11,5	3	3
4.	bibliotekarstwo	18	21	31,5	47,5	4	11	4	1
5.	budownictwo i urządzenia biblioteczne	10,5	19,5	35	46	8	13	4	2
6.	czytelnictwo, społeczny odbiór książki	21	32	31	41	3,5	6,5	2	1
7.	gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów	8,5	32,5	39	42	7	4	3	2
8.	informacja naukowa, zastosowania i zasoby Internetu	23,5	40,5	30	30	2	9	2	1

Pytaniem o imię i nazwisko osoby (osób), której artykuły w „Przeglądzie Bibliotecznym” szczególnie respondent cenił albo imię i nazwisko autora artykułu przeczytanego (wykorzystywanego ostatnio), próbowano ustalić znajomość wśród uczestników badania personaliów osób współpracujących z periodykiem. Pytanie miało ponadto charakter kontrolny, by na nie odpowiedzieć, respondent musiał albo przypomnieć sobie nazwisko związane z „Przeglądem”, albo sięgnąć do wybranego zeszytu periodyku.

Możliwość samodzielnego wpisania personaliów nie ograniczała badanych do listy wybranych nazwisk i pozwalała na zebranie większej liczby odpowiedzi, z pewnością odzwierciedlających w pewnym stopniu i częstotliwość korzystania z pisma i preferowaną tematykę. W środowisku akademickim najczęściej (5 razy) padło nazwisko kojarzonej z pismem redaktor naczelnej (ale i autorki artykułów) Barbary Sosińskiej-Kalaty. Wymieniono też 4 razy nazwisko Sabiny Cisek, po 3 razy nazwiska Piotra Gawrysiaka i Katarzyny Materskiej, oraz po 2 razy nazwiska: Jadwigi Woźniak-Kasperek, Marka Nahotki, Remigiusza Sapy, Jacka Wojciechowskiego, Krzysztofa Migonia, a także Jana Wołosza. W środowisku bibliotekarskim padały nieco inne odpowiedzi. Najczęściej wymieniano: Jadwigę Woźniak-Kasperek i Beate Żołędowską-Król (po 3 razy), a w dalszej kolejności: Marka Nahotkę, Remigiusza Sapę, Jacka Wojciechowskiego, Ewę Głowacką, Henryka Hollendra, Marka Toberę, Andrzeja Mężyńskiego i Marzenę Świgoń (każdy z autorów został wymieniony dwukrotnie). Nazwisk autorów publikujących w „Przeglądzie Bibliotecznym” nie zdołało przypomnieć sobie 30 przedstawicieli środowiska akademickiego i 54 – bibliotekarskiego. Brak ten uniemożliwia, niestety, wyciągnięcie bardziej szczegółowych wniosków.

Pełną listę najbardziej rozpoznawalnych autorów zawarto w poniższej tabeli.

Tabela 34.

Najbardziej rozpoznawalni autorzy „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Nazwisko i imię	Środowisko akademickie	Środowisko bibliotekarskie
1.	Sosińska-Kalata Barbara	5	–
2.	Cisek Sabina	4	–
3.	Gawrysiak Piotr	3	–
4.	Materska Katarzyna	3	–
5.	Woźniak-Kasperek Jadwiga	2	3
6.	Nahotko Marek	2	2
7.	Sapa Remigiusz	2	2

Częstotliwość korzystania z pisma ma związek ze sposobem dostępu do poszczególnych numerów. Dane liczbowe wykazują, że większości badanych jest znana platforma elektroniczna dostępu do archiwalnych zeszytów pisma. Co drugi przedstawiciel nauki korzysta z tradycyjnej i elektronicznej wersji „Przeglądu”, choć w korzystaniu wyłącznie z wersji elektronicznej lepiej wypada środowisko bibliotekarskie. W obu grupach jest jednak duży odsetek ludzi czytających pismo tylko w wersji drukowanej (jest to przeciętnie co trzeci badany).

Tabela 32.

Sposób dostępu do zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Sposób dostępu	Środowisko akademickie		Środowisko bibliotekarskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	pismo w wersji tradycyjnej, drukowanej	17	29,6	30	37,3	47	34,1
2.	wersja elektroniczna	6,5	11,3	11,5	14,3	18	13,0
3.	zarówno wersja drukowana jak i elektroniczna	29	50,4	37	46,0	66	47,8
4.	trudno powiedzieć / nie mam zdania	5	8,7	2	2,5	7	5,1
Razem:		57,5	100,0	80,5	100,0	138	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Podobny wynik odnośnie znajomości dostępu do „Przeglądu” poprzez kanał elektroniczny dało pytanie o fakt korzystania z zasobów umieszczonych w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej. Okazuje się jednak, że to środowisko naukowe częściej korzysta z archiwalnych zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego” online, co potwierdziło 62,6% badanych przedstawicieli nauki. W przebadanym środowisku zawodowym znalazło się nieco więcej osób nie korzystających z tego źródła. Wynik ogólny dla całej zbiorowości rozłożył się mniej więcej równo, z nieznaczną przewagą osób, którzy nie wykorzystują (lub nie znają) Bibliologicznej Biblioteki Cyfrowej.

Tabela 33.

Korzystanie z dostępu do „Przeglądu Bibliotecznego”
za pośrednictwem Bibliologicznej Biblioteki Cyfrowej online

Lp.	Dostęp online	Środowisko akademickie		Środowisko bibliotekarskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	tak	36	62,6	35	43,5	71	48,6
2.	nie	21,5	37,4	45,5	56,6	67	51,4
Razem:		57,5	100,0	80,5	100,0	138	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

32.	Gazicka-Wójtowicz Dorota	–	1
33.	Grześkowiak-Stepowicz Joanna	–	1
34.	Howorka Bolesław	–	1
35.	Kobierska-Maciuszko Ewa	–	1
36.	Moskwa Krzysztof	–	1
37.	Sordylowa Barbara	–	1
38.	Staniów Bogumiła	–	1
39.	Pugacewicz Iwona	0,5*	0,5*
40.	<i>nie pamiętam / brak odpowiedzi</i>	30	54
Razem odpowiedzi:		74,5	86,5

* Nazwisko to wskazał respondent zaliczony zarówno do środowiska akademickiego, jak i bibliotekarskiego, stąd zakwalifikowanie odpowiedzi do dwóch grup jednocześnie.

Badani mogli wpisać więcej niż jedno zapamiętane nazwisko.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Warto przyjrzeć się odpowiedziom respondentów dotyczącym motywu sięgania po „Przegląd Biblioteczny”. Okazuje się, że dla połowy przedstawicieli środowiska akademickiego (dokładnie 50,4% osób) pismo służy celom dydaktycznym, a w nieco mniejszym zakresie (46,1%) – celom naukowym. Często padała też odpowiedź o potrzebie bycia na bieżąco z wynikami badań (tak twierdzi 44,3% przedstawicieli nauki) i konieczności podnoszenia wiedzy specjalistycznej (39,1%).

Środowisko bibliotekarskie czyta „Przegląd”, by podnieść poziom swojej wiedzy specjalistycznej (odpowiedź blisko 80% badanych z tej grupy); znaczna ich część (66,5%) sięga też po pismo, by – w większym stopniu niż środowisko naukowe – zapoznać się z rozwiązaniami stosowanymi w innych bibliotekach (opinia 66,5% przebadanych reprezentantów zawodu).

Podsumowując wyniki przedstawione dla obu grup można stwierdzić, iż najczęściej czytelnicy „Przeglądu” poszukują w piśmie wiedzy specjalistycznej, dzięki której rozwijałyby się naukowo i zawodowo (tego zdania było 62,3% przebadanych) oraz rozwiązań stosowanych w innych bibliotekach (opinia 47,1% respondentów). Ważnym powodem lektury czasopisma jest też dostęp do bieżących wyników badań naukowych (tak twierdzi prawie 43% wszystkich uczestników).

8.	Wojciechowski Jacek	2	2
9.	Migoń Krzysztof	2	–
10.	Wołosz Jan	2	–
11.	Głowacka Ewa	1	2
12.	Hollender Henryk	1	2
13.	Tobera Marek	1	2
14.	Antczak Mariola	1	1
15.	Swoboda Izabela	1	1
16.	Babik Wiesław	1	–
17.	Ball Rafael	1	–
18.	Bieńkowska Barbara	1	–
19.	Czerniatowicz Jadwiga	1	–
20.	Drzewiecki Marcin	1	–
21.	Hys Jolanta	1	–
22.	Januszko-Szakiel Aneta	1	–
23.	Jasiewicz-Hall Justyna	1	–
24.	Nowak Piotr	1	–
25.	Sadowska Jadwiga	1	–
26.	Szczepańska Anna	1	–
27.	Zybert Elżbieta Barbara	1	–
28.	Żołędowska-Król Beata	–	3
29.	Mężyński Andrzej	–	2
30.	Świgoń Marzena	–	2
31.	Dunin Janusz	–	1

Ocena poszczególnych działów „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Dział	Liczba ocen											
		1		2		3		4		5		6	
		A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
1.	Artykuły	0	1	0	1	9	6	11	21	20	33	17,5	18,5
2.	Z warsztatów badawczych	0	1	1	3	10	15	19	29	21	30	6,5	2,5
3.	Sprawozdania	2,5	2,5	10	8	10	23	18	23	14	20	3	4
4.	Recenzje i przeglądy piśmiennictwa	2,5	1,5	1	4	12	14	14	27	18	25	10	9
5.	Z życia SBP	7	4	8	11	15,5	29,5	19	16	5	18	3	2
6.	Kronika	5,5	7,5	7	11	17	21	16	21	9	15	3	5
Razem ocen:		17,5	17,5	27	38	75,5	109	98	137	90	141	43	41

A – wyniki środowiska akademickiego; B – wyniki środowiska bibliotekarskiego. Kursywą zaznaczono najwięcej odpowiedzi tego samego rodzaju w danej kategorii.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Gdyby zebrać wystawione przez uczestników badania oceny, a następnie pogrupować na te niskie (1-2), średnie (3-4) i wysokie (4-5), to w ujęciu procentowym można pokusić się o dalsze wnioski płynące ze zgromadzonego materiału badawczego. Dominuje tendencja w obu środowiskach, że około 2/3 osób wysoko ocenia dział artykułów, zaś jedna trzecia – przeciętnie. Zdania są podzielone w przypadku działu „Z warsztatów badawczych” oraz „Recenzji i przeglądów piśmiennictwa”, gdzie odpowiedzi rozkładają się „pół na pół” na oceny wysokie i przeciętne. Odnośnie warsztatów badawczych nieznacznie przeważają oceny przeciętne, przy mimo wszystko stosunkowo dużej liczbie odpowiedzi wysokich. Dział „Sprawozdania” jest, jak widać w Tabeli 35b., oceniany częściej przeciętnie, choć wskaźnik ocen wysokich utrzymuje się w środowisku akademickim i zawodowym na zbliżonym poziomie, sięgającym ok. 30%. Najgorzej w zestawieniu wypada „Kronika”, którą wprawdzie co drugi badany ocenił przeciętnie, ale oceny niskie i wysokie już się równoważą.

Cieszy fakt, że żaden z działów nie zebrał w większości negatywnych not, co oznacza, że w dużej zbiorowości, jaką niewątpliwie jest publiczność czytelnicza „Przeglądu”, każda część pisma jest użyteczna. Respondenci są zgodni w ocenach artykułów i materiałów badawczych; zbliżone odpowiedzi obserwuje się dla recenzji. Można uznać, że na to pytanie obie grupy odpowiedziały podobnie.

Cel lektury „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Cel lektury	Środowisko akademickie		Środowisko bibliotekarskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	by być na bieżąco z wynikami badań	25,5	44,3	33,5	41,6	59	42,8
2.	dla poznania rozwiązań stosowanych w innych bibliotekach	11,5	20,0	53,5	66,5	65	47,1
3.	w celach naukowych (jestem naukowcem)	26,5	46,1	10,5	13,0	37	26,8
4.	w celach dydaktycznych (jestem studentem)	29	50,4	4	5,0	33	23,9
5.	dla podniesienia poziomu wiedzy specjalistycznej	22,5	39,1	63,5	78,9	86	62,3
6.	przygotowuję się do egzaminu dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego	0,5	0,9	7,5	9,3	8	5,8
7.	w innym celu (proszę podać jakim)	4,5*	7,8	7,5*	9,3	12	8,7

* Odpowiedź respondenta zaliczanego do środowiska akademickiego i bibliotekarskiego zakwalifikowano do dwóch grup jednocześnie.

Przy obliczaniu wskaźników procentowych za podstawę potraktowano liczebność danej społeczności; w przypadku środowiska akademickiego było to 57,5 osoby, w przypadku środowiska bibliotekarskiego – 80,5 osoby, w przypadku ogółu – 138 osób. Badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź, dlatego wyniki nie sumują się do 100%.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

W ocenie użyteczności poszczególnych działów respondenci wykazali się opiniami w części różniącymi się dla środowiska akademickiego i bibliotekarskiego. Recenzji poddano działy: „Artykuły”, „Z warsztatów badawczych”, „Sprawozdania”, „Recenzje i przeglądy piśmiennictwa”, „Z życia SBP” oraz „Kronikę”, którym stawiano noty w skali szkolnej od 1 do 6, gdzie 1 oznaczało ocenę złą, a 6 – wzorową.

O ile zdania naukowców i bibliotekarzy są tożsame w przypadku oceny artykułów i działu „Z warsztatów badawczych” (oba środowiska wystawiły najwięcej not bardzo dobrych) oraz częściowo przy „Sprawozdaniach” (tutaj padło najwięcej odpowiedzi dobrych, choć bibliotekarze wystawili tyle samo ocen dostatecznych), o tyle napotykamy różnice w odniesieniu do działów „Recenzje i przeglądy piśmiennictwa”, „Z życia SBP”, a także „Kronika”. W środowisku akademickim częściej wystawiano w ich przypadku ocenę dobrą. Środowisko zawodowe przeciętnie oceniło część z informacjami na temat SBP. Średnie oceny w obu grupach otrzymała też „Kronika”.

Podczas przygotowywania kwestionariusza ankiety zdecydowano się także zanalizować, oprócz sfery merytorycznej, motywy skłaniające badanych do nadesłania artykułu do redakcji, a także aspekty cenowe i typograficzne związane z pismem. Respondenci, poproszeni o ustosunkowanie się do ceny periodyku, mogli wybierać spośród pięciu możliwych odpowiedzi: że cena jest zdecydowanie za wysoka, stosunkowo wysoka, odpowiednia, stosunkowo niska, zdecydowanie za niska. W rezultacie otrzymano odpowiedzi, wśród których dominowały opinie, iż cena „Przeglądu Bibliotecznego” jest odpowiednia. Zaobserwowano też pewien udział osób przeświadczonych o tym, że cena jest wysoka. Kilkakrotnie pojawiła się informacja o zbyt wysokiej cenie pisma. Pojedyncze osoby uważały, że cena jest niska, lub zbyt niska, jak na tego typu periodyk.

Tabela 36.

Opinie o cenie czasopisma

Lp.	Cena pisma jest:	Środowisko akademickie		Środowisko bibliotekarskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	zdecydowanie za wysoka	5	8,7	5	6,2	10	7,2
2.	stosunkowo wysoka	18	31,3	31	38,5	49	35,5
3.	odpowiednia	34,5	60,0	42,5	52,8	77	55,8
4.	stosunkowo niska	–	–	1	1,2	1	0,7
5.	zdecydowanie za niska	–	–	1	1,2	1	0,7
Razem:		57,5	100,0	80,5	100,0	138	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Zaskakujące są wyniki zebrane w odpowiedzi na pytanie o czynniki, które skłoniłyby uczestników badania do złożenia do redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” artykułu własnego autorstwa. Okazuje się, że najważniejszym motywem jest dla respondentów perspektywa awansu zawodowego, rozumianego jako możliwość zdobycia stopni i tytułów naukowych oraz otrzymania stanowiska bibliotekarza dyplomowanego. Zarówno w środowisku naukowym, jak i bibliotekarskim uważa tak nieco więcej niż połowa badanych. Dla około jednej czwartej przedstawicieli nauki ważna jest wysokość honorarium autorskiego. W przypadku środowiska zawodowego zwraca na to uwagę ok. 16% osób. Tej ostatniej grupie bardziej zależy na szybkim terminie publikacji artykułu.

Zamieszczone w pytaniu propozycje nie wyczerpują wszystkich udzielonych odpowiedzi, gdyż w przybliżeniu co 5 respondent podał własny powód, dla którego byłby skłonny nadesłać artykuł do redakcji. W środowisku naukowym pięciokrotnie

Ocena poszczególnych działów „Przeglądu Bibliotecznego”
w ujęciu procentowym z podziałem na oceny niskie (1-2), średnie (3-4) i wysokie (5-6)

Lp.	Dział	Udział ogólny % ocen					
		niskich (1-2)		średnich (3-4)		wysokich (5-6)	
		A	B	A	B	A	B
1.	Artykuły	0,0	2,5	34,8	33,5	65,2	64,0
2.	Z warsztatów badawczych	1,7	5,0	50,4	54,7	47,8	40,4
3.	Sprawozdania	21,7	13,0	48,7	57,1	29,6	29,8
4.	Recenzje i przeglądy piśmiennictwa	6,1	6,8	45,2	50,9	48,7	42,2
5.	Z życia SBP	26,1	18,6	60,0	56,5	13,9	24,8
6.	Kronika	21,7	23,0	57,4	52,2	20,9	24,8

A – wyniki środowiska akademickiego; B – wyniki środowiska bibliotekarskiego. Kursywą zaznaczono najczęściej odpowiedzi tego samego rodzaju w danej kategorii.

Przy obliczaniu wskaźników procentowych za podstawę potraktowano liczebność danej społeczności; w przypadku środowiska akademickiego było to 57,5 osoby, w przypadku środowiska bibliotekarskiego – 80,5 osoby.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Konstrukcja sfery treściowej pisma wydaje się być wyczerpująca, skoro w pytaniu o wprowadzenie nowych działów do „Przeglądu Bibliotecznego” padły pojedyncze odpowiedzi tylko 10 osób. Środowisko bibliotekarskie zasugerowało prowadzenie następujących działów: „Biblioteki publiczne”, „Pragmatyka zawodowa”, „Digitalizacja” oraz „Nowe trendy – zagrożenia”. Środowisko akademickie zaproponowało nowe działy o nazwach: „Współczesne zagadnienia księgarskie i antykwarskie”, „Księgoznawstwo historyczne”, „Dydaktyka w bibliotekach”, „Doświadczenia zagraniczne”, „Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego”. Padła też jedna żartobliwa propozycja powołania działu przybliżającego sposoby zdobywania środków finansowych. Respondent nazwał dział „Humor biblioteczny, jak zdobyć finanse na rozwój”.

Propozycje respondentów są raczej wyrazem zainteresowania zagadnieniami, o których chcieliby częściej czytać w „Przeglądzie”. Na szczególną uwagę zasługują dwa z wymienionych tytułów warte rozważenia. „Doświadczenia zagraniczne” umożliwiłyby wielu jednostkom naukowym i bibliotekom wymianę kontaktów (i wiedzy) z ośrodkami zagranicznymi. „Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego” to dział, który wcześniej gościł na kartach „Przeglądu” i służył szerszemu przedstawieniu autorytetów zawodowych. O ile wprowadzenie pierwszej propozycji byłoby formą spełniania postulatów czytelniczych, o tyle drugie stanowiłoby nawiązanie do biografistyczno-dokumentacyjnej tradycji pisma.

sowanej w składzie czcionki przekładającej się na czytelność druku, liczbę reklam, logiczny podział i układ artykułów oraz czytelność tekstu, wykresu i tabel. Oceny dokonywano w sześciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało złą ocenę danej cechy, a 6 – najwyższą notę.

Ogólna opinia środowiska bibliotekarskiego i zawodowego jest przychylna pismu. Dominowały oceny dobre, bardzo dobre i wzorowe. Najwięcej osób bardzo dobrze oceniło czytelność tekstu. Dobre noty otrzymały: objętość i format, okładka, jakość papieru, jakość druku, wielkość czcionki i liczba reklam. Respondenci są więc raczej z tych elementów zadowoleni.

Tabela 38.

Ocena poszczególnych elementów typograficznych „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Cecha	Ocena											
		A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
		1		2		3		4		5		6	
1.	objętość i format	0	1	2	3	6,5	11,5	23	28	17	27	9	10
2.	okładka	6,5	3,5	6	12	10	22	17	23	15	13	3	7
3.	jakość papieru	0	1	2	7	13	19	23	29	17	16	2,5	8,5
4.	jakość druku	1	1	2	7	12	17	23	27	16	21	3,5	7,5
5.	liczba i jakość ilustracji	3,5	3,5	10	17	20	27	16	19	7	12	1	2
6.	wielkość czcionki	1	1	4	5	11	13	21	29	16	23	4,5	9,5
7.	liczba reklam	3,5	4,5	4	4	17	20	20	28	8	18	5	6
8.	układ artykułów i ich logiczny podział	0	2	3	1	7	12	17	29	20	26	10,5	10,5
9.	czytelność tekstu	0	2	3	3	10	11	16	24	24	30	4,5	10,5
10.	czytelność wykresów i tabel	1	1	2	3	10	13	26	28	18	27	0,5	8,5
Razem ocen:		16,5	20,5	38	62	117	166	202	264	158	213	44	80

A – wyniki środowiska akademickiego; B – wyniki środowiska bibliotekarskiego. Kursywą zaznaczono najczęściej odpowiedzi tego samego rodzaju w danej kategorii.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

pojawiała się wypowiedź o prestiżu „Przeglądu” i dwukrotnie wymieniano fakt, iż jest to periodyk wysoko punktowany na liście ministerialnej. Pojawiały się też opinie życzliwe pismu i redakcji, wyrażone w interesujący sposób, np.: „najlepsze i regularnie ukazujące się polskie czasopismo z zakresu inib”, „rzetelność procesu redakcyjnego (recenzje, korekty)”, „poczucie, że mam coś istotnego do powiedzenia na temat zgodny z profilem czasopisma”, „charakter i profil czasopisma”, „prestiż czasopisma i szansa, że artykuł będzie czytany (dzięki popularności czasopisma, publikowaniu treści w bibliotece cyfrowej oraz rejestracji metadanych w Polskiej Bibliografii Bibliologicznej)”.

Środowisko bibliotekarskie wskazywało na zbliżone powody, dla których byłoby skłonne opublikować tekst naukowy w periodyku. Pięć razy wspomniano o prestiżu pisma, dwa razy – o jego punktacji ministerialnej. W pojedynczych wypowiedziach podkreślano konieczność podzielenia się „[...] z innymi czytelnikami własnymi badaniami, spostrzeżeniami, doświadczeniami, wiedzą”, koniecznością budowania „[...] dorobku naukowego biblioteki i reprezentowanej uczelni.”. Jeden respondent podzielił się w tym miejscu uwagą: „Publikuję artykuły, ale z historii książki, a takiej tematyki »Przegląd« nie podejmuje”. Dane liczbowe i procentowe odnośnie wszystkich czynników warunkujących zgłoszenie przez uczestników badania swoich tekstów do czasopisma przedstawia poniższa tabela.

Tabela 37.

Motywy, jakimi kierują się badani przy składaniu artykułu do druku w „Przeglądzie Bibliotecznym”

Lp.	Czynniki skłaniające do złożenia artykułu do druku	Środowisko akademickie		Środowisko bibliotekarskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	wysokość honorarium	16	27,8	13	16,1	29	21,0
2.	perspektywy awansu zawodowego	31,5	54,8	42	52,2	73,5	53,3
3.	szybki termin publikacji	15	26,1	23	28,6	38	27,5
4.	nie mam zdania	9	15,7	19	23,6	28	20,3
5.	inny powód	13,5	23,5	10,5	13,0	24	17,4

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Przy obliczaniu wskaźników procentowych za podstawę potraktowano liczebność danej społeczności; w przypadku środowiska akademickiego było to 57,5 osoby, w przypadku środowiska bibliotekarskiego – 80,5 osoby.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

W dalszej części badania poproszono respondentów o ustosunkowanie się do strony typograficznej pisma. Pod uwagę wzięto objętość i format „Przeglądu”, poziom wykonania okładki, jakość papieru i druku tekstu oraz ilustracji, wielkość sto-

Mimo zauważonych przez respondentów uchybień większość osób dostrzega wysoki poziom, prestiż i kultywowaną tradycję „Przeglądu”, o czym świadczą noty ogólne periodyku, wystawione w trakcie badania. Nieco ponad połowa środowiska naukowego i około dwie trzecie przedstawicieli zawodu bibliotekarskiego oceniła pismo dobrze, co drugi uczestnik badania wystawił notę bardzo dobrą. Jeden na dziesięciu respondentów oceniał periodyk przeciętnie. Słabo i źle zrecenzowało „Przegląd” 5 przebadanych, stanowili oni jednak 3,6% wszystkich ankietowanych. Trudności w osądzie, wyrażające się w zaznaczeniu opcji „nie mam zdania”, zasygnalizowały 2 osoby, obie należące do środowiska akademickiego.

Tabela 40.

Ocena ogólna „Przeglądu Bibliotecznego”

Lp.	Ocena	A		B		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	bardzo dobrze	15	26,1	16	19,9	31	22,5
2.	dobrze	32,5	56,5	53,5	66,5	86	62,3
3.	dostatecznie	7	12,2	7	8,7	14	10,1
4.	słabo	1	1,7	2	2,5	3	2,2
5.	źle		0,0	2	2,5	2	1,4
6.	nie mam zdania	2	3,5		0,0	2	1,4
Razem:		57,5	100,0	80,5	100,0	138	100,0

A – wyniki środowiska akademickiego; B – wyniki środowiska bibliotekarskiego.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

W jednym z pytań otwartych badani mogli przekazać uwagi i sformułować sugestie, które byłyby użyteczne dla redakcji. Swoje spostrzeżenia zanotowało 12 osób, tj. 8,7% uczestników badania. W opiniach poruszano kwestie zawartości merytorycznej i poziomu pisma, postaci typograficznej periodyku, proponowano też zmiany w prowadzeniu archiwum cyfrowego pisma w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej. Większość głosów miała charakter doradczy i dotyczyła takich zmian, które ulepszyłyby „Przegląd Biblioteczny”. Autorzy notatek kilkakrotnie proponowali też poszerzenie kręgu tematycznego pisma, wskazując konkretne zagadnienia. Część uwag miała charakter krytyczny. Poniżej przytoczono, z zachowaniem oryginalnej pisowni, wszystkie zebrane w badaniu opinie środowiska akademickiego i bibliotekarskiego.

Pewne rozbieżności w ocenach napotykamy w przypadku układu artykułów i ich logicznego podziału. Najczęściej środowisko zawodowe dobrze oceniało tę cechę. Z kolei w środowisku naukowym padało w tej kategorii najwięcej not bardzo dobrych.

Najsłabsze oceny – jedynie dostateczne – respondenci wystawili ilustracjom publikowanym w „Przeglądzie”. Oznacza to, że spodziewaliby się większej ich liczby i jakości druku. Rozkład ocen wykazuje w tym przypadku, że niewiele jest osób w pełni zadowolonych z poziomu ilustracji w piśmie, ponieważ w dalszej kolejności cesze tej wystawiano oceny dobre i słabe.

W przypadku sfery typograficznej wyniki rozłożyły się pomiędzy oceny średnie i wysokie. Jedynie kwestia ilustracji i reklam zebrała więcej niż 10% ocen niskich; można uznać, że poziom pozostałych cech generalnie czytelnicy „Przeglądu Bibliotecznego” akceptują.

Tabela 39.

Ocena poszczególnych elementów typograficznych „Przeglądu Bibliotecznego” w ujęciu procentowym z podziałem na oceny niskie (1-2), średnie (3-4) i wysokie (5-6)

Lp.	Cecha	Udział ogólny % ocen					
		A	B	A	B	A	B
		niskich (1-2)		średnie (3-4)		wysokich (5-6)	
1.	objętość i format	3,5	5,0	51,3	49,1	45,2	46,0
2.	okładka	21,7	19,3	47,0	55,9	31,3	24,8
3.	jakość papieru	3,5	9,9	62,6	59,6	33,9	30,4
4.	jakość druku	5,2	9,9	60,9	54,7	33,9	35,4
5.	liczba i jakość ilustracji	23,5	25,5	62,6	57,1	13,9	17,4
6.	wielkość czcionki	8,7	7,5	55,7	52,2	35,7	40,4
7.	liczba reklam	13,0	10,6	64,3	59,6	22,6	29,8
8.	układ artykułów i ich logiczny podział	5,2	3,7	41,7	50,9	53,0	45,3
9.	czytelność tekstu	5,2	6,2	45,2	43,5	49,6	50,3
10.	czytelność wykresów i tabel	5,2	5,0	62,6	50,9	32,2	44,1

A – wyniki środowiska akademickiego; B – wyniki środowiska bibliotekarskiego. Kursywą zaznaczono najwięcej odpowiedzi tego samego rodzaju w danej kategorii.

Przy obliczaniu wskaźników procentowych za podstawę potraktowano liczebność danej społeczności; w przypadku środowiska akademickiego było to 57,5 osoby, w przypadku środowiska bibliotekarskiego – 80,5 osoby.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań.

Jeśli redakcja i wydawnictwo ma na to wpływ, dobrze byłoby, aby archiwalne nry czasopisma w BBC [Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej – dop. Z.G.] były dostępne również w wersji pdf lub e-pub (aktualnie nie ma możliwości przeniesienia ich na czytnik e-booków).

(bibliotekarz, staż pracy 2-5 lat)

Większa interlinia byłaby pożądana.

(bibliotekarz, staż pracy 2-5 lat)

Przytoczone spostrzeżenia pokazują, jak rozmaicie „Przegląd Biblioteczny” jest odbierany w środowisku fachowym pracowników nauki i bibliotekarzy; w uwagach każdej z grup można dostrzec podobieństwa. Zarówno wśród naukowców, jak i bibliotekarzy pojawia się w pojedynczych wypowiedziach sprawa kręgu autorów: dwie osoby zauważają, iż autorzy publikujący w periodyku stanowią grupę zbyt wąską. Z innej strony oba środowiska zauważają obecność pisma na nośnikach cyfrowych – w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej. Każda z grup ma także własne propozycje poszerzenia zakresu tematycznego pisma: przedstawiciel środowiska naukowego widziałby w „Przeglądzie” artykuły na temat historii książki, ruchu wydawniczego, księgarstwa, antykwarstwa i bibliofilstwa, zaś reprezentant bibliotekarzy – więcej artykułów bibliotekarzy-praktyków.

5.6. Podsumowanie

W przeprowadzonym badaniu uczestniczyło 138 przedstawicieli środowiska naukowego i zawodowego, zamieszkałych na terenie 12 województw. Służyło ono poznaniu zdania respondentów na temat zawartości pisma, jakości poszczególnych działów, preferencji czytelniczych oraz celów, dla których periodyk jest wykorzystywany w życiu zawodowym. W badaniu analizowano zarówno zagadnienia natury merytorycznej, jak i technicznej, składające się na społeczny odbiór pisma.

Analiza zmierzała do określenia kondycji czasopisma, wykazania jego silnych i słabych stron, aspektów mogących szczególnie zainteresować bibliotekarzy i bibliologów oraz zagadnień wymagających uzupełnienia i poprawy.

Zgromadzone odpowiedzi dowodzą, że odbiorcy pozytywnie oceniają „Przegląd Biblioteczny” i jest on według nich w dobrej kondycji. W środowisku zawodowym publikowanie w periodyku jest kojarzone z prestiżem; badani wysoko cenią lekturę wyników badań publikowanych w piśmie, czują potrzebę zapoznania się z nimi, a jednocześnie traktują „Przegląd” jako miejsce dzielenia się wynikami własnej pracy naukowo-badawczej, mimo – kilkakrotnie podkreślanego – stosunkowo długiego okresu oczekiwania na druk. Zarówno środowisko akademickie, jak i bibliotekarskie docenia wysoką punktację przyznaną „Przeglądowi Bibliotecznemu” przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

„Przegląd Biblioteczny” zdaje się zaspokajać potrzeby naukowe osób o zróżnicowanej specjalizacji zawodowej. Wśród poruszanych przez autorów artykułów tema-

Opinie środowiska akademickiego

Wyższy poziom redagowania i korekty!

(doc. dr hab., staż pracy powyżej 10 lat)

Bardzo cenny jest BABIN, szkoda że zniknie wersja papierowa.

(kustosz, staż pracy powyżej 10 lat)

Mam kilka uwag odnośnie ankiety – do niektórych pytań /np. nt. ceny czasopisma/ trudno mi się obiektywnie ustosunkować – zdaję sobie sprawę z trudności towarzyszących pełnemu procesowi publikacji pisma, jak i kosztów wpływających na jego formę wydawniczą⁷.

(adiunkt, staż pracy powyżej 10 lat)

Mam wrażenie, że krąg autorów jest bardzo wąski – rzadko pojawia się ktoś nowy.

(kustosz, staż pracy powyżej 10 lat)

Należałoby upowszechnić informację, że czasopismo jest dostępne w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej.

(adiunkt, staż pracy powyżej 10 lat)

Wprowadzić standaryzowane abstrakty, np. takie jak w *Information Research*.

(adiunkt, staż pracy powyżej 10 lat)

Więcej tekstów z historii książki i ruchu wydawniczego, księgarstwa, antykwarstwa i bibliofilstwa.

(adiunkt, staż pracy 5-10 lat)

Opinie środowiska bibliotekarskiego

Należy zwrócić szczególną uwagę na zagrożenia dla bibliotek i bibliotekarzy – szeroko pojęta cyfryzacja, która może przynieść rozwój, jak i marginalizację bibliotek czy bibliotekarzy.

(kustosz, staż pracy powyżej 10 lat)

Za duże opóźnienia w wydawaniu poszczególnych numerów.

(kustosz, staż pracy powyżej 10 lat)

Zbyt dużo teoretycznych artykułów bibliotekoznawców, nie mających do czynienia z praktyką biblioteczną, a zbyt mało artykułów bibliotekarzy.

(kustosz, staż pracy powyżej 10 lat)

Przegląd powinien mieć bardziej nowoczesny wygląd, ciekawe ułożenie tekstu, zilustrowanego kolorowymi wykresami i grafikami. Mógłby mieć format A4.

(bibliotekarz, doktorant, staż pracy 5-10 lat)

Czasopismo hermetyczne, stosujące cenzurę, zespół redakcyjny odizolowany od rzeczywistości.

(bibliotekarz, staż pracy 5-10 lat)

---

⁷ Respondent ma na myśli pytanie 12 ankiety, w którym zadano pytanie o wysokość ceny „Przeglądu” – czy jest ona: 1. zdecydowanie za wysoka; 2. stosunkowo wysoka; 3. odpowiednia; 4. stosunkowo niska; 5. zdecydowanie za niska.

Zakończenie

Obserwacja ponad osiemdziesięcioletniej historii „Przeglądu Bibliotecznego”, najstarszego wydawanego do dziś fachowego czasopisma bibliotekarskiego, daje możliwość poznania nie tylko ważniejszych poglądów głoszonych przez uznane postaci naukowe, lecz także jest źródłem do badań – rozwijającej się wraz z czasopi- smem – samodzielnej dyscypliny naukowej.

„Przegląd Biblioteczny”, niezależnie od wpływów, którym podlegał, okoliczności politycznych, ekonomicznych i zawodowych oddziałujących na pismo bezpośrednio lub pośrednio, od chwili powstania stanowił forum wymiany poglądów, prezentowania wyników badań i poszukiwań naukowych. Równie ważną funkcją pełnioną przez periodyk było informowanie o sprawach życia naukowego i zawodowego, co konsolidowało środowisko bibliotekarskie, wpływało na kształtowanie świadomości i tożsamości zawodowej.

Skupienie wokół czasopisma osób o uznanym autorytecie podnosiło jego prestiż, znajdowało też odzwierciedlenie w jakości publikowanych artykułów. Ogłaszane prace są dziś cennym źródłem do badań nad historią bibliologii w XX w., świadczą też o tym, w jak rozmaitych związkach widziana była ta nauka (z archiwistyką, informacją naukową). Zapewne prowadzone na łamach periodyku polemiki, czy rozważania terminologiczne, miały duży wpływ na ostateczne określenie bibliologii jako dziedziny akademickiej.

Szczególnym przykładem współdziałania myśli naukowej z praktyką zawodową są przedwojenne zeszyty „Przeglądu”. Warto wspomnieć o artykułach dotyczących założeń konstrukcyjnych Biblioteki Jagiellońskiej. Także w numerach powojen- nych odnajdujemy publikacje z zakresu budownictwa bibliotecznego – gmachu Bi-

tów prac pojawiają się treści będące w kręgu zainteresowań części badanych. Dużą popularnością cieszy się zwłaszcza informacja naukowa oraz Internet (idą za tym postulaty zwiększenia liczby artykułów na te tematy); najmniejszym – budownictwo biblioteczne (szczególnie wśród nauczycieli akademickich) i bibliografia (głównie wśród bibliotekarzy).

Periodykowi, mimo wysokich not poszczególnych jego elementów, brakuje jednak dużego stałego kręgu czytelników, regularnie sięgających po każdy zeszyt. Respondentom zdarza się pomijać jeden zeszyt w roku; najczęściej czytują 2-3 numery pisma rocznie. Należy zwrócić uwagę w szczególności o czytelników sporadycznych, czytających 1 zeszyt w roku; w ten sposób poszerzy się krąg odbiorców zaangażowanych w problematykę zawodową, a jednocześnie obeznanych z najnowszymi wynikami badań.

Niewątpliwym atutem pisma może być zaistnienie w środowisku elektronicznym poprzez udostępnianie bieżących numerów w Internecie. Jak wykazują badania, duża część respondentów korzystała z archiwów pisma zamieszczonych na stronach Bibliologicznej Biblioteki Cyfrowej. Uruchomienie tego kanału mogłoby poszerzyć grono odbiorców czasopisma.

„Przegląd” jest czytany głównie ze względu na publikowanie najnowszych wyników badań naukowych i spełnia funkcję naukotwórczą. Często jest też wykorzystywany w procesie dydaktycznym w środowisku naukowym. Wszystkie te czynniki sprawiają, że jest to pismo rozpoznawane i kojarzone w środowisku fachowym. Zastrzeżenia, nieliczne zresztą, budzi tematyka artykułów; nie wszyscy przebadani doceniają również dokumentacyjną rolę działu sprawozdawczego SBP i kroniki. Być może zmiana ich formy spowodowałaby więcej opinii pozytywnych.

Podsumowując należy powiedzieć, że respondenci nie dostrzegli cech negatywnie wpływających na jakość pisma. Powodów spadku sprzedaży periodyku, podkreślanych kilkakrotnie przez wydawcę i redakcję, należy zatem poszukiwać nie tyle w nastawieniu czytelników, ile w statusie majątkowym instytucji prenumerujących pismo. Choć rezygnacja ze stałego zakupu najstarszego fachowego czasopisma bibliotekoznawczego może generować pewne oszczędności, to w praktyce prowadzi do ograniczenia środowisku naukowemu i zawodowemu dostępu do liczącego się i uznanego, o wysokim poziomie merytorycznym, czasopisma naukowego, należącego do grupy najlepiej ocenianych czasopism bibliotekoznawczych i informatologicznych w kraju.

całkowitą reorganizację pracy osób zajmujących się pismem. Nadto Maria Dembowska wytyczyła przejrzyste ramy czasopisma, przybliżając je do pragmatyki zawodowej, lecz niepozabawiające kontaktu z dyscypliną naukową. W ten sposób wytyczono kierunek rozwoju „Przeglądu”, układ treści, spektrum poruszanych zagadnień, które niemal nie zmieniły się do dzisiaj.

Maria Dembowska była redaktorem niezwykle zaangażowanym w sprawę wydawania pisma, toteż odwołanie jej z tego stanowiska w 1977 r. było niewątpliwym ciosem. Niespodziewana decyzja władz Polskiej Akademii Nauk, powierzających stanowisko redaktora naczelnego „Przeglądu” Barbarze Sordylowej – dyrektorowi Biblioteki PAN, pozostawiła oddźwięk nie tyle w czasopiśmie, ile w kontaktach Pani redaktor z M. Dembowską. Pismo, szczególnie dzięki finansowemu i organizacyjnemu wsparciu Biblioteki PAN, ukazywało się dosyć regularnie. Kolejne numery były obszerne, a redakcja miała dużą swobodę w doborze materiałów.

Koniec lat 80. XX w. – czas przełomu i transformacji ustrojowej, był dla redakcji trudnym momentem. Warto przypomnieć, że w prowadzenie czasopisma było zaangażowane również Ossolineum, wydające także inne czasopisma Polskiej Akademii Nauk oraz podejmujące własne inicjatywy edytorskie. Zmiana polityki prasowej, liberalizacja rynku, upowszechnienie technik komputerowych, ekonomizacja cyklu wydawniczego – wszystkie te czynniki sprawiły, że czasopisma naukowe, dotychczas dotowane (subwencionowane) – w realiach gospodarki wolnorynkowej – przestały być opłacalne i by wyrównać rachunek zysków i strat – musiały się dobrze sprzedawać. „Przegląd Biblioteczny” miał co prawda duży krąg odbiorców, jednak deklarowany nakład, równy kilku tysiącom egzemplarzy każdego zeszytu – zdawał się nie być potrzebny. Z biegiem czasu kwestie wydawnicze przekazano Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, które uruchomiło własną oficynę, dzięki czemu periodyk odzyskał regularny druk i kompetentny skład, a jednocześnie utrzymał mecenasa – Bibliotekę PAN.

Kolejny trudny etap nastąpił z chwilą przejścia Barbary Sordylowej w 2003 r. na emeryturę i likwidacją Biblioteki PAN w Warszawie, mieszczącej się w gmachu Pałacu Kultury i Nauki, w wyniku czego „Przegląd” został bez redakcji i wydawcy, groziła mu likwidacja. Słuszną decyzją było więc przekazanie wydawania periodyku Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich i powierzenie stanowiska redaktora naczelnego Marii Lenartowicz, bibliotekarce i specjalistce w zakresie opracowania formalnego, która zajmowała się periodykiem w 2004 r. wydając dwa zeszyty łączone.

Przekazanie redakcji „Przeglądu” w 2005 r. Barbarze Sosińskiej-Kalacie, profesorowi, informatologowi, a wcześniej – członkowi Rady Redakcyjnej pisma – otwiera najnowsze dzieje periodyku, o wysokim poziomie merytorycznym, terminowością druku i znacznym prestiżem pisma w środowisku zawodowym i naukowym, czego oznaką jest np. wysoka pozycja na ministerialnej liście czasopism punktowanych. Pismo spełnia stawiane mu wymagania: utrzymanie wysokiego poziomu, rozpoznawalność w środowisku krajowym i zagranicznym. Niewykluczone, że w przyszłości redakcja „Przeglądu” będzie musiała zmierzyć się zarówno z trudnościami, jak i z ambitnymi planami: wprowadzeniem wersji cyfrowej,

blioteki Narodowej w Warszawie, czy Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Podobnie na łamach pisma rozważano zagadnienia legislacyjne i normalizacyjne.

Analiza prac edytorskich kolejnych redakcji skłania do stwierdzenia, że działalność kolejnych redaktorów naczelnych wpłynęła na zainteresowanie określonymi zagadnieniami. Prace Edwarda Kuntzego, Bogdana Horodyskiego i Zbigniewa Daszkowskiego wpisują się w nurt zainteresowań bibliotekarskich, co można tłumaczyć zajmowanymi przez nich stanowiskami i pełnionymi funkcjami – wszyscy byli bibliotekarzami. Zmiany w profilu pisma obserwuje się od chwili objęcia stanowiska redaktor naczelnej przez Marię Dembowską, kiedy do „Przeglądu” wkroczyła tematyka informacji naukowej. Trend ten był kontynuowany przez następnych redaktorów – Barbarę Sordylową, Marię Lenartowicz, a obecnie – przez Barbarę Sosińską-Kalotę.

Przedwojenny „Przegląd Biblioteczny” cechuje wysoki poziom, warty docenienia ze względu na brak wzorców, z których pismo mogło wówczas czerpać, czego dowodem jest zainteresowanie sprawami międzynarodowymi, omawianie zeszytów periodyków zagranicznych, publikowanie wiadomości o pracy bibliotek poza krajem. W historii pisma nie pojawił się już po raz drugi taki okres; przedwojenne zeszyty możemy współcześnie traktować jako przykład aspiracji osób skupionych wokół periodyku.

Po II wojnie światowej prace nad periodykiem ruszyły dość szybko; w wakacje 1945 r. Kuntze ponownie przystąpił do prac redaktorskich. Warunki publikowania zostały jednak – jak wiemy – znacznie ograniczone i podlegały kontroli cenzorskiej. „Przegląd” został w pewnym zakresie upolityczniony, zamieszczając artykuły i głosy nacechowane politycznie. Nie można jednak powiedzieć, że przestał w owym czasie spełniać swoją prymarną funkcję, polegającą na dostarczaniu najnowszych wyników badań, czy wiadomości naukowych i zawodowych. Można stwierdzić, iż publikowanie prac o zabarwieniu politycznym było formą walki o wydawanie pisma w ogóle. A zatem druk materiałów politycznych nie przeszkadzał w zamieszczaniu publikacji fachowych o wysokim poziomie; z czasem tych pierwszych było mniej, choć jeszcze w 1966 r. w „Przeglądzie” zamieszczono apel o nienaruszalność granic.

Redaktorom pisma przyszło pracować w różnych okresach, warunkowanych przez odmienne wydarzenia. Pierwszym punktem przełomowym była niewątpliwie II wojna światowa. Kolejnym momentem ważnym dla periodyku i czytelników był przełom lat 1968/1969, kiedy pismo – staczające się po równi pochyłej – przejęła, podźwignęła i ukształtowała Maria Dembowska. Zastana przez nią słaba kondycja pisma była wynikiem ciągu zdarzeń, trudno więc winę za nią przypisywać komukolwiek z członków redakcji. Ustępujący redaktor Zbigniew Daszkowski przygotował 3 zeszyty, ale przejął pismo już ze znacznymi opóźnieniami w druku, od redakcji, której pracę zawieszono wobec niespodziewanej śmierci Bogdana Horodyskiego i ogólnych trudności na rynku poligraficznym.

Przejęcie czasopisma przez Marię Dembowską, wybitnego bibliografa, bibliotekoznawcę, dokumentalistę i informatologa, spowodowało nie tylko rozwinięcie rozważań teoretycznych i znaczne unaukowanie periodyku, lecz także oznaczało

Bibliografia

Źródła niepublikowane

Zasoby archiwalne

Archiwum Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy

1. ABP A. 165 Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie. Akta statutów, ustawy i korespondencje z władzami
2. ABP A. 173 Księga protokołów posiedzeń Komitetu Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie
3. ABP A. 177 Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie. Akta Czytelni Naukowej i Instytutu Bibliograficznego

Archiwum Państwowe w Krakowie

4. StGKr 274 Dokumenty rejestracyjne „Przeglądu Bibliotecznego”

Biblioteka Jagiellońska

5. BJ 10110 II Fragment spuścizny Fryderyka Papéego
6. Przyb. BJ 25/73 Korespondencja Mariana Łodyńskiego
7. Przyb. BJ 36/79 Papiery prof. Władysława Pocięchy
8. Przyb. BJ 336/81 Fragment papierów Heleny Lipskiej
9. Przyb. BJ 233/73 Z papierów Edwarda Kuntzega
10. Przyb. BJ 585/75 Aleksander Birkenmajer. Korespondencja

Biblioteka PAU i PAN w Krakowie

11. sygn. 6970 Papiery dotyczące działalności Karola Piotrowicza w Związku Bibliotekarzy Polskich z lat 1937-1939

umiędzynarodowieniem periodyku itd. Obecna redakcja „Przeglądu” ma wsparcie w Wydawnictwie SBP, które przejęło wszystkie czynności organizacyjne, rozliczenia i kolportaż pisma.

Praca z pewnością nie wyczerpuje wszystkich aspektów funkcjonowania periodyku, których można spodziewać się po rozprawie monograficznej. Nie uwzględniłem w niej m.in. analizy bibliometrycznej cytowań, która w ciekawy sposób przedstawiłaby wpływ periodyku na naukowców i rozwój naukowy dyscypliny. Pomiąłem też zagadnienia cenzury zewnętrznej i wewnętrznej (redakcyjnej), którym niewątpliwie podlegało czasopismo.

Starałem się przedstawić każdy z etapów funkcjonowania pisma, traktując je jako organizacyjną i funkcjonalną całość. Przy podziale pracy na rozdziały brałem pod uwagę daty ważne z punktu widzenia „Przeglądu”. Część z nich wybrana została ze względów historycznych, inne – umownych. Datami przełomowymi są więc: 1939 rok (wybuch wojny), 1969 (objęcie funkcji redaktora przez Marię Dembowską), 1989 (początek transformacji ustrojowej) oraz data zamykająca opracowanie – 2010 rok. W ramach omawianych podokresów przedstawiłem dzieje i funkcjonowanie pisma, skupiając się na pracy redakcji, wydarzeniach politycznych i ekonomicznych, poruszanej tematyce, kształcie i postaci fizycznej pisma. Scharakteryzowanie wszystkich tych cech pozwoliło sformułować ogólniejsze wnioski dotyczące kondycji pisma. W ostatnim rozdziale zweryfikowałem współczesny odbiór periodyku wśród czytelników.

W ten sposób chciałem dać pełny obraz pisma od najstarszych zeszytów, powstałych jeszcze w Bibliotece m.st. Warszawy, po te współczesne, a także określić rolę „Przeglądu” w życiu zawodowym bibliotekarzy i pracowników nauki.

Źródła publikowane

Dokumenty prawne

34. Dz.U. 1968, Nr 12, poz. 63 – Ustawa o bibliotekach
35. Dz.U. 1984, Nr 5, poz. 24 – Ustawa Prawo prasowe

Wydawnictwa zwarte

36. Adam Łysakowski – bibliotekarz, bibliograf, bibliolog: materiały z sesji jubileuszowej, Warszawa, 10 września 2002. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2003
37. Archiwum Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Akta nr 1-245. Oprac. Jadwiga Rudnicka [et al.]. Warszawa: PWN, 1977
38. Baumgart J.: *Bibliotekarstwo, biblioteki, bibliotekarze: wybór prac*. Warszawa: Wydaw. SBP, 1983
39. *Bibliologia: problemy badawcze nauk humanistycznych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007
40. *Bibliotekarstwo polskie 1925-1951 w świetle korespondencji jego współtwórców*. Wyboru z listów Adama Łysakowskiego, Mariana Łodyńskiego, Józefa Grycza, Heleny Hleb-Koszańskiej dokonała, wstępami, przypisami i indeksem opatrzyła Maria Dembowska. Warszawa: Wydaw. SBP, 1995
41. *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945*. Wybór i oprac. Andrzej Mężyński, przy współpr. Hanny Łaskarzewskiej. Warszawa: Wydaw. LTW, 2003
42. Bienkowska B., Chamerska K.: *Zarys dziejów książki*. Warszawa: Wydaw. Spółdzielcze, 1987
43. Bolewski A., Pierzchała H.: *Losy pracowników nauki w latach 1939-1945: straty osobowe*. Wrocław [etc.]: ZN. im. Ossolińskich, 1989
44. Borowy W.: *Prolegomena do wszelkiej przyszłej instrukcji katalogowej*. Warszawa: Tow. Bibliofilów Polskich, 1926
45. Cieciewicz M.: *Polityka prasowa 1944-1948*. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1989
46. *IV [czwarty] Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie: dnia 31 maja – 2 czerwca 1936 roku: referaty*. [Cz. 1-2]. Warszawa: nakł. Komitetu Organizacyjnego, 1936
47. *Drugi Zjazd Bibliofilów Polskich w Warszawie*. Lwów: Warszawa: skład gł. w księgarniach „Ossolineum”, 1927
48. *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław [etc.]: ZN im. Ossolińskich, 1971
49. *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Wrocław [etc.]: ZN. im. Ossolińskich, 1976
50. *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 4, 18. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 2003
51. Firlej-Buzon A.: *Dokumenty życia społecznego w teorii i praktyce bibliotekarskiej w Polsce*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2002
52. Gaca-Dąbrowska Z.: *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007
53. Gębołyś Z.: *Zawód bibliotekarski na ziemiach niemieckich w latach 1789-1871*. Katowice: Wydaw. UŚ, 2002

12. sygn. 6971 Kwity, rachunki, dowody wpłat i rozliczenia finansowe redakcji „Przeglądu Bibliotecznego”

Biblioteka Narodowa

13. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny 1968-1996”
14. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja z Ossolineum 1975-1983”
15. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja 1983-1989”
16. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja z Ossolineum 1984-1990”
17. AZG SBP „Przegląd Biblioteczny. Korespondencja. 1968-1971”
18. AZG SBP 2/27
19. AZG SBP 2/31
20. AZG SBP 2/34
21. AZG SBP 2/35
22. AZG SBP 2/249
23. AZG SBP 2/250
24. AZG SBP 2/320
25. BN TD 229 „Przegląd Biblioteczny”

Dokumenty niepublikowane

26. Bugła A.: Współczesne czasopisma bibliotekarskie w Polsce: próba systematyki i oceny. Katowice: [b.w.], 1999
27. Korespondencja autora z Januszem Nowickim z dn. 22 marca 2011 r. Kopia w posiadaniu autora
28. Notatka służbowa ze spotkania przedstawicieli SBP z reprezentantami Biblioteki PAN. 9 lutego 2004. Kopia w posiadaniu Wydawnictwa SBP.
29. Notatka ze spotkania Kierownictwa SBP w sprawie „Przeglądu Bibliotecznego”. Warszawa, 8 lipca 2004. Kopia w posiadaniu Wydawnictwa SBP
30. Różańska H. B.: Przegląd Biblioteczny 1908-1909. Przyczynek do dziejów polskiego czasopiśmiennictwa bibliotekarskiego i kształtowania się zawodowej grupy bibliotekarzy. Łódź 1985 (mps) Praca magisterska wykonana w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego. Sygn. 2/1986
31. Sałata M.: „Przegląd Biblioteczny” 1908-1909: pierwsze czasopismo bibliotekarskie w Polsce. Łódź 1985 (mps). Praca magisterska wykonana w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego. Sygn. 13/1985

Źródła niepiśmiennicze

32. Rozmowa autora z Marią Lenartowicz z dn. 13 września 2011 r.
33. Rozmowa autora z Barbarą Sosińską-Kalata z dn. 15 czerwca 2011 r.

76. *Portrety bibliotekarzy polskich* [red. t. Irena Morsztynkiewiczowa]. Wrocław: ZN im. Ossolińskich – Wydaw., 1980
77. Puchalski J.: *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947: studium bibliologiczne*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007
78. Radlińska H.: *Książka wśród ludzi*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2003
79. Rymśa-Zalewska D.: *Stefan Demby znany i nieznany*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2003
80. Rzadkowska M.: *Oficyna przy Piotrkowskiej: działalność Wydawnictwa Łódzkiego w latach 1957-1996*. Łódź: Wydaw. UŁ, 2007
81. Sandecki J.: *Stefan Vrtel-Wierczyński: w kręgu bibliografii i bibliotekarstwa*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007
82. *Słownik pracowników książki polskiej*. Pod red. Ireny Treichel. Warszawa-Łódź: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1972
83. *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement I*. Pod red. Ireny Treichel. Warszawa- Łódź: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1986
84. *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement II*. Pod red. Hanny Tadeusiewicz. Warszawa: Wydaw. SBP, 2000
85. *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement III*. Pod red. Hanny Tadeusiewicz. Warszawa: Wydaw. SBP, 2010
86. *Słownik pseudonimów i kryptonimów pisarzy polskich oraz Polski dotyczących*. Oprac. Adam Bar przy współud. Władysława Tadeusza Wisłockiego. T. 1-3. Kraków: nakł. Krakowskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich, 1936-1938
87. Sordylowa B.: *Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego: wywiady i wspomnienia z lat 1979-1998*. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Biblioteka, 2002
88. Stachowska K.: *Fachowe czasopisma bibliotekarskie polskie i zagraniczne*. Wrocław: [s.n.], 1971
89. Tomczak A.: *Studia historico-archivistica*. Toruń: Wydaw. UMK, 2002
90. *Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Red. tomu Bronisław Kocowski. Wrocław: Ossolineum, 1974
91. Wardzyńska M.: *Był rok 1939: operacja niemieckiej policji bezpieczeństwa w Polsce: Intelligenzaktion*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2009
92. *Wielkopolski Słownik Biograficzny*. Warszawa-Poznań 1981
93. Wisznar A. [właśc. Stefan Demby]: *Habent sua fata libelli*. W: *S. Demby: Wybór pism*. Dobór, komentarz i oprac. Danuta Rymśa-Zalewska. Warszawa: Wydaw. SBP, 2005
94. Włodarczyk J.: *Bibliotekarze w Polsce okresu międzywojennego*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 1988
95. Włodarczyk J.: *Kształtowanie się zawodu bibliotekarskiego na ziemiach polskich w okresie zaborów*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 1990
96. Wrona G.: *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939*. Kraków: Wydaw. Nauk. Akademii Pedagogicznej, 2005
97. Zarzębski T.: *Polskie prawo biblioteczne 1773-1990*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1991
98. Zasadowa H.: *Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego” 1977-1996 (R. 45-64)*. Współpraca red. Maria Lenartowicz, Krystyna Bełkowska, Joanna Kurjata. Warszawa: PAN; Biblioteka w Warszawie, 1999.

54. *Główny Urząd Kontroli Prasy 1945-1949*. Oprac. Daria Nałęcz. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 1994
55. Goban-Klas T.: *Niepokorna orkiestra medialna: dyrygenci i wykonawcy polityki informacyjnej w Polsce po 1944 r.* Warszawa: Oficyna Wydaw. ASPRA-JR, 2004
56. Góra B.: *Regionalne czasopisma bibliotekarskie wydawane w Polsce (1953-1985)*. Kraków: Wydaw. Akademii Pedagogicznej, 1986
57. Górski K.: *Stanisław Krzemiński: człowiek i pisarz*. Warszawa: Państw. Inst. Wydaw., 1985
58. *Informacja naukowa. Rozwój, metody i organizacja*. Pod. Red. Zbigniewa Żmigrodzkiego oraz Wiesława Babika i Diany Pietruch-Reizes. Warszawa: Wydaw. SBP, 2006
59. *Jubileusz pięćdziesięciolecia Biblioteki Narodowej 1928-1978*. Warszawa: [b.w.], 1980
60. Kłossowski A., Migoń K.: *Czasopisma bibliotekoznawcze i księgoznawcze w Polsce*. Warszawa: Wydaw. SBP, 1971
61. Korpała J.: *O bibliografiach i informatorach: poradnik dla wszystkich*. Warszawa: SBP, 1974
62. *Kronika Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. Oprac. Andrzej Kempa. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007
63. Kubów S.: *Sylwetki polskich bibliologów*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1983
64. Lipska H.: *Przegląd Biblioteczny: spis roczników 1-10*. Kraków 1938
65. Łodyński M.: *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774-1794)*. Warszawa: Nakł. Tow. Nauk. Warszawskiego, 1935
66. Łysakowski A.: *Dwudziestolecie Związku Bibliotekarzy Polskich*. Kraków: nakładem Przeglądu Bibliotecznego, 1937
67. *Maria Dembowska: W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej: Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2007
68. *Memoriał Rady Związku Bibliotekarzy Polskich w sprawie unormowania stosunku służbowego bibliotekarzy szkół akademickich*. Kraków, 1934.
69. Mendykowa A.: *Podstawy bibliografii*. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1981
70. Mężyński A.: *Kommando Paulsen: grabież polskich dóbr kultury podczas II wojny światowej*. [Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego], 2000
71. Migoń K.: *Nauka o książce: zarys problematyki*. Wrocław [etc.]: ZN im. Ossolińskich, 1984
72. Nowicki R.: *Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych: ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2006
73. Paszkiewicz U.: *Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939-1945*. Poznań: Bogucki Wydaw. Naukowe, 2000
74. Patrzalek W.: *Segmentacja rynku prasowego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002
75. Pelcowa J.: *Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego” 1927-1976 (R.1-44)*. Przy współudz. Ireny Gorczyńskiej, Zofii Pietrzak i Zofii Płuciennik. Wrocław: Wydaw. ZN im. Ossolińskich, 1978

116. *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w 1998 r.* „Prz. Bibl.” 1999 z. 3, s. [203]-211
117. Birkenmajer A.: *Bilans dziesięcioletniej pracy na polu bibliotekarstwa i bibliografii w Polsce.* „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. 251-260
118. Birkenmajer A.: *W sprawie Biblioteki Narodowej.* „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. [24]-40
119. Grodek A.: *Rola i zadania bibliotek naukowych w budownictwie socjalizmu w naszym kraju.* „Prz. Bibl.” 1951, z. 3/4, s. 224-238
120. Brzozowska Z.: *Jan Muszkowski: przegląd ważniejszych wydarzeń życia i twórczości.* „Studia o Książce” 1972, t. 3, s. 5-84
121. Czajka S.: *Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Chorzów, 16-18 maja 1993 r.).* „Prz. Bibl.” 1993, z. 3/4, s. 332-336
122. Dembowska M.: *„Przegląd Biblioteczny” w 25-lecie 1972-1996. Próba charakterystyki treści i zespołu autorskiego.* „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 343-353
123. Dembowska M.: *„Przegląd Biblioteczny” wczoraj, dziś, jutro.* „Prz. Bibl.” 1977, z. 3, s. [235]-249
124. Dembowska M.: *50-lecie „Przeglądu Bibliotecznego”.* „Informator Bibliotekarza” 1977, s. 119-123
125. Dembowska M.: *Materiały do historii Biblioteki PAN w Warszawie. „Memorial” (1968) oraz „Na PAN-skim chlebie. Ze wspomnień bibliotekarki. Notatki z lat 1966-1977”.* Do druku przygot. i wstępem opatrzyła Jadwiga Sadowska. „Roczn. Bibl.” 2008, s. [175]-214
126. Dembowska M.: *Prace bibliograficzne w Polsce: Instytut Bibliograficzny i próby organizacji sieci.* „Prz. Bibl.” 1953, z. 1, s. 40-57
127. Dembowska M.: *Sprawozdanie z działalności SBP za okres od 12 listopada 1957 r. do 30 września 1958 r.* „Prz. Bibl.” 1959, z. 1-2, s. 143-151
128. Dunin J.: *Czasopisma bibliotekarskie. Zagadnienia ogólne i problemy przemilczane.* „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 357-361
129. *Działalność wydawnicza Związku Bibliotekarzy Polskich.* „Prz. Bibl.” 1938, z. 4, s. 295-300
130. Dzik S.: *Polskie czasopiśmiennictwo naukowe, popularnonaukowe i fachowe w 1993 r.* „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 3-4, s. 147-154
131. Dzik S.: *Polskie czasopiśmiennictwo naukowe, popularnonaukowe i fachowe (wg stanu z I kwartału 1998 r.).* „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 1-2, s. 115-133
132. Eychlerowa B.: *Recepcja „Przeglądu Bibliotecznego” w zagranicznych serwisach informacyjnych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.* „Prz. Bibl.” 1977, z. 3, s. 297-305
133. Góra B.: *Regionalne i sublokalne czasopisma bibliotekarskie wydawane w Polsce w latach 1989-1994.* „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 363-374
134. Grycz J.: *Pierwsze dziesięciolecie „Przeglądu Bibliotecznego”.* „Prz. Bibl.” 1937, z. 1, s. 1-14
135. Grycz J.: *Problemy biblioteczne obecnej doby.* „Prz. Bibl.” 1946, s. [4]-24.
136. *Habilitacja Adama Łysakowskiego w świetle źródeł / do druku przygot. i komentarzem opatrzyła M. Korczyńska-Derkacz.* „Roczn. Bibl.” 2011, R. 55, s. [193]-215.
137. Horodyski B.: *Z pogranicza bibliotekarstwa i archiwistyki.* „Prz. Bibl.” 1956, z. 3, s. [201]-211
138. Niezgoda J.: *Drugie ogólne Zgromadzenie Delegatów Z.B.P.* „Prz. Bibl.” 1928, z. 2, s. 172-175

Rozdziały w wydawnictwach zwartych

99. Adamowski J., Koziół A.: *Cenzura w PRL*. W: *Granice wolności słowa: materiały z konferencji naukowej*. Kielce, 4-5 maja 1995. Pod red. Grzegorza Miernika. Kielce-Warszawa: Kieleckie Tow. Nauk., 1999, s. 57-72
100. Lechowski P.: *Karta z dziejów powojennego bibliotekarstwa polskiego. Wydział Bibliotek w Ministerstwie Oświaty (luty 1945 – marzec 1946)*. W: *Między przeszłością a przyszłością: Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni dziejów*. Pod red. Marii Próchnickiej i Agnieszki Korycińskiej-Huras. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2007, s. 109-118
101. Łętowski M.: *Cenzura prasowa w PRL*. W: *Kultura, media, społeczeństwo*. Red. Dariusz Wadowski. Lublin: Wydaw. KUL, 2007, s. 381-398
102. Morsztynkiewiczowa I.: *Życie książki – Jan Muszkowski*. W: *Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego*. [Red. nauk. Helena Więckowska]. Wrocław: Ossolineum, 1974, s. 231-251
103. Sadowska J.: *Helena Hleb-Koszańska – bibliotekarz, bibliograf, dyrektor Instytutu Bibliograficznego*. W: *Helena Hleb-Koszańska – bibliotekarz, bibliograf: materiały z sesji jubileuszowej w 100. rocznicę urodzin*. Warszawa 10 czerwca 2003 / Biblioteka Narodowa. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2003, s. 7-18

Wydawnictwa ciągłe w całości

104. *Przegląd Biblioteczny*: czasopismo ilustrowane poświęcone bibliotekoznawstwu, bibliotekarstwu i bibliografii / wydawane przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie. Warszawa: R. 1 (1908) – R. 2 (1909)
105. *Przegląd Biblioteczny*: wydawnictwo Związku Bibliotekarzy Polskich. Kraków: R. 1 (1927) – R. 16 (1948)
106. *Przegląd Biblioteczny*: organ naukowy Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Warszawa: R. 17 (1949) – R. 22 (1954)
107. *Przegląd Biblioteczny*: organ naukowy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Warszawa: R. 23 (1955) – R. 78 (2010)
108. *Przegląd Piśmiennictwa o Książce*. Warszawa: 1951-1968
109. *Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej: piśmiennictwo zagraniczne* : dodatek do „Przeglądu Bibliotecznego”. Warszawa: 1969 nr 1 – 2010 nr 4

Artykuły w wydawnictwach ciągłych

110. *Apel Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1960, z. 1, s. [77]
111. Badecki K.: *Notatki bibliograficzne*. „Prz. Bibl.” 1909, r. 2, z. 1-2, s. 52-63
112. Banacka M., Sosińska-Kalata B.: „*Przegląd Biblioteczny*” – rocznik 1927. „Prz. Bibl.” 2007, z. 4, s. 521-552
113. Baumgart J.: *Rzut oka na dzieje Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1957, z. 4, s. 292-324
114. *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w 1994 r.* „Prz. Bibl.” 1995, z. 2, s. [213]-219
115. *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w 1997 r.* „Prz. Bibl.” 1998, z. 2/3, s. [223]-230

164. Sawoniak H.: „*Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej*”: geneza i rozwój wydawnictwa. „Prz. Bibl.” 1977, z. 4, s. [281]-296
165. Sordylowa B.: „*Przegląd Biblioteczny*” w przededniu swego 70-lecia. „Prz. Bibl.” 1996, z. 2/3 s. 169-175
166. Sordylowa B.: „*Przegląd Biblioteczny*”: tradycja i współczesność (75lat pisma). „Prz. Bibl.” 2002, z. 1/2, [67]-88
167. Sordylowa B.: *O sytuacji polskich czasopism kulturalnych i naukowych*. „Rocz. Bibl. Nar.” 1996, T. 32, s. 33-37
168. Sordylowa B.: *Pracownikom „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Prz. Bibl.” 2003, z. 4, s. [335]-337
169. Sordylowa B.: *Przeciwko likwidacji papierowej wersji BABIN-u*. „Prz. Bibl.” 2011, z. 3, s. [377]-378
170. Sordylowa B.: *Szanowni i Drodzy Czytelnicy*. „Prz. Bibl.” 1990, z. 1/2, s. [5]
171. Sosińska-Kalata B.: „*Przegląd Biblioteczny*” 2004-2008. „Prz. Bibl.” 2008, z. 4, s. 611-628
172. Sosińska-Kalata B.: *Od redakcji: kontynuacja i rozwój*. „Prz. Bibl.” 2005, z. 1, s. [5]-7
173. *Spis imienny członków Związku Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 1, s. 76-87
174. *Sprawozdanie Rady Z.B.P. za rok 1935*. „Prz. Bibl.” 1936, z. 3, s. [158]-164
175. *Sprawozdanie z działalności Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w okresie od czerwca do listopada 1969 r. złożone na posiedzeniu plenarnym ZG w dn. 5 XII 1969 r. przez Sekretarza Generalnego St[anislawa] Jeżyńskiego*. „Prz. Bibl.” 1970, z. 1, s. [98]-107
176. *Sprawozdanie z działalności SBP w okresie od 14 II do 15 XI 1967 r. złożone przez Zast[ępcę] Sekretarza Generalnego Stanisława Jeżyńskiego na plenarnym posiedzeniu Zarządu Głównego w dn. 27 XI 1967 r.* „Prz. Bibl.” 1968, z. 3-4, s. [363]-375
177. *Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego SBP za okres 16 maja 1993 – 14 czerwca 1997 r.* „Prz. Bibl.” 1997, z. 2/3, s. [285]-311
178. *Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za okres 5.05.-26.10.1978*. „Prz. Bibl.” 1978, z. 3, s. [357]-371
179. *Sprawozdanie z działalności ZG SBP za okres 19 maja – 31 grudnia 1993*. „Prz. Bibl.” 1994, z. 1/2, s. [157]-168
180. *Sprawozdanie z wykonania rocznego planu wydawniczego SBP do dnia 13.11.1981*. „Prz. Bibl.” 1982, z. 3/4, s. [317]-326
181. *Sprawozdanie Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za okres 30 września 1979 – 10 maja 1981 złożone przez sekretarza generalnego kol. Leona Łosia*. „Prz. Bibl.” 1982, z. 1/2, s. [149]-180
182. *Sprawozdanie Zarządu Głównego Z. B. i A. P. za okres 11.VI.48 – 15.III.1949*. „Prz. Bibl.” 1949, z. 1/2, s. 128-157
183. *Sylwetki bibliotekarskie*. „Prz. Bibl.” 1946, s. 108-114
184. Śliwa J.: *Tadeusz Smoleński (1884-1909) i początki polskiej egiptologii*. „Alma Mater: miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2002, nr 44, s. 27-29
185. Świdorski B.: *Historia Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945-1987*. „Acta Univ. Lodz. Folia Librorum” 1998, t. 8, s. [3]-18
186. Świerkowski K.: *Związek Bibliotekarzy Polskich (dziesięciolecie działalności)*. „Prz. Bibl.” 1927, z. 1-2, s. [184]-187

139. Korpała J.: *Przegląd polskich czasopism bibliotekarskich*. „Prz. Bibl.” 1977, z. 3, s. 251-279
140. Kuntze E.: *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*. „Nauka polska: jej potrzeby, organizacja i rozwój” 1919, t. 2, s. 503-542
141. Lipska H.: *Nadzwyczajny zjazd bibliotekarzy i bibliofilów ku uczczeniu pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego w Krakowie 10-11 XI 1935 r.* „Prz. Bibl.” 1935, z. 3, s. [200]-210
142. Łodyński M.: *Archiwiści i bibliotekarze*. „Prz. Bibl.” 1937, z. 4, s. [279]-288.
143. Łodyński M.: *Centralna Biblioteka Państwowa i Bibliotheca Patria*. „Prz. Bibl.” 1928, z. 1., s. 1-15
144. Łodyński M.: *Rola Edwarda Kuntzego w bibliotekarstwie polskim*. „Prz. Bibl.” 1957, z. 2- 3, s. [97]-105
145. Łysakowski A.: *Z działalności Związku Bibliotekarzy Polskich (czerwiec 1939 – wrzesień 1945)*. „Bibliotekarz” 1945, nr 1, s. 15-16
146. Maleczyńska K.: *Kształtowanie się zawodu bibliotekarskiego w Polsce do 1914 roku*. „Rocz. Bibl.” 1982, z. 1/2, s. 41-54
147. Mężyński A.: „*Przegląd Biblioteczny*” – nakład, prenumerata, czytelnicy. „Prz. Bibl.” 1981, z. 1, s. 93-97
148. Migoń K.: *Biblioteki narodowe – idee i realizacje. W siedemdziesięciolecie Biblioteki Narodowej*. „Rocz. Bibl. Nar.” T. XXXV (2003), s. 7-12
149. *Nauka Polska: materiały do spisu instytucyj i towarzystw naukowych w Polsce*” 1927, t. 7
150. Nowińska A.: „*Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*”: *piśmiennictwo zagraniczne 1955-1996*. „Prz. Bibl.” 1997, z. 4, s. 417-422
151. Olejniczak B.: „*Przegląd Biblioteczny*” w latach 1946-1966. „Prz. Bibl.” 1967, z. 2, s. 130-137
152. *Plenum Zarządu Głównego ZBiAP*. „Prz. Bibl.” 1952, z. 2/3, s. [290]-298
153. *Projekt ustawy o sieci bibliotek publicznych opracowany przez Warszawskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibl.” 1929, z. 2, s. 190-194
154. *Protokół z posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP z dnia 12 VI 1965 r.* „Prz. Bibl.” 1965, z.3, s. 187-188
155. *Protokół z posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP w dniu 10 VI 1961 r.* „Prz. Bibl.” 1961, z. 4, s. 374-379
156. *Plenarne posiedzenie Zarządu Głównego] SBP odbytego w Warszawie dnia 8 XI 1958 r.* „Prz. Bibl.” 1959, z. 1-2, s. [153]-154
157. *Protokół z posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP odbytego dn. 16 I 1960 r. w Warszawie*. „Prz. Bibl.” 1960, z. 1, s. [85]-89
158. *Protokół z posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego SBP z dnia 13 czerwca 1964 r.* „Prz. Bibl.” 1964, z. 3, s. [203]-206
159. *Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego SBP z dnia 17 marca 1962 r.* „Prz. Bibl.” 1962, z. 2, s. [185]-189
160. *Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego SBP z dnia 8 grudnia 1962 r.* „Prz. Bibl.” 1962, z. 4, s. [343]-350
161. *Protokół z zebrania plenarnego Zarządu Głównego SBP z dnia 29 I 1965 r.* „Prz. Bibl.” 1965, z. 2, s. [120]-124
162. *Protokół Zebrania Delegatów Kół Z.B. i A.P.* „Prz. Bibl.” 1949, z. 1-2, s. 128-138
163. Rutowska M.: *Lista strat osobowych bibliotekarstwa polskiego w czasie II wojny światowej*. „Prz. Bibl.” 1981, z. 2, s. 177-192

Autorzy „Przeglądu Bibliotecznego” w latach 1927-2010

Spis uwzględnia nazwiska i imiona autorów artykułów wraz z rokiem (latami) aktywności na łamach pisma.

A

A. S. 1933-34
Abancourt Helena d' 1930
Abramov Konstantin Ivanovic 1970
Adamiec Witold 1993
Adrianek Mieczysława 1974
Aleksandrowicz Irena 1973
Altenberger Alicja 1978
Ambros Michał 1934-35, 1960, 1964, 1971
Ameisenowa Zofia 1929-30, 1933, 1936
Anaszko Dariusz 1997
Andrzejewska Jadwiga 1985
Ankudowicz Janusz 1991
Ankudowiczowa Kazimiera 1976
Antczak Mariola 2010
Antoszczyk Stanisław 1964
Argirowa Maria 1984
Arseniew Sergiusz 1936, 1938
Assbury Edward 1939, 1959
Augustyniak Anna 2004
Augustyniak Jan 1929-34, 1937
Augustyniak Mariola 2004

B

B-a 1932
Badoń Stanisław 1968
Bajor Agnieszka 2007
Ball Rafael 2009
Bałuka Halina 1991
Banacka Marianna 2007
Bańkowski Piotr 1937-38, 1948
Bar Adam 1927-, 1938
Bar Irena *zob.* Bar-Święch Irena
Bar-Święch Irena 1956, 1967, 1989
Barycz Henryk 1933, 1936
Basiński Przemysław 1983
Batorowska Hanna 1988
Baumgart Jan 1930, 1933-39, 1957, 1958, 1966,
1968-70, 1973
Beck Joanna *zob.* Tomasik-Beck Joanna
Bednarczyk Jan 1997
Bednarska-Ruszajowa Krystyna 1983, 1997
Bednarski Stanisław 1931-32, 1936
Bednarz Anna 1991
Bednarz Irena 1984

187. Turowska-Bar I.: *Edward Kuntze jako redaktor „Przeglądu Bibliotecznego” 1927-1948.* „Prz. Bibl.” 1967, z. 2, s. 110-130
188. *Uczenie pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego przez bibliotekarstwo polskie.* „Prz. Bibl.” 1935, z. 2, s. 133-134
189. Więckowska H.: *Bibliotekarstwo polskie na terenie międzynarodowym w latach 1923-1939.* „Studia o Książce 1972, T. 3., s. [197]-226
190. Więckowska H.: *Organizacja, stan i kierunki badań bibliologicznych 1945-1967.* „Prz. Bibl.” 1968, z. 1/2, s. 45-77
191. Wituch T.: *Cenzura w historiografii PRL.* „Forum Książki” 1999, nr 1(19), s. 5-13
192. Włodarczyk J.: *Bibliotekarze bibliotek fundacyjnych i rodowych w okresie zaborów.* „Rocz. Bibl.” 1972, z. 1, s. 113-138
193. Włodarczyk J.: *Metodologiczne problemy badań nad kształtowaniem się zawodu bibliotekarskiego na ziemiach polskich w okresie zaborów.* „Rocz. Bibl.” R. 28 (1984), z. 1-2, s. 165-177
194. Wodzinowska M.: *Stan bibliotek polskich.* „Prz. Bibl.” 1947, z. 1-2, s. [12]-23
195. *Wyjaśnienie redakcji.* „Prz. Bibl.” 1962, z. 1, s. 94
196. *Zobowiązania pierwszomajowe.* „Prz. Bibl.” 1952, z. 2/3, s. 280-281

Zasoby elektroniczne

197. *Babin: Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej* [online]. Dostępny w Internecie: http://www.babin.bn.org.pl/?page_id=2 [Data dostępu: 30.07.2012]
198. *Drukarnia Wydawnicza im. W. L. Anczyca S.A.* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.drukarniaanczyca.com.pl/historia/historia-2> [Data dostępu: 14.09.2009]
199. *Drukarnia Wydawnicza im. W. L. Anczyca S.A.* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.drukarnia-anczyca.com.pl/historia/1945-1957> [Data dostępu: 21.06.2010]
200. *Historia wydawnictw michalickich* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.michalineum.pl/historia.php> [Data dostępu: 16.10.2009]
201. *Polska Podziemna* [online]. Dostępny w Internecie: http://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=154&username=&s=1&i=1&sort=OPS [Data dostępu: 14.04.2010]
202. *Posiedzenie Rady Redakcyjnej Przeglądu Bibliotecznego.* W: „Ekspres Z[arządu] G[łównego] S[towarzyszenia] B[ibliotekarzy] P[olskich]” 2010 nr 11, s. 6 [online]. Dostępny w Internecie: http://www.sbp.pl/repository/SBP/Ekspres/expres_zg_sbp_11_10.pdf [Data dostępu: 17.03.2011]
203. Uljasz A.: *Adam Łysakowski (1895-1952). Bibliotekarz, bibliolog i działacz ewangelicki* [online]. Dostępny w Internecie: <http://www.lublin.luteranie.pl/historia/hist48.php> [Data dostępu: 8.07.2010]
204. *UMI Dissertation Publishing.* W: *ProQuest* [online]. Dostępny w Internecie: http://www.proquest.com/en-US/products/brands/pl_umidp.shtml [Data dostępu 11.10.2010]

David Pierre 1931
Dąbrowska Zofia *zob.* Gaca-Dąbrowska Zofia
Dąbrowska Anna 1928, 1930, 1932-33
Dąbrowska Jadwiga 1929, 1935
Dąbrowski Stefan 1978
Dembowska Maria 1952-53, 1955-57, 1961, 1966, 1970-71, 1973-74, 1977, 1986, 1992-93, 1995-97, 2000
Demby Stefan 1930
Derentowicz Mieczysław 1978
Derfert-Wolf Lidia 2006
Derkacz Małgorzata *zob.* Korczyńska-Derkacz Małgorzata
Długołęcka Hanna 2009
Dmochowska Krystyna 1957
Dobrowolska Wanda 1930-33, 1935
Dobrowolski Kazimierz 1927-32, 1935
Dobrowolski Zdzisław 1988, 2001
Dobrowolski Zygmunt 1949
Dobrzycki Jerzy 1978
Dobrzyńska-Lankosz Ewa 1994, 2004
Dobrzyńska-Rybicka Ludwika 1930, 1937
Domański Edward 1975, 1976, 1992, 1993
Drewniewska-Idziak Barbara 2001
Drtina Jaroslav 1956
Drzewiecki Marcin 1982, 1985, 1988, 2006-08
Dubowik Henryk 1988
Dudczak Adam 2007
Dudek Kamilla 2004
Dudzińska Elżbieta 1993, 1999
Dunin Cecylia 1998
Dunin Janusz 1965, 1970, 1976, 1987, 1991-92, 1997-98, 2001
Duzinchevici Gheorge 1935
Dydowiczowa Janina 1983
Dylik Zygmunt Stanisław 1953-54, 1956
Dymiel Piotr 1985
Dziedzicki Zbigniew 1987
Dzikowski Mikołaj 1928-29
Dziubecka Radosława 1977
Dzwonkówna Anna 1933
Dżaman Ryszard 1977

E

Erlandsson Aleksandra 2001
Ettinger Paweł 1928
Ewicz Kazimierz 1961
Eychlerowa Barbara 1964, 1971, 1977-78

F

Fajkowski Józef 1978
Fajnhauz Dawid 1958
Fedorowicz-Kruszewska Małgorzata 2007, 2010
Feliiksiakowa Janina 1963
Fercz Julian 1993
Feret Błażej 2004-05, 2008
Fiałkowski Konrad 1977
Filas Matylda 2010
Filipiakowa Barbara 1976
Filipkowska-Szemplińska Jadwiga 1929-31
Finkel Ludwik 1928
Fleszar Halina 1980
Fonotow G. 1951
Franke Jerzy 2001, 2008
Frąckowiak Jan Krzysztof 1993
Friedberg Marian 1933
Friemann Jerzy 1954-55
Fronczak Irena 1991
Frontczakowa Wanda 1966
Fynyk Maria 1983

G

Gaberle Eustachy 1929-30, 1932, 1934-35, 1937, 1939
Gaca-Dąbrowska Zofia 1984, 1988
Gajowniczek Maria 2004
Gałczyńska Cecylia Z. 1979, 1981, 1988
Gałczyński Julian 1976, 1985, 1988
Garbacz Anna *zob.* Machalska-Garbacz Anna
Garczyńska Maria 2006-07
Garnysz Czesława 1993
Gasparski Wojciech 1987
Gawarecka Maria 1957
Gawarecki Wiktor 1999
Gawecka Aldona 1972
Gawrecki Drahoslav 1957, 1959, 1963
Gawroński Andrzej 1978, 1988
Gawrysiak Piotr 2008
Gazicka-Wójtowicz Dorota 2009
Gębołyś Zdzisław 2007
Gielecki Wojciech 1935
Girwic Pelagia 1961
Głombiowski Karol 1979
Głowacka Ewa 1986, 2000-01, 2003, 2005-06, 2008
Głowacka Teresa 1990, 1994-95, 2003, 2005-06
Głowacka Zofia 1996
Głowińska Maria 1930
Golska Bożenna *zob.* Szulc-Golska Bożenna

Bełkowska Krystyna 1991, 2000
Belza Witold 1933,
Białecki Andrzej 1981
Białkowska Barbara 1979
Bieguszevska Cecylia 1965
Bieñkowska Barbara 1978, 1985-86, 1993,
1997, 2001, 2008
Bieñkowski Władysław 1955-56
Bierczyński Piotr 1989, 1993
Biernacka Maria Magdalena 1965, 1974, 1999
Biliński Lucjan 1988, 1993, 1999-2002
Biłgorajska J. 1936
Binerowski Zbigniew 1974, 1976, 1979
Birkenmajer Aleksander 1927-30, 1935-38
Błasinek Roman 1973
Błażejewicz Janina 1959-60
Błońska Maria 1962
Bocheński Adam 1950, 1953, 1958
Bodniak Stanisław 1929
Boguniowska Halina *zob.* Kozicka-Boguniowska
Halina
Boguska Irena 1993
Bojanowska Anna 1964
Bojar Bożenna 1997, 2003, 2008
Borkowska Władysława 1937, 1971-72
Borkowski Casimir 1983
Bornsteinowa Jadwiga 1928, 1933
Borowy Waćław 1930, 1936
Bożek Stanisław 1959
Brasse Zofia 1963
Brensztejn Michał 1928, 1929, 1935
Bronarska Maria 1957
Broniakowska Jolanta 1979
Brudnicki Jan Zdzisław 1968
Brykczyńska Maria 1983
Brzozowska Zdzisława 1978
Buchwald-Pelcowa Paulina 1974, 1979-80
Buczek Karol 1931-33, 1936-38
Budka Włodzimierz 1927-32, 1934, 1937-38
Budkowa Zofia *zob.* Kozłowska-Budkowa Zofia
Budzanowska Maria 1971-72
Budzyk Kazimierz 1952
Bulas Kazimierz 1950
Bułhak Henryk 1955, 1974
Burbianka Marta 1951
Burchard Maria 1994, 2004, 2008
Burdecka Władysława 1938
Burdowicz-Nowicka Maria 1958, 1960
Burhardt Stefan 1935, 1956
Burmistrz Józef 1931
Busse-Turczyńska Ewa 2006
Butlerowa Łucja 1977

C

Całka Małgorzata 2008
Cencora Arkadiusz 2010
Chaber Ferdynand 1953
Chadaj Anna 2007
Chamerska Halina 1952, 1963, 1964, 1965,
1973, 1975, 1977
Chełkowska Teresa 1993
Chłopkowska Dorota 2009
Chmielewska-Gorczyca Ewa 1996
Chmielewski Grzegorz 1988
Chojnacka-Mamińska Iwona 1991
Chorzewska Krystyna 1985
Chrzan Ewa 1994
Ciechanowska Jadwiga 1963
Ciechanowska Zofia 1927-32, 1935, 1938, 1958
Ciechowska-Radecka Maria 1974
Cieślak Natalia *zob.* Pamuła-Cieślak Natalia
Cieślak Tadeusz 1984
Cirlić Halina 1955
Cisek Sabina 2010
Cuisinier Louise 1947
Cybertowiczowa Liliana 1963
Cybulski Radosław 1979, 1981, 1983, 1988,
Cyrklaff Magdalena 2007
Czaja Stefan 1997
Czajka Stanisław 1988
Czajka Wanda *zob.* Kronman-Czajka Wanda
Czajna Stefan 1976
Czaplicka Jadwiga *zob.* Siniarska-Czaplicka Jadwiga
Czapnik Marianna 1995, 2002
Czarnecki Jerzy 1932
Czarnowska Maria 1956, 1971, 1982
Czekajewska-Jędrusiak Anna 1978-79
Czekalska Stanisława 1935
Czermiński Jurand B. 1994, 2003
Czerni Józef 1955, 1965, 1970, 1981
Czerniatowicz Janina 1958, 1960, 1964, 1970-71
Czerwijowski Faustyn 1930
Ćwiekowa Jadwiga 1979, 1987

D

Danilewicz Zielińska Maria 1937, 1938, 1939, 1998
Danilewiczowa Maria *zob.* Danilewicz Zielińska
Maria
Daniłowicz Czesław 1975, 1977-78
Daraż Zdzisław 1988
Daszkowski Zbigniew 1954, 1956, 1962, 1973,
1975

Kaszubowa Wiesława 1951
 Kawecka Alodia *zob.* Kawecka-Gryczowa Alodia
 Kawecka Zofia 1931
 Kawecka-Gryczowa Alodia 1933-34, 1936, 1938, 1950, 1961, 1964, 1965
 Kempka Zbigniew 1959, 1966
 Kenska Alicja 2000
 Kieffer-Kostanecka Maria 1968
 Kiljan-Rybandt Maria 2008
 Kisielewski Józef 1930
 Kisilowska Małgorzata 2000
 Kitlińska Elżbieta B. 1982
 Klekowska Krystyna *zob.* Ramlau-Klekowska Krystyna
 Klenczon Wanda 2010
 Kluczny Igor 2001
 Kłapkowski Marian 1984
 Kłossowska Małgorzata 1987, 1988, 1990, 1991
 Kłossowski Andrzej 1969
 Kochańska Anna 1956
 Kocięcka Mirosława 1966, 1968, 1973, 1984, 1991, 2004
 Kocowski Bronisław 1951
 Kocójowa Maria 1997, 2001, 2003
 Kocznorowska Krystyna 1991
 Koczorowski Stanisław Piotr 1933-34
 Koehlerówna Aniela 1959
 Kokocińska Stanisława *zob.* Kurek-Kokocińska Stanisława
 Kolankowski Zygmunt 1969
 Kolanowska Zofia 1981
 Kolendo Hanna 1991, 1999
 Kołodziejka Jadwiga 1955, 1957, 1968-69, 1974, 1977, 1979-80, 1984, 1986-88, 1990, 1993, 1997, 2006-08
 Konarski Kazimierz 1930, 1938
 Konieczna Danuta 2008
 Konopka Jolanta 2008
 Korczyńska-Derkacz Małgorzata 2007
 Kornecka Józefa 1969, 1987
 Korpała Józef 1928-30, 1948, 1952, 1958, 1962, 1965, 1974, 1977
 Korzon Krystyna 1967
 Kosek Jadwiga 1994, 2004
 Kosiński Józef Adam 1997
 Kosman Marceli 1977
 Kosmanowa Bogumiła 1976
 Kosowiec-Placek Monika 2010
 Kossonoga Jan 1930, 1932, 1939, 1971
 Kossuth Edward 1961, 1968
 Kostanecka Maria *zob.* Kieffer-Kostanecka Maria
 Kostanecki Janusz 1988
 Kostenicz Ksenia 1954, 1971
 Koszańska Helena *zob.* Hleb-Koszańska Helena
 Kotalska Barbara 1994, 2006
 Kotarbiński Tadeusz 1971
 Kotarska Anna 1957
 Kotarski Stefan 1952-53, 1958, 1964
 Kotula Rudolf 1929, 1934
 Kowalczyk Jakobina 1980, 1993
 Kowalska Małgorzata 2005-06
 Kowalski Janusz 1968
 Kowalski Wojciech 1997
 Kozakiewicz Wanda 1977
 Kozicka Halina *zob.* Kozicka-Boguniowska Halina
 Kozicka-Boguniowska Halina 1967, 1988
 Kozieln Zdzisław 1982
 Koziński Jerzy 1963
 Koziół Czesław 1950, 1960, 1964, 1967
 Kozłowska-Budkowa Zofia 1929
 Kozłowski Rafał 1967, 1982
 Krajewska Jadwiga 1989
 Krajewska-Tartakowska Barbara 1988, 2000, 2002
 Kramm Janina 1955
 Krampera Józef 1939
 Kraško Wincenty 1969
 Kristanova Evelina 2009
 Kronman-Czajka Wanda 1973
 Król Beata *zob.* Żołędowska-Król Beata
 Królikowska Aleksandra 1974
 Kruk Herman 1934
 Kruszewska Małgorzata *zob.* Fedorowicz-Kruszewska Małgorzata
 Kruszewski Tomasz 2005, 2008, 2010
 Krynicka Magdalena 2004
 Krysiak Ewa 1996
 Krzywicki Stanisław 1966, 1988, 1997
 Krzyżewski Tadeusz 1965, 1969, 1970, 1972
 Kubiak Stanisław 1976, 1981
 Kubów Stefan 1984, 1988
 Kucewicz Anna 2004
 Kuczyńska Izabela 1981
 Kukiel M. 1933
 Kulikowski Juliusz Lech 1975
 Kułakowa Władysława *zob.* Około-Kułakowa Władysława
 Kuna Michał 1955
 Kunczewska Ludmiła 1961

Gonet Krzysztof 1986, 1991
Gorczyca Ewa *zob.* Chmielewska-Gorczyca Ewa
Gorman Michael 1995
Góra Barbara 1997
Górki Piotr 1979
Górkiewicz Marian 1966
Górny Mirosław 1991, 1994-97
Górska Anna 2010
Górska Barbara *zob.* Mauer-Górska Barbara
Górska Elżbieta 2004
Grabowska Marta 1986, 1988-90, 1995, 2001
Grala Ewa 1996
Grędzik Agnieszka 2002
Grochowska Alina 1991, 1994, 2003
Grodek Andrzej 1951
Grodziska Karolina 1997
Gromek Andrzej 1993
Grycz Józef 1927;-35, 1937-38, 1946, 1952
Gryczowa Alodia *zob.* Kawecka-Gryczowa Alodia
Grzecznowska Anna 1996
Grzeszczuk Michał W. 1997, 1999
Grzybowska Elżbieta 2003
Gumowski Marian 1929, 1932
Gutry Czesław 1986
Gutry Maria 1933

H

H. Z. J. 1932
Hael., H.L. 1932-33, 1936
Hahn Wiktor 1951, 1957
Hall Justyna *zob.* Jasiewicz-Hall Justyna
Hancko Regina 1988
Handelsman Helena 1958
Hiszpańska Zofia 1956
Hleb-Koszańska Helena 1932-38, 1954, 1957, 1971
Hollender Henryk 1983, 1988, 2005, 2009
Hordyński Władysław 1935, 1937
Horodyski Bogdan 1948, 1955-56, 1961, 1963,
1965, 1967
Howorka Bolesław 1980, 1983-85, 1988, 1993,
1996-97
Hueckel Stanisław 1979
Hulewicz Jan 1937-39
Hys Jolanta 2009

I

Idziak Barbara *zob.* Drewniewska-Idziak Barbara
Ilska Emilia 2007
Iwańczak Edward 1950

J

Jabłoński Zbigniew 1970, 1976
Jagielska Janina 1993, 1997
Jagielska Małgorzata 2006
Jagielska Maria 1983
Jakóbczyk Witold 1981
Janczak Barbara 2006
Janczak Jarosław 1935
Janiak Anna *zob.* Jankowska-Janiak Anna
Janiak Jan 1976
Janiczek Józef 1948
Jankowerny Wojciech 1963
Jankowska Lubomira 1967
Jankowska-Janiak Anna 1983
Jantzenowa J. 1938
Janusz Czesław 1981
Januszko Wojciech 2006
Januszko-Szakiel Aneta 2005-06, 2009-10
Jarecka Helena 1973
Jarocki Mariusz 2010
Jaroszewicz Grażyna 2010
Jaroszewicz-Pieresławcew Zoja 2001
Jarzębowska Stefania 1961, 1968, 1997
Jarzyńska Joanna *zob.* Pasztaleniec-Jarzyńska Joanna
Jasiewicz-Hall Justyna 2010
Jaskowska Bożena 2005, 2007, 2009
Jaskowska Małgorzata 2007
Jastrząb Łukasz 2008
Jaworska Janina 1958, 1966, 1977
Jazdon Artur 1996-97, 2000, 2008
Jażdżewski Konstanty 1955
Jeżyński Stanisław 1969
Jędrusiak Anna *zob.* Czekajewska-Jędrusiak Anna
Jędrzejowska A. 1927, 1929, 1934
Jopkiewicz Andrzej 1987
Józefowicz Edmund 1975

K

Kabata Halina *zob.* Tchórzewska-Kabata Halina
Kaczmarek Roman 1969
Kalata Barbara *zob.* Sosińska-Kalata Barbara
Kalicińska F. 1930
Kałuża Elżbieta 1993
Kamińska Anna *zob.* Lewicka-Kamińska Anna
Kapuścik Janusz 1978, 1991, 1996
Karkowski Bogumił 2003
Karwasińska Emilia 2008
Kasperek Jadwiga *zob.* Woźniak-Kasperek Jadwiga
Kasprzyk Agnieszka 2004

Moraczewski Adam 1938
Morsztynkiewiczowa Irena 1954, 1961
Moskwa Krzysztof 2009
Mostowicz Emilia 1992, 1996
Moszczyńska-Pętkowska Zofia 1990, 1996
Mściszowa Aleksandra 1968
Musiał Ewa *zob.* Stachowska-Musiał Ewa
Musioł Karol 1959, 1961
Musiołowa Danuta 1975
Muszalski Edward 1951
Muszkowski Jan 1927, 1929-31, 1933, 1935, 1947
Muszyńska Krystyna 1958
Muszyński Adam 1972

N

N.K. 1949
Nabiałczyk Karina 2007
Nadvornik Miroslav 1967
Nagórska Izabela 1963, 1991
Nahotko Marek 2005, 2007, 2010
Nałęcz Barbara 2004
Nasiłowska Maria 2004
Nieć Julian 1935, 1937, 1939
Niemczykowa Aleksandra 1974, 1978, 1982, 1985
Niewiadomska Agata *zob.* Walczak-Niewiadomska
Agata
Niezbecka Ewa 1987
Nieżgoda Jan 1928, 1932, 1936
Nikiporczyk Barbara *zob.* Zakrzewska-
Nikiporczyk Barbara
Nowacka Maria 1980
Nowak Piotr 2006, 2008, 2010
Nowak Zbigniew 1979, 1996, 1997
Nowicka Maria *zob.* Burdowicz-Nowicka Maria
Nowińska Alina 1997, 2003
Nowodworski Witold 1935, 1938, 1971

O

Ochmański Mikołaj 1998
Ogonowska Anna 1995-96, 1998, 2003
Okarma Joanna 2008
Około-Kułakowa Władysława 1934, 1936
Olczakowa Jadwiga 1974
Olejniczak Bernard 1957, 1961, 1967-69
Olszewicz Bolesław 1958, 1967
Olszewicz Waław 1930-33, 1938, 1966-67
Orlik Edmund Roman 1954
Osmólski Kazimierz 1936
Ostapowicz Stanisław 1973

Ostaszewska Danuta 1988
Ozogowa Ewa *zob.* Stoffel-Ozogowa Ewa
Ożóg Jan 1963

P

Pabiszowa Halina 1964
Padziński Andrzej 2004
Pafford T. H. 1935
Paliński Edward 1977-78
Paluszkiewicz Anna 1991, 1994, 1996, 1999
Pamuła-Cieślak Natalia 2006
Papée Fryderyk 1928, 1930
Parkasiewicz Wanda 1961
Paruch Józef 1980
Paruzel Bronisława *zob.* Woźniczka-Paruzel
Bronisława
Pasiński Jan 1959, 1968, 1970
Paszkiewicz Urszula 1997
Paształeniec-Jarzyńska Joanna 1997
Pawlikowska Ewa 1975-78, 1980
Pelcowa Janina 1959, 1971, 1973, 1976, 1982-
84, 1986-87
Pelcowa Paulina *zob.* Buchwald-Pelcowa
Paulina
Pelczarski Ludwik 1965
Petzel Jacek 1995
Pędich Marcin 2007
Pętkowska Zofia *zob.* Moszczyńska-Pętkowska
Zofia
Piasecki Władysław 1952-54, 1959, 1962-63,
1966, 1974
Pidtypczak-Majerowicz Maria 1987
Piekarski Kazimierz 1929, 1929, 1930, 1936
Pielak Danuta 1991
Pieńkowska Krystyna 1958, 1963, 1971, 1989
Pieresławcew Zoja *zob.* Jaroszewicz-Pieresławcew
Zoja
Pigoń Edward 1966, 1997
Piłatowicz Józef 2002,
Pindłowa Wanda 1985, 1991, 1997, 2000
Pini-Suchodolska Jadwiga 1968
Piotrowicz Grażyna 2001
Piotrowicz Kazimierz 1927, 1930, 1938
Piotrowicz Ludwik 1937
Piotrowska Elżbieta 1988
Pirożyński Jan 1997
Piusińska Wanda 1963
Placek Monika *zob.* Kosowiec-Placek Monika
Pleske Hans Martin 1962
Pliszczyńska Hanna 1960, 1962

Kuntze Edward 1928, 1930, 1932, 1937, 1939
Kupść Bogumił 1958-61
Kurek-Kokocińska Stanisława 1994, 1997
Kurkowa Eugenia 1937
Kurkowska Grażyna 1997
Kuźmińska Krystyna 1976, 1983, 1989
Kuźmiński Dariusz 1991
Kużowicz Felicja 1963

L

Lacour Christiane 1960
Lamch Bogusław 1988
Lankosz Ewa *zob.* Dobrzyńska-Lankosz Ewa
Laskiewicz Tytus 1929-30, 1933
Lech Marian J. 1974
Lechiński Jakub Z. 1980
Lemańczyk Edmund 1968
Lenart Bonawentura 1936, 1953
Lenart Izabela 1988
Lenartowicz Maria 1976, 1978, 1981, 1983-85,
1988, 1990-91, 1994, 1996, 2000-01, 2004
Lepalczyk Irena 1961
Lepszy Kazimierz 1937
Lewak Adam 1927, 1934
Lewandowski Jerzy 1999
Lewicka-Kamińska Anna 1952-53, 1961, 1964
Leytner-Zemanek Barbara 1995, 1998, 2000
Lichański Jakub Zdzisław 1984
Ligman Janina 1976
Lipska Helena 1928-31, 1933-36, 1946
Lipska Zofia 1927
Loges Janina, des 1955, 1979
Loges Marian, de 1939
Lont Mirosława 2004
Lothamer Andreas 1999
Lothamer Barbara 1999
Ludwiczak Antoni 1929
Luterek Mariusz 2005
Lutman Roman 1957

Ł

Łaskarzewska Hanna 1988, 1990, 1997
Łodyński Marian 1927-30, 1933-35, 1937-39,
1948, 1952-53, 1955-58, 1960
Łoś Leon 1968, 1972, 1978, 1995
Łozowska Marianna 1999
Łukasik Anna 2002
Łuszczynska Jadwiga 1993, 1994
Łysakowski Adam 1927-31, 1934-38

M

M. J. G. 1934
M. K. 1927, 1932
Machalska-Garbacz Anna 1997, 2000
Machińska Hanna 1995
Madej Eugeniusz 1976
Maj Jerzy 1988
Majer Józef 1933
Majerowicz Maria *zob.* Pidłypczak-Majerowicz
Maria
Majewski Zygmunt 1954, 1955, 1956, 1971
Majorek Aleksander 1961
Malak Piotr 2007
Maleczyńska Kazimiera 1985
Malicka Katarzyna 1990
Malik Teresa 1991
Malinowska Elżbieta 1999, 2002
Mamińska Iwona *zob.* Chojnacka-Mamińska Iwona
Manteufflowa Maria 1951, 1966, 1973, 1991
Mańkowski Tadeusz 1930
Margul Tadeusz 1953, 1969
Marszałek Leon 1978, 1985
Marzec Paweł 2008
Materska Katarzyna 1994, 2006
Matwiejczuk Wanda 1999
Mauer-Górska Barbara 2007
Mauro Inguanez D. 1929
Maury Cecile 1995
Mayer Józef 1928, 1932
Mączyński Kazimierz 1932
Meglicka Maria 1962
Mężyński Andrzej 1981, 1983-84, 1987-88,
1993, 1995, 1997, 2005, 2008, 2010
Michalak Katarzyna 2007
Michalska Wanda 1951
Michnal Władysław 1997
Mielcarzewicz Barbara 1955
Mielczarek Paweł 2010
Migoń Anna *zob.* Żbikowska-Migoń Anna
Migoń Krzysztof 1985, 2001, 2003, 2008
Mikołajska Aleksandra 2006
Miller Maria 2009
Miszczuk Robert 1985
Miśkowiak Jan 1934-35, 1939
Mlekicka Marianna 1978
Mliczewska Regina 1979
Mocarski Zygmunt 1928-29, 1932, 1934-35
Mód Péter 1956
Molek Kazimierz 1988
Moll Lilianna Manuela 1977

Słabczyński Wacław 1962-63
Słodkowska Elżbieta 1960, 1971, 1974, 1984
Słodkowski Władysław 1964
Słuszkiewicz Eugeniusz 1934
Służalek Teresa 1975, 1978-79
Smejkal Bohuslav 1967
Smirnova B.A. 1953
Smolka Franciszek 1929, 1932
Sobielga Jolanta 2002
Sobołewska Jadwiga 1957,
Sokołowska Wanda 1961, 1964, 1971
Sołtysiak Dorota 2001
Sordylowa Barbara 1965, 1978-81, 1984, 1986-89, 1991, 1993-98, 2000, 2002-03, 2007-08
Sosińska-Kalata Barbara 1983, 2005, 2007-08, 2010
Sowiński Janusz 2001
Sójka Jan 1976, 1993
Stachowska Krystyna 1976
Stachowska-Musiał Ewa 1998
Staniów Bogumiła 2008
Stanis Anna 1994
Stankiewicz Witold 1976, 1979, 1981
Starnawski Jerzy 2008
Stawska Anna 1988
Steczowicz Romana 1974, 1981, 1993, 1995
Stemler Józef 1929, 1932
Sterzyński T. 1929
Stępień Elżbieta 1993, 1997
Stępiak Jolanta 1986
Stępiakowa Ewa 1981, 1991
Stoffel-Ożogowa Ewa 1967
Stolarski Antoni 1937,
Stolfa Adam 1937-39
Strynowski Andrzej 1983
Suchodolska Jadwiga *zob.* Pini-Suchodolska Jadwiga
Suchodolski Witold 1947
Sulwińska Krystyna 1987
Swoboda Iwona 2007
Swoboda Izabela 2009
Szabat Anna 1998
Szabuniewiczowa Aleksandra 1955
Szaflarska Ewa 2007
Szakiel Aneta *zob.* Januszko-Szakiel Aneta
Szambelan Jacek 1976
Szarski Henryk 1975, 1991, 1993
Szawerdo Elżbieta 2009
Szczawińska Elżbieta 1957
Szczechura Kordula 1984
Szczepanowska Barbara 2002

Szczepańska Anna 2006-07
Szczepańska Barbara 2007-08
Szeliga-Szeligowska Ewa 1934
Szeligowska Ewa *zob.* Szeliga-Szeligowska Ewa
Szemplińska Jadwiga *zob.* Filipkowska-Szemplińska Jadwiga
Szewc Andrzej 1989
Szewczyk Erna 1991
Szymańda Edward 1967
Szocki Józef 1982, 2000
Szolginiowa Wanda 1971, 1983
Szostak Anna 1988
Szulc-Golska Bożenna 1931, 1932, 1933-37
Szwalbe Jerzy 1980, 1984
Szejczerowa Aniela 1937
Szyciczek Franciszek 1958

Ś

Ścibor Eugeniusz 1981, 1994, 2003
Śliwińska Maria 1994, 1996, 1998, 2005
Świdorski Bolesław 1958, 1959, 1961, 1966, 1967, 1968, 1970
Świerkowski Ksawery 1927, 1928, 1930, 1933-36
Świerzewski Stefan 1965
Święch Irena *zob.* Bar-Święch Irena
Świgoń Marzena 2003, 2009

T

T. J. 1938
T.P. 1967
Tadeusiewicz Hanna 1989, 1999, 2002, 2007
Tanewski Paweł 2002
Tartakowska Barbara *zob.* Krajewska-Tartakowska Barbara
Tatarkiewicz-Hitczenko Ewa 1955
Tchórzewska-Kabata Halina 1997
Tetela Grażyna 1995
Tkaczyk Dorota 2004
Tobera Marek 2001, 2008, 2010
Tomasik-Beck Joanna 1997
Tomaszewska Anna 2006
Tondel Janusz 1997
Trawicka Monika *zob.* Sączewska-Trawicka Monika
Treichel Irena 1953, 1955, 1982, 1985
Trzcńska Maria 1960
Trzebiński Wojciech 1976
Turczyńska Ewa *zob.* Busse-Turczyńska Ewa
Turowska Teresa 1990
Turowska-Bar Irena *zob.* Bar-Święch Irena

Pociecha Władysław 1928-30, 1932-34, 1936-37, 1939
Podgóreczny Józef 1957, 1987
Pohorecki Feliks 1929, 1935
Poletyło Mikołaj 1992
Połotnicki Sławomir 1991
Popowska Maria 1939
Porczyńska Zofia 1979
Potkowski Edward 2001
Poznański Edward 1929
Poznański Marcei 1955
Poźniak Wiktor T. 2008
Prokopowicz Maria 1952, 1956-57, 1959-60, 1962
Próchnicka Maria 2008
Przelaskowski Ryszard 1950, 1953, 1956-57, 1961-62, 1964
Przybyło-Walczakowa Zofia 1959, 1969
Przygocka Jadwiga 1973, 1981
Puchalski Jacek 1997, 2007
Puciatowa A. 1937-39
Pugacewicz Iwona 2007-08

R

R 1927-28
R. D. F. 1938
Radecka Maria *zob.* Ciechowska-Radecka Maria
Radlińska Helena 1932, 1935
Radziejowska Anna 1985, 1987
Ramlau-Klekowska Krystyna 1975, 1983-84, 1998, 2001
Ratajewski Jerzy 1970, 1975, 1988
Reiss Józef 1938
Rekowska Maria 2000
Remer Tadeusz 1927, 1928, 1952
Remerowa Krystyna 1951, 1953, 1958, 1960, 1962
Rex Joachim 1983
Reychman Jan 1962
Rogalanka Antonina 1968
Roman Stanisław 1952
Romańska Anna 1965, 1974, 1978, 1984, 1987, 1989
Romer Tadeusz 1930
Rosołowski Stefan 1966, 1971
Roźniakowska Elżbieta 1993, 2005
Róg-Mazurek Feliks 1953
Rudnicka Jadwiga 1958, 1961, 1973
Rusek Adam 1987-88
Ruszajowa Krystyna *zob.* Bednarska-Ruszajowa Krystyna

Rutkowska Maria 1991
Rutkowski Piotr 1974
Rutowska Maria 1981
Rutska Jadwiga 1937
Rybandt Maria *zob.* Kiljan-Rybandt Maria
Rybant Stanisław 1997
Rybicka Ludwika *zob.* Dobrzyńska-Rybicka Ludwika
Rybicki Paweł 1954,
Rychlik Małgorzata 2008
Rygiel Paweł 2004
Rygiel Stefan 1927
Rymar Stanisław 1928-29
Rymsza-Zalewska Danuta 1981, 1984
Ryszkiewicz Andrzej 1951

S

Sachwanowicz Wojciech 1994
Sadowska Jadwiga 1989, 1991, 2002, 2007-08
Sajdak Jan 1939
Samsel Danuta 1997
Sapa Remigiusz 2005, 2008, 2010
Sarnecka K. 1934
Sarnicka Maria 1937
Sawicka Stanisława 1934
Sawoniak Henryk 1953, 1967, 1969, 1971, 1973, 1977, 1980, 1989, 2000, 2001
Sawowa Elena 1984
Sączewska-Trawicka Monika 2009
Scegelniak-Wende Jadwiga 1981
Seruga Józef 1937
Serwik-Zielińska J. Ewa 1990
Seweryn Tadeusz 1936
Siek Janusz 1993
Siekierski Maciej S. 1995
Siemińska Małgorzata 1995
Sieradzki Ignacy 1976
Sieradzki Makary 1973
Sierotwiński Stanisław 1949, 1951-54, 1956
Siniarska-Czaplicka Jadwiga 1968, 1973, 1980
Sitarska Anna 1970, 1973, 1978, 1988, 1989,
Skalska-Zlat Marta 2003, 2005
Skibińska Władysława 1958
Skoczylas Władysław 1953
Skonieczna Marta 2005
Skórka Stanisław 2005
Skrobiszewska Halina 1989
Skrzypczak Andrzej 1968
Skwarnicki Marek 1955
Skwirowska Stefania 1960

Z

- Zacharow Aleksandr Grigorjewicz 1977
Zachorowski Witold 1938
Zadrożny Stanisław 1967
Zahradil Jiri 1985
Zajewska Anna 1934, 1936
Zakrzewska-Nikiporczyk Barbara 1980, 1994
Zalewska Danuta *zob.* Rymsza-Zalewska Danuta
Zamorski Krzysztof 1994, 1997, 1999
Zamoyski Tadeusz 1971
Zaręba Halina 1981
Zarudzka Małgorzata 2004
Zarzębski Tadeusz 1969, 1971, 1973, 1986-88,
1995
Zasadowa Hanna 1965-66, 1968, 1973, 1987-89,
2000
Zawado Hanna 1993
Zawadzki Konrad 1972, 1979, 1984
Zawialska Maria 1967
Zawistowska Janina 1937
Zawodzińska Celina 1968, 1972
Zbrojowa Danuta 1970, 1972
Zemanek Barbara *zob.* Leytner-Zemanek Barbara
Ziabicki Andrzej 2003
Zielińska Bożena 1956, 1957, 1964, 1966
Zielińska J. Ewa *zob.* Serwik-Zielińska J. Ewa
Zieliński Kazimierz 1972
Ziembiński Z. 1928
Zioło Krzysztof 2000
Ziółkowski Tadeusz 1929, 1931
Zwiercan Marian 1997
Zybert Elżbieta Barbara 2002, 2006

Ż

- Żák Petr 1988
Żbikowska-Migoń Anna 1997
Żmigrodzki Zbigniew 1973, 1976, 1980-81,
1984, 1987-89, 1991, 1996-98
Żołędowska-Król Beata 2009
Żukotyńska Beatrycze 1930
Żurawska Alina 1933, 1937
Żurowska Wanda 1934-36

Twardak Grażyna 2001
Tyszkowska Janina 1979
Tyszkowski Kazimierz 1928-31, 1933, 1936-37

U

Uklejska Maria 1954
Ulanowska Agata 2008
Uniejewska Hanna 1960-61, 1966, 1973-74, 1979,
1981
Urban Józefa 1984

V

Volf Josef 1929
Vorstius Joris 1930
Vrtel-Wierczyński Stefan 1928-33, 1934, 1937

W

W. N. 1936
W.M. 1949
Waga Małgorzata 2004
Wajsberg M. 1928
Walczak Anna 2002
Walczak-Niewiadomska Agata 2010
Walczakowa Zofia *zob.* Przybyło-Walczakowa
Zofia
Walczy Zofia 1972
Walentynowicz Maria 1956, 1962
Walichnowski Tadeusz 1978
Walterowa Helena 1951
Wasilewska Władysława 1997
Waszczyńska Elżbieta 1991
Waszkiewicz Grażyna A. 1978
Weintraub W. 1935
Wende Jadwiga *zob.* Scegelnik-Wende Jadwiga
Werno Halina 1955
Wędzki Andrzej 1966
Węgrzyn Stanisława 1955
Wiącek Helena 1960
Widerszalowa Elżbieta 1938, 1939, 1963
Wieczorek Barbara 1974
Wieczorek Witold 1961, 1969
Wielopolska Maria Salomea 1958,
Wierczyński Stefan *zob.* Vrtel-Wierczyński Stefan
Wierzbicka Dorota 2007
Wierzbicka Maria 1955, 1956
Wierzbicki Jerzy 1959, 1963, 1965, 1968
Więckowska Helena 1929, 1951, 1953, 1958,
1960, 1963, 1968, 1969, 1971-75, 1977-78

Wigluszowa Maria 1963, 1967
Wilgat Janina 1977
Wilk Józef 1982
Wiorogórska Zuzanna 2010
Wiskontowa Zofia 1937
Wisłocka Stanisława 1961
Wisłocki Władysław Tadeusz 1929, 1930, 1932
Włodarczyk Jerzy 1986
Wodzinowska Maria 1947
Wojakowski Józef 1978
Wojciechowska Anna 1991, 1993, 1999
Wojciechowska Maja 2006
Wojciechowska Maria 1930,
Wojciechowski Jacek 1989, 1993, 1995, 1998-
99, 2005-06, 2008-10
Wojnarowicz Stanisława 1997
Wojtasik Urszula 1999
Wojtczak Jadwiga 2006
Wojtkowski Andrzej 1928-29
Wolf Lidia *zob.* Derfert-Wolf Lidia
Wolff Katarzyna 2001, 2006
Wolińska Anna Maria 1980
Wolińska Wanda 1968
Wolniewicz Tomasz 2004
Wolska Halina 1978
Wolszczanowa Hanna 1961
Wołodko Anna 2010
Wołosz Jan 1984, 1988, 1997, 2005, 2008
Wołoszin D.A. 1952
Wornbard Małgorzata 2009
Woźniak-Kasperek Jadwiga 1994, 2010
Woźniczka-Paruzel Bronisława 1988
Wójcik Magdalena 2010
Wójcik Maria 1961, 1967
Wójcik Władysława 1989
Wójcik Zbigniew J. 2002
Wójtowicz Dorota *zob.* Gazicka-Wójtowicz
Dorota
Wrocławska Maria 1988, 1990-91, 1998-99,
2002
Wrona Grażyna 2002
Wróbel Jerzy 1992
Wróblewska Bożena 1967
Wróblewska Elwira 1956
Wróblewski Adam 1949
Wróblewski Jan 1950, 1954, 1962, 1964, 1975
Wrzesień Czesław Janusz 1991
Wrzosek Stefan 1990
Wyczański Andrzej 1950, 1952-53
Wysocka Barbara 1997
Wysocki Adam 1988

Indeks osobowy

Uwzględnia nazwiska występujące w tekście głównym i w przypisach.

A

Abb Gustaw 86-87
Acomb Henry Wald 70
Adamowski Janusz 99
Adler Henryk 117
Albert Maire 70
Alme W. 134
Altenberg Herman 25
Ambros Michał 74
Ameisenowa Zofia 56-57, 72, 88, 96, 98
Anczyc Władysław Ludwik 42-43, 90-91, 94-95
Antczak Mariola 222
Argirowa Maria 163
Assbury Edward 104, 140, 164, 204
Augustyniak Jan 57, 67-68, 75, 102, 107

B

Babik Wiesław 26, 222
Badecki Karol 18, 27, 32, 118
Badoń Stanisław 139
Balcerowicz Leszek 178

Ball Rafael 222
Balzer Oswald 72
Banacka Marianna 39, 182-183
Bandtkie Jerzy Samuel 14
Bańkowski Piotr 51, 87, 89, 96, 98
Bar Adam 29, 77, 80, 82, 96, 118, 123
Barczak Ewa 167
Bardach Adam 101
Bar-Święch Irena 37-38, 43, 50, 52, 57, 105, 118, 164, 204
Bartoszewski Władysław 103-104, 140
Batowski Zygmunt 70
Baumgart Jan 50, 58-59, 68, 75, 79, 81, 89-90, 101-102, 112, 124, 136-137, 145, 159, 164
Bednarska-Ruszajowa Krystyna 163
Bednarski Stanisław, ks. 77
Bednarz-Brachel Irena 167, 170
Bełkowska Krystyna 179-181, 189
Bernacki Ludwik 62-63, 85, 88
Bieliński Józef 23-24
Bieńkowska Barbara 63, 89, 159, 179, 194-195, 222
Bieńkowski Władysław 116
Bierczyński Piotr 162

Estreicher Karol 26-27, 29-31, 61, 73, 118, 120, 138
Estreicher Stanisław 56, 62
Eychlerowa Barbara 116, 135, 142, 147, 151,
159, 174

F

Finkel Ludwik 29
Firlej-Buzon Aneta 63
Fonotow G. 99
Frąckowiak Jan Krzysztof 201
Franklin Alfred 31
Friedbergowa Maria 48, 83
Frontczakowa Wanda zob. Polakowska Wanda

G

Gaberle Eustachy 42, 57, 64-66, 68
Gaca-Dąbrowska Zofia 10, 14, 21, 41
Gadona Lubomira zob. Zenfeld-Gadona Lubomira
Gałczyńska Cecylia 159
Gawarecka Maria 116
Gawiński Antoni 23
Gawrecki Drahoslav 112
Gawrysiak Piotr 221
Gazicka-Wójtowicz Dorota 223
Gębołyś Zdzisław 13
Giertych Zbigniew 147
Głombowski Karol 117, 140, 148
Głowacka Ewa 183, 194-195, 221-222
Głowacka Teresa 195
Głowińska Maria 74
Głuszkowski Mikołaj 135
Goban-Klas Tomasz 98
Gołąbek Iwona zob. Szczepańska-Gołąbek Iwona
Golska Bożenna zob. Szulc-Golska Bożenna
Gondek Elżbieta 183
Góra Barbara 10
Gorczyńska Irena 9
Górecka Wanda zob. Żurowska-Górecka Wanda
Goriszowski Włodzimierz 167
Górkiewicz M. 121
Górny Mirosław 194
Górski Konrad 17-18
Gosiewski Jan 202
Grabowska Dorota 183
Grabowska Józefina zob. Massalska-Grabowska
Józefina
Grabowska Marta 159, 162, 179, 194
Grochowska Alina 195
Groddeck Gotfryd 13

Grodek Andrzej 114-115
Grottowa K. 134
Gruszecka Janina 128
Gruszka Zbigniew 46, 162
Grycz Józef 9-10, 38-40, 42, 44-47, 50, 55, 57-
60, 63, 68, 70, 77, 82, 87-88, 103, 115
Gryczowa Alodia zob. Kawecka-Gryczowa Alodia
Grześkowiak-Stepowicz Joanna 223
Grzeszczuk Michał W. 197
Gutry Czesław 77

H

Hadamacjusz Krzysztof 25
Hahn Wiktor 26
Hall Justyna zob. Jasiewicz-Hall Justyna
Hellmannówna Kazimiera 29
Hiszpańska Zofia 127
Hitczenko Ewa zob. Tatariewicz-Hitczenko Ewa
Hławiczka Jerzy 167, 170
Hleb-Koszańska Helena 38, 57, 68, 70-72, 77,
86, 96, 119, 123, 134, 164, 167
Hoch Karl 79
Hollender Henryk 183-184, 221-222
Horodyski Bogdan 70, 92, 95-102, 104, 106-108,
110-112, 116, 122, 125-127, 130, 133, 174, 236
Howorka Bolesław 158, 160, 195, 223
Hryniewicz Zofia 46
Huras Agnieszka zob. Korycińska-Huras Agnieszka
Hys Jolanta 222

I

Iljinski L. 70
Iwańczak E. 99

J

Jabłoński Zbigniew 142, 147, 162
Jagielska Janina 179
Jagusztyn Władysław 99
Janas Wacław 150
Janiczek Józef 90-91, 97, 123
Jankowska Lubomira 122
Januskiewicz Eustachy 75
Januszko-Szakiel Aneta 194, 222
Jarkowski Paweł 14
Jarzębowski Adam 32
Jarzemski Jan 32
Jarzyńska Joanna zob. Pasztaleniec-Jarzyńska
Joanna

Biesiadecki Franciszek 88
Biliński Lucjan 167, 194-195, 197
Binerowski Zbigniew 159
Birkenmajer Aleksander 9, 38-39, 41, 50-51,
55, 61-63, 70, 72, 77, 86, 88, 91, 96, 98
Birkenmajerowa Antonina 86
Biske Karol 25
Bitner Tadeusz 117
Błońska Maria 120, 128
Bocheński Adam 102, 114
Bodley Thomas 24, 33
Bornsteinowa Jadwiga 57
Borowy Wacław 60, 78
Brachel Irena zob. Bednarz-Brachel Irena
Brożek Andrzej 138
Buchwald-Pelcowa Paulina 159
Buczek Karol 57, 59, 73
Budka Włodzimierz 58, 88
Budzanowska Maria 141
Bugła Aleksandra 10
Bułakowski W. 34
Bułhak Henryk 116
Burchard Maria 194
Burhardt Stefan 95
Buzon Aneta zob. Firlej-Buzon Aneta

C

Chamerska Halina 63, 112, 134, 159, 164
Chmiel Adam 60
Chodowiec Józef 56
Chorzewska Krystyna 148
Chrzanowski Ignacy 23, 32
Chuchro Ewa 183
Chwalbińska Jadwiga 130
Chwalewik Edward 69
Ciechanowska Zofia 50-51, 58, 73, 77, 79-81, 86
Ciećwierz Mieczysław 94, 100
Cisek Sabina 183, 221
Ciszewska Wanda 202
Coleman Laurence 128
Crozet Léo 70, 79
Cybulski Radosław 158, 163
Cybulski Wojciech 29
Czajka Stanisław 150, 179
Czajkowski Edward 45
Czaplicka Jadwiga zob. Siniarska-Czaplicka Jadwiga
Czarkowski Ludwik 32, 84
Czarnecki Zygmunt 78
Czarnowska Maria 127, 167
Czartoryski Władysław, ks. 29

Czerniatowicz Jadwiga 123, 134, 222
Czerniatowska Janina 159
Czerwijowski Faustyn 60, 77, 85, 130

D

Dąbicki Aleksander 25
Dąbrowska Jadwiga 41
Dąbrowska Wanda 46, 66, 86
Dąbrowska Zofia zob. Gaca-Dąbrowska Zofia
Dąbrowski Stefan 162
Danilewicz Zielińska Maria 40, 47, 80-82, 123
Daniłowicz Czesław 159
Daraż Zdzisław 163
Daszkowski Zbigniew 101-102, 104, 108, 110,
117, 125-127, 133, 136, 138, 174, 181, 204, 236
Davis David G. 202
Dejnarowicz Czesław 139, 142, 140
Dembowska Maria 38, 70, 101, 103, 105-106,
111-112, 119-122, 124, 128, 136-138, 140-143,
146, 155, 157-158, 160, 162-164, 168-169,
171-172, 174-175, 178, 180-181, 194, 236-238
Demby Stefan 14-17, 20, 25, 34, 39, 42, 49, 59,
61-62, 67, 85, 130
Derentowicz Mieczysław 144
Derkacz Małgorzata zob. Korczyńska-Derkacz
Małgorzata
Dickstein Samuel 22, 26-27, 29
Dobrowolska Wanda 58, 77, 80
Dobrowolski Kazimierz 57, 72, 80
Dobrowolski Zygmunt 121
Dobrzański Bohdan 139
Dobrzycki Henryk 17
Dobrzyńska-Rybicka Ludwika 72
Drège Józef 28
Dreszerowa H. 134
Drożdż Andrzej 202
Drzewiecki Marcin 159, 162-163, 195, 222
Dudzińska Elżbieta 197
Dunin Cecylia 142, 145, 147, 172
Dunin Janusz 10, 120, 142, 145, 159, 162-163,
194, 223
Duzinchevici Gheorghe 81
Dziatlikówna Feliksa 47
Dziki Sylwester 177
Dzikowski Mikołaj 42, 57, 70, 86, 118

E

Elas Marta 135
Engelking Edward 126, 204

Ł

Łaskarzewska Hanna 10, 86, 116, 146, 148,
159, 167, 170, 179, 183, 203
Łoś Leon 140, 142-143, 145, 147-148
Łowiagin Aleksander 71
Łozowska Marianna 197
Lubomirski Jan Tadeusz, hr. 29
Łuczyńska 51
Ludwik Napoleon 28
Łuszczyńska Jadwiga 179
Łysakowski Adam 10, 38, 42, 46-47, 55, 57-58,
60, 63, 68-69, 72-74, 77, 79, 82, 85, 87, 96,
103, 118, 128, 140, 151, 154-155

M

-m- 23
Maciuszko Ewa zob. Kobierska-Maciuszko Ewa
Maj Jerzy 202
Majerowa Janina 156
Majewski Zygmunt 112
Makkai L. 82
Małachowska-Staszelis Maria 83
Malczyńska Kazimiera 13, 148
Manteufflowa Maria 121-122, 134
Markiewicz Bronisław, ks. 42
Markiewicz Władysław 143
Marszałek Leon 144, 148
Maspero Gaston 30
Massalska-Grabowska Józefina 33
Materska Katarzyna 221
Matwiejczuk Wanda 197
Matwin Władysław 99
Mazankówna Maria zob. Friedbergowa Maria
Mękarski Stanisław 52
Mendykowa Aleksandra 73, 83
Merczyng Henryk 24
Mężyński Andrzej 10, 86, 89, 146-148, 158,
160, 163, 167, 170, 188, 194-195, 221-222
Michalska Apolonia 123
Michalski Stanisław 17, 24
Mickiewicz Adam 16, 28, 33
Mickiewicz Władysław 24, 28
Miernik Grzegorz 99
Migoń Krzysztof 10, 70-72, 105, 147-149, 195,
221-222
Mikulski 87
Miškowiak Jan 80, 82
Mocarski Zygmunt 74, 81, 85, 88, 130
Modzelewska-Wróblewska Maria 130

Mortkowicz Jakub 22
Mościcki Ignacy 40
Moskwa Krzysztof 223
Mściszowa Aleksandra 117
Müller Bruno 86
Musiał Ewa zob. Stachowska-Musiał Ewa
Muszkowski Jan 26, 38, 42-44, 55, 57, 59, 61,
64-66, 69, 72-74, 86, 103, 118-120, 127
Muszyńska Krystyna 118, 134, 148

N

Nahotko Marek 183, 194, 202, 221-222
Nałęcz Daria 94
Napiontkowa Maria 94
Naroźniak Joanna zob. Krakowska-Naroźniak Joanna
Nehring Władysław 29, 33
Nieć Julian 72
Niemcewicz Julian Ursyn 33
Niemczykowa Aleksandra 159, 162
Niezbecka Ewa 170
Nieżgoda Jan 40-41, 46
Nowak Adam 170
Nowak Piotr 195, 222
Nowicki Janusz 11, 180-182, 186
Nowicki Ryszard 87
Nowińska Alina 135
Nowińska Anna 179, 183
Nowiński Krzysztof S. 134-135
Nowodworski Witold 124

O

Ogiński Michał 33
Ogonowska Anna 194-195, 202
Około-Kułakowa Władysława 85
Okoń Edward 25
Olejniczak Bernard 9, 101, 105, 109, 112, 116,
124, 129, 136, 202
Olejnik Alicja 167, 169-170, 204
Olszewicz Wacław 57, 64, 74
Osiegiłowski Janisław 167
Osmólski K. 123
Ostrowski J. B. 28

P

Pabisz Jerzy 126
Paczkowski Andrzej 94
Paliński Edward 144
Paluszkiewicz Anna 192, 194-195

Jasiewicz-Hall Justyna 222
Jaworska Janina 121
Jazdon Artur 183, 195
Jędrzejewska A. 52
Jeżyński Stanisław 105-106, 141

K

Kalata Barbara zob. Sosińska-Kalata Barbara
Kalicińska F. 79
Kallenbach Józef 32
Kamińska Anna zob. Lewicka-Kamińska Anna
Karczewski Wacław 30-31
Kasperek Jadwiga zob. Woźniak-Kasperek Jadwiga
Kasprzyk Agnieszka 182
Kawecka-Gryczowa Alodia 72, 86, 111-112,
120, 145, 148, 164
Kempa Andrzej 92
Kempka Zbigniew 99-100, 102
Kieffer-Kostanecka Maria 116
Kilkulkin Szewel 28
Kłossowski Andrzej 105, 147-148, 162-163, 179
Kłyszewski Władysław 30
Knot Antoni 101-102, 145
Kobierska-Maciuszko Ewa 223
Kocięcka Mirosława 119, 121, 179, 181
Kockówna J. 134
Kocowski Bronisław 50
Kolendo Hanna 197
Kołodziejska Jadwiga 104, 108, 147, 149, 158,
160, 162-163, 167, 170, 194
Koraszewski Jacek 68
Korczyńska-Derkacz Małgorzata 68
Korotyński Władysław 32
Korpała Józef 10, 78, 80, 82, 95, 112, 140, 145,
162, 164
Korycińska-Huras Agnieszka 90
Koryś Barbara 203
Korzeniowski Józef 118
Korzon Tadeusz 32, 85
Kosman Marceli 167
Kossonoga Jan 41-42, 57, 134
Kossuth Edward 121
Kostanecka Maria zob. Kieffer-Kostanecka Maria
Kostenicz Ksenia 123
Koszańska Helena zob. Hleb-Koszańska Helena
Kotarbiński Tadeusz 140-141
Kotarski Stefan 102, 111-112, 124
Kotula Rudolf 52, 60, 70, 78, 85, 88
Kozicka-Boguniowska Halina 179
Kozieł Andrzej 99
Kozioł Czesław 112, 122
Kozłowska-Budkowa Zofia 72
Kozłowski Dariusz 11, 186
Kozłowski Rafał 163
Kraczkiewicz Janina 102
Krakowska-Narozniak Joanna 94
Kraszewski Bogusław 24
Kraszewski Józef Ignacy 56, 118
Król Beata zob. Żołądowska-Król Beata
Kruszewski Tomasz 192, 197
Krzemiński Stanisław 17-18, 22-23, 31-32
Krzywicki Józef 23-24
Krzyżewski Tadeusz 117, 159
Kubacki Kornel zob. Zieleziński H.
Kubiak Stanisław 167
Kuczewski, kpt. 94
Kuczyńska Izabela 142-143, 145
Kulikowski Juliusz Lech 164
Kuna Michał 116, 132
Kuntze Edward 10, 37-40, 42-43, 50-52, 57, 59,
63, 72, 79, 86, 90-91, 94-98, 102-103, 105-
106, 108-110, 118, 123, 125-127, 174, 236
Kupść Bogumił 112, 118-119, 148
Kurjata Joanna 9
Kuźmina Dariusz 202
Kuźmińska Krystyna 159

L

Laskauer Piotr 16-17, 34
Lechowski Piotr 89-90
Leleweł Joachim 14, 118-119, 133
Lenart Bonawentura 75
Lenartowicz Maria 147-148, 158, 160, 169-
170, 172, 179-183, 188, 190, 192, 194-195,
203, 236-237
Lenin Włodzimierz 99
Leska Maria 167
Leszczyński Stanisław 15, 17-18, 21, 34
Łętowski Maciej 94
Lewak Adam 87, 107
Lewicka-Kamińska Anna 112, 118, 120
Lewicki Józef 31
Leytner-Zemanek Barbara 194
Linde Samuel Bogumił 14
Lipska Helena 9, 40, 50-51, 57-58, 77, 79-80, 90-91
Lis Anna 182
Łodyński Marian 10, 13, 38, 41-43, 47, 56-59,
61-63, 70-71, 77, 79, 81-82, 92, 97, 102,
107, 111-112, 116, 118, 122
Loges Marian, des 52, 118

Słowik Stanisław 145
Smirnowa B. A. 101
Smith Elva S. 79
Smoleński Tadeusz 29
Smolik Przemysław 88
Smolka Franciszek 70
Sokołowska Wanda 68, 97, 164
Sokołowski Tadeusz 68
Somow Mikołaj 71
Sordylowa Barbara 9-11, 136, 139, 142-145,
147-150, 156-158, 160, 163-164, 168-171,
173-175, 177-181, 191-192, 194-195, 201-
202, 223, 236-237
Sosińska-Kalata Barbara 10-11, 39, 181-184, 187-
190, 192, 195, 203, 205, 221, 236-237, 240
Stachowska-Musiał Ewa 179
Stalin Józef 98-100, 106, 119
Stańczak Edward 128
Staniów Bogumiła 223
Stanisławska A. 123, 134
Stankiewicz Witold 144, 159
Starczewski Stefan 150
Starnawski Jerzy 139
Stasiewska Z. 134
Staszeliś Maria zob. Małachowska-Staszeliś Maria
Stebelski Adam 93, 101, 109
Stefańczyk Elżbieta 180, 183
Stefanowska H. 134
Stepanajtys Konrad 184
Stępień Elżbieta 195
Stępniaś Jolanta 183
Stępniaśkowa Ewa 170
Stepowicz Joanna zob. Grześkowiak-Stepowicz
Joanna
Stochniaś Łukasz 184
Stolarski Antoni 85
Stolfa Adam 80-81
Strzelczyk Alicja 167
Suffczyńska Krystyna 128
Swoboda Izabela 222
Syrokomla Władysław 28
Szakiel Aneta zob. Januszko-Szakiel Aneta
Szczęch Władysław 202
Szczechura Kordula 179
Szczepaniec A. 148
Szczepańska Anna 222
Szczepańska-Gołabek Iwona 127-128
Szereda Stanisław 128
Szewc Andrzej 179
Szmigielska Małgorzata 184
Szpunar Magdalena 208

Szulc-Golska Bożenna 58, 79, 81
Szulcowa I. 134
Szuligowski Adolf 26
Szwalbe Jerzy 149, 164
Szwejczerowa Aniela 123
Szyszko Mieczysław 180

Ś

Śliwa Joachim 29
Śliwińska Maria 194
Świdzski Bolesław 103, 111-112, 116-117,
122, 127, 148, 162, 170
Święch Irena zob. Bar-Święch Irena
Świerkowski Ksawery 37, 60, 70, 77
Świgoń Marzena 195, 221, 223

T

Tadeusiewicz Hanna 11, 131, 148, 195
Tatarkiewicz-Hitczenko Ewa 116
Tatarowiczówna Kazimiera 51
Tejwan Jadwiga 147
Tobera Marek 195, 221-222
Tomczak Andrzej 92
Treichel Irena 74, 118, 131, 148, 167
Trepte Konstanty 33
Trojan Stanisław 42
Trojanowski Edward 25
Trzynadłowski Jan 148
Turowska-Bar Irena zob. Bar-Święch Irena
Tyszkowski Kazimierz 58, 80

U

Uljasz Adrian 103
Uniejewska Hanna 121, 159
Urbańska Halina 130

V

Vrtel-Wierczyński Stefan 79

W

Wadowski Dariusz 94
Walczak Anna 197
Walczak Krzysztof 11
Walczy Zofia 163
Walecki Wacław 138
Walentyłowicz Maria 118, 122

Papée Fryderyk 77, 85
Pastnacht Adam 138
Paszkiewicz Urszula 89
Paształeniec-Jarzyńska Joanna 135, 183
Patrzalek Wanda 177
Pawlikowska Ewa 144, 158, 160
Pędich Marcin 197
Pelcowa Janina 9, 104, 127, 148, 158, 160, 164, 167, 169-170, 181
Pelcowa Paulina zob. Buchwald-Pelcowa Paulina
Piasecki Władysław 111, 117, 120, 122, 162
Piekarski Kazimierz 38, 42, 55-57, 72, 77-78, 88
Pieńkowska Krystyna 120
Pieracki Ferdynand 39
Pietruch-Reizes Diana 26
Pietrzak Zofia 9, 242
Pigoń Edward 119
Piłsudski Józef, marsz. 40, 5
Pindłowa Wanda 195, 197
Piotrowicz Karol 40, 47, 68, 85, 86
Piskorska Helena 130
Pliszczyńska Hanna 63, 117 120
Płuciennik Zofia 9
Pociecha Wojciech 50-51, 58, 79, 80, 81, 86
Podgóreczny Józef 101
Polakowska Wanda 121, 127, 132
Popławska H. 134
Posner Stanisław 24
Próchnicka Maria 90, 183
Prokopowicz Maria 101, 111-112, 115, 128, 134
Przelaskowski Ryszard 102, 111, 116-117, 122
Przybylski Jacek 13
Puchalski Jacek 59
Puciatowa Aniela 81
Pugacewicz Iwona 223
Pułaski Franciszek 25

Q

Quinn John Henry 70

R

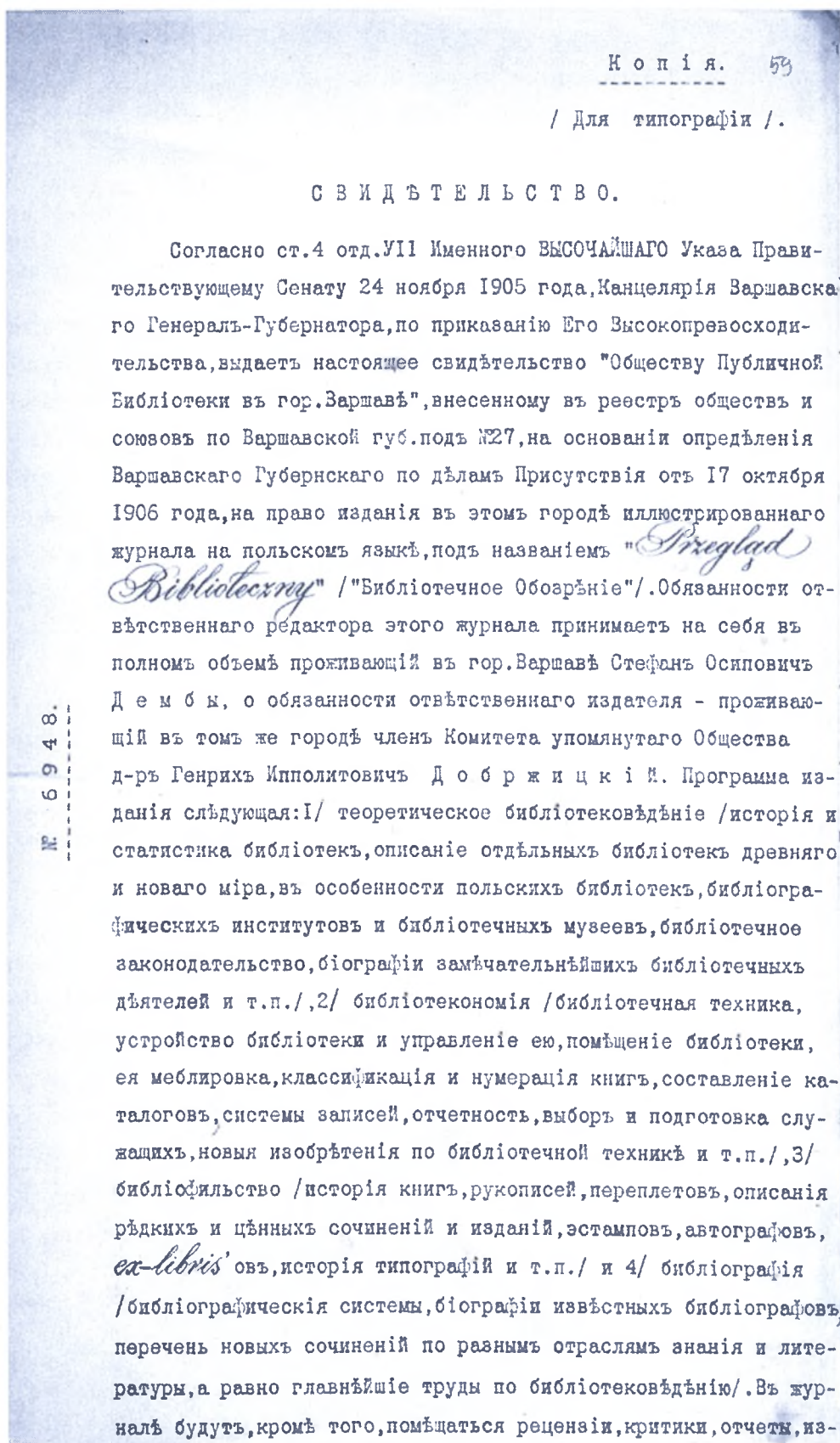
R. 24
Raczyński Edward, hr. 78
Radecka Maria 134
Radlińska Helena 41-42, 57, 67, 74-75, 103
Radziejowska Anna 162
Ratajewski Jerzy 159, 163
Rayward W. B. 26
Reizes Diana zob. Pietruch-Reizes Diana

Rej Mikołaj 16, 23, 33
Remer Tadeusz 124
Remerowa Zofia Krystyna 52, 102, 112, 145, 164
Reychman Jan 120
Reychman Kazimierz 30-31
Rhegius Urban 25
Róg-Mazurek Feliks 117
Rogulska H. 134
Roman Stanisław 120
Romańska Anna 159
Romer Tadeusz 41
Różańska Helena 34
Rudnicka Jadwiga 17, 134
Rulikowski Mieczysław 31, 72
Rusek Adam 159
Ruszajowa Krystyna zob. Bednarska-Ruszajowa Krystyna
Rutowska Maria 86
Rybicka Ludwika zob. Dobrzyńska-Rybicka Ludwika
Rybicka Ludwika zob. Dobrzyńska-Rybicka Ludwika
Rybiński Maciej 27
Rydz-Śmigły Edward, marsz. 40
Rygiel Stefan 39, 42, 60, 85
Rymar Stanisław 67
Rymsza-Zalewska Danuta 59, 61-62
Rzadkowska Magdalena 140

S

Sadowska Jadwiga 86, 137, 140, 183, 194, 222
Sandecki Jan 73
Sanok Halina 132
Sapa Remigiusz 195
Sapieżyna Teofila 33
Sauerman I. 26
Sawicka M. 50
Sawoniak Henryk 102, 127-128, 133-138, 142, 145, 147-149, 151, 158, 160, 164
Sawowa Elena 163
Sherman A. 202
Sierotwiński Stanisław 112, 116, 118 120-121
Siniarska-Czaplicka Jadwiga 121, 159, 164
Sitarska Anna 142, 147-148, 158, 162, 170
Skalska-Zlat Marta 183-184
Skwarnicki Marek 116
Skwirowska Stefania 120
Słodkowska Elżbieta 159, 170
Słowacki Juliusz 16

Ilustracje

II. 1. Zgoda Kancelarii Generalnego Gubernatorstwa z 1909 r. na wydawanie pisma.
Źródło: ABPA. 177 k. 59 v. i r.

Waleszko Małgorzata 135, 183
Walicki Waclaw 138
Walterowa Helena 115
Werno Halina 116
Więckowska Helena 63, 68, 70, 96, 101-103,
105, 111-112, 116, 118, 127, 142-145, 147,
158, 160, 163-164, 167
Wieczorek Witold 127
Wiegand Wayne A. 202
Wielopolska Maria Salomea 116, 136
Wierczyński Stefan zob. Vrtel-Wierczyński
Stefan
Wierzbicka Maria 124
Wierzbicki Andrzej 125
Wierzbicki Jerzy 107, 112, 126
Wierzbowski Jerzy 128
Wierzbowski Teodor 32
Wieszczycki Adryjan z Wieszczy 18-19
Wilder Hieronim 23
Wilgat Janina 128
Wiślocki Władysław Tadeusz 29, 48, 57, 64, 83,
86, 88
Witek Władysław 116
Wittyg Wiktor 23
Wituch Tomasz 95
Witwicki Tadeusz 26
Włodarczyk Jerzy 10, 13-14
Wodzinowska Maria 89, 115
Wojciechowska Anna 197
Wojciechowski Jacek 149, 183-184, 186, 194-
195, 202-203, 221-222
Wojciechowski Marian 146, 175
Wojewódka Bernard 25
Wojtal Józef 146
Wojtkowski Andrzej 78-79
Wójtowicz Dorota zob. Gazicka-Wójtowicz
Dorota
Wolińska W. 134
Wołodko Anna 192, 197
Wołosz Jan 150, 180-181, 184, 195, 221-222
Wołoszin D. A. 101
Wolska Halina 163
Wolski Tadeusz 25
Woźniak-Kasperek Jadwiga 221-222
Wróblewska Maria zob. Modzelewska-
Wróblewska Maria
Wróblewski Adam 119, 122
Wróblewski Jan 112

Wrocławska Maria 194-195
Wroczyński Ryszard 117
Wrona Grażyna 52
Wyczański Andrzej 116
Wyglenda Ewa 138
Wyspiański Stanisław 23

Y

Yaari Abraham 128

Z

Zachorowski Wiktor 75, 94
Zajac Józef 148
Załuski Andrzej Stanisław 33, 60, 118
Załuski Józef Andrzej 33, 60, 118
Zamorski Krzysztof 195, 197
Zaręba Halina 128
Zarzębski Tadeusz 135-136, 138-140, 158, 160, 181
Zasadowa Hanna 9, 121, 136, 142, 144, 147-
148, 159, 179, 181, 203
Zatajewicz Aleksander 14
Zawadzki Konrad 128, 160
Zawadzki Saturnin 146
Zawodzińska Celina 116, 138
Zbrojowa Danuta 163
Zdaniewicz Helena 138
Zemanek Barbara zob. Leytner-Zemanek Barbara
Zenfeld-Gadona Lubomira 29
Zieleziński H. 56
Zielińska Bożena 112, 216
Zielińska Maria zob. Danilewicz Zielińska Maria
Zienkowicz Bolesław 32
Zybert Elżbieta Barbara 179, 183-184, 222
Zygmunt Stary, król 55, 72

Ż

Żabiński Ryszard 185
Żák Petr 135
Żeglicka Helena 167
Żeromski Stefan 118
Żmigrodzki Zbigniew 26, 158, 160, 162, 168,
170, 279, 195
Żołądowska-Król Beata 202, 221-222
Żurawski 46
Żurowska-Górecka Wanda 38, 48, 51, 83, 123

co kwartał po 5 ark.
całkow. 40 ark. w całości
ogłoszenia

5

Pracowny Panie Stanisławie,

Zapytuje mnie Pan, jak sobie wyobrażam pismo
specjalne, wydawane przez Towarzystwo biblioteki
publicznej, przepiemanie więc z odpowiedzią, zamawia-
jąc od razu na wstępie, że kreślę je pod pierwszemu wyra-
żeniem zapytania tylko w zarysach głównych.

Pismo powinno wychodzić co miesiąc w objętości od 3 do
4 arkuszy druku w formie ósemki („rodzaju „Przeglądu
literackiego”) na papierze dobrym, matowym, druko-
wane ładnie i wyraźnie, orzdobione odpowiednimi wzmien-
kami i symbolikami, przedstawiającymi ludzi wybitnych
w dziedzinie bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa, rzadkie
okazy księzek, oprawy, biblioteki, ich urządzenia wewnętrzne,
wynalazki z dziedziny techniki bibliotecznej, rodzaje piśm, foto-
grafie ze zjazdów, kongresów, posiedzeń i t. p.

Okładka, według mego zdania, musi być orzdobiona, przedsta-
wiać np. w perspektywie gmach dawnej Biblioteki Ławus-

ложенія содержанія замѣчательнѣйшихъ произведеній по библио-
тековѣдѣнію и библиографіи, а также статей, помѣщенныхъ въ спе-
ціальныхъ журналахъ; отчеты о сѣздахъ, конгрессахъ, собраніяхъ
библіотекарей и "Общества Публичной Библіотеки въ гор. Варша-
вѣ"; специальная хроника и справочный отдѣлъ для лицъ, заинте-
ресованныхъ библіотековѣдѣніемъ и библиографіей, и данныя о
продажахъ книгъ, эстамповъ, библіотекъ, о каталогахъ книжныхъ
магазиновъ и антикваріатовъ. Срокъ выхода въ свѣтъ отъ 4 до
10 разъ въ годъ, выпускаемый по 5 листовъ каждый. Къ каждому
выпуску могутъ быть прилагаемы листы по специальной библио-
графіи или отдѣльныя сочиненія по библіотековѣдѣнію, а равно
объявленія книжныхъ магазиновъ и специальныхъ заведеній. Под-
писная цѣна: въ Варшавѣ 4 руб. въ годъ, 2 руб. на полгода; съ пе-
ресылкою - 5 руб. въ годъ и 2 руб. 50 коп. на полгода, отдѣльные
выпуски по 1 руб. 50 коп. /безъ пересылки/. Изданіе будетъ пе-
чататься въ типографіи "Ляскауэра и К^о" въ Варшавѣ, по ул. Но-
вый Свѣтъ №41. Гербовый сборъ уплаченъ. Варшава. 11 апрѣля 1907
года. Подписаль: Директоръ Канцеляріи Варшавскаго Генераль-Гу-
бернатора Я ч е в с к і й. Скрѣпилъ: Чиновникъ особыхъ пору-
ченій А. Э а т а е в и ч ъ.

Съ подлиннымъ вѣрно:

Чиновникъ особыхъ порученій *А. Э. Атаевич*

№ 12579.
Настоящая копія выдана "Обществу Публичной Библіотеки
въ гор. Варшавѣ" въ виду заявленной имъ утери первоначально
выданнаго ему свидѣтельства "для типографіи" отъ 11 апрѣля
1907 года за №6948, о каковой утерѣ предварительно троекрат-
но опубликовано въ №№ 102, 103 и 104 "Варшавской Полицейской
Газеты" за 1909 годъ.

Варшава. " 13 " Іюня 1909 года.

Директоръ Канцеляріи
Варшавскаго Генераль-Губернатора *Ячевскій*

Чиновникъ особыхъ порученій *А. Э. Атаевич*

Karowany Pani Dyrektore!

Byłam tak bardzo zapracowana w ostatnich czasach (i jestem nadal), że dziś dopiero w pierwszej wolnej chwili opracowałam projekt skrócenie sprawozdania rocznego, pochodzący z naszego obrotu wainijne idanie sprawozdanie. Wydał mi się, że może przestraszyć czytelnika to, co odnosi się do spraw między innymi do tego. Trzeba dać sobie trochę czasu skrócenie sprawozdania. Poradzi i kąt (bądź materiały). Wydałbym b. wdzięczna, gdyby udało się to tak przyspieszyć, bo mi mogłabym się wcześniej zabrać niż za 3 tygodnie zabrać do tej roboty.

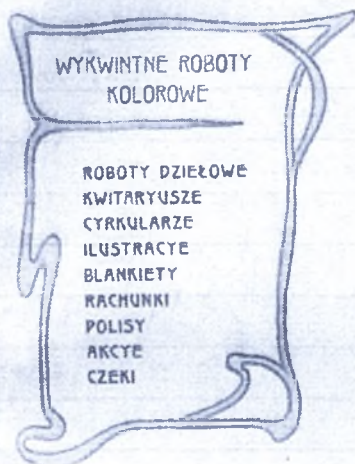
Jestem od tygodnie na Kabanieckiej (w Bibli. Now.) - dys. biurotyczki poszły mi zorganizowanie Dnia Kulturalnego Urocz. (egz. obrot., kupno, dary, wyprawy), mam z tym pięknie dużo roboty. Dotyczy się do tego również inne roboty. Reakcją tego jest, że dziś dopiero ekspedycja poszła do obrotu robam -
bez myślenia poszłam, dzięki serdecznie za natychmiastową sprawę moich babci w „Przeglądzie Bibli.”.

Maria Danilewicz

2/11/38

Il. 5. Korespondencja Marii Danilewicz z Edwardem Kuntze w sprawie tłumaczenia sprawozdania rocznego na język francuski, 1938 r.
Źródło: Biblioteka PAU i PAN w Krakowie, sygn. 6970, k. 5.

PIOTR LASKAUER I S^{KA}

DRUKARNIA

W WARSZAWIE

UL. NOWY ŚWIAT N° 41

TELEFON N° 809.

WARSZAWA, DNIA 4 Marca 1907 R.

*Wielmożny
Stefan Demby
w miejscu.*

*Niniejszem mamy honor zakomunikować
Panu cenę druku miesięcznika p.t. „Przegląd
Bibliograficzny” który liczyć będziemy jak następuje:
arkusz 16 stron czystego garnontu bez domieszk
innego gatunku cxcionek, — na interlinije, — tysiąc
zł. 10,- następnie po zł. 2.50.*

*arkusz 16 stron petitu na interlinije rów-
nież bez domieszki innych cxcionek zł. 22.-*

*Papier na tekst w rozmiarze angielskiego, na
którym są odbite próby druku — tyra zł. 10.-*

*Szerokość i długość kolumn obowiązuje nas
podług załączających się prób.*

Z poważaniem

PIOTR LASKAUER I S^{KA}

Il. 4. Kosztorys druku „Przeglądu Bibliotecznego” (z pomyłką; w piśmie zapisano: „Przeglądu Bibliograficznego”) nadesłany przez Drukarnię Piotra Laskauera.

Źródło: ABP A. 177 k. 8 v.

Lakopane 1/8 1945

Szanowna Pani,

Wracam ci do Pani z prosbą o pomoc
w dwóch sprawach.

1. Przygotowuj program Przeglądu tebl.
i do tego potrzebny jest mi 1-wny pensy i
Przegląd z programem podobnym ogłoszo-
nym.

Dla sponsorstwa Kontoryse Dze,
gląd, potrzebna jest mi wiadomość, ile
artykułów będzie obecnie za arkusz druku:

1. garsondem, jak były drukowane
artykuły,
2. bogiem czy petitem, jak były

W wykonaniu dalszych wniosków IV Zjazdu BP działały przy Radzie: Komisja Statystyki Produkcji Wydawniczej oraz Komisja Bibliografii Słowiańskiej których sprawozdania podano niżej.

1937
W okresie sprawozdawczym Rada ZBP opracowała ponadto rezultaty konferencji w sprawie ustawy bibliotecznej, odbytej w czerwcu roku zeszłego. Referaty, wygłoszone w toku konferencji wydrukowano w *Bibliotekarzu* i rozpowszechniono w odbitce, którą m. i. przesłano Polskiej Akademii Literatury podejmującej w swym gronie pracę nad tym zagadnieniem.

Rada starała się o nawiązanie jak najbliższego kontaktu z przedstawicielami bibliotekarstwa oświatowego, co jak się wydaje w pełni zostało osiągnięte przez: 1. możliwość rozsyłania *Bibliotekarza* wszystkim członkom ZBP; 2. podjęcie wspólne z Ministerstwem W. R. i O. P. akcji w sprawie społecznego Instytutu Książki i czytelnictwa; 3. osobisty kontakt z p. Wandą Dąbrowską i wiz. Janiczkiem, którzy systematycznie informowali członków Rady o aktualnych sprawach bibliotekarstwa oświatowego.

II Wykonanie uchwały Dorocznego Zebrania Delegatów Kół ZBP Uchwałę zebrania w sprawie ewentualnego przystąpienia Zw. Bibl. Pol. do Unii Zw. Zaw. Pracowników Umysłowych załatwiono negatywnie, ponieważ po zbadaniu statutu Unii i nawiązania kontaktów z naczelnymi władzami tej organizacji wyjaśniono, iż członkami Unii mogą być tylko związki o charakterze zdecydowanie zawodowym a ZBP w ramach obecnego swego statutu jest nie tylko związkiem zawodowym, lecz również i naukowym.

III Współpraca z Ministerstwem W. R. i O. P. w sprawach bibliotekarskich. Z inicjatywy p. Ministra Wyznań Rel. i Osw. Publ. Rada Zwołała w dniu 24 I rb. konferencję w sprawie utworzenia Społecznego funduszu Wydawniczego. Na zebraniu tym podjęto inicjatywę stworzenia «Instytutu Książki i Czytelnictwa» i wyłoniono dwie komisje: organizacyjną i funduszową, postanawiając podjąć staranie o uzyskanie funduszy w Komitecie Uczczenia Pamięci Marszałka J. Piłsudskiego. Zebrani utworzyli Tymczasowy Komitet Organizacyjny, którego przewodnictwem objął następnie Minister W. R. i O. P. prof. dr W. Świątosławski, wiążąc tę godność ze stanowiskiem każdorazowego Ministra W. R. i O. P. Komisja organizacyjna rozpoczęła prace od opracowania schematu organizacji Społecznego Instytutu Książki i Czytelnictwa im. Marsz. J. Piłsudskiego.

Działalność Instytucji rozwijać się winna w 3 kierunkach: 1. wydawniczym (podejmowanie nowych wydawnictw, koordynacja zamierzeń wydawniczych, popieranie wydawnictw, nadających się do masowego rozpowszechniania za pośrednictwem bibliotek oświatowych); 2. instruktorskim (szkolenie bibliotekarzy, akcja poradniana; rozbudowa akcji dotychczasowej Poradni ZBP); 3. naukowo-badawczym w zakresie czytelnictwa i bibliologii. Starania o pozyskanie funduszy z sum zebranych na uczczenie pamięci śp. Marszałka J. Piłsudskiego dały rezultat negatywny. Z inicjatywy Ministra W. R. i O. P. postanowiono podjąć starania o pozyskanie funduszu zakładowego Instytutu w szeregu instytucji, wskazanych przez Ministra w toku konferencji, odbytej w dn. 8 IV br., w której z ramienia Rady ZBP wzięli udział dyr. Wierczyński i p. Wanda Dąbrowska. Gdyby starania o pozyskanie funduszy dały rezultat pozytywny, prace przyszłej instytucji — w myśl dezyderatów p. Ministra — rozpoczęto by przede wszystkim na odcinku wydawniczym przez podjęcie akcji zmierzającej do skoordynowania

odp. 5/12

Wielce szanowny Panie Dyrektorze!

Numer poszedł do druku we wtorek 23-go. Będąc miał 9 arkuszy druku, na co przewidział już mam zapewnione. Uzupełniłem „Wiadomości Uzdolne” nawiązkami odznaczonych. Przy okazji zwróciłem uwagę na brak w naszym restaurowaniu archiwistów (ruch szubowy); porozumiałem się z p. Bańkowskim, od którego wiem, że tak Panowie ufogli, że wiadomości o archiwistach ma dawać Archiwum. Ponieważ jednak p. Bańkowski w tym imieniu nie ma miejsca na to, zaproponował, by wciągnąć do Pruszkole i archiwistów. W pierwszym momencie nie miałem nic przeciw temu, ale później dostałem wiadomość, że Archiwum przedłoży wogóle na wydziałach Wydziału Archiwów, a rywa ze Związkiem. Uchylił więc, że to byłaby niepotrzebna z naszej strony uprzejmość. Na wszelki wypadek chciał dać ogólne wyjaśnienie (w odrębnym) przy „Ruchu Szubowym”, że - zgodnie z porozumieniem z redakcją Archiwum, wiadomości dotyczące archiwistów tam będą umieszczane. Proszę o zaakceptowanie tej mojej propozycji.

Sprawa druga: wobec ukasania się już drugiego tomu „Bibliografii zawartości czasopism” (obejmuje on sierpień-grudzień 1947), mógłby Pan Dyrektor zapro-

Il. 9. Przykład korespondencji Bogdana Horodyskiego z Edwardem Kuntzem, obejmującej konsultacje w zakresie redakcji pisma. Na marginesie – odręczne notatki Kuntzego.
Źródło: BJ Przyb. 233/73 k. nlb.

KARTA EWIDENCYJNA

Czasopisma: Przegląd Biblioteczny
(nazwa czasopisma, dla mutacji podać także nazwę pisma macierzystego)

Rodzaj pisma czasopismo zawodowe

Wydawca Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich

Organ Organ naukowy bibliotekarzy i archiwistów polskich

Miejsce wydania Kraków

Wychodzi od dn. 23 miesiąca kwietnia roku 1947

Częstotliwość ukazywania się kwartalnik

Nakład 1.300 - 1.500 Objętość 8 ark. Format 21,5x 15,5

Adres drukarni W.L. Anczyc, Kraków, ul. Zwierzyniecka, Brasse, Warszawa

Adres redakcji Kraków, al. Mickiewicza 22

Skład redakcji:

Redaktor Naczelny Dr Edward Kuntze, Kraków, al. Słowackiego 15
(Imię, nazwisko oraz dokładny adres)

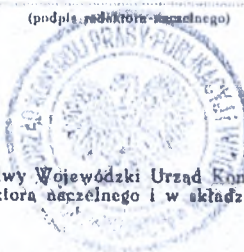
Kolegium Redakcyjne *
zastępca redak. Dr Józef Korpała, Kraków, al. Król. Adwigi 192
(Imię, nazwisko oraz dokładny adres)

Prawdziwość powyższych danych stwierdzam:

Kuntze

(podpis redaktora naczelnego)

Data Kraków, 11.XI.1948.

NACZELNIK
Wojewódzkiego Urzędu Kontroli
Prasy, Publikacji i Widowisk
w Krakowie

[Signature]

U w a g a : Redakcja obowiązana jest zawiadomić właściwy Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk o każdorazowej zmianie na stanowisku redaktora naczelnego i w składzie kolegium redakcyjnego.

G. U. K. P. Wzór Nr 8/1 Pr.
Nr 0390 10. 48. Drukarnia W. M.

Il. 8. Formularz rejestracyjny „Przeglądu Bibliotecznego” z 11.11.1948 r.
Źródło: BJ Przyb. 233/73 k. nlb.

Kraków, dnia 30 listopada 1945
Al. Mickiewicza 22

Szanowny Panie Kolego,

Zarząd Główny /Rada/ Związku Bibliotekarzy Polskich postanowił wznowić wydawnictwo czasopisma świątkowego "Przegląd Biblioteczny" i zlecił mi dalsze prowadzenie redakcji "Przeglądu".

Czasopismo ma być kontynuacją przedwojennego "Przeglądu", wychodzić kwartalnie w rozmiarach do 7 arkuszy druku w zeszytach, ma zachować zewnętrzną formę i wewnętrzny układ. Jako dodatek do "Przeglądu" będzie oddzielnie wydawana co roku "Bibliografia bibliografii, bibliotekarstwa i bibliofilstwa".

Co do programu "Przeglądu" jestem zdania, podzielonego przez Prezydium Zarządu Głównego, że nie wymaga on zmiany ani uzupełnienia, gdyż w jego ramach mogą zmieścić się wszystkie zagadnienia interesujące bibliotekarstwo.

Przypuszczam, że w pierwszym okresie problemy organizacji bibliotek i bibliotekarstwa, naczelnych władz bibliotecznych, sieci bibliotek będą najbardziej aktualne i zostaną przedyskutowane na łamach "Przeglądu".

Szczególne uwagę chcę zwrócić na gromadzenie w czasopiśmie materiałów do historii bibliotek w czasach okupacji. Mogą to być dzieje poszczególnych bibliotek lub całych ich grup, opracowane w artykułach, materiały podane w miscellaneach lub wspomnienia o zmarłych kolegach.

Nadesłane prace będą honorowane, a mianowicie artykuły, recenzje i bibliografia po 2.500 zł za arkusz druku, przegląd czasopism i kronika po 1.250 zł. Koszta nadzwyczajnej korekty, jak również odbitek będą ponosić autorzy.

Podstawą finansową wydawnictwa będzie stanowiła na razie stała subwencja Ministerstwa Oświaty, przyznana Zarządowi Związku przez Naczelnika Wydziału Bibliotek p. Janiczka.

Pierwszą ratę subwencji spodziewa się Zarząd otrzymać z kwartału budżetowego styczeń-marzec 1946 r., tak że pierwszy numer czasopisma mógłby ukazać się z końcem marca.

Komunikując o powyższym proszę uprzejmie Szanownego Kolegę o łaskawą współpracę osobistą, oraz o zachęcenie kolegów do wzięcia udziału w wydawnictwie i poparcia go swymi przyczynkami.

Proszę przyjąć koleżeńskie pozdrowienia i wyrazy prawdziwego poważania

Kuntze

ponował p. Baroni wycofanie jego recenzji, jako
już nie aktualnej. Postulaty p. Bara; tak będoł
wszyscy w dalszej pracy redakcyjnej „Bibliografii”,
bo recenzję dalej do przejęcia p. Ambrosowi.

zgadzają Może p. Bar zgodzi się dać do następnego
numeru recenzję, uwzględniającą także i tom 2.

Wobec tego opinia z oddaniem materiału
do druku, numer nie będzie gotów wcześniej
niż około 15 stycznia. Szoda, ale ostatecznie nie
waża w tym oina.

Na wczorajszym plenarnym posiedzeniu Zarządu głów-
nego dno mówiliśmy o „Przebiegu”. Uchwalono,

przebieg *sprawa* *dodaje* nie będzie nadal prosić Pana Dyrektora o zatwy-
manie funkcji redaktora, a w Warszawie ma
powstać Komitet redakcyjny, który zrobiłby naj-
bardziej znaczącą robotę. Ustalenie składu komitetu
zostało powierzone Prezydium Zarządu. Z Kra-
kowa na obradach był był p. dr Ciechanowski;
podaje to do wiadomości Pana Dyrektora, gdyby
Pan chciał zasięgnąć bardziej szczegółowej wie-
domości.

Zastanawialiśmy się także nad zamieszczeniem real-
nych materiałów pod tytułem „Przebieg”. Pewnie
zwrócimy się do Kół o stworzenie funkcyjnego
wydawniczego „Przebiegu”.

Ma nie to wyszło. Proszę bardzo o możli-
wie rychłą odpowiedź w sprawie archiwistów
i p. Bara.

Wyraz głębokiego pozdrowienia Tęczę

Bogdan Horodyski

Warszawa 28. XI. 1948.

233/13

Il. 10. Przykład korespondencji Bogdana Horodyskiego z Edwardem Kuntzem, obejmującej konsultacje w zakresie redakcji pisma. Na marginesie – odręczne notatki Kuntzego.

Źródło: BJ Przyb. 233/73 k. nb.

BIBLIOTEKA
PO
00-901 Warszawa P.KiN. VI

1989-4-21 xx

BWP-Prz.Bibl./89

N.L. Moore
Editor,
Library and Information Science Abstracts,
Library Association Publishing Ltd,
7 Ridgmount Street,
London
WC1E 7AE.
England

Dear Mr. Moore,

We are happy to be able to fulfill your request and supply some information about Polish periodicals worth abstracting in LISA. In her article, Polish periodicals of library science in LISA, Przegląd Biblioteczny 1987, vol.2, pp. 155-170, Krystyna Sulwińska suggests that LISA should resume abstracting "Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji" /stopped in 1982/. Also worth covering are: "Zagadnienia Informacji Naukowej", published by the Information Centre of the Polish Academy of Sciences, and such series as: "Prace Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej"; "Materiały SINTO"; "Prace Instytutu Podstaw Informatyki PAN". According to Ms. Sulwińska, the picture of information work in Poland is far from complete unless the above listed periodicals are considered.

We promise to keep you informed about every new journal which might be of interest to the editors of LISA.

Yours Sincerely,

B. Sordylowa
Barbara Sordylowa, Editor

Redakcja Przeglądu Bibliotecznego
Biblioteka PAN w Warszawie
Pałac Kultury i Nauki, VIp.
00-901 Warszawa
Poland

Warszawa, dnia 27.XII.1947 r.

Nr. NDB-3422/47

Sprawa: subwencja na wydawnictwo.

Związek Bibliotekarzy i

Archiwistów Polskich

Zarząd Główny

W W a r s z a w i e

ul. Koszykowa 26

W związku z podaniem z dnia 14 października 1947 r. Nr 376/47 Ministerstwo zawiadania, że przyznało Związkowi subwencję w kwocie zł.160.000.-/słownie: sto sześćdziesiąt tysięcy złotych/ na koszty wydawn. 3/4 zeszytu "Przeglądu Bibliotecznego".

Przyznaną subwencję Ministerstwo poleciło równocześnie przelać na rachunek Związku w P.K.O.

Sprawozdanie finansowe w formie szczegółowego zestawienia wszystkich dochodów i rozchodów względnie bilansu sum związanych z wyżej wymienionym wydawnictwem z uwidocznieniem po stronie dochodów subwencji Ministerstwa należy nadesłać Ministerstwu w terminie do dnia 15 lutego 1948 r.

Równocześnie Ministerstwo zaznacza, że w nowym roku budżetowym Związek nie może liczyć na subwencję na ten

Pieczęć okrągła

Ministerstwa Oświaty

Za Naczelnego Dyrektora Bibliotek

J. Janiczek
Naczelnik Wydziału

Przedmowa

"Przegląd Biblioteczny" służy społeczności bibliotekarzy już ponad 70 lat, prezentując na swoich łamach ważne zagadnienia bibliotekarstwa polskiego oraz nawiązując do kierunków i dróg rozwoju bibliotekarstwa światowego. Siedemdziesięciolecie funkcjonowania czasopisma jako organu naukowego powołanego w 1927 r. przez Związek Bibliotekarzy Polskich, następnie kontynuowanego przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, a od 1972 r. współwydawane przez SBP oraz Bibliotekę Polskiej Akademii Nauk w Warszawie posłużyło oddzieleniu reszty "Przeglądu Bibliotecznego" (R. 1997 2.4), w którym zamieszczono materiały z narady nt. współpracy redakcji czasopism bibliotekarskich i polonistycznych zorganizowanej z tą właśnie okazji.

Obecnie prezentowana Bibliografia zawartości czasopisma za lata 1977-1996 jest brzością w kolejności spisem treści roczników "Przeglądu Bibliotecznego" ①. Za hasłowym nazwą przesłanką ich opracowania była potrzeba ułatwienia odbiorcom korzystania z opublikowanych materiałów.

Inaczej wszystkie ważniejsze czasopisma wydawane w okresie obecnym często odsuwają potrzebę sporządzenia bibliografii zawartości roczników. ~~zawartości materiałów.~~

Czesław Gutny wpadł na pomysł rejestrowania tego typu spisów i opracował Bibliografię roczników

LIBRARY
ASSOCIATION
PUBLISHING

ILA

7 RIDGMOUNT STREET
LONDON WC1E 7AE
TEL 01-636 7543
TELEX 21897 LALDN G

LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE ABSTRACTS

Barbara Sordylowa,
Editor,
PRZEGLAD BIBLIOTECZNY,
Redakcja Przeglądu Bibliotecznego,
Biblioteka PAN w Warszawie,
Palac Kultury i Nauki, VIP,
00-901 Warszawa,
Poland.

RE: Periodicals for Library & Information Science Abstracts (LISA)

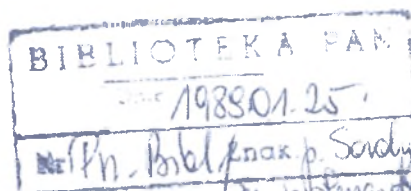
Dear Ms. Sordylowa,

Thank you very much for your recent letter confirming your intention to send complimentary copies of your journal direct to the LISA office for abstracting. I should be grateful if you could keep me informed of any new journals or reports/conference proceedings that you may publish in the future so that we do not miss covering them. All the best.

Yours Sincerely,

N. L. Moore

N. L. Moore.
Editor: Library & Information Science Abstracts.

Library Association Publishing Limited
Chairman: Sir Harry Hookway PhD DLitt LLD FInSc FLA Managing Director: C Ellis MA
Directors: C Bingley MA FLA, K Crawshaw BA DLIS ALA, G Cunningham BA BSc (Econ) (Deputy Chairman)
Mrs. E A Esteve Coll BA ALA, D E House BA MInSc ALA, R A McKee BA MA PhD ALA, R G Surridge MA FRSA FLA, A G D White FLA
J H Wornald BSc MInSc ALA. Company Secretary: D R Irvine Bennett FCMA FCCA
Registered Office: 7 Ridgmount Street, London WC1E 7AE; registered in London, number 1514800. VAT number 354 32737 65.

Il. 14 Korespondencja redakcji inicjująca współpracę z „Library and Information Science Abstracts”, 1989 r.
Źródło: AZG SBP Przegląd Biblioteczny 1983-1989. Teka 1983-1989.

Warszawa, dnia 1989-12-20

Nr BDN-W/1908/89

Dyrektorzy Bibliotek PAN
/samodzielnych/

Sprawa: promowania działalności wydawniczej od 1990 r.

W związku z zarządzeniem nr 25/89 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 1989-10-10 uchylającym zarządzenie nr 6/85 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 1985-03-06 w sprawie publikowania i rozpowszechniania wydawnictw naukowych w PAN od 1 stycznia 1990 r. samodzielne biblioteki PAN uzyskują pełną gestię w sprawach publikowania efektów ich pracy badawczej. Działalność wydawnicza bibliotek będzie realizowana na takich samych zasadach jak cała ich działalność statutowa i oceniana przez rady naukowe. Dopłaty do publikacji bibliotek będą ponoszone z przewidzianych im środków budżetowych.

W obecnym stanie rozważania możliwości budżetowych PAN w roku przyszłym - na potrzeby wydawnicze Biblioteki / 5 samodzielnych / w 1990 r. ustalona została kwota 80,5 mln. 21,0 zł. na pokrycie kosztów edycji 230-60 ark.wyd. - oczywiście z uwzględnieniem w tym publikacji zaległych, które nie zostaną wydane do 31 grudnia br. - licząc dopłatę do 1 ark.wyd. w wysokości 350 tys.zł. dla publikacji z zakresu nauk społecznych i humanistycznych oraz 400 tys.zł. dla publikacji z pozostałych dyscyplin naukowych.

Podwyższenie dopłaty do jednego arkusza /jeżeli Pan/i/ Dyrektor uzna to za konieczne/ może odbywać się jedynie w ramach określonej ogólnej kwoty dopłat do wydawnictw Biblioteki, czyli kosztem równoczesnego ograniczenia liczby arkuszy. Zmniejszenie dopłaty do jednego arkusza powiększy odpowiednio możliwości wydawnicze Biblioteki.

Informując o powyższym pozwalam sobie na sugestię, aby w zleceniach wydawniczych /umowach z oficynami wydawniczymi/ poza przedmiotem, parametrami technicznymi i terminem realizacji określać kwotę dopłaty do arkusza wydawniczego /lub łączną kwotę dopłaty do zleconej publikacji/ jako jedyne zobowiązanie finansowe Biblioteki, a także odpowiednie środki dyscyplinujące obie strony /kary umowne/.

SEKRETARZ NAUKOWY

/Roman Ney/

Do wiadomości:
Wydział I PAN

ZASADNICZA KOMISJA
PAN

II. 17. Korespondencja Sekretarza Naukowego PAN z redakcją w sprawie zmiany polityki wydawniczej czasopism, 1989 r.

Źródło: AZG SBP Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Teka 1971-1996.

Materiały w tece redakcyjnej

1. recenzja R. Błażarek - "Informacja a umysł" M. Prochmickiej
2. recenzja J. Woźniak
3. recenzja T. Szymorowska } - "Instrukcja tematowania i katalogu przedmiotowego"
4. recenzja M. Górny - "CD-ROM in print 1991"
5. recenzja J. Plis - "Die Preussische Staatsbibliothek 1918-45"
6. artykuł M. Poletyżko: Problemy budowy tezaurusa dwujęzycznego dla filozofii i socjologii
7. materiały informacyjno-reklamowe
  - a/ CUKB - informacja o adresach, strukturze i zadaniach
  - b/ IINTE - informacje o usługach o charakterze reklamowym
  - c/ IBIN UW - notatka informacyjna
8. artykuł A. Jazdon: Zagadnienia nowoczesnej organizacji bibliotek szkoły wyższej /podobna praca w "Zag. Inf. Nauk".
9. M. Walkiewicz - sprawozdanie z pobytu w bibliotece Hatfield Polytechnic (komunikat)
10. artykuł E. Pigoń: Użytkowanie i przydatność zachodnich czasopism biomedycznych w BBL. /porównać z materiałami z forum dyskusyjnego w Jastrzębiu Zdroju/.
11. Z życia SBP - materiały wątpliwe
12. recenzja R. Maminialka

artykuł
czy sprawozdanie

Posiedzeniu redakcji "Przeglądu Bibliotecznego"
29 lutego 1992 r.

Il. 16. Dokument roboczy redaktor B. Sordylowej z posiedzenia redakcyjnego pisma w dniu 29.02.1992 r.
Źródło: AZG SBP Przegląd Biblioteczny 1968-1996. Teka 1971-1996.

Dyrektor Biura
Zarządu Głównego
STOWARZYSZENIA
BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

Warszawa, 30 1 2005

L.dz.13/1/2005

Sz. Pan
dr Stanisław CZAJKA
Zastępca Dyrektora
Biblioteki Narodowej

Szanowny Panie Dyrektorze,

Biuro Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich zwraca się z uprzejmą prośbą o włączenie do zbiorów Zakładu Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej materiałów archiwalnych kwartalnika *Przegląd Biblioteczny*. Materiały te, SBP pozyskało wraz z przejęciem czasopisma, którego głównym wydawcą była do 2004 r. Polska Akademia Nauk.

Z względu na znaczącą rangę naukowo-badawczą materiałów, zwracamy się do Państwa z propozycją ich zagospodarowania. Wymaga to, jak sądzimy, dokonania stosownej do wymogów ZDK selekcji oraz inwentaryzacji akt.

Nasza prośba wynika też stąd, że późniejsze udostępnianie uporządkowanego zbioru, byłoby w gestii instytucji o najwłaściwszym profilu dziedzinowym i dużym autorytecie naukowym.

Ogólny rejestr materiałów został sporządzony przez pracowników Biura ZG SBP w załączonym do niniejszego pisma „Protokole przekazania materiałów archiwalnych” *Przeglądu Bibliotecznego*.

Z myślą o przyszłych badaniach nad bibliotekarstwem polskim, sądzimy, że nasza propozycja zostanie przez Pana Dyrektora i Zespół ZDK BN przyjęta.

Z poważaniem

DYREKTOR BIURA
ZG SBP

dr Mieczysław Szyszko

W załączeniu:

- Protokół przekazania materiałów archiwalnych
Przeglądu Bibliotecznego

Warszawa, ul. E.Konopczyńskiego 5/7, tel. 27-52-96

II. 19. Pismo Dyrektora ZG SBP Mieczysława Szyszko do Zastępcy Dyrektora BN Stanisława Czajki w sprawie przejęcia materiałów archiwalnych dotyczących „Przeglądu Bibliotecznego”, 2005 r.
Źródło: Archiwum Wydawnictwa SBP.

L. dz. SW/5296/89

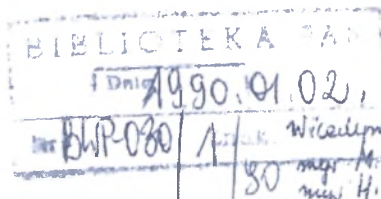
Wrocław, dnia 1989-12-28

Dot.:

Biblioteka PAN w Warszawie
Pałac Kultury i Nauki, IV p.
00-901 Warszawa

Sekretarz Naukowy Polskiej Akademii Nauk zawiadomił Wydawnictwo pismem z dn. 5 bm. (Nr BBN-W/1965/89), że podjął decyzję o wznowieniu zleceń wydawniczych (umów) i przekazał uprawnienia do ich wystawiania odpowiednim instytucjom sprawczym PAN.

Wydawnictwo pragnąc podtrzymać współpracę ze Zleceniodawcą przyjmie do realizacji powierzone tytuły na podstawie zleceń zawierających zobowiązanie do przekazania zleceniobiorcy p r z e d p ł a t y w wysokości aktualnych kosztów, które w grudniu br. wynoszą ok. 700.000 zł za 1 ark. wyd. Skłania nas do takiego uwarunkowania przyjęcia zlecenia i rozpoczęcia wydawniczej realizacji tytułu znaczny, stały wzrost kosztów papieru, usług drukarskich i obowiązująca reweloryzacja honorariów autorskich i redakcyjnych. Pełne rozliczenie tytułu wg rzeczywistych kosztów produkcji nastąpi po jej ukończeniu z doliczeniem 15% marży przedsiębiorstwa. Ponośzone one będą w pełni przez Z l e c e n i o d a w c ę, gdy chciałby on być w ł a ś c i c i e l e m n a k ł a d u i odpowiednio pomniejszone o przewidywany wpływ ze sprzedaży, gdy właścicielem nakładu będzie Wydawnictwo.

Dyrektor
Eugeniusz Adamczak

/IB

Konto w Narodowym Banku
Polskim IV O.M. Wrocław
93044-1078
Telex 0712771 oxa pl

Oddziały:
00-238 Warszawa, ul. Długa 26, Telex 814-78 oss pl, tel. 31-39-79, 31-29-44, 31-34-79
31-018 Kraków, ul. Św. Jana 28, tel. 22-61-77, 22-58-44, 22-07-18
80-855 Gdańsk, ul. Łagiewnicki 56/6, tel. 31-35-43, 31-41-22
90-101 Łódź, ul. Moniuszki 5, tel. 32-72-41, 32-58-08

**Porozumienie między Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich
a Biblioteką Narodową**

zawarte w dniu 25 stycznia 2005 r.

1. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich przekazuje Bibliotece Narodowej materiały archiwalne „Przeglądu Bibliotecznego” za lata 1970-2004.
2. Biblioteka Narodowa przekazane materiały przechowywać będzie w zbiorach Zakładu Dokumentacji Księgoznawczej.
3. Stowarzyszenie bibliotekarzy Polskich wyraża zgodę na prowadzenie prac bibliotecznych przez ZDK nad przekazanym zbiorem (selekcja, opracowanie, przechowywanie), zgodnie z zasadami stosowanymi w BN.
4. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich wyraża zgodę na udostępnianie przekazanych materiałów, zgodnie z zasadami obowiązującymi w BN.

Sekretarz Generalny SBP

Elżbieta Stefańczyk

Zastępca Dyrektora BN

Stanisław Czajka

Il. 21. Porozumienie w sprawie przejęcia materiałów archiwalnych dotyczących „Przeglądu Bibliotecznego”, 2005 r.

Źródło: Archiwum Wydawnictwa SBP.

ZASTĘPCA DYREKTORA BIBLIOTEKI NARODOWEJ

Biblioteka Narodowa, al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel.: (+48) (22) 608 22 57, fax.: (+48) (22) 825 9157,
bnczajka@bn.org.pl, NIP 526-16-67-036 REGON 000275955 Rachunek: BHS.A., I/O Warszawa, nr 10301016-03327000

Warszawa, 21 stycznia 2005 r.

Szanowny Pan
Mieczysław Szyszko
Dyrektor Biura
Zarządu Głównego
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
Warszawa

Szanowny Panie Dyrektorze,

Odpowiadając na Pana pismo informuję, że Zakład Dokumentacji Księgoznawczej jest gotów przejąć materiały archiwalne „Przeglądu Bibliotecznego” za lata 1971-2000. Dziękuję za przesłany protokół, myślę, że może on być podstawą przejęcia dokumentów.

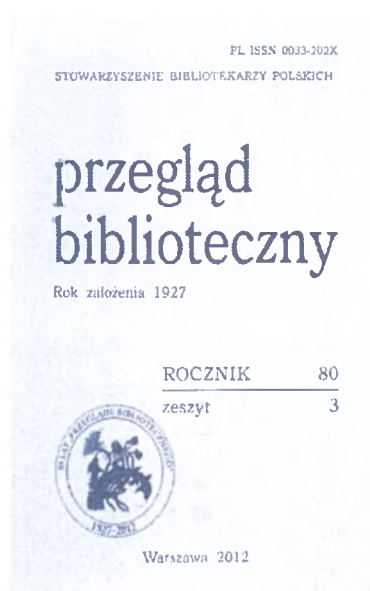
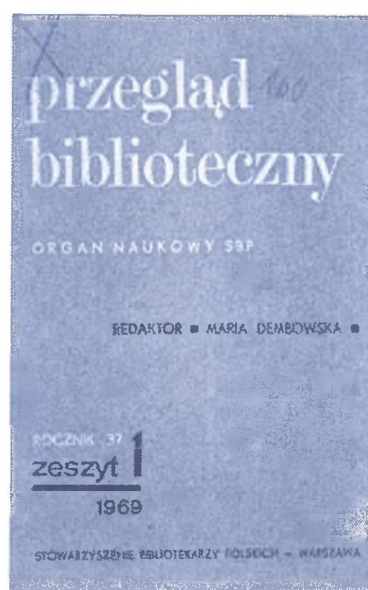
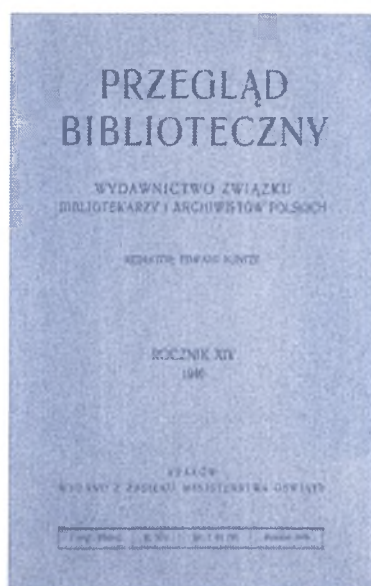
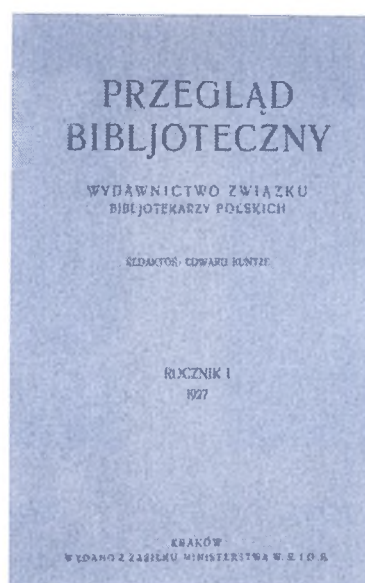
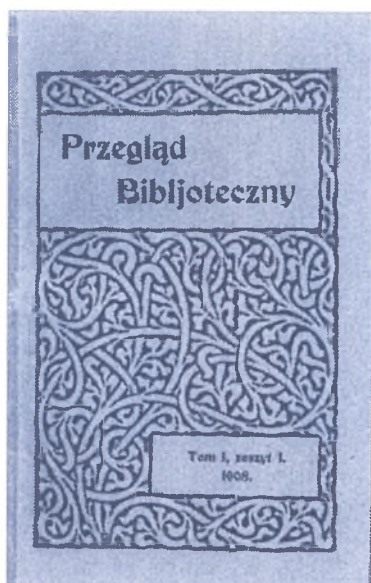
Uważam, że faktowi przekazania materiałów powinno towarzyszyć porozumienie między Stowarzyszeniem i Biblioteką Narodową określające m.in. warunki, na jakich archiwum może być udostępniane, a także zakres, w jakim BN może ingerować w zgromadzone dokumenty, np. czy można przeprowadzić selekcję materiałów.

Z wyrazami szacunku

Z-08 DYREKTORA
Biblioteki Narodowej
dr Stanisław Czajka

Do wiadomości: Janusz Nowicki, dyrektor Wydawnictwa SBP

Il. 20. Odpowiedź Zastępcy Dyrektora BN Stanisława Czajki na pismo Dyrektora ZG SBP Mieczysława Szyszko w sprawie przejęcia materiałów archiwalnych dotyczących „Przeglądu Bibliotecznego”, 2005 r.
Źródło: Archiwum Wydawnictwa SBP.

Il. 23-28. Układ graficzny okładki „Przeładu Bibliotecznego” w latach 1908, 1927, 1946, 1969, 1992, 2012.

PROTOKÓŁ
z przekazania materiałów archiwalnych
„Przeglądu Bibliotecznego”
z dnia 25 stycznia 2005 r.

Na podstawie uzgodnienia z Zakładem Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej, Biuro Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przekazuje w posiadanie Biblioteki Narodowej materiały archiwalne kwartalnika „Przegląd Biblioteczny”.
Przekazywany zasób obejmuje lata 1971–2004 i zawiera następujące rodzaje materiałów:

1/ Materiały redakcyjne – druki:

1/1971
1–2/1972
1–2/1973
1–4/1975
1–4/1976
1–4/1977
1–4/1978
1–4/1979
1–4/1980
1–4/1981
1–4/1982
1–4/1983
1–4/1984
1–4/1985
1–4/1986
3–4/1987
1–4/1988
1/1989
1/1995
3–4/1995
1–4/1996
2–3/1997
1–3/1998
2–4/1999
1–4/2000
1–4/2001

Razem: 72 teczki

2/ Materiały redakcyjne – recenzje, artykuły zamawiane:

lata 1972–1974 – 15 teczek
1987–1991 – 9 teczek
1992–1994 – 7 teczek

Razem: 31 teczek

3/ Inne:

Różne materiały – 3 teczki
Protokoły posiedzeń Kolegium lata 1981–1990 – 2 teczki
Protokoły posiedzeń Rady Naukowej – 1 teczka
Korespondencja lata 1984–2004 – 2 teczki
Zebrania Redakcji lata 1984–1990 – 1 teczka

Razem: 9 teczek

Łącznie 112 jednostek

Przekazujący

Mgr Janusz Nowicki
Dyrektor Wydawnictwa SBP

Przyjmujący

Warszawa 25. 01. 2005 r.

Il. 22. Protokół przejęcia materiałów archiwalnych dotyczących „Przeglądu Bibliotecznego”, 2005 r.
Źródło: Archiwum Wydawnictwa SBP.

Edward Kuntze

Bogdan Horodyski

Zbigniew Daszkowski

Maria Dembowska

Barbara Sordylowa

Maria Lenartowicz

Barbara Sosińska-Kalata

Il. 29-35. Redaktorzy naczelni „Przeglądu Bibliotecznego”.

28900

Zbigniew Gruszka jest pracownikiem Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ i opiekunem Studenckiego Koła Naukowego Bibliotekoznawców UŁ. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół bibliotekarskiego czasopiśmiennictwa fachowego, biografistyki księgoznawczej, zintegrowanych systemów bibliotecznych oraz nowoczesnego bibliotekarstwa.

Zarówno dorobek „Przeglądu Bibliotecznego”, jak i ocena jego recepcji czytelniczej były przedmiotem wielu publikacji, prace te dotychczas miały jednak charakter jedynie fragmentaryczny. [...] Mimo widocznego zainteresowania i roli, jaką odegrał w rozwoju polskiego bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa „Przegląd Biblioteczny” nie doczekał się jednak dotąd kompleksowego opracowania monograficznego. Opracowanie takiej monografii potrzebne było więc już od dawna. Z tym większym więc uznaniem, także jako obecny redaktor naczelny „Przeglądu Bibliotecznego”, patrzę na rozprawę Zbigniewa Gruszki, która tę lukę właśnie wypełnia.

Z recenzji prof. dr hab. Barbary Sosińskiej-Kalaty

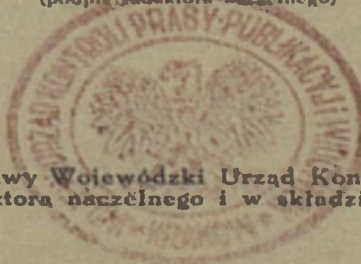
Seria wydawana przez Wydawnictwo
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
we współpracy
Z INSTYTUTEM INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersytetu WarsZawskiego

Prawdziwość powyższych danych stwierdzam:

Kucina

(podpis redaktora naczelnego)

Data **KRAKÓW, 11.XI.1948.**

NACZELNIK
Wojewódzkiego Urzędu Kontroli
Prasy, Publikacji i Widowisk
w Krakowie

[Signature]

U w a g a : Redakcja obowiązana jest zawiadomić właściwy Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk o każdorazowej zmianie na stanowisku redaktora naczelnego i w składzie kolegium redakcyjnego.

K. P. Wzór Nr 8/1 Pr.
90 10. 48. Drukarnia W. M.

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

ISBN 978-83-75257-58-8

ISBN 978-83-61464-94-5

